

Under the liberal patronage of  
His Highness Maharaja  
SAYAJI RAO GAEKWAR  
Sena Khaskhel Samsher Bahadur  
Baroda.

---

PRACHIN KAVYA MALA.

or

Old Gujarati Poetical Series,

PART VIII.

POET WEERJIS

KAMAVATI-KATHA &c.

*Published with annotations*

By

Hargovind Dwarkadas Kántavála  
and  
Nathashankar Pujashankar Shastri.

---

A. D 1889-90.

Price Re 1-0-0

## પ્રસ્તાવના.



યથાર્થ રાજ્યધર્મ જાણનાર વિવેકી રાજ્યકર્તા પોતાની પ્રજાનું અનેક પ્રકારે કલ્યાણ કરવું એજ ધર્મરૂપાથી પોતાને પ્રાપ્ત થયેલા સર્વોપરિ પદનું સાર્થક થવું માને છે. તે કલ્યાણ કરવાના વિવિધ પ્રકાર છે. વસુંધરા (પૃથિવી) નો જે પ્રદેશ પોતાનો છે તેમાં અન્નકૃણાદિ ઉત્પન્ન કરવાની શક્તિ છે તેનો, તથા તેમાં ધારણ થયેલ વસ્તુ (ખનિજ ધન રત્નાદિ) ને બહિરુ કઢાવી તેનો, પોતાની પ્રજાની સુખવૃદ્ધિને અર્થે, ઉપયોગ કરે છે, પ્રજાની સુખશાન્તિમાં ભગ ન થતાં તેનો વધારો થવા અનેક પ્રકારની યોજના કરે છે; નિર્મળ જળાશય, સુગમ માર્ગ, આપઘાતય આદિથી શરીરની સુખાકારીનાં સાધન નિર્માણ કરેછે; તથા વિદ્યાલય, પુસ્તકાલય, ગ્રંથવૃદ્ધિ, આદિ મનની સુખશાન્તિનાં સાધન આપે છે. ન્યાયથી, નીતિથી, પ્રીતિથી, સમભાવથી, ઉદારતાથી, પ્રજાને સ્વપ્રજા તુલ્ય ગણી પિતાવત્ સર્વેનું પાલન તથા હિત કરવું એજ ધર્મ તથા સ્વાર્થ માની અન્વય જે રાજા પ્રજાનું રંજન કરવા પ્રવર્તે છે, તેની પ્રજા સુખી થાય છે, તથા તેના મનોરથ સફળ થઇ, તે અક્ષય કીર્તિને પામે છે. એ આદિ અનુભવસિદ્ધ થયેલા પ્રમાણિક સિદ્ધાન્તો છે.

શ્રીમદોદરા રાજ્યના વિહાર, શક્તિમાન અને પરમ પરિત્ર મહારાજા-ધિરાજ શ્રીમન્ત સયાજીરાવ ગાયકવાડ સેનાપ્તાસખેલ સમગર બાહ્યદુર એમના પૂર્વોક્ત ઉદાર વિચારો અને સિદ્ધાન્તો પર બહુ બાવ, તથા તેવા ઉત્ક્રમ વિચારોને આજ્ઞારમાં આણી પ્રજાનું કલ્યાણ કરવાનો તેમનો મહાન પ્રયત્ન, એ સાંપ્રતકાળમાં સર્વ સ્થળે પ્રશંસનીય ગણુતરું દૃષ્ટાંતરૂપ થઈ પડ્યાં છે.

શ્રીમન્ત મહારાજાધિરાજના એ ઉદાર ખાખી હિતેશ્વર તા. ૮ મે સન ૧૮૮૯ ની એક રમરણી તેઓ નાગદારની સેવામાં રજુ કરવામાં આવી હતી. તેનો આશય એ હતો કે વડોદરા રાજ્યમાં થઈ ગયેલા ગુર્જર કવિઓના અપ્રસિદ્ધ ગ્રંથો પ્રસિદ્ધિમાં આવે તેની યોજના રાજા આશ્રયથી થાય તે સારું.

પ્રાચીનકાવ્યસંગ્રહ એ નામનાં ગુજરાતી કવિતાનાં પુસ્તક વડોદરા રાજ્યના ડાહરિકંઠર ઓદ્ધવનાંકૂલર ઇન્ડ્રકુશન રાવસાહેબ હરગોવિંદદાસ દ્વારકાદાસ તથા વડોદરાનિવાસી શાસ્ત્રી નાથાશકર પૂજારીકર એમની તરફથી પ્રસિદ્ધ થવાનો આરંભ થઈ ચૂકેલો હતો, અને તે સારૂં ધણું સ્તુતિપાત્ર પ્રયત્નથી હસ્તાક્ષિપિત ગ્રંથનો સારો સંગ્રહ તેમણે કર્યો હતો. વડોદરા રાજ્યનું દેશી કેળવણીખાતું મારી દેખરેખ નીચે સુપરત થયા પછી આ સંગ્રહ બાબતમાં મેં તપાસ કરી તે ઉપરથી જોવામાં આવ્યું કે રત્નાદિ ધનના બહાર દટાઈ રહ્યા હોય છે તેમ અનેક વિષયો પર રચેલી કવિતાના બહાર દટાઈ પડી રહ્યા હતા, અને તે જાંઝરને પ્રજાના ઉપયોગસાધુ બાજુ લાવી તે દ્વારા સદ્વિચારને પ્રુષ્ટિ આપવી એ લાભકારક થશે એમ લાગ્યું. આ કવિઓના પ્રેમાનંદ, રત્નેશ્વર, વલ્લભ, બાવણુ, દયારામ, હરિમદ્, ભોળેભક્ત, ધીરેભક્ત, ગિરિધર આદિ બહુ પ્રસિદ્ધ અને લોકપ્રિય કવિઓ આવી જાય છે. રાધાબાઈ તથા દીવાળીબાઈ નામની બે સ્ત્રી કવિઓની કવિતા પણ મળી આવી છે. અને બાપુસાહેબ ગાયકવાડ એ નામના પ્રસિદ્ધ થયેલા ઇશ્વરભક્તની કવિતાનો પણ સારો સંગ્રહ છે. આ સર્વ કવિતા શોધી અને ટીકા સાથે છપાવતાં ત્રણ વર્ષ લાગશે એમ અજમાયશ થઈ છે. એ કામ પૂર્ણ કરવા શ્રીમંત સરકાર મહારાજ સયાજીરાવ ગાયકવાડ એમણે રૂ. ૧૨,૦૦૦ બાર હજારની રકમ મંજૂર કરી હીમતી આશ્રમ આપ્યો છે અને તેથીજ આ પુસ્તકો પ્રસિદ્ધિમાં આવી શકશે. આ ઉદાર અનુગ્રાહી ગુર્જર પ્રજા અને સર્વ ગુર્જરવાસી ઉપર ઉપકાર થયો છે. એમ સર્વ સમજી જોનારે લાગ્યા વિના રહેશે નહિ.

કવિતા વિષે એક ઈંગ્લેજ કવિ લખે છે કે:—

Poetry is itself a thing of God,  
He made his prophets poets, and the more  
We feel of poesy do we become  
Like God in love and power.

BAILEY.

કવિતા સ્વતઃ ધર્મરૂપી એક વસ્તુ છે. ધર્મરે કવિઓનેજ પોતાના ભવિષ્યદાદી કર્યા છે. અને કવિતાને જેમ આપણે અધિક અનુભવીએ છીએ તેમ આપણે સ્નેહમાં અને શક્તિમાં ધર્મર પેડે થઈએ છીએ.

કવિ વિશે વર્જવર્થ કહે છે કે:—

Blessings be with them, and eternal praise,  
who gave us nobler loves, and nobler cares,  
The Poets, who on earth have made us heirs,  
Of truth and pure delight by heavenly lays.

WORDSWORTH.

જેઓએ આપણને શ્રેષ્ઠતર પ્રેમ તથા શ્રેષ્ઠતર ઉત્કંઠા આપ્યાં છે તે કવિઓ ઉપર આશિર્વાદ તથા અનંત પ્રશંસા હો; જેમણે દિવ્ય કાવ્યવડે આ જગત્ ઉપર આપણને સત્ત્વના અને સ્વચ્છ આનંદના ઉત્તરાધિકારી કર્યા છે.

આપણા દેશમાં તો કવિને રવિ સમ ગણ્યાં તેની બહુ પ્રકારે પ્રશંસા કરવામાં આવે છે.

સ્વદેશમાંના કોટ, રાજમહાલય, ધર્મશાળાઓ, દેવાલય, જળાશય, વિશ્રામસ્થાન, આદિ કીર્તિસ્તંભ પૂર્વના રાજા કે ધર્માત્મા ગૃહસ્થો કરાવી ગયા હોય છે, તેનો શુભોદ્ધાર કરવો એ મહાપુણ્યતું કાર્ય છે, એમ ધર્મશાસ્ત્રમાં કહ્યું છે, અને સારા રાજાઓ તેમ કરાવે છે પણ ખરા. અને તેથી સર્વ પ્રજાના સુખબોગમાં વૃદ્ધિ થઈ તેમનો આશિર્વાદ મેળવે છે.

કવિના દ્રવતા અન્તઃકરણમાં ઉત્પન્ન થઈ સહૃદયજનોનાં અન્તઃકરણમાં પ્રવેશી ત્યાં વસી સુખાનંદ દેનાર કવિતા તેનો શુભોદ્ધાર પણ પ્રશંસનીય અને પુણ્યપ્રદ છે. બાળકથી વૃદ્ધ-રૂઢી શ્રીમાન્ સુધી સર્વને દુઃખમાં વિશ્રામસ્થાન અને સુખને અધિક કરનાર કવિતા એ પણ સાધન છે એવા એક સુખપ્રદ

સાધનનો શુભોદ્ધાર પ્રજના કલ્યાણસાર શ્રીમંત મહારાજાધિરાજ કરાવે છે એ તેમના પ્રજારંજન કરવાના ઉચ્ચ શાવગાંનું એક સુચિન્દ છે.

વડોદરા રાજ્યમાં થઇ ગયેલા કવિઓની અપ્રસિદ્ધ પ્રાચીન કવિતા સંભાળથી પ્રસિદ્ધિમાં લાવવાના હેતુથી નીચે પ્રમાણે કમિટિ નીમવામાં આવી છે.

## પ્રમુખ.

દિવાન જાહાદુર મણિભાઈ જશભાઈ.

## મેમ્બરો.

રાવજાહાદુર અંબાલાલ સાકરલાલ. એમ. એ. એલ. એલ. બી.

ખાનજાહાદુર જમશેદજી આરદેશર દલાલ. એમ. એ. એલ. એલ. બી.

રાવસાહેબ પીતાંબરભાઈ જેઠાભાઈ.

રાવસાહેબ હરગોવિંદદાસ દારકાદાસ.

દરેક અંચની બનતા સુધી અનેક પ્રતો મેળવી તેને શોધી અને ટીકા સજ્જાઈ આપી વિશેષ ઉપયોગી કરવી વગેરે સર્વ કામ રાવસાહેબ હરગોવિંદદાસની સંભાળ નીચે શાસ્ત્રી નાથાશંકર પૂજારાંકર તથા કવિ છેટાલાલ નરભેરામ આદિ લાયક માણસનાથી ચલાવવામાં આવ્યું છે. પુસ્તકો સંબંધી સર્વ વ્યવસ્થા અને જવાબદારી આ કમિટિ તરફ છે. કમિટિમાંથી કાઢતું ખાનગી હિત કે સ્વાર્થ આ સખ ધમાં ન છતાં માત્ર લોકહિતાર્થ કામ જાણી કમિટિએ આ કામ માથે લીધું છે.

વડોદરા રાજ્ય નિવાસી કવિઓની કવિતા ઉપરાંત ચૂંટરાતના બીજા પ્રસિદ્ધ કવિઓની અપ્રસિદ્ધ કવિતાનો ઘણો જથ્થો રાવસાહેબ હરગોવિંદદાસ તથા શાસ્ત્રી નાથાશંકરની પ્રશસનીય શોધથી એકઠો થયેલો છે, અને વધારે જથ્થો એકઠો કરવા પ્રયત્ન કમિટિ તરફથી જારી રાખવો એમ ધારણા છે. આ સર્વ કવિતા પછુ પ્રસિદ્ધિમાં લાવવા યોજના તૈયાર થાય છે, અને તે ઉચ્ચ મ સદ્ગુણ થવા ઇશ્વર પાસે પ્રાર્થના છે.

આશા છે કે આ પ્રાચીન ગુર્જર કવિઓની સુંદર તથા બોધક કવિતા-થી વાંચનારનું જ્ઞાન તથા સદ્ગુણ, રસગતા, રૂચિ, રસિકતા, સહૃદયતાદિ ઉચ્ચ પ્રકારનાં ચર્ચ વૃદ્ધિ પામશે, અને ગુર્જરવાસી અન્ય સમર્થ કવિઓની કવિતાની પણ તીવ્ર યાચના ચર્ચ પ્રકટ થશે.

આ પ્રાચીન કાવ્યમાળાને, કચ્છ, કાઠિયાવાડ અને ગૂજરાતના ગાજ્ય-કર્નાઓ તરફથી તથા બીજા ઘણા સદ્ગૃહસ્થો તરફથી ઉદાર આશ્રય મળ્યો છે, તેમાટે તેમનો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનવામાં આવે છે.

વડોદરા.  
સંવત ૧૯૪૬ ના વૈશાખ  
સુદી ૧, તા. ૨૦ એપ્રિલ સન  
૧૯૯૦, રવિવાર.

}

મણિભાઈ જશભાઈ.

## વીરજીનું ચરિત્ર.



મહાકવિ ત્રેમાનંદના ધણા શિષ્યોમાનો એક શિષ્ય વીરજી નામે કવિ હતો. તાપી નદીના કાંઠા ઉપરના બરહાનપુરામાં એનો જન્મ થયો હતો. એ જાતે ચાતુરવેદી મોઢ હતો. આરાધના સૈકાના આરંભમાં કે સત્તરમા સૈકાની આખેરીએ તેનો જન્મ થયો હોય એમ જણાય છે. કેમકે સંવત્ ૧૭૨૦ ની પેઢેલાં તે પોતાના બાપની સાથે વડોદરે આવ્યો હતો તથા ત્યાં ત્રેમાનંદની કીર્તિ સાંભળીને તેમની પાસે શ્રીમદ્ભાગવત અને કાવ્યત્રયો શીખ્યા તે રહ્યો હતો. કવિના સહવાસથી વીરજીને જણાયું કે તેમને ગૂજરાતી કવિતા ઉપર ધણો આદર છે તથા જે કોઈ ગૂજરાતી કવિતા કરે તે તેમને ધણો પ્રિય લાગે છે, ત્યારે પોતે પણ ગૂજરાતી કવિતા કરવા માંડી. એ અભ્યાસી દશામાં એકાદ બેવાર છૂટક કવિતાઓ કરીને ત્રેમાનંદને તેણે બતાવી દશે જે બોધને થતા કવિને ઉત્તેજન આપવા દાખલ તેણે વખાણી પણ દશે. આ ઉપરથી વીરજી કવિ-કવિતા કરવાને ઉત્તેજ્યો અને કષિત વાર્તાના પ્રયો લખવા માંડ્યા.

વડોદરામાં તે જુરાનપુરા જીલ્લામાં રહેતો હતો. ત્યાં તેણે ધર રાખ્યું હતું. ધણા દિવસના સહવાસથી તેને વડોદર જોડી જવું ગમતું નહોતું તેથી કાર્ય પ્રસંગે તે પોતાને વતન જતો પણ ધણોખરો તે વડોદરામાં રહેતો. બરહાનપુરમાં કવિ નહિ તેથી વીરજી જ્યારે ત્યાં જતો ત્યારે તેનાં અસાધારણ વખાણ થતાં. અને તેથી તે પોતાનાં કરેલાં કાવ્યોની બરહાનપુરમાં કથા કરતો. ત્રેમાનંદની અને તેના શિષ્યમંડળની વાત કોઈ કોઈ ધરડા વ્યાસજીઓ કહે છે તેમાં કાંઈક અતિશયોક્તિ અને કાંઈક કથાતર થયેલું જણાય છે તથાપિ મૂળ મુદ્દે તજ્જીજ કરતા વાત સત્ય હોય છે. તેજ સોડો વીરજી માટે કહે છે કે એ કવિ બડો પતરાજી ખોર, ફૂલજીજ, દંભી અને માની હતો. તે કોધી પણ હતો. એના એવા ગુણો વિશે માનવા લાયક પુરાવો બીજી રીતે મળી શકતો નથી તથાપિ એ પોતાને મહાકવિ અથવા રસાનુકાર વર્ણવવામાં નિષ્ણાત માનતો દશે એમ તેના પ્રંયો ઉપરથી જણાય છે. પોતાના પ્રયોમા તે લખે છે કે “અમે શૃંગાર, વીર, કરુણા, આદિક રસ

વર્ણવીશુ, નવે રસ વર્ણવીશુ, ઈં ” પણ અંથમા તેટલુ બધુ હોતુ નથી આ ઉપરથી એમ પણ અનુમાન થઈ શકે કે કદાચ તે કવિ રસાદિકના નામ અને લક્ષણુ જાણીને રસને ઓળખનારો રસજ્ઞ હશે તથાપિ અંથમા તેની યોજના કેમ કરવી તેમા તે જૂલ ખાતો હશે

ત્રેમાનદે બ્યારે ગૂજરાતી સાહિત્ય વધારવાની યોજના કરી પોતાના શિષ્યોને ગ્રુદા ગ્રુદા પ્રકારની કવિતા કરવાની આજ્ઞા કરી ત્યારે વીરજીએ પોતે સામળના જેવી કવિતા મરી તેને છઠ્ઠ મારવાનુ માથે રાખ્યુ હતુ, પણ ત્રેમાનદ-પુત્ર વધત્ર મ્વિ કહેછે તેમ તેમા તે પોતેજ સજ્જડ છઠ્ઠ ખાઈ ગયો હતો સામળ જેવી કવિતા વીરજીથી બની નહિ અથવા વલ્લભ વગેરે તેના સહપાઠી કવિઓની સભાએ તેને પાસ કરી નહિ તેથી વીરજી લજવાયો અને પોતાની કવિતાની તુનના મહાકવિ ત્રેમાનદ ગુરુ પાસે કગવનાનો નિશ્ચય કર્યો ત્રેમાનદે પણ તેને વખાણી નહિ ત્યારે તેણે કામાવતીની વાર્તા લખી પણ વલ્લભ વગેરેએ તેને પાસ કરી નહિ, જેથી તેણે તે યત્ન છોડી દીધો

કહે છે કે વીરજીો રાગ ધણો સારો હતો તેથી ત્રેમાનદ પોતાની કરેલી કવિતાઓ પ્રસંગોપાત વાચવાને વીરજીને સાથે રાખતા એવા અભ્યાસ થીજ વીરજીએ મ્વિત્ય મેળુ યુ હરો એમ લાગે છે કેમકે કવિઓના સહનાસથી અને તેના અથો વાચનાથી મ્વિતાની રચિ ઉત્પન્ન થઈ અભ્યાસ વધે છે અને કવિતા રચનાનો પણ શોખ થાય છે વીરજી કવિ કોઈ છદ કે રાગ ગાવા બેસે અને ગાય તેમા જો કોઈ તેના વખાણુ કરે તો તે પ્રોત્સાહિત થતો અો વધારે ઉલ્લાસથી ગાતો, કદાચ પદનો રાગ ન બેસે તો પણ તે બેસાડવાનો યત્ન કરતો અો જો તે પ્રસંગે ત્રેમાનદ પાસે હોય તો તેની કેટલીક મજક કરી પડી તેને લીખામણુ દેતા વીરજી તાત્કાલિક લાગણી વાળો હોનાથી કાઈ લીખામણુ દ તેથી તેને લાગતુ તો ધણુ, પણ જૂલકણો દોઝાવી ખાજ ધડી પછી જૂની જતો

વીરજીએ ત્રેમાનદનો સમાગમ થયા પછી ધણુ મય કર્યો છે અમને જે મળી આ યા છે તેના નામ આ પ્રમાણુ છે

કામાવતીની કથા

બલિરાગનુ આખ્યાન

કાકુરાજ કથા

સુરેખાદરણુ

દરા અવતાર

વ્યાસકથા



વીરજી પોતાના ગામમા જમીનદાર હતો તેથી તેને પૈસા કમાવાની બહુ દરકાર નહોતી, પરંતુ વડોદરામા તે બાગવતાદિની કથા કરીને નિર્માહ કરતો અને ટ્રાઈ વાર મિજલસમ પોતાની બનાવેલી કવિતા વાચી પ્રશસા સામ-ળીનેજ ખુશી થતો હતો. પ્રેમાનંદના મરણ વખતે એ વડોદરામા હતો.

વીરજી સખધી જે હકીકત મળી શકી છે તે આ છે એના મરણ ઉપરથી કે બીજી રીતથી એના જન્મમરણની સાલ કે એના માતાપિતાના નામ પણ મળી શકતા નથી એણે પોતે બાલ્યવય કેરી રીતે કાઢ્યું, અબ્યામ કેવી રીતે ક્યો, પાછલી જીદગી કેમ ચુભરી તેને સતાન શા હતા, કેવી રિયતિમા હતો, વગેરે ચરિત્રને લગતી હકીકતની કાંઈ નોંધ ન હોવાથી અથવા તેના સગાવાહાનામાથી પણ અહીં કોઈ ન હોવાથી કર્ણાકર્ણી પુરાણ બ્યામજીઓએ સામગેની વાતોમાથી જે સમરિત લાગી તે અહીં દાખલ કરી છે

## ગ્રંથવિવેચન.

આ પુસ્તકમાં વીરજી કવિના ત્રણ પુસ્તકોનો સમાવેશ કર્યો છે, જેમાં ના છેલા બે નાનાં આખ્યાન છે અને પેહેલો એક વાર્તાનો અથ છે ધણી કવિ-  
ઓ કવિતાના વિષય તરિકે ઇતિહાસ કે કલ્પિત વાર્તા લેધને અથ રચેછે. કોઈ વિદ્વાન  
કહેછે કે, "નાત્વ દુર્લભ હોકે વિદ્યા તત્ર સુદુર્લભા । કવિત્વ દુર્લભ તત્ર" જગતમાં  
મનુષ્યપણું દુર્લભ છે અને મનુષ્યપણામાં પણ વિદ્યા પ્રાપ્ત થવી અતિ દુર્લભ છે,  
તેમાં પણ કવિ થવું તો વળી દુર્લભજ છે " એ રીતે કવિનું દુર્લભ પદ પ્રાપ્ત  
થયા પછી પણ છૂટક કવિતાઓ કરવી અથવા ઋતુ વર્ણનાદિ ખડકાવ્ય લખવાં  
એથી કવિની કવિત્વ શક્તિની સાથે તેનું અથરચના સબંધી ચાતુર્ય માન્ય  
પડતું નથી જો કોઈ કવિ જન્મ પર્વત છૂટક સાહિત્યના પદ રચ્યા કરે અને  
પરસ્પર સબંધવાળું કાવ્ય, આખ્યાન, નાટક, કે વાર્તા જેવું કાંઈ ન લખે તો  
તેટલા ઉપરથી તેની કાવ્ય અથ રચવાની શક્તિની તુલના થઈ શકતી નથી.  
એકાદ વિષય મનને ભાવતો હોય, તેનો અતિ પરિચય હોય, તે વિશે ધણું  
જોયું, જાણ્યું હોય, અને ખીજાએ કરેલી તે વિષયની કવિતા જોઈ હોય તો  
કોઈ અભ્યાસી કવિ પણ વખતે શ્રોતાના મનને ચકિત કરે એવા એક બે  
પદ રચી શકે, પણ તેને બ્યારે અદૃષ્ટ અશ્રુત નવી વાર્તાજ રચવાની મનામ-  
ણું કરવામાં આવે ત્યારે તેમાં તે કેવો સફળ થઈ શકે છે તે તો અનુભવથી  
જણાય

ગદ્યવાર્તાઓ રચવા જેટલી ચતુરાઈ પદ્યમય વાર્તાઓ રચવામાં જરૂર-  
ની છે વાર્તા રચનામાં જો તે અસંભવાદિ હોય કરે તો તે રચના શ્રોતાને શીઝી  
લાગેછે અને કવિતા ગમે તેવી સારી હોય તથાપિ તેથી શ્રોતાની મનોવૃત્તિ મો-  
ળી થડી જાયછે વાર્તારચનમાં અઘટિત ઘટના સચુક્રિતક ન હોય તો તે કાવ્ય  
નીરસ લાગેછે અને શ્રોતાના મનમાંથી કવિના ચહિમાનું પાણી એકદમ ઉતરી  
જાય છે. સંસ્કૃત ભારામાં ગદ્યમય વાર્તાના અથો \*કથાસરિત્સાગર, દશકુમાર-

ચરિત, કાદમ્બરી, વગેરે છે અને અગ્રેજી વગેરે બીજી ભાષાઓમાં પણ અનેક વાર્તાગ્રંથો છે જેનાથી ધણાખરા વિદ્વાન જાણીતા છે. તે પ્રમાણે ગૂજરાતના જૂના ગ્રંથકાંડોએ કાંઈ વાર્તાગ્રંથ ગદ્યમાં લખ્યો જણાયામાં નથી પણ સાંભળભટ્ટ અનેક વાર્તાના ગ્રંથો કવિતામાં લખીને નામ મેળવ્યું છે. સામળના વાર્તાગ્રંથોમાં ઉપક્રમ અને ઉપસંહાર ભિન્ન પડતા નથી કે અસંભવિત ઘટના જેવામાં આવતી નથી. જ્યાં અસંભવ જેવું જણાયું છે ત્યાં મંત્રાદિ પ્રભાવને આગળ કરીને તેનો એવો ઢાંકપિછોડો કર્યો છે કે તે સધળું જણાસાના વેડે-જામાં તણાતા શ્રોતાઓને સુધટિત લાગે છે, અને તેથી તેના વાર્તારચનને દોષ મળતો નથી.

જો સારો કવિ હોય તો સ્વતઃકલ્પી કાંઠેલી વાર્તામાં કવચિત્તજ બૂસે છે, પણ જ્યારે વાર્તાની કલ્પના બીજા કોઈની ઉછીની લેવી ધારી હોય અથવા પોતે કલ્પિત તો કાંઈ નજર કરવું પણ પુરાતન કવિઓ જે કરી ગયા છે તેમાંથી જ વિષય લેકેને પુરતક રચવું, એવો જેનો સંકલ્પ હોય તેને જ્યારે જૂદી જૂદી વાર્તાઓનો સમ્બન્ધ મેળવવો હોય ત્યારે કદાપિ તેમાં તે સ્ખલિત થાય. કામાવતીની વાર્તા એમજ રચાઈ છે. એટલે કવિ કહે છે કે તે પદ્ય-પુરાણમાંથી, અને દશકુમારચરિતમાંથી લીધી છે. પણ તેમાં આશ્ચર્ય જેવું એ લાગે છે કે એ જૂદા જૂદા ગ્રંથોની વાર્તાઓનો સમ્બન્ધ કવિએ એવી સારી રીતે મેળવ્યો છે કે તે જૂદી જૂદી વાર્તાઓ મેળવેલી છે એમ કાંઈ બાગ્યેજ ધારી શકે ! વીરજી કવિને આ કામ માટે સાબાશી આપવી ઘટે છે. એમ છતાં તેમાં એક પ્રકારનો દોષ કોઈક જગ્યાએ જોવામાં આવે છે. તે એ કે તેમાં યોજેલા પાત્રની યોગ્યતા કોઈક કોઈક હામે જળવાઈ નથી. જેમ કામાવતીને પરણનાર વણિક પાંચલાખની ચાદર વેચવા બજારમાં ઉભો રહે છે, ઘેર આવીને તે પાડોશીઓને પૂછીને કામાવતીને ગમેલી જાણી વચર તપાસ કર્યે ઘેરો થઈ જાય છે અને સારંગી લેઈ તેજ ગામમાં બીજા સાગે છે, ચંદ્રર કામાવતી ચોરની સાથે રાત્રે ઘોડા પર બેસીને જતાં છતાં અને તેની સાથે વાતચિત કરતાં છતાં પણ સૂર્યોદય થયા વિના તેને પોતાનો સ્વામી નથી એમ ઝોળખી શકતી નથી, રાજ્યસુખ ભોગવતાં છતાં પણ કામાવતીના પતિને પોતાનાં માળાપ સાંભરતાં નથી પણ એક વખત કામાવતી જ્યારે તેને બા-પના સમ દે છે ત્યારેજ તે સાંભરે છે, સાંભર્યા પછી પણ તેમની બરાબર તજ-

પરણે છે અને સ્વામીને રાજ્યગાદીએ બેસાડે છે, એ વર્ણન બહુધા સાધારણ છે. એકંદરે વાર્તા આનંદ આપે એવી છે.

વાર્તા જોતાં આપણને જણાય છે કે કવિએ જોટલો શ્રમ વાર્તામાં વિસ્તૃત ઉપખંડવા તરફ કર્યો છે તેટલો શ્રમ પ્રધાન અને ગૌણ રસોત્તુ પોષણ કરવા તરફ કર્યો હોત તો આ વાર્તા આથી પણ વધારે ચિત્તાકર્ષક થઈ હોત. પણ આ વાર્તાની કેમ ઉત્પત્તિ થઈ તે સાંભળવાથી એ સંશય કાંઈક અંશે દૂર થશે. કવિના ગુરુ પ્રેમાનંદના વખતમાં શામળ અને પ્રેમાનંદના શિષ્યો વચ્ચે કવિતા બાબતની હરિકાષ્ઠિના વાદ ચાલતો હતો. વીરજીએ પ્રતિજ્ઞા કરી હતી કે મારે શામળના જેવો વાર્તામંથ લખવો. આ કારણથી લોકને આશ્ચર્ય ઉપજાવે એવી વાર્તા માત્ર તેણે લખી છે અને બીજી ત્રીજી બાબતની દરમિયર રાખી જણાતી નથી, એમ છતાં પણ રસમય વાંચનારને જણાશે કે આ ગ્રંથમાં અદ્ભુત રસ પ્રધાન છે તથા રૈદ્રસ, દેવવિષયા રતિ, શ્રવણ પૂર્વરાગ વિપ્રલંબશૃંગાર, વત્સલ વગેરે રસો ગુણીભૂત છે. માત્ર અદ્ભુત સંજોગથી અદ્ભુત ઉત્પન્ન કર્યો છે પણ તેનું પરિપોષણ કર્યું નથી તેથી તે રસ સંપૂર્ણપણે જામેલો જણાતો નથી. જો કવિએ ધાર્યું હોત તો આજ ગ્રંથમાં તે વિપ્રલંબ અને સંજોગ શૃંગાર, કૌશલ, વત્સલ, રૈદ્ર, બીભત્સ, વગેરે રસ વર્ણી શકત; કેમકે તેવા તેવા પ્રસંગ અહીં ચીતરાયા છે-રૂપરેષાઓ દોરી છે, રંગ જોષએ તેવો પૂર્યો નથી.

બીજો ગ્રંથ બલિરાજનું આખ્યાન છે. પુરાણોમાંથી આ વિષય લીધો છે એ તો સ્પષ્ટ છે. પ્રથમ બલિરાજની ઉત્પત્તિ, તેના પિતાની ન્યાય ક્ષુદ્ધિનું દૃષ્ટાંત, અને પછી બલિના યજ્ઞોત્તુ વિધાન વર્ણન છે. બલિ સો અશ્વમેધ યજ્ઞ કરે તો ઈંદ્ર થાય એ બમથી ઈંદ્રે તે પૂરા ન થવા દેવાને વિષ્ણુની પ્રાર્થના કરવા ઉપરથી વિષ્ણુએ ક્ષયપ મુનિને ત્યાં અવતાર લેઈ વામન બ્રહ્મચારીરૂપે બલિના યજ્ઞમાં જઈ તેની પાસે દાનસંકલ્પ કરાવી છળથી તેનું ત્રણે લોકનું રાજ્ય છતી લીધું અને તેને પાતાળમાં મોકલ્યો. આ વગેરે કથા વર્ણવી છે. દાનવીર વર્ણનાનો આ વિષય છે. અને કવિએ તે વર્ણવવાને બનતો યત્ન કર્યો છે. બલિરાજના ઉત્સાહ સ્થાપિભાવને ઈંદ્રપદ પ્રાપ્તિ વગેરે આલંબન અને વામનની ધર્મશીલતા આદિ ઉદ્દીપનથી દાનવીરરૂપે શ્રોતાના અનુભવમાં આણ્યો છે.

“ દશાવતાર ” એ ત્રીજું આખ્યાન આ ગ્રંથમાં છે. મત્સ્ય, કન્ધ,

વારાહ, રુસિંહ, વામન, પરશુરામ, રામ, કૃષ્ણ, બુદ્ધ અને કલ્કી, એ દશાવતાર સઘળે પ્રસિદ્ધ છે. પરંતુ ભાગવતમાં કપિલ, ઋષભ, દત્તાત્રેય, વ્યાસ, વગેરે બીજા અવતાર ઉમેરીને ચોવીસ અવતાર વર્ણ્યા છે. કવિએ પ્રથમ બતાવેલામાંથી મત્સ્ય, કચ્છ, વામન, બુદ્ધ અને કલ્કી એ પાંચ બાદ કરી તેને ઠામે કપિલ, ઋષભ, મોહની, દત્તાત્રેય અને વ્યાસ એ અવતાર લખીને દશ અવતાર વર્ણ્યા છે. ભાગવતાદિ પુરાણોમાં વર્ણેલા અવતારોમાંથી કમા મુખ્ય ગણવા એ જો કવિની ઈચ્છા ઉપર છે તો પછી કવિ ગમે તે દશાવતાર વર્ણી શકે. દશાવતારમાં વિખ્ણનાં જૂદાં જૂદાં પરાક્રમ સારી રીતે વર્ણ્યા છે. દેવ-વિષયારતિ નામનો બાવ એ સઘળામાં મુખ્યપણે વર્ણાયો છે.

એ રીતે ઠામાવતીની કથા, બલિરાજનું આખ્યાન અને દશાવતાર એ ત્રણ વિષયો કવિએ કવિતામાં વર્ણ્યા છે. પેહેલા અંધમાં દેશીઓની સાથે કોઈ કોઈ ઠેકાણે દોહરા, ચોપાઇ પણ લખ્યા છે. આ જૂના કવિના એ અંધની પ્રતો એક પછી એક એમ ઘણા હાથે ઉતરી દશે એમ જણાય છે, કેમકે કવિતાના માપમાં કોઈ કોઈ જગાએ માત્રાઓ વધી જતવછે અને પદ સંખ્યા મળતી નથી આવતી. કવિએ કડવાને અંતે કડીઓની સંખ્યા ઘણીક જગોએ આપી છે, પણ લેખકોએ એક કડવાની કડીઓ બીજા કડવામાં લેછે લીધી દશે કે કેમ ! તેથી કેટલીક જગોએ તે મળતી નથી; જો કે વાર્તાનો સંબંધ તૂટતો નથી તેથી વચમાંથી કાંઈ ગણું નથી એમ જણાય છે તથા બાપા-સૌલીમાં દેર પડતો નથી અને જોઈએ તે કરતાં વધારે નથી માટે કોઈએ ઉમેરો કરેલો પણ માલમ પડતો નથી. બીજાં એ આખ્યાનો તો દેશી-બદ્ધ રચેલાં છે. જાપા પ્રેમાનંદના વખતની હોવાથી કાનને અપરિચિત લાગતી નથી.

॥ श्रीजगदीश्वरायनमः ॥

वीरजीकृत

कामावतीनी

कथा.

કડવું ૧ હું

રાગ કેદારો.

નય નય નય પારવતી ન દન, વદન સુગ તેત્રીશ,  
એક દત ઉજવવ મુખ જેને, (તેને) પ્રથમ નામુ શીશ ૧  
હસ્તકમળની માહે ફરશી, ભુજ ચાર ત્યાં સો'ધ,  
લક્ષ લાભનો સ્વામી દીડે, વિશ્વતાણુ મન મો ય ૨  
સિંદૂરે શોભિતા રંગ રાતા, ઉર સેવ ત્રા હાર,  
ચરણકમલ આવતા વાળે, ઘૂઘરીનો ઘમઘાર ૩  
ગજવદન મોદક અતિ વ-વમ, મૂષકતાણુ વાહન,  
તેત્રીશકોડ સદા ધર્યે છે, જેહતાણુ દરગન ૪

૨ વક્ષ ઈંડ લક્ષ અને વામ એ બે ગણપતિના પુન કહેવાય છે અહીં  
ગણપતિ તેનો સ્વામી લખ્યો છે, તેનો અર્થ એમ મન-વો કે ત્યાં લાભનો  
નિયતા ૩ સેવ ત્રા-મેવન મો મારી

તેટતણા પદ્યકજ વદી, માગુ અવિચળ વાણી,	
સેવકને મુખ સૂઘે અક્ષર, આપે તુ બ્રહ્માણી	૫
તે જુગ જાયો વિશ્વ નિપાવે, ભાજણુ ઘડણા પ્રમિદ્ધ,	
તારી કૃપા હોય જેહ ઉપર, તે પામે નવનિ	૬
તેમાટે તુ ભાળક બાણી, કરજે અબા સાર,	
નિમ વીરજી થરણે લાગ્યો, શ્રીકૃણુ નમસ્કાર	૭
બેઠ કર જોડી કરે વિનતિ, મન્તક મૂકો પાણિ,	
ન્યા ન્યા જેવો અર્થ ઘટે ત્યા, અક્ષર જડતો આણી	૮
કામાવતીની કથા અતુપમ કહેવા છે મુજ મેના	
મેમ ધરીને સાભજે તે, શ્રોતા થાય મસન્ન	૯
સાભગતા મુખ ઉપજે, ને થાય મન ઉ નાસ,	
જેમ વાડીમા ભાતભાતનો, પરિમલ ખૂબ પ્રકાશ	૧૦
જેમ વાયુ મુગ ધનો, દખતા અટકે મેન,	
તેવો કથાતણે રસ પોખુ, મુણજે શ્રોતા જન	૧૧

૫ મહાણી-સરસ્વતી સરસ્વતીને કોઈ બ્રહ્માની પુત્રી કહેછે આ  
કોઈ પત્ની કહે છે અહીં પત્ની ગાનીને કનિએ લખ્યુ છે

૬ તે ૪૦-તે જુગ (જગતમા) જાયો (ઉત્પન્ન કરેલો) બ્રહ્મા વિશ્વો  
નિપાવે છે અને તેનુ કર્મ ભાજણુ ( ભાગતુ—જગતનો પ્રલય ) અને ઘડણા  
( ઘ-નુ-જગતની ઉત્પત્તિ ) એ પ્રમિદ્ધ છે ( અમિકા અથવા આઘશમ્તિની  
એ ગુતિ છે ) નવનિ-નવ પ્રકાગ્નાપકા ગગેરે નિધિ

૭ સાર-સદા શ્રીકૃણુ—નાળિયેર સંહિત ૮ પાણિ-હાથ જડતો-  
બંધ બેસનો ૧૦ પરિમલ-મુગધ પ્રકાશ-પ્રકટ ( વાલ છે ) ૧૧ મુગ ધનો-  
મુગધ મુકા પોખુ-પોખુ કરે-રસ જમાનુ

તેમાટે મુજ કરણા આણી, થાઓ માત કૃપાળ;	
સેવકને મન શુદ્ધ વાણી, આપો પરમ રસાળ.	૧૨
હૃય શોક વિયોગ વર્ણુ, અર્થ આગળ સંજોગ;	
વીરરસ વૈરાગ્ય વર્ણુ, નાના વિધના બોગ	૧૩
૩૫ રાગ શાણુગાર વર્ણુ, કલા કાતિ ગુણુ જેહ,	
વિધ વિધ ભાતે કહી શ્રોતાને, ભાગુ સર્વ સદેહ.	૧૪
વર્ણુન ત્યાં વારૂ થાશે ગુણુ. વર્ણુ ત્યાં કહેવાશે,	
એક મને સાંભળતાં આગળ, મનનો સ દે' જશે	૧૫
નામ કામ ગુણુ વર્ણુ, યા વર્ણુ દેશ વિદેશ,	
અવનીચક ગધે અવતરી, એ મોટા ભૂપ નરેશ.	૧૬
તેમાટે સહુકો સાંભળો, થઈ શ્રોતાજન સાવધાન;	
ભત્તી ભાતે સંભળાવુ સહુને, કામાવતી આખ્યાન	૧૭
કર નેડી કરે નિનતિ, પૈશ્વ ને કવિજન,	
એકવાર હરિહર કહો, સમરથ જુગજીવન.	૧૮
સિધુ દશનો રાજા મોટો, અદ્રસેન તે જેહ;	
એક સમે સભામધ્યે બેઠો, અતિ આનંદ તેહ.	૧૯

૧૨ મુજ-મુજ ઉપર મન ઇન્-મનમા શુદ્ધ વિચાર અને મુખે શુદ્ધ વાણી

૧૩ આ અથમા કથા રમ અને ભાવનું પોષણ ક્યું છે તેની પ્રતિમા કરતા કવિ કહે છે. હૃય ઇન્-હૃય ( એ નામનો વ્યગિયારી ભાવ ), શોક ( એ નામના સ્થાવિભાવથી ઉપજેલો કરણારસ ), જેમા આગળ સંજોગનો અર્થ આવે એવો વિયોગ વર્ણુ અર્થાત્ વિપ્રવબ અને સંજોગ ગૂંગાર વર્ણુ. વૈરાગ્ય- અર્થાત્ શાત રસ ૧૫ ત્યાં-અથમા. વારૂ-મુદર.

૧૬ યા-અથમા અવનીચક-૪૨નીનુ ગડળી ૧૮ કર ઇન્-દોહરો છે.



- તેણે સમે ત્યાં વ્યાસ પધાર્યા, આવ્યા સૂત મુનિ જનન;  
સભા સહિત રાજા થયો બેઠો, કરવા તે દરસન. ૨૦
- અર્ધ આસન આપી, ઋષિજીને જૂપતિ લાગે પાય;  
કર જોડીને કરે વિનતિ, કૃપા કરો ઋષિરાય. ૨૧
- પુષ્પહાર આરોધ્યા ક ઠે, માંડ્યું દિવ્ય આસન;  
કર જોડીને કરે વિનતિ, અકસેન રાજન. ૨૨
- પુસ્તકકેરી પૂજા કીધી, પ્રેમ ધરી તેણી વાર;  
સ્વામીજી મુજને સભળાવો, કથાતણો વિસ્તાર. ૨૩
- રાજાકેરું વચન સાંભળી, બોલ્યા તવ ઋષિરાય;  
કામાવતીની કથા સભળાવો, (અનુપમ) સાંભળતાં સુખ થાય. ૨૪
- ત્રણ અવતાર ધરી અખજાગ્યે, કીધાં મહા માકમ;  
જેમ જેમ વિપત્તિ પડી પોતાને, તોય ના મેલ્યો ધર્મ. ૨૫
- કળા કાંતિ અધિક શ્યામા, ન શૂરવીર મહાધીર;  
જેમ જેમ પડી અવસ્થા તેને, તેમ તેમ સહી શરીર. ૨૬
- જાતિસ્મૃતિ હુતી તે નારી, ગત જન્માંતર જેહ;  
પુરૂષકેરી કો એક રાખે, હામમાં રતિ તેહ. ૨૭
- અતુષ્પદ અથવા દ્વિપદનાં, શ્વાન વૃષભ તોખાર;  
દષ્ટિ પડ્યો કેમે ના મૂકે, તતક્ષણ મારે હાર. ૨૮

૨૦ સૂત-મૂત પૌરાણિક. બેઠો થયો-બેસો થયો.

૨૫ જેમ જેમ છં-સામળ બટ પછુ પોતાની એક કવિતામાં લખે છે કે, "કયાં ચ દન કયાં ચલ્યાગરી, કયા સાવર કયા નીર, જેમ જેમ પડે વિપત્તિ, તેમ તેમ પહે શરીર " છવીશમી કડીના છેલ્લા ચરણમાં એજ બોલ છે.

૨૭ જાતિસ્મૃતિ-જાતિસ્મર-પૂર્વના જન્મનું સ્મરણુ રાખવાની શક્તિ-માળી ગતજન્માંતર-ગયેલો ( પાઘલો ) જન્મ. પુરૂષ છં-ધણા પુરૂષોમાં થી કોઈ એકજ હામમાં તે રતિ રાખે-રાખતી હતી.

૨૮ અતુષ્પદ-ચાર પગવાળા. દ્વિપદ-બે પગવાળા.

એવાં વચન સુણી મહામુનિનાં, રાજા વિસ્મય થાય;	
શામાટે તે પુરુષ ઉપર, વૈર ધરે મન માંય.	૨૯
કોણુ દશમાં કોની પુત્રી, ક્યાં વસવાનો ઠાર;	
સ્વામીજી મુજને સંભળાવો, માંડી સર્વ પ્રકાર.	૩૦
કોણુ માત તાત કોણુ બ્રાત, કોણુ નગર કોણુ ગામ;	
ચંદ્રસેન રાજા એમ પૂછે, સંભળાવો મુજને સ્વામ.	૩૧
પરણી કે નવ પરણી અભળા, રહી કુંવારી તેહ;	
એ કથા સંભળાવો મુજને, ભાંજે મન સદેહ.	૩૨
એવાં વચન સુણી રાજાનાં, મુખથી બોલ્યા વ્યાસ;	
સાવધાન થઇ સુણજે શ્રીતા, આનંદ ઇતિહાસ.	૩૩
પ્રથમ અધ્યાય એટલેથી શ્રીતા, શ્લોક થયા ચોત્રીશ;	
એકવાર હરિહર કહો સર્વથા, સમર્થ શ્રીનગદીશ.	૩૪

કડવું ૨ જી.

રાગ રામગ્રી.

એણી પરે બોલ્યા મુતમુનિ જન જી;	
શ્રીતા સુણજે પરમ વચન જી.	૧

ઢાળ.

વચન તમે એક સાંભળો, અભિનવો ઇતિહાસ;	
રાય ચંદ્રસેન સુણો કથા, કહે મુતપુરાણી વ્યાસ.	૨
ગગાને ઉપકાઠે છે, એક નગર શોભામાન;	
મહાસત્યવાદી રહે સદા, એક કર્મધ્વજ રાજાન.	૩
તેન પુત્રી એકજ અંબિકા, મહારૂપનો ભડાર;	

તાતને તે ઘણુ વા'લી, પરમ બાળકુમાર	૪
તે સુરજનની સેવા કરે, અંગિકા નિશ દિન,	
ધ્યાન ધરતી સુદરી, ફઠ ધીર રાખતી મેન	૫
તેના પિતા છે ધર્મી ત્યહા, સદાતતતણા અબાર,	
ધર્મકેરી ધૂળ બાધી, જરા થયો સસાર	૬
હામ હામથી આવે ઘણા, બહુ વિમ્બ જલચક જન;	
જે કો આવી પ્રાર્યે તેને, રાય આપે અન્ન	૭
એમ પૂર્ણ પ્રભાવ આલ્યો, સદા દેશ મોઝાર,	
અંગિકા એડી માળિયે, ત્યા સજ્જા સોળ શાણુમાર	૮
એકવારને સમે શુ થયું, સાબળો એતાજન,	
વિમ્બ એક સમે આવિયો, જ્યાં કર્મધવજ રાજન.	૯
આવી આશિવાદ દીધો, આપીએ મુજ આહાર;	
દાન આડે લીહ વળી, તું અનેનો દાતાર.	૧૦
અન્ન જન રથ કનકશ્યામ, હેમકેર દાન;	
અવર દાન બીજા કરે, પણ નહિ અન સમાન	૧૧
એમ કહી ઉભો રહ્યો, તમે સાબળોની રાય,	
મને ક્રુધા પીડે પાપિણી, હું કરે કોણ ઉપાય.	૧૨
અનકેરો આહાર પામુ, બોલ્યો વિમ્બ વચેન,	
એવે અંગિકા દૃષ્ટે પડી ને, થયું વિહ્વળ મેન	૧૩
તે દખીલી દેવાંગના, રૂપનો ના'વે ખાર,	
ત્યારે વિમ્બ ત્યાં મોહ્યા ઘણુ, તવ દખી રાજકુમાર.	૧૪
તેના નેત્ર કમળ સમાન છે, સુંદર બીનેવાન,	
અંગિકાને નીરખતાં, નિમ્બને લાગ્યું ધ્યાન	૧૫

- મુખ કાન્તિ કમળ સમાન જેની, કનકવરણી કાય;  
ભૂખ નિદ્રા વીસરીને, વિમ્ર થયો થાય. ૧૬
- જોઈ મુખ શ્યામાતાણું, દિજ થયો ત્યાં ચિત્રામ;  
નિરખવા લાગ્યો નારને, પણ ન રહે મનકુ ઠામ. ૧૭
- રાજકુંવરી રત્નગર્ભા, ગર્વ ન ધરે મેન;  
વિમ્રની કરે વિનતિ, ઉચ્ચરી મધુર વચન. ૧૮
- અભિકા મુખે ઉચ્ચરી, કેમ આવિયા ભૂદવ,  
વડી વાર તમને થઈ, મે ના થઈ તમારી સેવ. ૧૯
- એવાં વચન કોમળ સાંભળીને, વિમ્ર થયો રણિયાત;  
માનસર સરખી સુંદરીશુ, કરવા લાગ્યો વાત. ૨૦
- હાથ જોડી રહ્યો ઊભો, વધો વિમ્ર વચન,  
તારે મ દિર આવિયો, હું જાચવાને અન. ૨૧
- ૩૫ દીકું તુજતાણું, ઉપન્યો મન વિચાર,  
નાર એવી નવ મળે તો, ધ્રુ ક પડ્યો સંસાર. ૨૨
- વૈરાગ્ય આપ્યો મન વિષે, જવ થયુ તુજ દર્શન,  
હવે આજથી રે અભિકા, મે તજ્યુ કૃણ બોજન. ૨૩
- તુજ સમી નહિ સુદરી, ત્રૈલોક્યમાંહે દ્રોય;  
નારી એવી તો મળે, જો પુણ્ય કરિયાં હોય. ૨૪
- વચન દિજના સાંભળીને, વદી રાજકુમાર;  
રોગટ પાપે ભરાયું, જે નિરખવી પરનાર. ૨૫
- જે નાર નિરખી પુરુષને, મન ગણે મારો વીર;  
અવર મન આણે નહિ, જો તને માણુ શરીર. ૨૬

પુરુષ નિરખે નારને, મન ગાણે માત સમાન;	
ઉદાર અતે તેહનો, કરે શ્રીભગવાન.	૨૭
ત્યારે વિમ મુખથી જોલિયો, પરમ મધુર વચન;	
* * * *	૨૮
મુજ રોકે દીન અનાથને, કર દયા શ્રીજગદીશ;	
એ નારમાટે ખપ કરી, જઈ ધરૂં કરવત શીશ	૨૯
આગલે ભવ એકઠાં થઈ, અવતરૂં નર નાર;	
આશા મારી પૂરજે, તુ ધન્ય વિશ્વાધાર.	૩૦
એવું કહીને વળ્યો ખાલાણ, ઊજમ ધરતો અગ;	
વાણારસીમાં આવિયો, મજ્જન કીધુ અગ	૩૧
વિશ્વનાથ તુ જો હરિ આ, ધરૂં કરવત શીશ;	
કર્મખજની સુતા છે, તે નાર પામુ ઈશ	૩૨
એ કથા રહી એટલેથી, સાંભળો શ્રોતાજન;	
વિમકેરી વાત જોજો, શુ વિચારું મન.	૩૩
અંગિકા મન વિમાસે, એ શુ થયું ઉત્પાત,	
મુજમાટે મુખો વાડવ, કરી આત્મઘાત.	૩૪
પરબ્રહ્મને જાણુ નહિ, મારા જન્મપર્યંત;	
પ્રણય કરતાં પાપ લાગ્યું, કેમ કરૂં લગવત.	૩૫
શ્રીકૃષ્ણ ગોપીનાથ વલ્લભ, દારકાના રાય;	
બ્રહ્મહત્યા છૂટિયે કેમ, કરૂં કોણ ઉપાય.	૩૬
લક્ષ્મણવલ્લભ ભૂધરા, ત્રિલોકકેરા નાય;	
હુ ખસ્યુદ્રમાં જૂડતાં, તુ ધરે સ્વામી હાથ	૩૭

૨૮ આ કડીમાં ઉપસાદ્ નથી; ત્યાં આગળ આ રીતે દોષ ગરૂ—

“ દે ગાન કયા આગળી મે, નચું છે કળ અન ” ૩૧ ચતુર્થ-સ્કંધ

જનકીજીવન રામજી, સમર્થ શ્રીરઘુનાથ;	
દુઃખસમુદ્રમાં બૂડતાં, તું ધરે સ્વામી હાથ.	૩૮
ચંદ્ર સૂરજ ને ઇશ ખજા, સર્વિનો તું નાથ;	
દુઃખસમુદ્રમાં બૂડતાં, તું ધરે સ્વામી હાથ.	૩૯
અબિકા મન દુઃખ ધરે, ધન્ય ધન્ય વૈકુંઠનાથ;	
દુઃખસમુદ્રમાં બૂડતાં, તું ધરે સ્વામી હાથ.	૪૦
વસુદેવનંદન જગતપદન, ચૈદ ભુવનિકનાથ;	
દુઃખસમુદ્રમાં બૂડતાં, તું ધરે સ્વામી હાથ.	૪૧
સર્વિની સ્તુતિ કરે શ્યામા, ઝરે આંસુપાત;	
દુઃખસમુદ્રમાં બૂડતાં, તું ધરે સ્વામી હાથ.	૪૨
સહસ્રકિરણ તને ઘણું, પિનવું ઊગમતે ભાણું;	
આશા પૂરે માહરી, મુજ દારા રોવક બાણું.	૪૩
એવું કહીને કળકળે, વૈરાગ્ય આણી નાર;	
હવે હું તો ક્યાં જઈ, ને કરું દોણ મકાર.	૪૪
વિમ્બની ગતિ જ્ઞે નવ ધરું, તો થિ ક એહ શરીર;	
ભેરવ અંખાવી મરે, થઈ અવતરે મુજ વીર.	૪૫
દારકામાં જઈ કરી, અંખાવિયુ તે નાર;	
એક ઉદર પ્રાત ભગિની, માગિયા અવતાર.	૪૬
ચંદ્રસેન ત્યાં સાંભળી, એમ વ્યાસજીની વાણું;	
મુને સંદેહ ઉપન્યો, ઉચ્ચયો ચતુર સુભાણું.	૪૭

૩૮ જનકીજીવન—ગીતાના પતિ. ૪૧ ભુવનિકનાથ—ભુવનૈકનાથ—  
ભુવનનો એક નાથ. ૪૩ ઊગમતે—ઉગતે. ૪૫ વીર ઇ—તે આદર્શ  
મારો વીર ( ભાઈ ) થઈને અવતરે

ગતકથા એ પ્રભુ બોલ્યા, મા ધરશે મન રીસ;	
તે નાર પામ્યો કહીં વાડવ, ધર્યું કરવત રીસ.	૪૮
ઝોણીએ એવું કહીને, કર્યું અપાપાત;	
એક ઉદર અવતરું, અમો થઈ ભગિની બ્રાત.	૪૯
વાણારશીમાં વિમકેરી, આશા પૂરે ઈશ;	
કે દારકામાં અંગિકાને, આપશે જગદીશ.	૫૦
ત્યાં રૂદ્રને લગ્ન લૂવી, અહીં દારકાપતિ કા'ન;	
શુ રૂદ્ર લગ્ન રાખશે કે, થાપશે ભગવાન.	૫૧
કે બેઠ દેવ લાહી મરીને, થાશે મૌઢુ વેર;	
મુને સભવતું નથી, રી થાશે સ્વામી પેર.	૫૨
સૂતપુરાણી બોલ્યા, સુણુ રાવ ચતુરસુબાણ;	
ઈશ ને જગદીશ મધ્યે, અક્યતાની વાણ.	૫૩
બ્રહ્મા વિભય ને રૂદ્ર, ત્રેણે જુજવા નહિ કાય;	
દ્વિમત્રાત્ર કૃષ્ણ વિના નથી, તું વિચારી મન જાય.	૫૪
કીડી કુંજર આદિ દેઈને, પૂરે આશા અજ;	
છાપા પૂરે વિશ્વની, સમર્થ શ્રી ભગવન.	૫૫

૪૮ ગતકથા ૪૦—તમો પ્રભુ ( વ્યાસ ) એ ગતકથા બોલ્યા, તેમાં મને સદેહ થયો તેથી રીસ ધરશે નહિ. બ્રાહ્મણની છાત્રા એમ હતી કે અમો સ્ત્રી પુરૂષ થઈએ, અને સ્ત્રીની છાત્રા એમ હતી કે અમે ભાઈ બેન થઈએ, ત્યારે એમણી કોની છાત્રા પૂર્ણ થઈ ?

૫૧ ત્યાં—કાશીમાં. રૂદ્રને ૪૦—શિવના ઉપર વિશ્વાસ રાખીને કાશીમાં બ્રાહ્મણ મરી ગયો માટે તેનું કાર્ય કરવાની લાજ શિવને છે; અને દારકામાં સ્ત્રી મરી ગઈ માટે તેનું કાર્ય કરવાની લાજ કા'ન—કૃષ્ણને છે.

૫૪ ક્ષેત્રમાત્ર—તીર્થક્ષેત્ર માત્ર અથવા ક્ષેત્ર ( દેહ ) માત્ર. ૫૫ કીડી ૪૦—કીડીકુંજર આદિને અન્ન દેઈને આશ પૂરે, એ અન્વય.

તેમાટે મન સ્વસ્થ થઈ, મુણ કથા રાણારાય;	
પ્રથ તારાતણો ઉત્તર, હમણા નહિ દેવાય.	૫૬
તે કથા આગળ થશે તે, કેમ અવતરે નર નાર;	
એનો સ્વામી કૃષ્ણજી ને, પેલાનો ત્રિપુરાર.	૫૭
સર્વ વિસ્મય થઈ રહ્યાં, સાંભળો શ્રોતાજન;	
નરનારને સૂઝે નહિ, અતિ વ્યગ્ર છે રાજન.	૫૮
અધ્યાય બીજો કહ્યો માંડી, અભિકા વિસ્તાર;	
હવે તે કથા ચાલશે, આગળ ધર્મો અવતાર.	૫૯
સાઠ ૫૯ પૂરણ થયાં, ઇતિહાસ નાના છદ;	
નર નાર ગાય ને સાંભળે, મન ઉપજે આનંદ	૬૦

વક્તવ્ય.

આનંદ આણી અતિ ઘણો, સાંભળો શ્રોતા ચિત્ત ધરી;	
કવિજન વાણી આચરે, એક વાર બોલો શ્રીહરિ.	૬૧

કડવું ૩ જી.

રાગ ગોડી.

સૂત્રપુરાણિક વધા વચ્ચે, મુણ ચંદ્રસેન રાજન;	
તારા મનનો સદેહ ટળે, જો તે નર નારી કેમ મળે.	૧
પદ્મપુરાણતણી કથા, શ્રોતાજન મુણજો સર્વથા;	
એક મન થઈ હરિ ભજે, મન મમતા માયાને તજે.	૨
હરિ ઉપર રાખો વિશ્વાસ, નિશ્ચે અલગો નહિ અવિનાશ;	

૫૬ રાણારાય—રાણાઓના ગળ. ૫૭ તે ઈ—તે નરનાર કેમ અવતરે છે તે કથા આગળ થશે—હેવાળે. ૫૮ અતિ વ્યગ્ર—સંશયનિવર્તન નહિ થવાથી.



- ચતુર્ભુજનુ ચિતવન કરો, તો ભવ દુસ્તર સહેજે તરો. ૩
- દામોદર નૃસિંહ નારા, બૃધજ બૃપતિ ચારમપાણી,  
તારી લાજજી તુજને શ્રીહરિ, પછી નાર તે કેમ અવતરી ૪
- બિંદુ પાળવુ સંવકતણુ, સ્વામીને શુ કહીએ ઘણુ,  
મશ્વતણો ઉત્તર દેવાય, શ્રોતા સહુને સદે' થાય ૫
- છે સાભળવા સરખી વાત, કર જોડી કહે પૃથ્વીનાથ,  
ચદ્રોન ખોલ્યો રાજન, કહીએ વ્હાસ કથા પાવન ૬
- સાભળવા સરખી છે તેહ, શ્રોતાનો ભાજો સદેહ,  
તે સભળાવો ભાવે કરી, એક વાર ખોલો શ્રીહરિ ૭
- વદે સૂતપુરાણિક વ્યાસ, સાભળજો આણી વિશ્વાસ,  
ત્યા તે પ્રાજ્ઞાણ ને રાજકુમાર, શુભલાકુળમા પામ્યા અવતાર ૮
- એક ઉદર અવતરિયા તેહ, શ્રોતાનો ભાજ્યો સદેહ,  
પછી ખેહુ ત્યાહી અવતરી, જ્ઞાત ખેન સ્વામી સ્ત્રી ખરા ૯
- ખેહુતણુ ત્યા બિંદુ રહ્યુ, ચદ્રોનને વ્યાસે કહ્યુ,  
નર નારી ખેહુ કીડા કરે, વન ઉપવનમા સધળે ફરે ૧૦
- એમ કરતા વામ્યા બહુ દિન, વદે વ્યાસ સાભળ રાજન,  
ગર્ભવતી શુકનારી થઈ, સ્વામીને વિનવિધો જઈ ૧૧
- મારા ઉદર માહી આ ગર્ભ હવે, કહી આશ્રમ શોયો અવનવો,  
ઉભાજાળતણો છે દિન, બહો તપે છે કસ્યપતન ૧૨
- વૃક્ષ પત્ર સકાયા તદા, શુકનારી પામી આપદા,  
હાયા ન મળે વન મોજાર, કયા રહીશુ શો કર મકાર ૧૩

૩ અગ્રજો—દૂર ૪ તારી ૪૦—તારી લાજ તને છે અર્થાત્ રાજ  
કુમારીનુ કાર્ય કરવાની લાજ તને છે ૮ શુભલાકુળમા—પોષટના કુળમા ૧૨  
કસ્યપતન—સૂર્ય

વિનતાકેરા સુણી વચન, સૂડે વાત વિચારી મન,	
કયા વસવા ખોલો શે ઠાર, ગર્ભવતી છે મૂડી નાર	૧૪
સૂડે મુખ વાણી ઉચ્ચરી, એક ઠાર દીઠો મુદરી,	
અતિ છાયા મહાશીતલ વન, જો માને તાર મન	૧૫
સુખ પામીશ તેણે કામ, ચાવ જઈ કીજે વિશ્રામ,	
નારીને લેધ નિસર્યો, પરમ આનંદ પૂગણુ ભર્યો	૧૬
આવ્યો ઉદ્વેગ વન મોઝાર, વાસજા હુતી તે ઠાર,	
આ વનમા વસિયે સુદરી, સમીપ સરિતા નીરે ભરી	૧૭
તુજને પ્રસવકાળનો સમે, તારા મનને આહા ગમે,	
સૂડાકેરા સુણીને વચન, અતિ વ્યગ્ર અમળાનુ મન	૧૮
વાસજાજી જવ દષ્ટે પડી, નિર્ભયતા નારી હૃદયડા,	
કા વિનતા મન ધરે વિચાર, એણે શીતલ રહીએ નરનાર	૧૯
સુખ સભધે જશે દિન, શીતજ છાયા ખોલોજી વન	
વ્યાકુળતાને પામી ઘણુ, સ્વામી વચન સુણો મમતાજી	૨૦
અગ્નિતણો ભય અમારે મન, કદાચિત્ દવ લાગે વન,	
લેધ બાળકને કેમ નિસરે, તેનુ કુખ દેખીને મર	૨૧
તેમાટે આધિક વિચાર, કેમ રહેવાય આણે ઠાર,	
વિનતાતણી જે વાણી સુણી, કંટે સૂડો સાલગ પખિણી	૨૨
મુજ તુ વ નભ છે નાર, મુજ સરખો તુજ શિર ભરતાર,	
તો શી ચિતા મનમા ધરે, વૈશ્વાનર આવી શુ કરે	૨૩
જો દવ લાગે સુણુ સુદરી, નદી એક છે નીરે ભરી,	
હોલવતા ન લાગે વાર, શીતલ થાયે અગાર	૨૪
અગ્નિ હોવરી નાણુ તદા, કોગટ કા પામે આપદા,	
તેમાટે નિર્ભય થઈ નાગ, સુખે રહીએ આણે ઠાર	૨૫

૧૭ ઉદ્વેગ-વસ્તી નિનાનુ વાસજાજી-વામની ઝાડી ૨૩ વૈશ્વાનર-

સૂડાકેરાં મુણી વચન, મુખ પામ્યુ અમળાનુ મન;	
વાસભજમા માજો કર્યો, ઘાસ કોમળ ત્યા પાથર્યો.	૨૬
તેતણે વસિયા નર નાર, સૂતપુરાણિક કહ્યે વિમ્તાર;	
એમ કરતા વામ્યા બહુ દિન, સાલગ ચ દ્રસેન રાજન.	૨૭
પૂરણ મામ થયા નિરધાર, એટલે ઈડા મસવ્યાં ચાર,	
પાપ પાયરી સેવા કરે, બાળક ઉપર પ્રેમજ દ્યરે.	૨૮
બહુ દિવસે ઈડા થઈ ચૂર, પાપનાણા ફૂટ્યા અકર;	
રકનમચ પાલટી એ વાન, નીલપાપમહા શોભામાન.	૨૯
વદ વ્યાસ સાલગજો સહી, એ કથા એટલેથી રહી,	
ત્રીજો અધ્યાય પૂરણ થયો, ચ દ્રસેનને વ્યાસે કહ્યો	૩૦
ચોપાઇ પૂરણ બત્રીસ, સાલગતા ત્રુઠે શ્રીજગદીશ.	૩૧

કડવું ૪ થું.

રાગ સામેરી.

સૂતપુરાણિક ઉચરે, સાલગ ભૂપતિ વાણ;	
ચોથો અધ્યાય વર્ણવું, જે કથા પદ્મપુરાણ.	૧
તે વન વિષે નરનાર રહે, પખીના અવતાર;	
ચોપટને સાચવે બહુ, મીતે સ્ત્રી ભરતાર.	૨
વમતઋતુમાં ઉપણકાજે, તપે સમજો સૂર;	
અગ્નિના અગાર ગો, મહાપવન આવે ફૂર.	૩
હાદગ ચરપ તપે આદિત્ય, તેજતણો નહિ પાર;	
તપ તપે આખી મેદિની, વરગી રહ્યો અગાર	૪
જ્વાળા નવ જાયે મહી, એમ તપે કશ્યપતન;	
વામે વામ ઘસાછને, દવ લાગિયો તે વન	૫

- અગ્નિના ભડકા બળે, ચોપાસ લાગ્યાં તુણ;  
તેણે સમે તે વન વિષે, નાસતાં હીડે હરાણ. ૬
- ઝટપટ લાગી જવાળને, શુકનાર વ્યાકુળ થાય;  
તે જંતુકેરું જલન કરતી, મહામન અટવાય. ૭
- પવન પૂરે સખજો વ્યાપ્યો, વન વિષે હુતાશ;  
તમે ના કહ્યું ક્યું મારું, હવે તે આવ્યો નાશ. ૮
- કલ્પાંત કરતી કામિની, કંથને કરતી રીસ;  
મહાજવાળ માંહી બાળક મરે, તે પાપ તારે રીસ. ૯
- અગ્નિજવાળા વાંસ ફાટે, શબ્દ સખજો થાય;  
તે જંતુકેરું જલન કરવા, પડે ઉપર માય. ૧૦
- જવાળે જળાઈ ગયું, શુકતાણું સર્વ શરીર;  
બળભેર ઉડિયો ત્યાં, સટકી વૃક્ષ બેઠો કીર. ૧૧
- વાયુવેગે ઉત્પત્યો, નિકળિયો દવ બહાર;  
વૃક્ષડાળે કીર બેઠો, કરે મન વિચાર. ૧૨
- પોપટી પરિવાર પૂઠે, પૂરી પાડે રીર;  
મુજ પુત્રને જવાળ આવે, તણું એહ શરીર. ૧૩
- આંબા જાંબુ આંમલીનાં, વૃક્ષ હુતાં જેહ;  
બીલી બિજેરી ખોર બકુલ, રાયણ મહુડાં દમ્ધ હુઆં તેહ. ૧૪
- આસોપાલવ અરીઠો, સાગ સીશમ સાર;  
દવ બળે પરજળે, વનસ્પતિ ભાર અઢાર. ૧૫
- બીજાં પંખી વનતાણાં, તે થાય ભસ્મીભૂત;  
નિસરવાને ઠાર નહિ. વન લાગિયું અદભૂત. ૧૬
- હંસ મોર ચક્રોર ચાતક, બોલે બોહોળા નાગ;

અરિષ્ટ એવું પેખીએ, જેમ જનમેજયનો જામ.	૧૭
વેગજો એઠો સૂડલો, તે ધરે ઇચ્છા દંત;	
નાર મુખથી ઉચરે, તું થયો આજ નિશ્ચિંત.	૧૮
પુરૂષકેરી પ્રીત નેઈ, છવ વહાલો નેટ;	
આ સમે જઈ ક્યમ શકું, ક્યમ તજી પિયારું પેટ.	૧૯
તું સદા મુખથી ભાખતો, મુજ ઘણું વશ્વજન નાર;	
તે બોલ ક્યમ ગયો વિસરી, ધિઃક પડેજ સંસાર.	૨૦
પુત્ર મૂક્યા પરહરી, તને દયા ન આવી કુહ;	
ક્યમ છવ તેં વહાલો ક્યો, ફટ ફટ મહાપાપીષ્ટ.	૨૧
એમ કહણ વાયક સાંભળીને, નારકેરો કીર;	
સમીપ સરિતા સાંભરી, સાંચ્યો લેવા નીર.	૨૨
અતિ પ્રલયકારી તાપ વન, આગે અગ્નિકેરી જ્વાળ;	
ખદ્માંડ લાગ્યું ડોલવા, ધ્રુવવ્યા દશ દિગ્પાળ.	૨૩
વ્યાકુળતા પામી ઘણું, આકળી અગળા હોય;	
દશે દિશા નિરખવા લાગી, ન દીકું ત્યાં કોય.	૨૪
સૂડાને દીઠો નહિ, શું ગયો નાશી તેહ;	
નિઃશ્વાસ મૂકી નાર કહે, ધિઃક પુરૂષકેરી રનેહ.	૨૫
પ્રલયકાળતણે સમે, જો ગયો નાખી કંથ;	
મહાઅગ્નિમાં મુજ દેખતાં, બાળી મરશે જંત.	૨૬

૧૭ અરિષ્ટ—દુશ્મન. જેમ ૪૦—જેમ જનમેજયના જામ ( જન ) માં અનેક ભાતની વનસ્પતિ અને સર્પ નાશ પામતા હતા તેમ અહીં પણ અનેક વનસ્પતિ અને જંતુઓ બળતાં હતાં.

૧૮ ઇચ્છાદંત—જીભ ઉપર દંત ધરે ( જીભ કરડીને મરવાને ). ૧૯ પેટ—પેટનાં અગ્નિ. ૨૦ વશ્વજન—વાહાલી. ૨૬ નાખી—દુઃખમાં પડતી નાખીને. જંત—જીવ—મારો અગ્નિ.

ત્યા દેખી દુ ખ થાયે ઘણુ, હુ કરે આતમઘાત,	
એ બાળ બળતા હુ મથમ, જઈ કરે જપાપાત	૨૭
એવુ કહીને કળકળે, મન કર્યો એક વિચાર,	
સૂરજને સાખી કરીને, ભગ્યા જગદાધાર	૨૮
કૃષ્ણ ગોપીનાથ વચ્ચલ, દ્વારકાના ઈશ,	
મુજ દામીકેરી વિનનિ, સાભગો શ્રીજગદીશ	૨૯
એકવાર મુજને આપીએ, સસારમા અવતાર,	
મનુષ્ય થઈ અવતરે ને, પછે હણુ પુરૂષ કાય	૩૦
જાતિસ્મૃતિનુ જ્ઞાન માણુ, વીસરે નહિ વેર,	
હુ રાજપુત્રી અવતરે, કોઇ રાયકેરે ઘેર	૩૧
એવુ કહીને પખ બાધી, પડી અગ્નિ મોઝાર,	
રાજપુત્રી અવતરી ને, પુરૂષ મારૂ ઠાર	૩૨
સૂતપુરાણિક ઉચરે, સુણુ રાજા ચતુર સુભાણ,	
અગ્નિમા અબળા પડી, ને તજ્યા તતસાણુ પ્રાણુ	૩૩
એ કથા ગૂઢી એટલે, સાભગો શ્રોતાજન,	
પછે સૂડે શુ કર્યું, એમ વધા વ્યાસ વચન	૩૪
સ્વસ્થ ચિત્તે સાભગો, ત્યા આવિયો છે કીર,	
અંચ માહે ઉદક છે, દવ છાટિયુ તે નીર	૩૫
પડી દીડી પ ખિણી, તે થઈ ભસ્મીભૂત,	
હવે જીવી શુ કરે દુ ખ પામિયો અનંત	૩૬
એવી નારી કયા મળે, મુજ પ્રાણુ તલ્લભ જેહ,	
તેમાટે એ અગ્નિમા, હુ સમરું મુજ રેહ	૩૭

તે પખ બાધી માગિયો, સસારમા અવતાર,	
મનુષ્યદેહે અવતરીને, એહ પાત્ર નાર	૩૮
એણે કહીને પડ્યો પખી, અગ્નિજ્વાળા માય,	
પખીકેરા પીછ બળિયા, ભસ્મ હુઓ ત્યાય	૩૯
સુતપુરાણિકે ઉચ્ચારી, સાલજો સારોદાર,	
કોઈ દેશ માહી વહેવારિયાને, પેટ થયો અવતાર	૪૦
એ કથા રહી એટલે, સાલજો શ્રોતાબન,	
પચમે અધ્યાયે કહેવાશે, ક્યમ નાર થઈ ઉત્પત્ત	૪૧
આળીસ પદ પૂરણ થયા, શુભ મને કે ઉપર ચાર,	
કામસેનતાણી સુતા થઈ, અવતરી નિરધાર	૪૨

કંડુ પ મુ.

## રાગ આશાવરી

ભૂપતિ વાણી ઉચ્ચરે, પુરાણિકના સુત ફરી,	
કથા અવતરી સૂડી, તે સંભળાવજો	૧

હાળ

સંભળાવિયે સ્વામી મને, ક્યા જઈ ધર્યો અવતાર,	
મનુષ્ય થઈ અવતરી, કોણુ દેશ નગર ગો નાર	૨
એ વચન રાયતાણુ, કલે સુગુ પૃથ્વીનાથ,	
સૂતપુરાણિકે ઓચરે, પુસ્તક વીધુ રાથ	૩
કનકાવતીનો રાય ગોઠો, કામમેન કહેવાય,	
તેની સુતા થઈ અવતરી, તુ મત્ય ગાને ગય	૪
અવતાર ત્યા પહેલી દત્તી, દયાની અભિરામ,	

- બીજે જન્મે પખિડી, મર્મ શોભામાન. ૫
- અવતાર બીજે તારુણી, કામાવની કહેવાય;  
તેના રૂપનો ત્યાં પાર ન આવે, સત્ય માનજો રે રાય. ૬
- દખીતી દેવાંગના, અવતરી રાજકુમાર;  
મહામુનિવર મોઢે ઘણું, તે દખીને નિરધાર. ૭
- મુખ મધુરાં પચન ઓચરે, યોગનાં ગરમે કૃત;  
હાથ કરતાં ખરે મુક્તા, મહાતેજ અમૂલ્ય ૮
- ગુણ કાંતિ લક્ષણ ઉપમા, એ ક્યમ થાય વખાણ;  
માત.કાળે આભધી, જેમ ઉદય પામે ભાણ. ૯
- મેનકા દેવાંગના કે, અરુચ અવતાર;  
ચંદ્રમા સદખી કાંતિ જેની, તેજનો અંધાર. ૧૦



કનકાવતીમાં ત્રાસ પડિયો, થયો હાહાકાર.	૧૬
બોકડા બકરા દેડકા, માંઝાર સ્વાન અનેક;	
માંકડાં મરકટ મરઘડાં, સહુ કર્યું તે વત્રેક.	૧૭
નગર માંહે ત્રાસ પડિયો, બાહાર ન આવે કોય;	
કનકાવતીના લોક સઘળા, પરમ દુખિયા હોય.	૧૮
બેહુ પાણે ખડગ ઘેરી, જોળન બાળે વેપ;	
કામાવતીના પિંડ માંહે, કાળે કર્યો પ્રવેશ.	૧૯
બૂખ નિદ્રા વીસરી, નીસરી નગર મોઝાર;	
મહાકોધી કામિની, તે હણે પુરૂષાકાર.	૨૦
પુરૂષકેરી જાત જોતા, ચઢે સખળી રીમ;	
નગર માંહે ત્રાસ પડિયો, (ત્રાહ્ય) ત્રાહ્ય શ્રીજગદીશ.	૨૧
લોક સઘળા દુઃખી થઈને, મળ્યા વરણ અઢાર;	
મહાદુષ્ટ થઈને અવતરી, પાપિણી રાજકુમાર.	૨૨
એ નગર છોડી સર્વથા, જઈ વસે સઘળાં વન;	
મળને પીડા થઈ, એમ સાંભળ્યું રાજન.	૨૩
કામાવતી કલ્પાંત કરતી, ફેરે ઠારો ઠાર;	
બેહુ હાથે ખડગ સાહી, હણે પુરૂષાકાર.	૨૪
પ્રધાન જે પોતાતણા, તેને પૂઠે એમ;	
નગર સહુ ઉદ્વેગત થયું, આપણે કરવું કેમ.	૨૫
વચન એવું સાંભળીને, પ્રધાન કરે છે વાત;	
મુને એવું મન ઉપજે, સાંભળો પૃથ્વીનાથ.	૨૬
કાશગ્રહમાં કામાવતીને, રાખજે ને રાય;	

૧૬ પાણિ-હાય. ૧૭ વત્રેક (વ્યતિક્રિત) — વિનાશ. ૧૯ પિંડ — શરીર. ૨૪ કલ્પાંત-કલ્પના અત્યાદ્ય નેતુ-પ્રવચ ૨૫ ઉદ્વેગત—ઉત્ક્રાંત. ૨૬ મન ઉપજે—મનમાં વિચાર થાય છે

ત્યાર પૂઠે નગરકેરા, લોક સુખિયા થાય	૨૭
મોકળી હોંડે માનિની, ભારતી પુરુષાકાર,	
આજથી એવું કરો, જેમ નિસરે નહિ બા'ર	૨૮
વચન એવું સાભળીને, તેડાવી તત્કાળ,	
કામાવતી શુ ક્રોધ આણી, બોલિયા જૂપાળ	૨૯
અરે દુઃખ દુરાત્મજીવ, ધિક પડો તુજ અવતાર,	
કથમ પાપ છૂટીરા પાપણિ, જે હજ્યા પુરુષાકાર	૩૦
શુ કામ તુજને નગર માહે, નીસર્યાનું એહ,	
હત્યા શામાટે કરે, વૃતાત જાણુ તેહ	૩૧
આજ પૂઠે નગર માહે, જવાનું નહિ કામ,	
પશુ પખી મનુષ્યકેડ, ના લેશે તે નામ	૩૨
વચન એવું સાભળીને, વહી રાજકુમાર,	
કાળિકાને પૂજવાને, નિત્યે જાઉં એકવાર	૩૩
પુરુષાકારે મળે સામે, પશુ પખી જેહ,	
મનુષ્ય અથવા અમ્બને, હું હજી નિશ્ચે તેહ	૩૪
જે કો આડો ઊતરે, હું કડ નિશ્ચે ઘાત,	
ગતજન્મનું વેર છે, તું સત્ય માને તાત	૩૫
વચન એવું સાભળીને, વંદા ગળ રાય,	
તને એવા નીમ શો, જે નિત્યે દરે જાય	૩૬
દરે જાવું આજથી, આકમે દિવસે એકવાર,	
દગ્ગન કગવા જશે વે'લી, કાલિકાને દાર	૩૭
નગર મા'રે નિત્યે જાતા, તુજથી યાય અનીત,	

કામ મારે મળ સાથે, નથી રહેવી મીત.	૩૮
એ કથા રહી એટલે, સાંભળો શ્રોતાજન;	
કામાવતી આઠમે દહાડે, કરે જઈ દરશન.	૩૯
અદ્રમેને સાંભળી એમ, વ્યાસકેરી વાણ;	
અથ માંહે કહ્યું માંડી, પ્રથમ પદપુરાણ.	૪૦
પૂરાણ અધ્યાય ૫ અ પાવન, સાંભળો સુખ થાય;	
ત્યાર પૂઠે આઠમે દિવસે, દરશન કરવા જાય.	૪૧

કડવું ૬ કું.

રાગ કેદારો.

તેણે સમે ત્યાં એણીપેર બોલ્યા, સૂતપુરાણિક મુન્ય;	
દિવસ આઠમે ચાલી અબળા, કરવાને દરશન.	૧
મરુન એકની ઇચ્છા મુજને, બોલ્યા પૃથ્વીનાથ;	
ક્યૂં પ્રકારે દરે જાતી, તે સભળાવો વાત.	૨
કે પોતે એકલી જાતી, કે સહીઅરનો સગ;	
સ્વામીજી મુજને સભળાવો, કથાતણો પ્રસંગ.	૩
કહેવાં આભરણ અગે પહેરતી, કહેવાં અંબર ધરતી;	
કેટલી સહી સંઘાતે અબળા, કેમ બહાર નીસરતી.	૪
અદ્રમેનનું વચન સાંભળી, બોલ્યા વ્યાસ વચન;	
પેહેલે દિન ત્યાં પડો ફરવે, નગર મધ્યે રાજન.	૫
પહાણે રાણી બહાર નીસરી, પૂજા કરવા બેરો;	
પુરુષાકારે દૃષ્ટે પડે તે, નિશ્ચે માર્યો જાશે.	૬
પાણી પીવા પશુ છૂટે, શ્વાન વૃષભ તોખાર;	
પુરુષાકારે નર નામે કો, ના રહે એક લગાર.	૭

બીજે દિન અબજાએ મોકું, આદ્યું મજ્જન;	
લવ્ય વસ્ત્ર ને લલી ભાતનાં, આશ્રયણ ધરિયાં તન.	૮
કનકથાળ શ્રીકૃષ્ણશુ સમારી, સગ સખી સહ ચાર;	
દિવસ આઠમે અતિ આદરશું, કીધો સહુ શણગાર.	૯
મહાકાળીનું ચિંતવન કરતી, મનમાં આનંદ આણી;	
મહામદમાતી નગર મધ્યેથી, ચાલી સહુ ઠકરાણી.	૧૦
હાથે ખડ્ગ ધર્યાં મહુકોને, વચમાં રાજકુમારી;	
ચિત્રપૂતળી સરખી દીસે, કોટિ કળા અવતારી.	૧૧
લટકતી ચાલે લેહેકાશુ, ભરજેબન રંગ રાતી;	
કનકવણી કાય દીસે, જોતાં અગ ભરાતી.	૧૨
તેનું વર્ણન કેઇ પેરે થાયે, કળા કાંતિ ગુણ જોહ;	
ભક્ષીભાત સમજારી શ્રોતા, ભાંજું મન સદેહ.	૧૩
સાથ સર્વશુ ચાલી અબગા, સોજે આભરણ સારી;	
કામાવતીની તોલે બીછ, નહિ કો જૂતળ નારી.	૧૪

## દેશીકેર.

એવી નહિ કો જૂતળ નારી, મુખ જોતાં લીજે બલિહારી;	
તેને મરકણડે મન મો'ય, કર થાળ કનકમય સો'ય.	૧૫
તેને મસ્તક કાળી વેણ, બાજો મહામલિ'નરની ફેણ;	
કે શુ નાગણુ કો નવવે વેષ, એમ અબરમાં ઝળકે કેશ.	૧૬
તેને ગળે ચમકળી કશી, મુખકમળ અમળ રહ્યું હસી;	
અતિ ગૌર વર્ણ ને કાળાદંત, ત્યાહાં જડિત રેખા શોભાવંત.	૧૭
અતિ રાતો અંધરતણો વાન. ગીર માંગ પડી જોભામાન;	
કાળી ચોળી એક છે તારી, તાંગૂવે ગતુ મુખ ભારી.	૧૮

૮ મજ્જન—આનં. ૧૦ જોતા ૫૦—જોતામા મનમાં ભરાતી.

૧૮ વાન—વર્ણ—ગ માગ—નેચો એકનાગી—સરખાગેતની.

- અતિ નૌતમ છે નીલ ચીર, ડામ ભર્યું છે નવરંગ હીર  
અતિ ઉજવળ ચુકતાહાર, ચોકીમાં નંગ જડિયાં ચાર. ૧૯
- ઉજવલ ચાંદસો ઉગટ કરી, કચ ઝડણુ કચુકી ભરતો ભરી;  
છે પીળા પટતણિ રે ચરણી, મખમલથી કોમળતા ઘણી. ૨૦
- પીળી આડ કેસરની કીધી, વચ્ચે બિંદુની બદની દીધી;  
અતિ ગદ્યમ્થલ દીસે ભારી, જોઈ કાઠિ કળા નાખું વારી. ૨૧
- તેને કરણે કરણુકૂલ ઝાલ, તે વિચિત્ર સ્પર્શ કરે ગાલ;  
તેને ચરણુકમળ નેપૂર વાળે, જેમ વીજ સંજોગે નભ ગાળે. ૨૨
- એમ લટકાશુ ચાલી જાય, ઉલટ ભર ઉર આનંદ થાય;  
ત્યારે અબાને આવી સ્થાન, સહુ સાથ સખી શોભામાન. ૨૩
- મંડપમાં આવી તર્ખેવ, ત્યાં સતીતણી માંડી સેવ;  
કર જોડીને મસ્તક નાચુ, આઈ કૃપાદૃષ્ટિ જોયું સાચું. ૨૪
- લોઈ પુષ્પહાર શ્રીફળ સાર, અંબાને કીધો નમસ્કાર;  
બહુ સ્તુતિ કરે અબળા બાળી, સનમુખ ઊભી આસન વાળી. ૨૫
- ત્યાં શિર નામી માગ્યું માન, પછે સવા પહોર ધરિયુ ધ્યાન;  
એમ અંબાનું ચિંતવન કરી, પછી તત્ક્ષણુ જાગી સુંદરી. ૨૬
- એમ વ્યાસ વદે સાંભળ રાય, અહીં અધ્યાય પૂરણુ થાય;  
લોઈ આશિકા શીર ઉપર ધરી, સહુ પૂજને પાછી ફરી. ૨૭

કડવું ૭ મું.

દેશી વધામણીની.

એમ ગણેશ માતા પૂજને પાછાં વળ્યાં રે;

૨૦ ઉગટ-ઉદ્ભવ-શરીરે ચોળવાનો સુગંધી પદાર્થ. ચરણી-ચણીઓ.

૨૧ બદની-મદમી. અલસ્યતા-માન કાઠિ ધન-તેને જોઈને ચંદ્રની કા-

ઠિ કળાઓને ઓવારી નાખું છું

૨૪ આઈ-માતા કૃપાદૃષ્ટિ-કૃપાદૃષ્ટિએ ૨૭ આશિકા-આગકા

- ચરણ નખી સહુ સાથ, સૈયર સરશા નિકળ્યા રે ૧
- કામાવતી ચાવી ઘેર, સાથે સખીઓ ઘણી રે,
- ભય કરતી સર્વ કલોત, ચાલ્યા સહુ મ દિર ભણી રે ૨
- મનમા અતિ આનંદ, હરખે વદન સ્થાભાવણુ રે,
- જેમ તારા મધ્યે ચ દ્ર, તેજ તપે તેથી ઘણુ રે ૩
- આશ્વિન ઉજવળ માસ, ચામુડા ચાચર ભમે રે,
- આગળ ખેતરપાળ, ચોસઠ જોગણિયો રમે રે ૪
- તેમ એમ રાજકુમાર, દિવસ આઠમે નીમગે રે,
- હરતી પુરુષાકાર, શુદ્ધ શરીરની વીસરી રે ૫
- પેહેર્યા નૌતમ ચીર, ક ચુકી કસણુ કશ્યા બહુ રે,
- કોમળ અગ શરીર, નગર ભણી ચારે સહુ રે ૬
- ચરણે નેપૂર નાદ, વીંછિયા ડમ ડમ કરે રે,
- ધરતી મન ઉલ્હાદ, સૈયર સરગી પરવરે રે ૭
- કંઠે પુષ્પના હાર, કનક થાળ કરમા ધરી રે,
- હણતી પુરુષાકાર, મ દિર પો'તી સુદરી રે ૮
- પહોતી મેદલ મોઝાર, પોતાને સ્થાનક ગઈ રે,
- વેદ વ્યાસ આચરે, એ કથા એટલેથી રહી રે ૯
- સુણજો શ્રોતાજન ત્યાર પછે ત્યા એવુ હવુ રે,
- વામ્યા બહુ દિન, સાલજો કૌતક નવુ રે ૧૦
- છે સુણવાની વાત, આણદીડી આણસાલગી રે,
- સાલજો સહુ સાથ, જેમ પહોચે મનની રગી રે ૧૧

## કરુણું ૮ મું.

દોહરા.

સુતપુરાણિકે આચર્યા, સાંભળો મહુ સાથે;	
દશકુમારે વર્ણવ્યું, નાટક જગ વિખ્યાત.	૧
મમાવતીતાણી કથા, અતિ અનુપમ સાર;	
અધ્યાય સાત લગી કહ્યો, માંડી સહુ વિચાર.	૨
એ કથા રહી એટલે, સાંભળો સહુ કોય;	
શ્રેના મુણ્ણે ચિત્ત ધરી, જેમ મન નિર્મળ હોય	૩
ત્રિજે જન્મે અવતરી, કનકાવતી મોઝાર;	
કામસેનતાણી સુતા, જાણે સહુ સંસાર.	૪
ગતજન્મે સૂડી હતી, દગ્ધ હુતાશન;	
શ્વામી તેનો અવતર્યો, વણિકકુળ ઉત્પન્ન.	૫
કથા અનુપમ આપશે, નાનાવિધના ઇતિહાસ;	
સાંભળતાં સુખ ઉપજે, થાય મન ઉલ્લાસ.	૬
દશકુમાર નાટકતાણી, એ કથા અનુપમ સાર;	
શ્રીતાને સંભળાવશું, માંડી સર્વ પ્રકાર.	૭

રાગ ધનાશ્રી.

એણીપરે આચરે વાણી, સૂત મુનિજન;	
અભિનવ રસને વર્ણવું, સાંભળજે રાજન.	૧

ઢાળી.

ગાય ચંદ્રસેનની કથા સુણો, એમ વધો વ્યાસ વચન;

૧ દશકુમારે—દશકુમાર ચરિત્ર નામે સંસ્કૃત ગ્રંથમા. એને આ ગ્રંથ-કાર નાટક કહે છે પણ તે નાટક ત છતાં આખ્યાયિકા છે તેમાંથી હવે પછીનો વાર્તાનો સળધ લીધો છે. ૧ અભિનવ—નવીન.

કવિજન વાણી આચરે, સાંભળો શ્રોતાજન.	૨
એક ચિત્રાંગદ ગુલ્ત હવે, મણિપુર નગ્ર મોઝાર;	
તે મહામુકુટમણિ અવતરે, શ્રાદ્ધો નામતણે નહિ પાર.	૩
ધ્વજ નેજ ચોંધા બહુ, નિશાનનો નહિ પાર;	
દુઃખી નહિ કો નગરવાસી, વસે વરાણ અઢાર.	૪
અથ ગજ રથ પાડખી, કનકમય મેહેલ આવાસ,	
પટરાણી દશ રાયને, તે ચંદ્ર કોટિ પ્રકાશ.	૫
જયા, વિજયા, વિમળનદા, ચંદ્રઆકા જેહ;	
મુલોચના, સહુપે વડી, અતિ પરમ સુંદર તેહ	૬
મેનકા, ચંદ્રાવલી, ચિત્રમેના, સોય;	
લીલાવતી ને કમળાણ, સગતોણ ન આવે કોય.	૭
દશે રાણી પરમ મુદર, રૂપનો નહિ પાર;	
નાર બે વળી અવર છે, એટલે પૂરી બાર.	૮
સભા સુંદર રાયની, તે પરમ શોભામાન;	
મણિપુરદેશે રાજિયો, અતિ કરે આદરમાન.	૯
રાજમંડપ મધ્યે બેગે, રાજે વરાંગ અનંત;	
રાય રાણા સકળ જોધા. શૂર શોભાવત.	૧૦
મધ્યાન જે પોતાતાણ, મહાવિચક્ષણ જેહ;	
સભા મધ્યે રાય પાસે, નિત્ય બેમે તેહ.	૧૧
પુરાણિક ને જ્યોતિષી, પંડિત વાચાસાન;	
શાસ્ત્ર ગ્રંથ સદીકણ, સાંભળે છે નિશદ્દિન.	૧૨

૩ મહામુકુટમણિ—મુકુટમાંના મોટા મણિ જેવો. નામ—કાંતિ.

૫ આવાસ—ઘર. ૬ સહુપે—મહુથી. ૧૦ રાજે—જોમે. વગંન—ઉત્તમ શરીર. ૧૨ વાચાસાન—વાણીની મમજાવણા. સદીક—ટીકવાળા.



## કરુણું ૮ મું.

## દોહરા.

સુતપુરાણિક આચર્યા, સાંભળો મહુ સાથ;	
દશકુમારે વર્ણુચું, નાટક બગ વિખ્યાત.	૧
મામાવતીતાણી કથા, અતિ અનુપમ સાર;	
અધ્યાય સાત લગી કહ્યો, માંડી સહુ વિસ્તાર.	૨
એ કથા રહી એટલે, સાંભળો સહુ કોય;	
શ્રોતા સુણુજે ચિત્ત ધરી, જેમ મન નિર્મળ હોય.	૩
ત્રિજે જન્મે અવતરી, કનકાવતી મોઝાર;	
કામસેનતાણી સુતા, બાણે સહુ સંસાર.	૪
ગતજન્મે સૂડી હતી, દગ્ધ હુતારાન;	
આમી તેનો અવતર્યો, વણિકકુળ ઉત્પન્ન	૫
કથા અનુપમ આપશે, નાનાવિધના ઇતિહાસ;	
સાંભળતાં સુખ ઉપજે, થાય મન ઉલ્લાસ.	૬
દશકુમાર નાટકતાણી, એ કથા અનુપમ સાર;	
શ્રોતાને સંભળાવશુ, માંડી સર્વ પ્રકાર.	૭

## રાગ ધનાશ્રી.

એણીપેરે આચરે વાણી, સૂત મુનિજન;	
અભિનવ રસને વર્ણુવું, સાંભળજે રાજન.	૧

## ઢાળ.

રાય ચંદ્રસેનની કથા સુણો, એમ વદ્યા વ્યાસ વચન;

૧ દશકુમારે—દશકુમાર ચરિત્ર નામે સંસ્કૃત ગ્રંથમાં. એને આ ગ્રંથ-કાર નાટક કહે છે પણ તે નાટક ન છતાં આખ્યાયિકા છે તેમાથી હવે પછીનો વાર્તાનો સબધ લીધો છે. ૧ અભિનવ—નવીન

કવિજન વાણી જોયગે, સાંભળો શ્રોતાજન.	૨
એક ચિત્રાંગદ રાજા હવે, મણિપુર નથ મોઝાર;	
તે મહામુકુટમણિ અવતર્યો, પ્રાદો નામતણે નહિ પાર.	૩
ધ્વજ નેજા યોધા બહુ, નિગાનનો નહિ પાર;	
દુઃખી નહિ કો નગરવાસી, વસે વરણ અદાર.	૪
અશ્વ ગજ રથ પાલખી, કનકમય મેદેલ આવાસ,	
પટરાણી દશ રાચને, તે ચંદ્ર કોટિ પ્રકાશ.	૫
જયા, વિજયા, વિમળનદા, ચંદ્રગાલા જેહ;	
સુલોચના, સહુપે વડી, અતિ પરમ મુંદર તેહ	૬
મેનકા, ચંદ્રાવલી, ચિત્રસેના, સોય;	
લીલાવતી ને કમળાજી, સમતોલ ન આવે કોય	૭
દશે રાણી પરમ સુદર, રૂપનો નહિ પાર;	
નાર બે વળી અવર છે, એટલે પૂરી બાર	૮
સભા મુંદર રાચની, તે પરમ શોભામાન,	
મણિપુરજેરો રાજિયો, અતિ કરે આદરમાન.	૯
રાજ્ય ડપ મધ્યે બેસે, રાજે વરાંગ અનત;	
રાય રાણા સજળ જોધા. શૂર શોભાવત.	૧૦
પ્રધાન જે પોતાતણા, મહોવિચક્ષણ જેહ;	
સભા મધ્યે રાય પાસે, નિત્ય બેસે તેહ.	૧૧
પુરાણિક ને જ્યોતિષી, પંડિત વાચાસાન;	
શાસ્ત્ર ગ્રંથ સટીકશ, સાંભળે છે નિરાદિન.	૧૨

૩ મહામુકુટમણિ—મુકુટમાના મોટા મણિ જેવો. નામ—કાન્તિ.

૫ આવાસ—ઘર. ૬ સહુપે—મહુથી ૧૦ રાજે—રોજે. વરાંગ—ઉત્તમ શરીર. ૧૨ વાચાસાન—વાણીની મમજણવાળા. સટીક—ટીકાવાળા.

ગાગી ગાધર્વ ભાટ ચારણ, વિમકેરાં વૃંદ;	
જન્યકનન આવે ઘણા, બોલતા નાનાં છદ.	૧૩
પાનિત્ર પાળે વિવિધ પેરના, જન્ત તાલ મૃદગ;	
સુરખ થે છદ સુરાંગના, સાધતી નૃત્ય શુદ્ધાગ.	૧૪
ઐણીપેરે કરે લીલા, વિવિધ ભોગ વિલાસ;	
વેલવ નાના ભોગવે, મુખ કમળ પ્રેમ પ્રકાશ.	૧૫
આનંદ ભેર ખેઠા સહી, તે કામનો અવતાર,	
અમર કરતી રાયને, અપ્સરા ઊભી ચાર	૧૬
એમ દિવસ રજની રગણુ, નિર્ગમે રાણો રાય,	
સૂતપુરાણિક ઉચ્ચર્યા, આનંદશુ દિન જાય.	૧૭
એકવારને સમે શુ ઘણુ, સાભળો શ્રોતાજન;	
મુશોચનાને મેહેલ આવ્યા, ચિત્રાગદ રાજન.	૧૮
શરદ્તાણી ખૂણિમાનો, પેખિયો ત્યા ચદ્ર,	
નિશા અતિ સોહામણી, મન ઉપન્યો આનંદ;	૧૯
પહોરમા ઘડી એક આછી, જામની તે દિન,	
તેણીવેળા મેહેલ મધ્યે, આવિયો રાજન	૨૦
મુશોચના સન્મુખ આવી, ઊભી રહી તેણી વાર;	
ઉતાવળી પિયુ પાસે આવી, સજી સોળ શણગાર	૨૧
હાવભાવ કઠાક્ષણુ, અતિ કરે આદરમાન,	
* * * *	૨૨
વચન પિયુનુ સાભળીને, હરખ પામી નાગ,	
પાટ ઢાળ્યો કનકમય, પચર ગી સોળે સાર.	૨૩

૧૩ નાના—જૂદી જૂદી જાતના ૧૪ સુરાંગના—દેરીઓ શુદ્ધાગ  
—શુદ્ધ અગવાળી ૨૩ પાટ—પાટા રમવાનો મોળે માર—સોળ મોગરીઓ  
સુધા—( સારી—સોળડી )

રાયને રાણીએ રંગે, ગ્રહા પાસા પાણ;	
બેહુ સરખાં ઉતરે છે, પરમ ચતુર મુખાણ.	૨૪
રમત રમતાં નિશા વીતી, રહી ઘટિકા ચાર;	
રમત રાખી તે સમે, જઈ પોદિયા નિરધાર.	૨૫
નિદ્રા આવી રાયને, નિરખિયું એક સ્વપ્ન;	
આગળ આવી ઊભી છે, કો નાર રૂપે રત્ન.	૨૬
કનક સરખી કાંતિ ઝળકે, દશન હીરા જ્યોત;	
કમળદળ મૃગલોચની, દીસતી પરમ ઉદ્યોત.	૨૭
મુઘડ ઘાટ સોહામણી, શિરવેણી વાસુકિ જાણ;	
કો મુઘડ ઊભી મુંદરી, બોલતી અમૃત વાણ.	૨૮
વિવિધ અંબર ધર્યા અબજા, પરમ શોભામાન;	
એવી નારી સ્વપ્ન મધ્યે, નિરખતો રાજન.	૨૯
જાંગિયો અતિ આપતો, હસ્ત કસણે હીર;	
કંચુકીમાં ઝળકે ઘણું, અતિ જુગમ રત્ન જંબીર.	૩૦
અધર અંબુજ, નાસિકા શુક્રચંચ, દાઢમ દંત;	
એમ સ્વપ્ન માંહે નિરખતો, માનિતી શોભાવંત.	૩૧
સર્વાંગ મુંદર શોભિતી, કટિ ઝીણી ચિત્રાલંક;	
જાણે શશિચર શરદના, પૂર્ણકલા નિઃકલંક.	૩૨
એમ સ્વપ્ન માંહે નારને, તે નિરખતો રાજન;	
ચતુર નર વીંધ્યો ઘણું, ઘડી ચાર ચઢિયો દિન.	૩૩

૨૭ દશન—દાંત. કમળ ઈં—કમળના પત્ર સરખાં અને મૃગના નેત્ર સરખાં નેત્રવાળી. ઉદ્યોત—અર્થાત્ તેજસ્વી. ૩૦ જાંગિયો—જાંગ મુઘી પેહેરવાતું વસ્ત્ર હસ્ત ધૃં—હાથના અલંકારને હીરની કસો હતી. જુગમ ઈં—રત્નરૂપ બે જંબીર રૂળ. ૩૧ અંબુજ—રાતું કમળ. ૩૨ ઝીણી—પાતળી. ચિત્રાલંક—ચિત્રાવાદ્ય જેવા લાંકવાળી. શશિચર—ચંદ્ર.

તેતું રૂપ યૌવન કળા, જોતાં તેજનો નહિ પાર; જોત જોતાં ઘણું અટકે, મન ઠારો ઠાર.	૩૪
શણગાર સોળે શોભતા, શોભતિ અખળા અંગ; ઝાલ કાને ઝળકતી, મધ્યે જડયાં નાનાં નંગ.	૩૫
બાંહે બાન્નુબંધ બેહેરખા, જડિત બાન્નુબંધ; તબોળ રાતું વદન, કંઠે પુષ્પહાર સુગંધ.	૩૬
ચૂઆ અંદન અરગજ, શુભ વસ્ત્ર ભીનાં પરમ; એવી નારી નિરખતાં, ભૂપતિ પામ્યો ભ્રમ.	૩૭
સ્વપ્ન કેવું હોય, (જે) પ્રત્યક્ષ દષ્ટિ રાય; સ્પષ્ટ દીઠી સુંદરી, તન મન વ્યાકુળ થાય.	૩૮
જાગૃત અવસ્થા પામિયો તે, સ્વપ્નમાંહે જોય; એવી ના કો કામિની, ભામિની શૂતળ કોય.	૩૯
જાણે ઊઠી ગ્રહું અખળા, થયો મન ઉલ્લાસ; સમીપે બેઠી સુંદરી તે, સૂરજ કોટિ મકાશ.	૪૦
પરમ વચન સ્વપ્ન મધ્યે, બોલતો રાજન; તું કોણ કામ આવી રાકી, તેં હર્યું માણં મન.	૪૧
ભૂપતિ કહે રે ભામિની, ધન્ય તુજ અવતાર; કામજવર વાપ્યો ઘણો, તું પ્રણયની દાતાર.	૪૨
કામિની કુચકળશ તારે, વસે હુતાશન; દરથી દામું ઘણો, કેમ થાય રીતલ તન.	૪૩
વચન એવું સાંભળીને, વદે વિનતા વાણ; મન સ્વસ્થ રાખો રાજા, તું ઘણો અતુર સુખાણ.	૪૪
મુજ નામ છે કામાવતી, કામના પૂરણ થાય; શ્રોતાજન સહુ સાંભળો, એમ સ્વપ્ન દીઠો રાય.	૪૫

તેવા મહિ આવિયો, તે રાયના પ્રધાન;	
દિવસ ઘણો ચઢી ગયો, જઈ જંગાડ્યો રાજન.	૪૬
નિદ્રામાંથી જાગિયો, ન ન દષ્ટે તે નાર;	
પ્રધાન ઉપર કોપ આણી, કર્યો મહાતિરસ્કાર.	૪૭
ભમર ચક્ષુ ચઢાવીને, રાય ધૂણે રીસ;	
ચર્ણ પહેલી આંગળીની, જવાળા લાગી રીસ.	૪૮
અરે પાપી શું કર્યું, કાં જંગાડ્યો તે આજ;	
નિપન્યો રસ ઢળ્યો મારો, થયું સર્વ અકાજ.	૪૯
નાહો મિત્ર શત્રુ મારો, અવતર્યો તું કોય;	
ગતજન્મનો વેરી છે, તે આજ મળિયો સોય.	૫૦
સંનિગકરો સમય ટાળી, કર્યો કામ વિચોગ;	
હાથથી હીરો ગયો, ન રહ્યો અધવચ ભોગ.	૫૧
એમ કહીને કળકળે, કલ્પાંત કરતો રાય;	
હવે હું તો ક્યાં જઈને, કઈ કોણ ઉપાય.	૫૨
બુદ્ધિસાગર નામ તારું, ધર્યું જોણે હોય;	
મુસ્તક મૂકવાં ઉતારી, ધિકાર પડજો સોય.	૫૩
પાણીથી પાતળો કીધો, ક્રોધશુ પ્રધાન;	
કામાવતી ના વીસરે, જે પરમ શોભામાન.	૫૪
ક્રોધ આણી ખડ્ગ કાઢ્યું, ચઢી રાયને રીસ;	
પ્રધાન ઉપર કોપિયો, છેદવા લાગ્યો રીસ.	૫૫
ત્યારે મંત્રી યોલિયો, મુખથકી કોમળ વાણ;	
ક્રોધ કરવો નવ ઘટે, સુણ રાય ચતુર સુજાણ.	૫૬
દિવસ ઉગ્યો અતિ ઘણો, બહુ ચઢ્યો કશ્યપતન;	

સભા સુતી સર્વ દીસે, તુજ વિના રાજન.	૫૭
વચન એવાં સાંભળી, ક્રોધશુ કરડે દંત;	
મનથકી નવ વીસરે, માનિતી શોભાવંત.	૫૮
મધાન ત્યાં ખિછે નહિ, ને સ્વપ્નકેરી વાત;	
રાયને તે ખીજવે છે, રહ્યો નેહી હાથ.	૫૯
સુતપુરાણિક આચર્યો, પુસ્તક લીધું હાથ;	
અંદ્રસેન કથા સુણો, કથા એ કહું પદ્મપુરાણ.	૬૦
કવિ મુખ વાણી વદે, હવે સાંભળો સહુ કોય;	
એટલે અધ્યાય આઠમાનો, અર્થ પૂરાણ હોય.	૬૧
મધાન ખીજવશે ઘણું, પેર પેરના પ્રતિબોધ;	
સ્વપ્ન ત્યાં અધવચ રહ્યું, મન રાયને છે ક્રોધ.	૬૨

કંડવું ૯ મું.

રાગ રામત્રી.

બુદ્ધિસાગર મધાન વદે, સુણ સ્વામી છ;	
રાય ના કીજે શીશ, કહું શિર નામી છ.	૧
સદા સેવક છું તુજતણો, સુણ સ્વામી છ;	
એમ કહી નામ્યું શીશ, કહું શિર નામી છ.	૨
આજ અસુર થયું ઘણું, સુણ સ્વામી છ;	
અઢિયો કર્યપતન, કહું શીર નામી છ.	૩
* * * *	
સભા સર્વ સુતી દીઠી, સુણ સ્વામી છ;	
ત્યાં બુદ્ધિ તમારી વાટ, કહું શિર નામી છ.	૪
પૃથ્વીપતિ જગૃત નહિ, સુણ સ્વામી છ;	
ક્યમ રહેશે રાજ્ય ને પાટ, કહું શિર નામી છ.	૫

સૂર હોગે કેમ સૂઈ રહીએ, મુણ સ્વામી છ,	
ન હોય રાજનો ધર્મ, કહુ શિર નામી છ	૯
રાજધર્મ ને ને કહ્યા, મુણ સ્વામી છ,	
તે સાભળ પૃથ્વીનાથ, કહુ શિર નામી છ	૧૦
વેદ મહિમા મુખે વદુ, મુણ સ્વામી છ,	
કહે ન્યાયશાસ્ત્ર એમ વાત, કહુ શિર નામી છ	૮
પરમાર્થ પ્રજનને પાળિયે, મુણ સ્વામી છ,	
એ રાજનો અધિકાર, કહુ શિર નામી છ	૧૧
ગઉ બ્રાહ્મણ પર સકટ પડે, મુણ સ્વામી છ,	
ત્યા સભાજે હુચિયાર, કહુ શિર નામી છ.	૧૦
ધૂત કીડા મૃગયા રમતા, મુણ સ્વામી છ,	
આનંદ દિન જાય, કહુ શિર નામી છ	૧૧
સાવધાન શુ સદા રહે, મુણ સ્વામી છ,	
તો વાધે બહુ મહિમાય, કહુ શિર નામી છ	૧૨
સભા મધ્યે આવી જોસો, મુણ સ્વામી છ,	
પ્રથમ પૃથ્વીનાથ, કહુ શિર નામી છ	૧૩
નમાયાનો નિર્વાહ કરે, મુણ સ્વામી છ,	
મન ધરવો અધિકે વિચાર, કહુ શિર નામી છ	૧૪
સખજો નખજાને જો ગાજે, મુણ સ્વામી છ,	
તે રાજને શિર ભાર, કહુ શિર નામી છ	૧૫
સુખ ગર્યાએ પોઢિયા, મુણ સ્વામી છ,	
હોયો કર્યપતન, કહુ શિર નામી છ	૧૬

૮ ન્યાયશાસ્ત્ર—નીતિશાસ્ત્ર ૯ પરમાર્થ છં—પ્રજનને ધન્ય પ્રીત્ય પાળવી ૧૪ નમાયા—માયાપ વગરના—નિરાગ્રિત ૧૫ સખજો છં—જો સખજો પુરુષ નખજાને ગાજે તો તેનો ભાર ( પાપરૂપી ) રાજને માયે છે



સવા પહોરનો સમય થયો, સુણ સ્વામી છ,	
એમ માનજો હે રાજન, કહું શિર નામી છ	૧૭
રાજકદેવક રત્નહાણ થાય, સુણ સ્વામી છ,	
તો શિર જેસે ગાળ, કહું શિર નામી છ.	૧૮
સાણમા આવી વિદ્ય પડે, સુણ સ્વામી છ,	
ત્યારે કોણ કરે સભાળ, કહું શિર નામી છ.	૧૯
તેમાટે નવ સૂઈ રહીએ, સુણ સ્વામી છ,	
દાહ્યો લોકાચાર, કહું શિર નામી છ	૨૦
મત્રીને મૂરખ કહે, સુણ સ્વામી છ;	
હાસ્ય કરે સસાર, કહું શિર નામી છ.	૨૧
માટે એ કરવું ઘટે, સુણ સ્વામી છ,	
હવે તે કીજે મહારાજ, કહું શિર નામી છ.	૨૨
મુજને મારી શુ લેશો, સુણ સ્વામી છ,	
હણી ખડગને ઘાય, કહું શિર નામી છ.	૨૩
મત્રિ વિના મહિમા નવ રહે, સુણ સ્વામી છ,	
જેમ જળ મધ્યે ઝાઝ, કહું શિર નામી છ.	૨૪
જેકનાર જેસે સહી, સુણ સ્વામી છ,	
એકે ના સરે કાળ, કહું શિર નામી છ	૨૫
રાજને પ્રધાન વિના, સુણ સ્વામી છ,	
વડી એક ના ચાલે એમ, કહું શિર નામી છ	૨૬
રાજત મનશુ એમ ગણે, સુણ સ્વામી છ,	
મારે નહિ કોએ વનેક, કહું શિર નામી છ	૨૭
મત્રીશુ મન વાત કરે, સુણ સ્વામી છ,	

૨૫ જેકનાર છ—વદાણ ચત્રાવનાર જે જેસે-નાસ પામે તો

૨૭ વડા વિના મારે પ્રધાન વિનાળીશુ કાઈ નથી

આપે મનનુ હીર, કહું શિર નામી છ.	૨૯
સાણુ એક છવ જુગવા નહિ, સુણુ સ્વામી છ;	
બેહુના એક શરીર, કહું શિર નામી છ.	૨૯
રાજ્ય કરી રાજ બાણુ, સુણુ સ્વામી છ;	
બુદ્ધિ આપે પ્રધાન, કહું શિર નામી છ.	૩૦
તે ઉપર એક આડ કથા, સુણુ સ્વામી છ;	
તે સભળાવુ રાજન, કહું શિર નામી છ	૩૧
ચ દ્રસેન આગળ કહે, સુણુ સ્વામી છ;	
ત્યાં સભળાવે વ્યાસ, કહું શિર નામી છ.	૩૨
શ્રોતાને કવિજન કહે, સુણુ સ્વામી છ;	
આનંદ ઇતિહાસ, કહું શિર નામી છ.	૩૩
નવ અધ્યાય પૂરા થયા, સુણુ સ્વામી છ;	
દશમો આગળ થાય, કહું શિર નામી છ.	૩૪
બુદ્ધિસાગરનાં વચન સુણી, સુણુ સ્વામી છ;	
મુખ નવ બોલે રાય, કહું શિર નામી છ.	૩૫

કડવું ૧૦ મું.

રાગ ગોડી દેશીફેર.

ચંદ્રસેન મત્યે એમ બોલ્યા, સૂતપુરાણિક વ્યાસ;	
ચિત્રાંગદ આગળ કહે, મત્રિ આનંદ ઇતિહાસ.	૧
શ્રોતા સુણુજો સાવધાન થઈ, આડકથા એક આવી,	
વિમ વીરછ પ્રાકૃત અર્થે, કહે સહુને સમજાવી.	૨
તણે કામે એ કથા ચાલતી, સુણુતાં મન આહ્વાલાદ;	
બુદ્ધિસાગર ઉપરે, રાજને ઉપન્યો વિખવાદ.	૩

- ધરી ક્રોધે ખડ્ગશુ, રાજા મન મહિ આણી રીસ;  
મુખ નવ જોઈ એ પાપીનુ, નિશ્ચે છેકુ રીસ. ૪
- ત્યારે મત્રી એણીપેરે ખાલ્યો, મુખથી મધુરા વચન,  
સ્વસ્થ થઈ સાબળ મહારાજ, પૃથ્વીપતિ રાજન. ૫
- કર્ણકુખ એક નગર અનુપમ, ઉત્તરદેશ કહેવાય;  
ભોજદત્ત છે તેના રાજા, એના બહુ મહિમાય ૬
- મહામોટો પરાક્રમી બળધારી, સત્ય પ્રતિષ્ઠા જાણ;  
તે રાજાની મહોમહામા, સઘળે ફરતી આણ ૭
- હય ગજ દળ માતા મદ ઝરતા, ચોધ અપરમપાર;  
આડ કોરાની સભા બેસતી, થઈ જોજન ચાર વિસ્તાર. ૮
- હતા ચારસે મત્રી તેને, મહામોટા પ્રધાન,  
રાજકાજ સહુ આલ્યાં જાયે, અતિ શોભામાન ૯
- પુત્ર એક છે તે રાજાને, મહાવિચક્ષણ જોઈ;  
હસકેતુ ત્યા નામ તેનું, મત્રીશુ બહુ સ્નેહ ૧૦
- એક સમે મૃગયા નિસરિયો, સાથે ચોધ અનંત,  
જાણે કે સુરવર શણગાર્યો, દીસે શોભાવત. ૧૧
- અમુલક અમ્બ અનુપમ દીસે, પવન વેગે ઊભય,  
તેણે સમે તે નવ આવ્યો, મૃગયા રમવા તે રાય. ૧૨
- હરણ ચિત્રા સ્યામ હરણ, તે તો જુએ રાજકુમાર;  
આકરણાત તાણી (ધનુષ) સોઢ્યા, પાલ ઘણા મોઝાર ૧૩
- ચારે પાસે સેન તરવર્યું, વન ઉપર વામ્યા જોઈ,  
સાવજને ઘેરીને ઘાતી, આગળ લાવે તેહ. ૧૪

૧૧ સુરવર-ઈંદ્ર ૧૨ મૃગયા-શિકાર સ્યામ હરણ-કવિયાર ૧૩ પાવ-  
માળા ૧૪ વામ્યા-ચક્રાઈ કરી ગયા સાવજ-જંગલી પશુ ઘાતી-પારધી.  
આગળ-રાજાની આગળ.

રાજકુ વરણ મનમા [ ખીણ ], તત્કાણે આપ બઠાવ્યું,  
 તેણે સમે ત્યા રાજા આગળ, હરણ એક ત્યાં આવ્યું ૧૫  
 તે પૂઠે બોડો ન ખાવ્યો, કરી ધનુષ્ સધાણ,  
 પવનવેગે મૃગ ગયો નિસરી, નિબ્જળ થયા તે બાણ ૧૬  
 તોએ કુવર કેડ ના મૂકે, મૃગલો પથ પળાય,  
 બીજું શર સાધીને રાજા, સાવજ પૂઠે ધાય ૧૭  
 વાયે ભરાણુ ભરે ચેકડા, હરણ ઉડે આકારા;  
 અશ્વતથે પુરને પડયાએ, હુઓ મનમા ત્રાસ. ૧૮  
 દૃષ્ટિ અગોચર ગયો નિસરી, નાકુ દશ જોજન,  
 મહાઅશ્વત્થ ઉદ્ગસ્તમા, પોહોત્યો એકાકી રાજન ૧૯  
 સેન વિહીના પડ્યો એકલો, કોશ કઠણ ચાળીરા;  
 કુવરને કાઠ પેરના સૂએ, શુ ચારો જગદીરા ૨૦  
 તૃપાકાત હુઓ ત્યા રાજા, શોધ્યું ના મળે નીર,  
 અતિ શ્રમે શિથિલ થયું, અતિ કોમળ શરીર ૨૧  
 એવે સમે એક દૃષ્ટે પડિયું, દેવળ શોભામાન,  
 ત્યા આવી અવિચળ લોકના, કીધી અતિ ઉત્તમ શિવસ્થાન ૨૨  
 અશ્વત્થકી હેઠો ઉતરી, એમ મનમા વાત વિભાસે,  
 ઘણો પથ જમીને આવ્યો, ભૂપતિ પડિયો સાસે ૨૩  
 અશ્વ અનુપમ આસનકેરો, બાધ્યો ત્યા તોખાર,  
 કાણ એક રાયન કરે એ સ્થાનક, કીધો મન વિચાર ૨૪

૧૬ ધનુષ્ય સધાણ—ધનુષ્યમા બાણનુ સધાન ૧૭ શર—બાણ

૧૮ પુર—ખરી ૧૯ દૃષ્ટિ અગોચર—નજરે દીઠામા ન આવે તેમ  
 ઉદ્ગસ્ત—ઉજડ એકાકી—એકલો

૨૦ સેન વિહીના—સેના વગરનો ૨૨ અવિચળ ઈ—સ્થિરપણે  
 ભોજના કીધી—દર્શન કર્યું ૨૩ જમીને—ઉજાધીને ૨૪ આસનકેરો—ખેમવાનો

પૃથ્વીપતિ પોઢ્યો પૃથ્વી પર, લાખા નાખી ચરણ,	
અગ આકડયુ આળસ મોઢે, અતિ તન ખૂચે ધરણ	૨૫
થાડ્યો ભાગ્યો પડિયો રાજ, શીતલ વાય પવન,	
ઘટિક જે પૂઠે થયો ત્યા, નિદ્રાભર રાજન	૨૬
બહુ નિદ્રા વ્યાપિક થયો પૂઠે, ના રહી શુદ્ધ શરીર,	
જાણે કે સુખશય્યા પોઢ્યો, એમ સૂતો ત્યા વીર	૨૭
તેણે સમે ત્યા અજગર એક મોઢો, તે રહેતો વન માય,	
રાજને સૂતો જાણીને, તત્સણ આગ્યો ત્યાય	૨૮
ચરણતાણી પાસે આવીને, કીધુ વદન વિકાસ,	
ચરણ જેહુ મુખમાહી લીધા, કરતો ચાલ્યો ગ્રાસ	૨૯
જ્યા ઠટિ ઉદર અભ્યંતર, સુધી ગ્રસતો ચાલ્યો,	
તેણે સમે બુદ્ધિસાગર કહે છે, કાણુએ રાય ન હાલ્યો	૩૦
હરકમળ આખુ આરોગ્યો, ગળિયુ કઠ પર્વત,	
વદનકમળ ઉઘાડુ રહ્યું, દીસે શોભાવત	૩૧
બુદ્ધિસાગર ચિત્રાગદને કહે છે, ચિત્ત ધરજો રાજન,	
તેવામા ત્યા જઈને પહોંત્યો, ઉગ્રસેન પ્રધાન	૩૨
જુએ તો અજગરે ગળ્યુ, કેવરકેરૂં તન,	
અગ આખુ આરોગ્યો, ગ્રસવુ રહ્યું વદન	૩૩
તેણે સમે પ્રધાને આવી, પૂછિયું જેહુ વાણ,	
આડો રાખી અજગરને, અજગો ત્યા કીધો નિર્વાણ	૩૪
ઉગ્રસેનને અજગર ઉપર, ચઢિયો કોપ અપાર,	
કોણુ કર્મ તે કર્યું પાપી, ગળિયો રાજકુમાર	૩૫
ધરી ખડગને હણવા લાગ્યો, કોખ્યો સુલટ સુખાણ,	

૨૯ વિકાસ કીધુ — પોહાણું કર્યું ગ્રાસ કરતો — ગળી જતો

૩૦ મસતો — ગળતો

તત્ક્ષણુ તુ મુને મારીશ, અન્નગર વદિયો વાણુ	૩૬
મારા મુખમા વિષ નથી, નવ મળે એકે દત,	
નિર્વિષ હુ છુ નિરંધાર, સાલગ પ્રતિજ્ઞા વત	૩૭
શાપયકી અન્નગર અવતર્યો, તે ભોગવુ આપ,	
તેમાટે હુ એ વનમા, હુઓ ડેકુ સાપ	૩૮
તે વૃતાત કહુ તુજ આગળ, સાલગ મારા સ્વામી,	
મત્રી પ્રત્યે અન્નગર યોદ્ધો, મહામોદને પામી	૩૯
શિવશર્મા નામે એક પ્રાક્ષણુ, રહેતો વન મોઝાર,	
મારે તેણુ મૈત્રી હુતી, પ્રાક્ષણુકુળ અવતાર	૪૦
એક સમે તે ધ્યાન ધરીને, કરતો હતો ખટકર્મ,	
તેણુ સમે મે હાસ્ય કરી, જઈ ઉપજાવ્યો ભ્રમ	૪૧
ધરી દારડીને બીવરાવ્યો, સર્પ સર્પ કહી વાણુ,	
નાશ નાશ ખાધો નિર્ધાર, હાસ્ય કર્યું નિર્વાણુ	૪૨
ધ્યાનયકી ચૂક્યો શિવશર્મા, કોપ્યો દીધો શાપ,	
મહાઅરણ્યમા અન્નગરરૂપે, થઈ રહેજે તુ સાપ	૪૩
મે દારી દખાડીમાટે, નિર્વિષ છુ નિરંધાર,	
વળતુ મે પ્રાક્ષણુને પૂછ્યુ, કેમ થાશે ઉદ્ધાર	૪૪
દયા ધરીને મુખથી યોદ્ધો, સાલગ મૂઠ વચન,	
બોજદત રાજનો કુવર, આવે આણુ વન	૪૫
તેનો તન ગ્રસે જે વેળા તે વેળા નિદ્રામા રાજન,	
તેણુ સમે યોચિતો આવે, ઉગ્રસેન પ્રધાન	૪૬
તેહતાણા સ્પર્શ માત્રથી, થાગે તુજ ઉદ્ધાર,	
સર્પ દહ છૂટીશ નિર્ધાર, કહેજે સવ પ્રકાર	૪૭
એટ ની વાત કહીને અન્નગર, હુઓ પ્રાક્ષણુ દહ,	

વાત સાંભળી ઉઘસેનનો, ભાગ્યો મન સદેહ.	૪૮
એ કથા રહી એટલે, હવે કવરની વાત;	
નિદ્રા વ્યાપક કાંઈ ન જાણે, પોઢ્યો પૃથ્વીનાથ.	૪૯
તણે સ્વપ્નાંતર તે દેખે, મૂતો રાજકુમાર;	
જાણે કો એકે અખળા ઉભી, રૂપતણો ભડાર.	૫૦
પ્રખપહાર આરોગ્યો ક'ઠે, કર માંહે કેલીપાન;	
બીડીવાળી વદ સુદરી, લીજે મહારાજન.	૫૧
રાજાએ બીકુ લેવાને, તત્ક્ષણ ધરિયો પાણ;	
કામનીએ કર તાણી લીધો, મુખથી જોલી વાણ.	૫૨
હસ્તકમળ બીડી નવ આપુ, મુખમાંહે મે'લુ રાય;	
મારે હાથે હુ ખવડાવું તો, મુજને અતિ મુખ થાય.	૫૩
તેણે સમે ત્યા હસકેતુ, જોતો એવું સ્વપ્ન;	
અખળાનો આદર રખીને, અતિ વાધ્યો રાજન.	૫૪
તેવા માંહે જઈ જગાડ્યો, ઉઘસેન મધાન;	
ધણી વાર સનાં થઈ સ્વામી, ઉઠો થઈ સાવધાન.	૫૫
તત્ક્ષણ નિદ્રામાંથી જાગ્યો, ચક્ષુ ચોળતો રાય;	
મત્રી ઉપર કોપ્યો રાજ, અતિરાય બોધ ભરાય.	૫૬
કોણુ કર્મ કર્તુ તે પાપી, કીધો નિદ્રા ભગ;	
આજ પછી કો ના કરે, પાપી નિશ્ચે તારો સંગ.	૫૭
કોણુ કામ જગાડ્યાકેરું, મુજને હુણુ આજ;	
શેને તું આવ્યો મુજ પાસે, વણસાડ્યું મુજ કાજ.	૫૮
એવાં વચન સુણીને મત્રી, જોલ્યો તેણીવાર;	

એકાકી વન માહે શુ, તુજને હીર ને અધિકાર.	૫૯
મે વણસાડ્યુ કારજ તાર, કીધો મહાઅન્યાય,	
અજગરે આખો ગળિયો'તો, આઠ હાથની કાય.	૬૦
એવાં વચન સુણીને ધુજે, શુદ્ધ ન રહી સરીર;	
રોમ રોમ ક પારો ચઢિયો, વ્યાકુળ થયો તે વીર.	૬૧
હ સકેતુ કહે ત્યા મુખથી, કરે વિનતિ ધન્ય ધન્ય,	
નિદ્રાવ. હુ ક ઈ ન જાણુ, દીધુ છત્તદાન	૬૨
એણે સમે તો મુને જગાડ્યો, દીધુ એક સ્વપ્ન,	
ઉગ્રસેન આગળ કહેવા માહી, હ સકેતુ રાજન.	૬૩
તેમાટે મે દોધ આણીઓ, મિથ્યા થઈ અજ્ઞાન,	
સદા આશરો તારો ઇચ્છુ, તુ મોટો પ્રધાન	૬૪
વિનય કરી સતોષ્યો મંત્રી, એટલે રોના આવી,	
બુદ્ધિસાગર કહે ચિત્રાગદને, અ ડકયા સ ભળાવી	૬૫
હમક્યા ઢોલ નિશાન ગડગડયા, વરત્યો જ્યજ્યધા,	
રાજપુત્રને લેઈ નિસરિયો, પો'ત્યો નગ્ર મોઝાર	૬૬
એ કયા ત્યા રહી એટલે, મુગ્ધને શ્રે તાજન.	
બુદ્ધિસાગર કહે ચિત્રાગદ, સાભળ ગજ વચન	૬૭
તેમાટે મધુ ના ઘડે, રાજને નિર્ધાર,	
હ મહેતુ જો વનમા મૂનો, હ નો જોણુ પ્રકાર	૫૮
એવા વચન સુણી મ લીના, રાજ થયો રગિયાત,	
ખડ્ગ તજ્યુ ને રીસ ઉતગી, તે બોલનો પૃથ્વીન થ	૬૯
જમ તે હ સકેતુએ નિદ્રાપ્રા, નિરખી નારી ગ્ત,	
તેમ મુ ને અતિ નિમ્નય, હુજો દીધુ એક સ્વપ્ન	૭૦

૫૮ લી. ૬૦—નમા ત્યા તુ મેમો છ ત્યા તને શુ હ'ગ અને  
અધિગ ૭૬ કે મ રા જમાવાથી તાઝ ૧૦૪ ૧૫.૫૩ ।



અતિ સુદર અળગા મે દીડી, રૂપતણો અવતાર,	
કામાવતી છે નામ તેનું, કોટિ કળા અવતાર	૭૧
સ્વપ્નાતગ્મા નયને નિરખી, તેશુ દાગ્યો રગ,	
તેણી વેળા તે આવીને, કીધો નિદ્રા લગ	૭૨
તેણી વેળા બોધ ઉપજ્યો, વ્યાપી મનમા ગીસ,	
માગ ચિત્તમા એવુ આવ્યુ, નિશ્ચે હેઠુ શીશ	૭૩
તેવા માટે તે આડકથા કરી, ભાગ્યો મન સ દેહ,	
મારા મનને નિશ્ચે આવ્યો, અતિ સુખ પામ્યો દેહ	૭૪
જેમ તે વેળા ઉઝમનના, વિનય કર્યો ગજન,	
તેમ અપરાધ મારો બાણી ક્ષમા કરો મધાન	૭૫
એટલે દશમો અધ્યાય સોટ્યો, પદ્મદોતેર પાવન,	
આગળ કથા થશે વિસ્તારે, સુણજો શ્રોતાજન	૭૬

## કલ્પ ૧૧ મુ

## રાગ અ દોલ

સાબજો સભા સે બોલ્યા છે મુનિ એ,	
અદ્રશેન ગય કથા મુણે એ	૧

## દાગ

રાગ અદ્રશેન કથા મુણે, એમ વડા સુતમુનિજન,	
મધાન સાથે આવિયો, તે સભા મ થે ગજન	૨
વિરિધ અળગ અગે પહેર્યો, પગમ શોભામાન,	
શુભ કાતિ વનિગ ઉપમા, શોભે ગય રૂપ નિધાન	૩

૭૧ મોટા—મગાધ યા

૩ અળગ—અ શુ ૧૬૦—ગો મનિગે પાતે ગરી ઉભાએ  
તે રૂપિધા ૧૧ મોમ ૭

મુકુટ માણેક મસ્તક જડી તે, ઝગકે હીરા જ્યોત,	
મુખકમળવદન રહ્યું હસી, દોસનો પરમ ઉચોત	૪
જડિત કુ ડળ કનકમય, તે સખજો ઝળકે કાન,	
રત્નહાર હીરે જડ્યો, આપી રહ્યા આભરણ	૫
દુગદુગી ચોકી ચિત્રમા, આવતા ચમક અપાર,	
ગોમેદ નીલક લસુણીઆ, ને થઈ રહ્યો આતકાર	૬
કડ અભરણ આપતા, ડામ ડામ જડિત ઝવેર,	
તે મધ્યે શોભે કનકમય, સાકળી ત્રણે સેર	૭
કકણ પહોચી મુદ્રિકા, મધ્યે જડ્યા નાના નગ,	
નવગ્રહી પચ પોરોઝાના, હુ શુ વખાણુ રગ	૮
સભા મધ્યે આવિચો, મણિપુર નગર નરેશ,	
રાય રાણા જોધે ઉઠી, નમ્યા નર સર્વ સૈંદશ	૯
સિ હાસન ખેઠા જઈ, કેસરી સિ હ સમાન,	
દક્ષિણ દિશાએ નિકટ ખેઠા, રાયનો પ્રધાન	૧૦
ધ્વજ નેજ જોધે બહુ, નિશાનનો નહિ પાર,	
સભા સહુ સોહામણી, થઈ રહ્યો જય જખકાર	૧૧
વાગિત્ર વાજે વિવિધ પેરના, તાવ જત્ર મૃદગ,	
નાટક નાચે અપ્સરા, નાચતી નૃત્ય શુદ્ધાગ	૧૨
શુણી ગાધર્વ ગાન કરતા, ઉપજે આનંદ,	
ભાટ ચારણ બદીજન, ખોડતા નાના છંદ	૧૩

૪ મુકુટ ૯૦—મસ્તકના મુકુટ ઉપર માણેક જડિત છે ૫ આભરણ—  
અનમર ૬ ગોમેદ, ની ૧૨ નસલિયા એ નામના રત્ન છે ૮ નવગ્રહી—  
નવેમ્બરના રત્ન-જડિત આભૂષણ ૫૫ ૧૦—પાંચ પ્રકારના પોરોઝા ૧૦ શુદ્ધાગ—  
શુદ્ધ અંગ વાગી

૧૩ ગુણી—રાગ આદિ ગુણનાળા

રંગમંડપતાણી રચના, અતિ પરમ વિશાળ;	
જોણીપેરે લીલા કરે નિત્યે, ચિત્રાંગદ બૂપાળ.	૧૪
જોગ દિવસ રોણી જોગવે, મુખં વાગિયા બહુ દિન;	
જોકવારને સમે શું થયુ, જોમ વધા વ્યાસ વચન.	૧૫
સકળ અંગે શોભનો તે, સહુથંકી સર્વત્ર;	
ચિત્રાંગદ બેઠા હતો ન, સીરા ધરિયું છત.	૧૬
એવા માંહે ભાટ આવે, વિદશી દો ત્યાંય;	
વિવિધ વાજ સાંભળીને, રંગમંડપ માંય.	૧૭
આવીને ઉભો રહો, મુખ જોલતો ઉચ્ચાર;	
મણિપુરકેરો રાજિયો, ધન્ય ધન્ય તુજ અવતાર.	૧૮
ધન્ય નગરી ધન્ય તું, ધન્ય નગરવાસી જન;	
એ સભા ધન્ય વખાણીએ, જ્યાં તુજ સમે રાજન.	૧૯
ધન્ય શુભ્યું તુજતાણું, ધન્ય ધન્ય તું પ્રધાન;	
* * * * *	૨૦
દર્શન દીકું તુજતાણું, મન થયો અતિ રજિયાત;	
ભાટ આશિષ જોયરે, ધન્ય ધન્ય પૃથ્વીનાથ.	૨૧
કટક દળ પારો બહુ, પ્રોટતાનો નહિ પાર;	
સભા આવી ના દીડી, હું ભગ્યો સકળ સંસાર.	૨૨
કનકાવતીથી આવિયો, ખટ માસનો છે પંથ;	
તે નગરનો મહિમા કહું, સુણ સય શોભાવંત.	૨૩
કામરોન રાજ ત્યાં વસે, હું રહેતો નગર મોજાર;	
કામાવતી એક મુતા તેને, રૂપનો અવતાર.	૨૪
તે રખીતી રવાંગના, અતિ સુધડ મુજાણ;	

અતિ રૂપ સુદર સુંદરી, અવતરી ચતુર સુખાણુ.	૨૫
કનકવરણી કાતિ દીસે, નિરખતાં સુખ થાય;	
એવી છે તે કામિની, તુજ સગ શોભે રાય.	૨૬
માનિની મૃગલોચની, શિર વેણા વાસુકી જાણુ;	
વદન નિહાળે મેમદા, તે ધરી દર્પણ પાણુ.	૨૭
મે' રૂપ દીકું તુજતાણું, સંભારી તે નાર;	
શાણુગાર સોળે સને અખળા, થઈ રહ્યો આતકાર.	૨૮
સુખકમળ નયની સુંદરી, દીસતી મેમ ઉદોત;	
તારે સંજે શોભીએ, ચ દ્રમા સરખી જ્યોત.	૨૯
વાત એવી સાંભળી, મન હરખિયો રાજન;	
ચિત્રાંગદ મન વિભાસે, એ નિરખી નાર સ્વપ્ન.	૩૦
નામ છે કામાવતી, ને કામના અવતાર;	
સ્વપ્ન માંહે મુગ્ધને કહ્યું, તે લહ્યો સર્વ પ્રકાર.	૩૧
વાત એવી સાંભળી, મન હરખિયો રાય;	
સરપાવ આપ્યો ભાટને, ધન અશ્વ કનક કભાય.	૩૨
મધ્વાન પ્રત્યે ખોલિયો, તેણે સમે રાજન;	
સુતાં બેઠાં સાંભરે તે, નાર મારે મન.	૩૩
તેમાટે વહેલા વધન, કરો તેહ પ્રકાર;	
ઉતાવળ અદકી કરો, જેમ હાથ આવે નાર.	૩૪
બુદ્ધિસાગર નામ તારૂ, બુદ્ધિનો ભડાર;	
એવું કર ઉતાવળો, જેમ હાથ આવે નાર.	૩૫
સધારો ને સિદ્ધ કરો, વેગે મ લાવો વાર;	

૨૯ સુખ ઇન્—કમળ સમાન સુખ અને નયનવાળી અગામી સુખ  
ઉપર કમળ સમાન નયનવાળી. ત્રેમકલોમ—ત્રેમના પ્રદર્શનાળી.

૩૨ કભાય—અમે

પ્રપ ચ એવો તુ કરે, જેમ હાથ આવે નાર	૩૬
કામાવતી વિના ન રહેવાયે, ઘડી એક લગાર,	
જીવ જોવાને તલપે છે, કેમ હાથ આવે નાર	૩૭
તેમણે તુજને કહ્યું, ફરી ફરી વાર હજાર,	
તેમ કરો પ્રધાનજી, જેમ હાથ આવે નાર	૩૮
મુખકમળ દેખુ કામિની, કામાવતી નિરધાર,	
દઈ સરજ વધામણ્યુ, જેમ હાથ આવે નાર	૩૯
વિમને બહુ દાન આપુ, અશ્વ ગજ લડાર,	
દેવદીવા ચલાવુ, જેમ હાથ આવે નાર	૪૦
ગણેશને લાકુ કરે, સિદ્ધિ પુદ્ધિના દાતાર,	
ભૈરવગણને હુ નમુ, જેમ હાથ આવે નાર	૪૧
રાય કહે પ્રધાનજી, મુજ કરો એહ ઉપકાર,	
ગુણ કયમે નહિ વીસર, જેમ હાથ આવે નાર	૪૨
વિલબકરો નથી અવસર, વીર થા અસ્વાર,	..
કહ્યું કર ઠોડામણ્યા, જેમ હાથ આવે નાર	૪૩
વચન એવુ સાલગી, મુખ બોલિયો પ્રધાન,	
કામ કરશે કૃપણજી, સમર્થા શ્રીલગવાન	૪૪
એવુ કહીને ખડ્ગ માગુ, ચયકેર જેહ,	
વચન એવુ સાલગી, તલ્કાળ સોખ્યુ તેહ	૪૫
આયુધજી પોતાતાણા છે, સકળ શોભામાન,	
રાયને ચરણે નખી, અસ્વાર થયો પ્રધાન	૪૬
કનકાવતીથી આવિયો, તે સગ લીધો ભાટ,	
પ થ છે ખટ માસનો, (તે) દેખાડજે તે વાટ	૪૭

આજ્ઞા માગી નિસર્યો, ને ધર્યો ઉત્તર પથ;	
પુદ્ધિસાગર નામ જેનું, ખરો પ્રજ્ઞાવંત.	૪૮
માસ છઠ્ઠે આવિયો, કનકાવતીની પાસ;	
કોરા બેઠી નગર દીક્રું, સૂર્ય કોટિ પ્રકાશ.	૪૯
એ કથા રહી એટલે, એમ વધા સૂતમુનિજન;	
પ્રધાનના આજ્ઞા પછી, ત્યાં શું કરે રાજન.	૫૦
કામાવતીને કારણે, કનકમય મેહોલ ચણાય;	
નવા મોહોલ નિપાવિયા, અતિ ઘણી રચના થાય.	૫૧
શુભ નિદ્રા વિસરી, કામાવતીનું ધ્યાન;	
દશે નારી પરહરી, શુભ ન બોલે રાજન.	૫૨
દિવસ જાયે દોહલા, ને ગણે દિન રાજન;	
સ્વપ્ન મુજ સાચું ફળે, જો કૃપા દરે જગજીવન.	૫૩
વિમાસણ મન અતિ ઘણી, કરે બેઠો રાજ;	
હવે ત્યાંની કથા તે, સાંભળો મહિમાય.	૫૪
કનકાવતીનો રાજિયો, કામાવતીનો વાત;	
તેના નગર મધ્યે માલણ વસે, તે કહુ માંડી વાત.	૫૫
તેને વાડી છે ખરી, નગરથી અર્ધ જોજન;	
સૂકી છે કંઈ કાળની, જાવા ન થાયે મન.	૫૬
કૂવો સૂકો વૃક્ષ સૂકાં, થયો ઉદ્વેગ કામ;	
ફળ પુષ્પ પત્ર મળે નહિ, કો ના લે કહીએ નામ.	૫૭
એકવારને સમે કેમ થયું, સાંભળો શ્રોતાજન;	
કાષ્ટ જઈને લાવીએ, માલણ વિમાસે મન.	૫૮

વાડી ભણી તે નિસરી, ને શુકન સળળા યાય;	
કુલીફાલી દેખશે, પ્રધાન ચરણ પસાય.	૫૯
એવામાં જઈ ઉતર્યા, પ્રધાન તેણે ઠાર;	
વૃક્ષ નિઃપલ્લવ થયાં, વનસ્પતિ ભાર અઢાર.	૬૦
કૂપ આખો ભરાયો, ઉછળી ચાલ્યું નીર;	
ઠામ ઠામ લાજ્યાં ખોલવા, કોઠિલા સૂડા કીર.	૬૧
પાણીનો પ્રવાહ ચાલ્યો, પાટ ઠારો ઠાર;	
ખડ કદલાના મધ્યમાં, ઉછળે જળધાર.	૬૨
ઠામ ઠામ નિઃપલ્લવ થયું, ને ફેરે હંસ ચક્રોર;	
વાડી સહુ ફૂલી રહી, અતિ મધુર ખોલે મોર.	૬૩
વૃક્ષ મોર્યાં વનતાણાં, ફળ પુષ્પ ભાર અનત;	
વાડીની વેળા વળી, જાણે આલ્યો માસ વસંત.	૬૪
આંખા જાંબુ ખજૂરી ને, નત અખોડ બદામ;	
ફળ ભારથી વૃક્ષતાણી, ડાળો નમે ઠામો ઠામ.	૬૫
સાકરલીંબુ સદાફળ, દાઢમી દ્રાક્ષ અછર;	
અખોડ અંછર બદામ ખારેક, (સર્વ)ગ્રીફળ મધ્યે ભરિયું નીર.	૬૬
જાઈ જીઈને મોગરો, માલતીનો મકરંદ;	
કરોણુ જામું કેવડો, કેતકીકેરાં વૃંદ.	૬૭
માલણ મનમાં વિભાસી, ધૂણવા લાગી શીશ;	

૫૯ કવિ કહે છે કે તે વાડીને માલણ કુલીફાલી દેખશે. પ્રધાન ચરણ પસાય—પ્રધાનના ચરણની કૃપાર્થ.

૬૦ નિ.પલ્લવ—અર્થાત્ પાંદડાંવાળાં. ૬૨ પાટ—પાણીના પાટ. ખડ ઇ—કદલી (કેળો)ના ખડમાં જૂદા જૂદા ભાગમાં કુવારાના જળની ધાર ઉછળે છે.

૬૪ મોર્યા—મોરવાળાં યથા. ૬૫ નત—રાજતું ઝાડ. ૬૭ માલતી—ખટમોગરો. જામું—કેવડ.

વાડી દીઠી ફળ ફળી, ધન્ય શ્રીજગદીશ.	૬૮
કંઈ કાળની સૂકી હતી, રહી ગયાં તે સાલ;	
મુજ દિન ઉપર દયા આણી, ધન્ય શ્રીગોપાળ.	૬૯
વાડી માંહે પરવરી, ને વિમાસે તે મન;	
અસ્વાર દીઠો ઉતર્યો, કંઈ ભાગ્ય મારૂં ધન્ય.	૭૦
ફૂલ વીણી હાર ગુથ્યો, ધરી મન ઉલ્લાસ;	
બહુ પુષ્પ આણી મૂક્યાં, પ્રધાનકેરી પાસ.	૭૧
બુદ્ધિસાગર બુદ્ધિવંત છે, મહાબુદ્ધિનો ભંડાર;	
માલણને એક મહોર આપી, રહ્યો તેણે ડાર.	૭૨
કવિજન શ્રોતાને કહે પેરે, મતપુરાણિક વ્યાસ;	
એ કથા કામળ સાંભળે, તેની પહોંચે આશ	૭૩
ઐઠલે અધ્યાય થયા પૂરણ, એકાદશ પાવન;	
ત્યાર પૂઠે શું થયું, સાભળ ચંદ્રસેન રાજન.	૭૪

કંડવું ૧૨ મું.

રાગ ધવલધનાશ્રી.

ચંદ્રસેન પ્રત્યે એમ બોલ્યા, મતપુરાણિક મુન્ય છ;	
મત્રિની સ્તુતિ કરના લાગી, માલણ તેણે દિન છ.	૧
કરસંપુટ કરે વિનતિ, મહામોદને પામી છ,	
મારી વાડી ફળી ફૂલી, તુજ ચરાણ પ્રતાપે સ્વામી છ.	૨
વિનયવચનશુ વિનતા બોલી, આણી મન ઉલ્લાસ છ,	
કર્મ સયોગે પ્રભુ પધાર્યા, પહોંચી મનની આશ છ	૩
વાડી નિઃપલ્લવ, તે કીધી, આપ્યું છતદાન છ,	
તેમાટે તમને તો રાખો, ચિરંજીવી ભગવાન છ	૪



- દૂરથકી આવ્યા દીસો છો, ક્યાં વસતા સુ નામ છું;  
 નેહુ અર્થે પ્રભુ પધાર્યા, સિદ્ધ કરે તે કામ છું. ૫  
 એવાં વચન સુણી પુદ્ધિસાગર, પામ્યો હર્ષ અપાર છું;  
 મુક્તાકળનો હાર કંઠથી, આસેખો તોણીવાર છું. ૬  
 પ્રેમ ધરીને પૂછે મત્રી, કોણ નગર છે એહ છું;  
 કિયો રાય સુ નામ તેહનું, ભાંગે મન સદૃહ છું. ૭  
 કેવું રાજ્ય કરે છે રાજા, પ્રભતાણી પ્રતિપાળ છું;  
 ગહિ બ્રાહ્મણ ઉપર હેત રાખી, કેવી કરે સભાળ છું. ૮  
 શી સતતી છે રાજાને, પુત્ર કલત્ર પરિવાર છું;  
 વાહી માહે માણાણને પૂછે, મત્રી તોણીવાર છું. ૯  
 એવાં વચન સુણીને અબળા, બોલી મધુર વચન છું;  
 કહું કારણ એ નગરીકે, સાંભળો તમે સ્વામી છું. ૧૦  
 કનકાવતી છે નગર અનોપમ, દીસે શોભાવંત છું;  
 તેનું રાજ્ય કરે મહારાજા, કામસેન રાજન છું. ૧૧  
 કામાવતી નામે એક કુવરી, અબળા ગાજકુમારી છું;  
 પ્રેમાકારે દષ્ટે પડે તો, તત્કાળ નાખે મારી છું. ૧૨  
 કંઈ હત્યા કર્ત્રી અબળાએ, શ્વાન વૃષભ તોખાર છું;  
 ન જાણીએ શામાટે કરતી, પ્રેમપતંગે મહાર છું. ૧૩  
 તેનું કારણ કહ્યું ન જાયે, સાંભળ માણ સ્વામી છું;  
 નગર માંદે કો આગ્રો ના શકે, રદા લોક દુઃખ પામી છું. ૧૪  
 નગરના વાત્રી કર્યા વાંઝિયા, પડિયો હાહાકાર છું;  
 એક સમે ત્યાં નગરજોડ મહુ, આવ્યા રાજદ્વાર છું. ૧૫  
 તે દહાડેથી કામાવતીને, કારાનૃહનાં ગળી છું,  
 ત્યાર પછી બહાર ન આવે, પડી તેડમાં માખી છું. ૧૬

- દિવસ આઠમે બહાર નિસરે, સગ સખી સો ચાર છ;  
પહેલે દિવસે ત્યા પડો ફરવે, રાજ નગ્ર મોઝાર છ. ૧૭
- ત્યાર પછી તે અબળા આવે, અંબાને સ્વસ્થાન છ;  
અતિ જ્ઞેષ્ઠન મદમાતી દીસે, મુદર રૂપ નિધાન છ. ૧૮
- વાત સાલળી વાડી માહે, મત્રી વાત વિમાસે છ;  
દિવસ આઠમે દરે આવશે, કારજ અમારું થાશે છ. ૧૯
- બેઠો મત્ર વિચારે મત્રી, સિદ્ધ પામે કામ છ;  
નગર મધ્યે જઈ ડેરો કીધો, માલણુ ઘર વિશ્રામ છ. ૨૦
- તેણે સમે પૂછે અબળાને, બુદ્ધિસાગર મધાન છ;  
તારે મંદિર અમો આવશુ, જ્ઞે આપો સ્વસ્થાન છ. ૨૧
- એવાં વચન સુણી અબળા મન, મહાઆનંદ પામી છ;  
એવું કર્મ ક્યાંથી અમારું, તમો પધારો સ્વામી છ. ૨૨
- નગર તમારું ભુવન તમારું, હું છું દાસી તમારી છ;  
મેવક થઈને વનો કરૂં, તુજ ચરણકમલ બલિહારી છ. ૨૩
- એવું વચન સુણી મત્રી, ત્યાંથી થયો અસ્વાર છ;  
ઘડી એકમાં પથ નિર્ગમ્યો, પોહોચ્યો નગર મોઝાર છ. ૨૪
- માલણુને ઘેર જઈ ઉતરિયો, બુદ્ધિસાગર મધાન છ;  
તેણે સમે કો નગરવાસી, ન લહે કોને કોણુ છ. ૨૫
- એ કથા રહી એટલે, સાંભળજ્ઞે સહુ કોય છ,  
ચિત્રાંગદ રાજનો મત્રી, બેઠો કૌતક જ્ઞેય છ. ૨૬
- ખટ દિવસ પરિપૂરણુ વીત્યા, થયો સાતમો દિન છ;  
તેણે સમે પડો ફરવે, નગર મધ્યે રાજન છ. ૨૭

૨૦—બેઠો ઈ. —મત્રી બેઠો બેયો મત્ર ( ગુપ્ત વાત ) વિચારે છે,  
કે એ કાગ સિદ્ધિ પામે ક્યારે ? જ્ઞે નગરમાં જઈને માળણુને ઘેર નિર્મિત ક્યાં  
હોય તો ૨૩ ( ૧ ) નો—નિનવ

- વહાણું રાણી દરે જાશે, કરવાને દરશન છ;  
 પ્રજાકારે બહાર ન આવે, આજ્ઞાણ કષિ મુનિજન છ. ૨૮
- પાણી પીવા પશુ ના છૂટે, કાણમાં અનર્થ થાશે છ;  
 પ્રજાકારે દબે પડે તો, કાણમાં માર્યો જાશે છ. ૨૯
- પડે સાંભળી વિસ્મય હુઆ, એ મોટો ઉત્પાત છ;  
 મહાકોપ કરી ચઢે કામિની, મન વિમાસે વાત છ. ૩૦
- ત્યાં ચિત્રાંગદ કરે ઉત્પાત, કળકળે તે કલ્પાંત છ;  
 અહીં તો એની વાત સાંભળી, યદ્યપે મૂર્ચ્છાવંત છ. ૩૧
- ત્યાં તેમ અહીં એમ છે, કેઈ પેરે કારજ થાશે છ;  
 કશો ઉપાય કરેથી હાવે, બેઠો વાત વિમાસે છ. ૩૨
- મન વિચારી પહેલે દહાડે, પોતે આલ્યો ત્યાંય છ;  
 ચંડીના મંડપમાં આવી, પેઠો ડેરા માંય છ. ૩૩
- રાત પાછલી તેણી વેળા, રહી જામની એક છ;  
 તેણે સમે કાળીને સ્થાનક, નહિ કો તે વત્રેક છ. ૩૪
- સ્નાન કરીને પૂજા કીધી, અંબાની તેણીવાર છ;  
 માંહીથી સાંકળ ચઢાવી, યત્ને ભીડ્યાં બાર છ. ૩૫
- સતીતણી સ્તુતિ કરવા લાગ્યો, મા આપો વરદાન છ;  
 એ અળગા યુગ હાથ ચઢે તો, જઈ સોપું રાજન છ. ૩૬
- એવો જાપ જપે ત્યાં મંત્રી, હવે માતઃકાળ છ;  
 પ્રતિમાની પૂઠે બેઠો, કરે માત પ્રતિપાળ છ. ૩૭
- એ કયા રહી એટલે મુશુન્ને શ્રોતાજન છ;  
 ચંદ્રસેનને વ્યાસ કહે, ત્યાં સૂતપુરાણિક મુનિજન છ. ૩૮
- કામાવતી દેમ ડેરે આવી, તે કયા સંભળાવું છ;

કેવી વાત થશે અળાશુ, ભવીભાત સનભાવી છ	૩૯
પદ આળીશ થયા પરિપૂરણુ, અધ્યાય દાદરા પૂગણુ છ,	
આગળ સક્ષેપે ગુણુ બોલુ, ચોપાઇએ વિસ્તાર છ	૪૦

કડવું ૧૩ મુ.

### રાગ ગોડીની ચોપાઈ.

સુતપુરાણિક કંઠે કથા, રગ રાતી હો,	
નગરથકી ત્યા નિસરી, રગ રાતી હો	૧
સગે સો ચાર નાર, નાર મદમાતી હો,	
કનકથાળ કરના ધરી, રગ રાતી હો	૨
શ્રીકૃષ્ણ કૌકૃષ્ણ પાન, શ્યામા ગુણુ ગાતી હો,	
આવી અળા પૂજવાકાળ, રગે રાતી હો	૩
ધરી હૃદયામા ધ્યાન, શ્યામા ગુણુ ગાતી હો,	
આબ્રણુ પેહેર્યાં આપતા, રગ રાતી હો	૪
પહેર્યાં નાતમ ચીર શ્યામા ગુણુ ગાતી હો,	
કનકથાળ કરમા ધરી, રગ રાતી હો	૫
હીરા માણિક ને લાલ, શ્યામા ગુણુ ગાતી હો,	
નાલિડેર બીજેરડા, રગ રાતી હો.	૬
સાથે અબીલ ગુલાબ, શ્યામા ગુણુ ગાતી હો,	
મૃગમદ કેસર અરગળ, રગ રાતી હો	૭
પુષ્પતણા નહિ પાર, શ્યામા ગુણુ ગાતી હો,	
નગરથકી તે નિસરી, રગ રાતી હો	૮
સગ સખી સો ચાર, શ્યામા ગુણુ ગાતી હો,	

દર્શન કરવા ત્યાહે નાર રગ રાતી હો.	૯
ચાલી સહિયર સાથ, સ્યામા ગુણુ ગાતી હો;	
અદા અદા મુખ બોલતી, રગ રાતી હો.	૧૦
ખર્ગ ધર્મ છે હાથ, સ્યામા ગુણુ ગાતી હો,	
દેવળ પોતી પદ્મની, રગ રાતી હો.	૧૧
ભીડ્યાં દેખી કમાડ, સ્યામા ગુણુ ગાતી હો;	
દાર કેમે ના ઉઘડે, રગ રાતી હો	૧૨
મનશુ ધરે ઉચ્ચાટ, સ્યામા ગુણુ ગાતી હો,	
કામાવતી કરે વિનતિ, રગ રાતી હો.	૧૩
દર્શન દીને માત, સ્યામા ગુણુ ગાતી હો;	
સ્તુતિ કરે અગાતણી, બલિહારી હો	૧૪
નહીને બેઠું હાથ, છુ દાસી તારી હો;	
દર્શન દીને દાસીને, બલિહારી હો.	૧૫
વેગે મ લાવો વાર, છું દાસી તમારી હો;	
સદા રોવક છું તમતણી, બલિહારી હો.	૧૬
રીઘ ઉઘાડો દાર, છું દાસી તમારી હો;	
પૂજા કરના પ્રેમશુ, બલિહારી હો.	૧૭
આવુ આડમે દિન, છુ દામી તમારી હો;	
રાત દિવસ તુજને બર્જ, બલિહારી હો.	૧૮
બગ્નત સૂતા ધ્યાન, છુ દાસી તમારી હો;	
અધસાણુ નામ ના નિસરે, બલિહારી હો.	૧૯
નહિ કો તુજ સમાન, છુ દામી તમારી હો;	
તુ કાગી ક્યાં કાલિકા, બલિહારી હો.	૨૦

- દિ ગજાજ ને હર્ષદા, છુ દાસી તમારી હો;  
 વિશ્વ આખે વ્યાપી રહી, બલિહારી હો. ૨૧  
 નવખડમા નામ પ્રસિદ્ધ, છુ દાસી તમારી હો;  
 છોડને છેલ ના દીજિયે, બલિહારી હો. ૨૨  
 કડણુ ના કીજે મન, છુ દાસી તમારી હો;  
 દયા કરો મુજ દાસને, બલિહારી હો. ૨૩  
 દીજે માત દર્શન, છુ દાસી તમારી હો,  
 પૂછને ખાધી ફર, બલિહારી હો. ૨૪  
 પિલબ ન કીજે માય, છુ દાસી તમારી હો;  
 માટે દાર ઉઘાડિયે, બલિહારી હો. ૨૫  
 દર્શન મુજને થાય, છુ દાસી તમારી હો;  
 મુજ અપરાધ દામા કરો, બલિહારી હો. ૨૬  
 મૂજો મનની રીમ, છુ દાસી તમારી હો,  
 કામાવતી પિનતિ કરે, બલિહારી હો. ૨૭  
 ચરણે નામુ રીસ, છુ દાસી તમારી હો;  
 મુજને દર્શન દીજે માત, બલિહારી હો. ૨૮

કુટુંબ ૧૪ મુ.

- ત્રણ પહોર વિત્યા ત્યાં ખરા, પ્રતિહત્તર હુઆ આકરા;  
 એટલે અંબા બેઢી વાણ, સાંભળ મૂર્ખ મૂઠ અન્નણ. ૪
- કહે હ્રુદિસાગર મુણ પાપણી, નરહત્યા તે કીધી ઘણી;  
 ૫ ઇ કોટિકનો કયો સંહાર, તેમાટે ઉઘાકુ નહિ દાર. ૫
- તારું મુખ જોઈ નહિ કદા, કીકટ પામે કાં આપદા;  
 તેમાટે અહીંથી જાઓ આજ, ઘણા દિવસ મે રાખી લાજ. ૬
- થયું પાપ એકકુ અત્યંત, કોમવચન કહી કરડે દંત;  
 તાળી પાડે ને ઉછળે, પરછદા પેઢી સાંભળે. ૭
- નરહત્યારી નિશ્ચે થઈ, મારે સ્થાનક શાને રહી;  
 આજ પછી ના આવીશ નાર, તારૂ કામ નહિ દરબાર. ૮
- જો આવીશ તો કોપીશ ઘણુ, તુ કીધુ પામીશ આપણુ;  
 તેમાટે તુજને આ કાર, આજ નહિ ઉઘાકુ ધાર. ૯
- કામસેનની તુ દીકરી, કુષ્ટ રૂપ થઈ તું અવતરી;  
 કોપે કાળી વદ વચન, તુજને નહિ આપું દર્શન. ૧૦
- તારા પાપતણા નહિ પાર, નામ મુણી નાસે સંસાર;  
 તેમાટે જ સ્થાનક તણ, ઘણી લાજ રાખુ છું હણ. ૧૧
- સૂતપુરાણિ કહે વારતા, શ્રોતાજન મુગુજે સંચા;  
 વચન સાંભળી શુદ્ધિ વિસરી, થરથગટ ધુજે મુદરી. ૧૨
- સખી સર્વ ત્યાં વિશ્વય થઈ, શુક્ર સહુ વન મનની ગઈ,  
 ખડ્ગ હાથથી હેઠાં પડ્યાં, ભય પામીને સહુ હડખડ્યાં. ૧૩
- કામાવતીને સહુ કોય, નિનતા મન વિચારી જોય;  
 તુજ ઉપર છે અળા કોપ અપાર, અળા રીમત્યાં નિગ્યાર. ૧૪
- તેમાટે વિનય કરો સુદગી, દશે આંગળી મુખમાં ધરી,  
 માતા મનશુ આજો દયા, રીમ ઠનાગી આજો મયા. ૧૫

- વળતી બોલી કામાવતી, કરન્નેડી કીધી વિનાતિ,  
 મુજ અપરાધ ક્ષમા કરો માય, આજ્યકી ના કરે અન્યાય ૧૬  
 નાકતાણી ત્યા લીટી કરી, કહુ છુ દાતે દારડી ધરી,  
 છોર કછોર હોયે માત, બાળકનો નવ મેલે હાથ ૧૭  
 તેમાટે મન મૂકી રીસ, અબા પાણુ ધરો મુજ શીસ,  
 કામાવતી એમ બોલી વાણુ, તારી લગ્નનુ તુજને જાણુ ૧૮  
 બહુ અપરાધ ઘણા મે કર્યા, તુજ આગળ બોળા પાથર્યા,  
 આજ્યકી નવ અન્યાય કરે, વચન વદા તે મુસ્તક ધરે ૧૯  
 વળતુ ચડી બોલી વાણુ સાલળ મૂરખ મૂઠ અજાણુ,  
 પુરૂષ તેટલા છે શિવરૂપ, નાળી ઉમયાતાણુ સ્વરૂપ ૨૦  
 તેની તુ તો ઘાતજ કરે, પાપ કર્મે નિત્યે આચરે,  
 આજ લગી છે બાળકુમાર, ધિ ક પડ્યો તારો સસાર ૨૧  
 પૂર્વજ નરક પડ્યા તુજ્યકી, સખત કુળ કીધા પાતકી,  
 તે કેમ છૂટીશ રે પાપણી, અતખાળ થાઈશ માપણી ૨૨  
 માટે તુ માને નિરધાર, શિવચરણ છે પુરૂષાકાર,  
 પુરૂષતાણી ને સેવા થાય, ભવના પાપ સમજા જાય ૨૩  
 તેમાટે શીખામ શુ કહુ, ભૂત ભવિષ્યનુ કારણુ લહુ,  
 મણિપુર ચિત્રાગદ રાજાન તેહતણો આવ્યો પ્રધાન ૨૪  
 ખડ્ગ રાજાનુ મધ્યે ધરી, તેને તુ પરણે સુદગી,  
 તેની માથે જાયે નાર, તે વેળા આવે દરમાર ૨૫  
 મારૂ મન થાશે પ્રસન્ન, ત્યારે હુ આપીશ દર્શન  
 આજ નહિ ઉઘાડુ બાર સત્ય વચન માને નિરધાર ૨૬  
 સત્ય વચન મન માહે નરે, પગણીને જાગે સામરે,  
 તે વેળા આવે મુજ પાસ માડ મન થાશે ઉન્નામ ૨૭



- જગદળા મુખથી જોયરી, સત્ય વચન નાને મુદરી;  
પૂજનો મારે ખપ નથી, તારા મનમાં જો તુ કથી. ૨૮
- એના વચન સુણીને નાર, ચરાણુ નમી કીધો નમસ્કાર;  
સામાદે મન આણો રીમ, માતા ! વચન ચઢાણુ રીરા. ૨૯
- કહ્યુ તમારૂં જઈને કરૂં, બીજી હવે વાત ન આદરૂં;  
એવુ કહીને ચાલી નાર, ના રહી ઉભા એક લગાર ૩૦
- માથ સરવશુ પાછી ફરી, અગળા નગર લાણી પરવરી;  
આવી કનકાવતી મોગર, ગજ મોહોલ પોકોચા નિરધાર. ૩૧
- માત પિતાની ખસે ગઈ, કર જોડીને ઉભા રહી;  
મુખથી બોલી કામાતી, સાભળજો માની વિનતિ. ૩૨
- આજ લગી મેં કીધા પાપ, અદૃત્યે ઉપજાવ્યો સતાપ,  
તે પાતક મારૂં ઉતરે, પરણીને જાડું સાસરે. ૩૩
- પુરૂષણી ત્યાં સેવા કરૂં, વચન વદે તે મુસ્તક ધરૂં;  
ત્યાં થાયે મારો ઉદાર, મનશુ જોયો કર્યો વિચાર. ૩૪
- માતપિતા ત્યાં નિમ્મય થાય, અરે દૈવ એ શું શરદેવાય;  
પુત્ર જાત ઉપર છે વેર, આજ માંગળી અવગી પેર. ૩૫
- દષ્ટે ન ગમે પુરૂષકાર, ના નામે કરતી મંદાર;  
માની નર ને ન ધુએ નાય, આજ માંગળી નિમ્મય વાત. ૩૬
- તે એના મુખથી નિમરૂં, કેઈ પેરે માનીયો ખરૂં;  
નર નામે તો કેરે નાગ, કેઈ પેરે આવે વિશ્વામ. ૩૭
- કામસેન મન નિમ્મય થાય, અવતી ગંગા કેમ વહી જાય;  
તે પુત્રી કહે માગું વરદાન, કું મંગે પરિયા નાનન. ૩૮
- મુજને પન્નુ વો નિરધાર, મનશુ ન પડે આજ વિચાર,  
વચન મળતી દરજો ગય, અતિ આનંદ ઉત્તર થાય ૩૯

- ભયો ભયો તું શ્રીભગવત, ઘટ વ્યાપક પ્રસાવંત;  
તારી માયા કો નવ કળે, ગુણી ગાંધર્વ ઈંદ્રાદિક ચળે ૪૦  
તો તારા મનમાં ઉપજે, અંતર્યામી થઈને ભળે;  
સૂતપુરાણિક વધા વચન, સાંભળ ચંદ્રસેન રાજન. ૪૧  
રાજા મનશુ હરખ્યો સહી, એ કથા એટલેથી રહી;  
એટલે અધ્યાય દસ ને ચાર, ચડીનો સાંત્યો વિસ્તાર. ૪૨  
કર નેડી કવિજન કહે કથા, એકવાર હરિહર કહો સર્વથા;  
હરિ કહો આણી વિશ્વાસ, ચંદ્રસેનને કહે છે વ્યાસ. ૪૩

કરવું ૧૫ મું.

રાગ રામગ્રી.

- એણી પેરે ખોલ્યા સૂત મુનિજન છ,  
સાંભળ રાજા પ્રેમવચન છ ૧

ઢાળી.

- વચન ઉત્તમ સાંભળી, રાય ચંદ્રસેન મુજાણ;  
સૂતપુરાણિક આચર્યા, પુસ્તક લીધુ પાણ. ૨  
પુત્રીતાણાં વચન સુણતાં, હરખ પામ્યો રાય;  
વિશ્વાસ મન આવે નહિ, અતિ પરમ નિમ્મય થાય. ૩  
કામાવતીની સખી પ્રત્યે, પૂછતો રાજન;  
તમે કંઈ લહેતા હશે, અસત્ય સત્ય વચન. ૪  
સાચું કે વા જૂઠું ખોલે, કહોની મુજને પેર;  
પુરૂષકેરી જાત ઉપર, ધરતી નિશ્ચે વેર. ૫  
આજ ખોલી મુખથી, મુજ કરો પાણિગ્રહણ,  
પુરૂષને કયમ ઈચ્છીની, જે પમાડ્યા બહુ મરણ. ૬

વચન એવુ સાંભળી, વદી અબળા વાણ;	
કાલે દે'રે નિપન્યુ, સુણુ રાય ચતુર સુજાણુ.	૭
કાળિકા કોપી ઘણું, અતિ ક્રોધ આણી મન;	
કામાવતીને કાળિકાએ, ન આપ્યું દર્શન.	૮
તણુ પહોર ઊભી રહી, પણ ઉઘાડે નહિ દાર;	
હત્યારીનુ મુખ ના જોઈ, કયે બહુ તિરસ્કાર.	૯
પુત્રી તારી ટળવજો, વસવયે જોડી હાથ;	
વડી વાર વિત્યા પછી, મુખથકી જોલ્યાં માત.	૧૦
કામાવતી ઉપર કોપ આણી, આપિયું વરદાન;	
મણિપુરકેરા રાજિયાના, આપિયો પ્રધાન.	૧૧
તેના ખાંડાને વરી તું, જો તેને દશ;	
કામાવતીને કાળિકાએ, આપિયો ઉપદેશ.	૧૨
તેમાટે કામાવતી મુખ, સત્ય જોલે આન;	
વાત એવી નિપની, સત્ય માનજો મહારાજ.	૧૩
કામસેન એવુ સાંભળી, સખીએ કહ્યું વૃત્તાંત;	
વિશ્વાસ આવ્યો મન વિષે, સહુ ટળી મનની બ્રાંત.	૧૪
એ કથા રહી એટલે, સાંભજો શ્રોતાજન;	
પ્રધાને ત્યાં શું કયું, એમ વધા સુમુનિ જન.	૧૫
શક્તિની સેવા કરી, પછે ગયો નિજ સ્વસ્થાન;	
ત્રિજે દિવસે રાજદારે, આપિયો પ્રધાન.	૧૬
પવનવેગી પલાણ્યો છે, પરમ સુંદર જોઈ;	
કામસેનની સભામાં, આપિયો ત્યાં તેહ.	૧૭
અતિ લક્ષણ દિસે તેમાં, અતિ શોભામાન;	
કામસેને પ્રીછિયો, ડો મોટાનો પ્રધાન.	૧૮
અશ્વધી હેઠા ઉતરી, દીસતો શોભામાન;	

- બુદ્ધિસાગર છે નામ જ્ઞેનું, મહા પ્રજ્ઞાવંત. ૧૯
- સભા સહિત બેઠા થયો, સનમુખ આવે રાય;  
બેઠવા પ્રધાનને તે, તેજનો મહિમાય. ૨૦
- અન્યો અન્ય બેઠિયા, ને દીધાં આલિંગન;  
સભા મધ્યે નિકટ આસન, આપિયું રાજન. ૨૧
- કામસેને કરી વિનતિ, કેમ પધાર્યા મહારાજ;  
ઘણા દિવસે સંભાર્યા, કેમ કૃપા કીધી આજ. ૨૨
- વેગજેથી આવવું, કહો ક્યમ થયું સ્વામિન;  
સહોદર છો આપણા, કંઈ ચિંતા મ રાખો મન. ૨૩
- વચન રાયનાં સાંભળીને, બોલિયો પ્રધાન;  
મણિપુર મધ્યે મહામુગટમણિ, ચિત્રાંગદ રાજન. ૨૪
- તે સત્યવાદી છે ભલો, કહેવાયે રાણો રાય;  
પૂર્વ પશ્ચિમ ઉત્તર દક્ષિણ, વાધિયો મહિમાય. ૨૫
- તે શક્તિની સેવા કરે, વામિયા એક બહુ દિન;  
ભવાનીએ રાયને, આપિયું એક સ્વપ્ન. ૨૬
- કનકાવતીના રાજિયાની, સુતા સુંદર જોઈ;  
નામ છે કામાવતી, તું પરણ જઈને તોઈ. ૨૭
- એવું જાણિ આવિયો, ખટ માસનો છે પંથ;  
સ્વામી કારજે નિસર્યો, સુણ રાય શોભાવત. ૨૮
- વિલંબ કરતાં વાર લાગે, બુઝે રાજ વાટ;  
ખોટી ના થાવું ઘડી, ધરે મન ઉચ્ચાટ. ૨૯
- એવામાં કામાવતીને, કર્યું કોએ જાણ;  
શીઘ્ર આવી સભા મધ્યે, આચરી મુખ વાણ. ૩૦
- ઉતાવળ અદકી કરો, વેગે મ લાવો વાર;  
ગાંધર્વ વિવાહ કરી આપો, વદી મુખ ઉચ્ચાર. ૩૧

તતખેવ લગ્ન વિચારિયાં, ચોરી રચી તે ઠાર;	
કન્યાદાન કીધું સહી, વર્તિયો જય જયકાર.	૩૨
રાયકેર ખડું વચમાં, ધર્યું શોભામાન;	
ચિત્રાંગદના અર્થમાટે, વર્ષો ત્યાં પ્રધાન.	૩૩
આશ્વ ગજ રથ કનક ભૂષણ, આપિયા ભંડાર;	
પહેરામણી કીધી ઘણી, બહુ વરના અભાર.	૩૪
કન્યા આપી સ્તુતિ કરે, કામાવતીનો તાત;	
એટલે આવી કર્યા મોટા, રક્ષા જોડી હાથ.	૩૫
ચિત્રાંગદને ચરણે લાગી, નમે વારોવાર;	
મણામ કહેજો આમરો, વિનતિ વાર હજાર.	૩૬
કામાવતી મન આચરી, કામના પૂરણ થાય;	
કાળિકા પૂજ્યા વિના, સાસરે કેમ જવાય.	૩૭
સામગ્રી પૂજતણી, સહુ મળ્યો મહીઅર સાથ;	
પછે જોશાવાને નિસર્થો, તે સમે પૃથ્વીનાથ.	૩૮
દરિ અ.વણુ સર્વકો, થઈ રહ્યો, જય જયકાર;	
સનમુખ બેઠાં છે કાળિકા, છે ઉઘાડાં બેઠું દાર.	૩૯
કામાવતી જઈ ચરણે લાગી, નમી બેઠું કર જોડ;	
પૂજા કીધી માતની, પોત્તુ મનનું કોડ.	૪૦
પૂજી અર્ચા નિસર્થો, તે પરમ શોભામાન;	
જોશાવીને વજ્રાં પાછાં, નત્ર મહિ રાજન.	૪૧
જો કયા રહી એટલે, અધ્યાય હવા દશપંચ;	
કરાણુ કામાવતીને, આવ્યો સુધો સંચ.	૪૨

૩૫ એટલે છં—સ્તુતિ કરીને તેમને મોટા કર્યા એટલે પૂન્ય માન્યા.  
અપરા, આટલે સુધી આવીને (તમની લઇને) નમે અમને મોટા કર્યા—માન આપ્યું.

૪૨ કરાણુ છં—કામાવતીનો પૂર-જન્મનો આગી જે વાળિયો થઈ જા-

સતપુરાણિક આચર્યા, સાંભળો રાયાં રાય;

ચિત્રાંગદ ચિંતા કરે, મનશુ ઘણું અટવાય.

૪૩

દિવસ બહુ વિતી ગયા, મનશુ ધરે ઉચ્ચાટ;

બુદ્ધિવંત છે બુદ્ધિસાગર, ( ગયો ) તે ન આવ્યો શામાટ. ૪૪

કુલુ ૧૬ મું.

રાગ મા૩.

ચિત્રાંગદ જોતો વાટ રે, મધ્યાન ગયો આણે ઘાટ રે;

તે ના આવ્યો શામાટ રે, મનશુ ધરતો ઉચ્ચાટ રે. ચિત્રાં ૧

ખટમાસતણા છે પંથ રે, બુદ્ધિસાગર મગાવંત રે;

રાય એમ વિભાસે અંત રે, ક્યારે દુખીશું ભગવંત રે. " ૨

એમ ચિંતા ધરે રાજન રે, કેમ વામ્યા બહુએ દિન રે;

જે નિરખી નાર સ્વપન રે, ક્યારે પામીશ દર્શન રે. " ૩

અતિ આકુળ વ્યાકુળ રાય રે, તેને દિવસ દાહવે જાય રે;

મંદિરમાં ફાણ એક ન સોજાય રે, તેને ઘડી વરસાંથી થાય રે. " ૪

તજ્યાં વસ્ત્રાબ્રુવણ હાર રે, રાય કરતો મન વિચાર રે;

શો લાગી બહુ દિન વાર રે, ક્યારે નયને નિરખીશ નાર રે. " ૫

બુદ્ધિસાગર શોભામાન રે, કાંઈ હવું હોએ વિધન રે;

મન વિભાસે રાજન રે, કહે શું થામે ભગવાન રે. " ૬

કે શું નાર ન આવી હાય રે, કે શું યુદ્ધ થયું કો સાય રે

કે શું રૂડ્યો પૃથ્વીનાથ રે, એમ વિભાસે મન વાત રે

કે શું નવ પહોચ્યો તેણે રામ રે, કહ્યો વાટે ક્યો નિશ્ચય રે

કે શું જોગી કાઠનું નગમ રે, તો ક્યાંથી ગમે મહં રે

અયો હોતો તેણે નામ કરણુ હવું, નેત્રો અને કામાવતીની દે રે

આગો-સારો નેમ બેઠો ( અર્થાત્ નેમ બેસે )

કે મું નાર ના આવી સગ રે, તેણે મંત્રી થયો મન ભંગ રે;  
 પછે આજસ આવ્યું અંગ રે, કઈએવો ઘાટો પ્રસંગ રે. " ૧૦  
 કોઈએવી વધામણી ખાય રે, તુજ મંત્રી આવે રાય રે;  
 તો આપું અધિક પસાય રે, જો ચિંતવ્યુ મારું થાય રે. " ૧૦  
 એમ શોચ કરે રાજાન રે, થાયે દક્ષણ અંગે એન રે;  
 જુજ દુરકી થાયે શુકન રે, મન હરખ્યો તવ રાજાન રે. " ૧૧  
 એવે ભાટ નગરમાં આવે રે, તે એવી વધામણી લાવે રે;  
 તવ રાયતણે મન ભાવ્યો રે, થયુ કાન સંદેશો કાંવ્યો રે. " ૧૨  
 લાવ્યો કામાવતી પ્રધાન રે, અતિ સુદર રૂપ નિધાન રે;  
 દીસતી શોભાવાન રે, સુણી હરખ્યો મન રાજાન રે. " ૧૩  
 એમ સાભજ્યુ રાયે કાન રે, થયુ વદન કોમળવાન રે;  
 આખ્યા કનકભૂષણ બહુદાન રે, અતિ દીધો આદરમાન રે. " ૧૪  
 એમ ખાટ્યા સૂત મુનિરાય રે, સુણી ચિત્રાંગદ સુખી થાય રે,  
 તેને ઉલટ અંગ ન માય રે, સુણી આનંદ પામ્યો રાય રે. " ૧૫  
 કર જોડી કહે કવિજન રે, અતિ નાદ કરીય પાવન રે;  
 દય આગળ ચૈદ રતન રે, જાણે અધ્યાય શ્રોતાજન રે. " ૧૬

કલ્પું ૧૭ મું.

રાગ રાગચીની ચોપાઈ.

શ્રીમૂનપુરાણિક વધા વચન, સાભાગ ચંદ્રસેન રાજાન;  
 બુદ્ધિસાગર આવ્યો માંભજ્યો, જોડા લોક નગરનો મજ્યો. ૧  
 સામા ચાટ્યા જોધ અપાર, ચિત્રાંગદકેરા અસ્વાગ;  
 કટકતણે ત્યા પાર ન લહું, સાભાગ તુજને જોઆ કહું. ૨

૧૮ પાવન એવો અતિ નાદ ( મર્જના ) કનક-મર્જના ડીને ડ્યા  
 કવીરા દય-એની આગળ ચૈદ રત્ન મગાન અંયાય મગીને કુધ માંગમે  
 આ અંયાય પુરો થયો ૧ ચોક-ચોક મમુલ.

- ગજ રથ અશ્વ ભદ્રા તોખાર, શોભિતા સજળ અનોપમ સાર;  
આગળ શુંઢાળા સજ કર્યા, મળવા તે સામા સાંચર્યા. ૩
- ઢોલ દદામાં તાલ મૃદંગ, જંત્ર નેપુરી ને મોર ચંગ;  
ઝાંઝતણો હોયે ઝમકાર, સર્વમંડળ વીણા અતિ સાર. ૪
- અતિ આનંદે દળ નિસર્યું, નગર તથા મારગ પરવર્યું;  
દ્વય જોજનતાણું અનુમાન, ત્યાં ઉતરિયો છે પ્રધાન. ૫
- બુદ્ધિસાગરને બેઠ્યા જઈ, કુરાળ વારતા સઘળી લહી;  
બહુ દિન વિત્યા કીધું કામ, નગર મધ્યે જાયે રાજન. ૬
- કામાવતી ચઢી સુખપાલ, મોતીઝાલ ને હોરા લાલ;  
બુદ્ધિસાગર હુઝો અસ્વાર, સાથે કંઠકતણો નહિ પાર. ૭
- પંચ શબ્દ વાગે નિશાણુ, આગળ ચારણુ ભાટ વખાણુ;  
એણી પેરે ત્યાં ચાલ્યા રાય, જયકને બહુ દાન અપાય. ૮
- મણિપુર નગર સમીપે ગયા, સમાચાર રાજને કહ્યા;  
નગરમધ્યે આવ્યો પ્રધાન, લાગ્યો નારી રૂપ નિધાન. ૯
- એવાં વચન સુણીને રાય, બુદ્ધિસાગરને મળવા જાય;  
મંત્રીએ કીધો પ્રણામ, સકળ મનોરથ પૂરાણુ કામ. ૧૦
- અતિ આનંદે આદરમાન, મંત્રીશુ બેઠ્યો રાજન;  
બુદ્ધિસાગરને પંચ પસાય, અતિ આદરશુ આપે રાય. ૧૧
- કંઠકતણો મુક્તાકળનો હાર, મંત્રીને આપ્યો તોણીવાર;  
બાલુબંધ ને બેહેરખા વગી, પોંચી ને વોંટી સાંકળી. ૧૨
- ગજ રથ કનક ને પાલખી, (તથા) પંચ અશ્વ આપ્યા સર્વથી;

૩ તોખાર—ઘોડો. ૪ નેપુરી—એક જાતનું વાજુ. સર્વમંડળ—એ જાતની વીણા, અથવા સર્વમંડળ વીણા વગાડે છે.

૮ પંચ શબ્દ ૪૦—જેમાં પાંચ પ્રકારના શબ્દ વાગે એવાં નિઃશાણુ નગરોં—ડંકા. ૧૧ પંચ પસાય—પાંચ પ્રકારે ( પ્રગટ ) શિરપાવ.



- પંચ કરોડ ટકા ળહુ ધન, પંચ ગામ આખ્યાં રાજન. ૧૩
- મત્રીએ કીધી વિનતિ, કયાં ઉતારું કામાવતી;
- કરો આજ્ઞા પૃથ્વીનાથ, વડીવારનો ઊભો સાથ. ૧૪
- કહે રાજા ઉતારો તમે, નવા મહેલ નિર્માવ્યા અમે;
- કામાવતીકેરે કારણે, રચના કીધી આદર ઘણે. ૧૫
- શુભ મદિર ઉચાં નવ ખંડ, ગોખ જાગિયાં છળં પ્રચંડ;
- ચોકવટીને પેહેલવાન, નવા મહેલ છે શોભામાન. ૧૬
- ચંદ્રવે મોતી ઝૂમાણાં, ઠામ ઠામ દીસે છે ઘણાં;
- કામાવતી જઈ ઉતરી, નવે મહેલ પો'ચી સુદરી. ૧૭
- રાજા મન રજિયાતજ ધયો, શોક મારા મનનો ગયો;
- દૈવગતિ ના જાયે લહી, એ કથા એટલેથી રહી. ૧૮
- સૂતપુરાણિક વધા વચન, સાંભળ ચંદ્રસેન રાજન;
- ચિત્રાંગદની પહેલી નાર, મળી એકઠી કરે વિચાર. ૧૯
- એ તો વાત નીપજી એમ, હવે આપણે કરવું કેમ;
- એને સ્વર્ગાતર સાચું કૃત્યું, દેષે દીકું એ સાંભળ્યું. ૨૦
- ભાટતાણાં મુખ સુહૃદાં વચન, તેવું નહિ આપણુ ઉપર મન;
- પુલ્હિસાગર ખોલાવાને ગયો, તહીથી રાજા ઘે'લો થ'યો. ૨૧
- સૂતાં બેઠાં કામાવતી, મુખથી નામ ના મે'લે એક રતિ;
- આખો દહાડો લાગી લહે, બૂખ તરસની વાત ના કહે. ૨૨
- ચૌદમાસ ઉપર થયા દિન, જેહે વિગ્રહ થયો રાજન;
- પુલ્હિસાગર લેઈ આવ્યો નાર, (આપણને) આવી આપદા કરનાર. ૨૩
- નવા મહેલમાં જઈ ઉતરી, કમ્મે શોડય એ ક્યાં અવતરી;
- તેને મહેલે જાયે મહારાજ, આપણકેરું વઠ્યુ કાજ. ૨૪

- દૃષ્ટે પડશે કામાવતી, મેહેલ ખા'ર નિસરવો નથી;  
તેમાટે શું કરવું ઘટે, વાત કરતા મન આવટે. ૨૫
- સુલોચનાને સહુ કો ભને, તારા મનને શું ઉપને;  
તુ પટરાણી સહુમાં વડી, તુજથી કો અલગુ નહિ ઘડી. ૨૬
- તેમાટે કહેશો તે કર, શિખામણ દા તે આદર;  
સુલોચનાએ એવી વાણી ભણી, આપણ સહીઅર બારે જાણી. ૨૭
- બાર વરસ બોળવિચે રાય, જેમ તેનું દર્શન નવ થાય;  
એક એક અકેકી જાણી, અર્જના કીને પિયુતણી. ૨૮
- બાર વરસ સે'ને વહી જશે, ત્યાર પછી થનાર થશે;  
એ વિચાર રખે વિસરો, બોલ બધ કીધો આકરો. ૨૯
- સૂતપુરાણિક વધા વચન, સાંભળ ચદ્રસેન રાજન,  
માણસનું કીધું નવ હોય, દૈવગતિને ના કળે કોય. ૩૦
- કરતા હરતા છે શ્રીહરિ, સચરાચર માયા વિસ્તરી;  
જેમ પાવડી ઉડે આકાશ, પાણુ દોરી ધણીની પાસ. ૩૧
- સ્વધરિજાએ વિચારે નાથ, દૈવસૂત્ર છે હરિને હાથ,  
વિશ્વરૂપમા વ્યાપિક રમે, કરે કારજ જે મન ગમે. ૩૨
- તેની માયા કો મવ કળે, શિવબ્રહ્માદિક યુનિવર ચળે;  
તેમાટે સહુ હરિને ભજે, મન મમતા માયાને તજે ૩૩
- હરિ ઉપર રાખો વિશ્વાસ, નહિ નહિ અલગો અપિનાશ,  
પુત્ર કલત્ર ઘર ધન વેપાર, સ્વપ્નાંતર છે એ સંસાર. ૩૪
- સ્વપ્નામાં થઇએ ધનપતિ, ભગ્યા પછી ન દીસે રતિ;  
તેમાટે મમતા પરહરી, વારે વારે વદા શ્રીહરિ ૩૫
- કમળ વૃક્ષ જેમ જળમા વસે, ઉદકથી ઉચેર ખસે;

જીવહા સ્વાદ અનેકજ લહે, લિખતકશાશુ તે ના રહે	૩૬
તેમ સાસાર કીજે કામ, વિસરણ નહિ હરિનું નામ,	
જેમ જળઘટ સ પૂરણ ભરી, ખેદુ લે માથે સુધરી.	૩૭
તેની લક્ષ બેઠા માહે ખરી, તેમ ચિત્તમા રાખી નરહરિ,	
રાત્ર દિવસ માયામા ફરે, ધ ધેથી હરિ નવ સાભરે	૩૮
જેમ કરોળિયો બાધે જળ, વળતો નિસરવા નહિ ઠાર,	
તેમ અજ્ઞાને પ્રાણી અધ, નિકટ મરણનો હોય સબધ.	૩૯
પણ માને નહિ મૂર્ખ લોક, મિથ્યા નોહે પાવન સ્લોક,	
જેના હૃદ વજૂ પાપાણુ, વ્યાસ વદે તે જૂઠી વાણુ	૪૦
નુગરાને મન નહિ વિશ્વાસ, કર્મજ ધને પડિયા ત્રાસ,	
રાત્ર દિવસ ધ ધામા ફરે, કંઠ કપટ મનશુ આચરે	૪૧
સ્વપ્ને નહિ હરિનું નામ, અતકાળે અજગો શ્રીરામ,	
મારૂ તારૂ કરતો ફરે, પાપ આચરી પેટજ ભરે.	૪૨
પોષે સર્વ કુટુંબ પરિવાર, મૂર્ખ ના લહે મસ્તક ભાર,	
છળભેદ જુઠા સમ ખાય, સાચાની વાટે અવર ન જાય.	૪૩
મુજબકી શાણો નહિ કોય, એવુ મન વિચારી જાય,	
કેવુ કારણ મે આ કર્યું, થયુ કામ પરાક્રમ આદ્યું	૪૪
આપ વિખાણુ કરે નર જોહ, મહાપાપી ત્યા કહીએ તેહ,	
કરતા હરતા છે પરબ્રહ્મ, મિથ્યા કંઈ ના કીજે શ્રમ	૪૫
એ રચના ગોવિન્દ કરી, તેને તેની ચિતા ખરી,	

૩૬ લિખ ઈ૦—જેમ જીવ અનેક સ્વાદ લે છે પણ તે કશાની સાથે લિખ રહેતી નથી ૩૮ નિકા—પાસે ૪૦ મિથ્યા ઈ૦—પણ પાવન સ્લોક—પવિત્ર ધરનારી જેની કીર્તિ છે એવા હરિ કાષ્ઠમિથ્યા નથી । જેના ઇ૦—જેના હૃદય વજૂ અને પાપાણુ જેવા દોય તેજ વ્યાસ વદે તે જૂઠી વાણુ છે એમ કહે છે ૪૧ નુગરા—ગુરૂ વિનાનો

- યનારે આકૃણ્ણિએ થાય, ભવિષ્ય પદાર્થ ટળ્યુ ન જાય. ૪૬
- કર્મધ્વજકેરી દીકરી, અ બિકા નામે સુદરી,  
મુખ જોઈ તે રથામાતાણું, વિષ ગોહ પામ્યો અતિ ઘણું. ૪૭
- જઈને કરવત લીધું શીશ, એહ નાર આપીશ મુજ ધીશ;  
પેલી વાત વિમાસે અંત, વિષે કીધી આતમઘાત. ૪૮
- જઈ અંપલાવ્યુ દારામતી, શ્રીહરિની કીધી વિનતિ;  
એક ઉદર માગ્યો અવતાર, એહ વીર પામું સસાર. ૪૯
- રથુ બીરદ જોઉજતાણુ, સ્વામી મન ડાહ્યા છે ઘણું;  
સૂડલા કુળમાં પામ્યા અવતાર, વનમાં જઈ વસિયાં નરનાર. ૫૦
- બાળકનું કુ ખ દખી કરી, દવમાં અંપલાવ્યું સુદરી;  
સૂડે આવી જોયુ સહી, બળી ભસ્મ ત્યાં વિનતા થઈ. ૫૧
- તે ઉપર ત્યાં પડિયો કીર, દગ્ધ થયુ શુકતાણું શરીર;  
શ્રી સતી પુરૂષશુ થાય, એ તો જગતીકેરો ન્યાય. ૫૨
- આ શ્રીમાટે પુરૂષજ પડ્યો, ભવિષ્ય પદાર્થ એવો ઘડ્યો;  
ગતજન્મનો એહ સળાંધ, ન ટળે ટાળ્યો મિથ્યા ધંધ. ૫૩
- ગતજન્મનો સ્વામી જોહ, વણિકકુળ અવતરિયો તેહ;  
તેહતાણી થાપણુ એ નાર, ચિત્રાંગદના મેહેલ મોઝાર. ૫૪
- તે ઉપર રાજ મન ધરે, જવાતાણી સજાઈ કરે;  
ઘણા દિવસનો વિરહો ભર્યો, નવા મેહેલ ભણી નિસર્યો. ૫૫
- હરખ ધરી આગ્યો જૂપતિ, જાણે જોડું કામાવતી;  
પણ પ્રભુને લેખે વાત, મુકૂત મકટિયાં આકસ્માત. ૫૬
- મનૂતાણી માયાએ કરી, નારી કો અદ્ભૂત સુદરી;

૪૬ એ-જગતડખી. ૪૭ પુનરાવર્તન કરે છે કર્મધ્વજ ૬૦-૨૫૪ છે.

૪૮ પેલી-અબિકાની. ૫૦ સ્વામી-હરિ.

- મારગ પેખ્યો મણિપુરધણી, લેધને ઉત્પતી જસણી. ૫૭
- મહાઅરણ્યમા મૂક્યો જઈ, બાર વરસ ત્યાં રાખી રહી;  
ત્યાં લગી નહિ શુદ્ધ ને સાન, જડીબૂત હુઆ રાજન. ૫૮
- વરસ બાર પિત્યાં જોલે, ફરી કામ મૂક્યો તેલે;  
સુલોચનાનુ મદિર જ્યાંહાં, રાજને લેધ મૂક્યો ત્યાંહાં. ૫૯
- તવ પટરાણી વદ વચન, ધન્ય ચિત્રાંગદ રાજન;  
સ્વામી તુજને એમ ના ઘટે, ચતુર માર્ગ તન આવટે. ૬૦
- તેર વર્ષ થયા નહિ દર્શન, સ્વામી કહણુ ન કીજે મન;  
પાંડવનાથી અદક થયુ, રાજને રાણીએ કહ્યુ. ૬૧
- કામાવતીના મેહેલ મોઝાર, નવ વરસ રહિયા નિરધાર;  
રાજકુંવરી સહુ સરખી જાણુ, સુલોચના બોલી મુખવાણુ. ૬૨
- સુલોચનાનાં મુણી વચન, વિર્ધન થયું રાજનુ મન;  
ફરી સભારી કામાવતી, મૂઝાંગત હુઆ જૂપતિ. ૬૩
- અરે દૈવ તે એ શું કર્યું, કોણુ પાપ મુજ આકુ કર્યું;  
બાર વરસ પીત્યાં નિરધાર, દષ્ટે ન દીડી રાજકુમાર. ૬૪
- સેવકને શિખામણુ કહી, જાણુ કરો રાણીને જઈ;  
શીઘ્ર થજે તું કામાવતી, મદિર આવે પૃથ્વીપતિ. ૬૫
- રાયતણુ જન આવ્યા ત્યાં, કામાવતીના મદિર માંય;  
મેહેલ પધારે મણિપુરધણી, વધામણી ત્યાં આપો ધણી. ૬૬
- પેટી રીસે રહી પરજળી, નેત્રથકી જ્વાળા ઉછળી;  
વિકટ નેત્ર પાવકની જ્વાળ, બાળી ભસ્મ કરે તે કાર. ૬૭
- બાર વર્ષ કારાગૃહમાં રહી, રીસે મુખથી બોલે નહિ;

૫૭ નારી ૪૦—અદ્ભૂત સુદરતાવાળી કોઈ નારીએ મણિપુરના ધણીને મારગમાં પેખ્યો. ઉત્પતી—લિડી. ૫૮ જડીબૂત—જડપ ૬૦ આવટે—અવગ્રાહ ભવ. ૬૫ શીઘ્ર—ઉત્તાવ તી.

- સેવક આવ્યો રાજા પાસ, મનમાં પામ્યો છે અતિ ત્રાસ. ૬૮
- તત્કાળ વિનવિયો રાય, સ્વામી તે શુ વાત નવ થાય;  
મહાક્રોધમાં છે સુદરી, તે શું વાત ન થાયે ફરી. ૬૯
- ચિત્રાંગદ મન કરે વિચાર, અતિ દુઃખ પામી રાજકુમાર;  
ઘણા વર્ષ ના થઇ સંભાળ, ક્રોધે નેત્ર કર્યાં વિક્ષાળ. ૭૦
- ફરી સેવક મોકલિયા ત્યાંય, કામાવતીનું મંદિર ન્યાંય;  
કરનેડી કરને વિનતિ, તુજ સરખી કોઈ વલ્લભ નથી. ૭૧
- શું કીને કહીયો અટકાવ, પણ તુજ ઉપર અદકો છે ભાવ;  
ક્ષમા કરો ઉતારો રીસ, કરનેડી કહાવ્યું ભૂશિ. ૭૨
- પેલી ક્રોધ વ્યાપક તન ભરી, દુઃખ દાહ પૂરણુ મુંદરી;  
સેવકને કીધો તિરસ્કાર, ચિત્રાંગદનો ધિક અવતાર. ૭૩
- કહણુ વચન અળળાનાં સુણી, સેવક આવ્યા રાજા ભણી;  
સ્વામી આંચ અમે ના ખમાય, તે સંગાયે વાત ન થાય. ૭૪
- મહાક્રોધે બોલી સુદરી, જેમ કોપે નાગણુ વિષ ભરી;  
સેવકને રાજા મીછવે, કર નેડી ઉભો વિનવે. ૭૫
- વળી કહ્યું કરો અમતણું, કામા રાણીને મીછવો ઘણું;  
ચિત્રાંગદ કરે પ્રણામ, વનો કરું થઇ સેવક ધમ. ૭૬
- તણુ ક્રોધ મન ઉલટ થાય, તો આવે ચિત્રાંગદ રાય;  
ત્રીજ વાર આવીને કહ્યું, ચિત્રાંગદનું કારણ લહ્ય. ૭૭
- ક્રોધ તણને બોલી નાર, સેવકને દીધો આવકાર;  
પાસે તેડી વદી વચન, રીસે આતુર થયાં લોચન. ૭૮
- અહીં કાણુ એક ઉભા નવ રહો, ચિત્રાંગદને જઈને કહો;

જેવો કામસેન મુજ પિતા, જઈ કહેજો સૂંધી વારતા.	૭૮
તેવો ચિત્રસેન મુજ વીર, વચન ચજો તો તજુ શરીર;	
માટે ભગિનિતણે અવાસ, જેમ ઝાંઘતાણું મીઠું માંસ.	૮૦
જાઈ ખાઈ ન શકે દુર્ભેતિ, ક્રોધ વચન કહે કામાવતી;	
પેલા વચન સાંભળી ગયા, કરઆંગળી મુખ મેઝી રહ્યા.	૮૧
આવ્યા ન્યાં ચિત્રાંગદ રાય, હાવે રહ્યા સઘજો ઉપાય,	
ફરી મા પૂછીરા મહારાજ, કરી વિનતિ કહું છું આજ.	૮૨
ખાંધી મૂઠી લાખજ લહે, ઉઘાડે મહિમા નવ રહે;	
તેમાટે મૈન્ય કરવું સહો, એ કથા એટલેથી રહી.	૮૩
સેવકકેરાં સુણી વચન, અતિ વ્યગ્ર હુઓ રાજન;	
હું તો કંઈ આશુમીછ્યો રતિ, શુ કહાવ્યું છે કામાવતી.	૮૪
મુજ આગળ કહો માંડી વાત, એણી પેર પૂછે પૃથ્વીનાથ;	
રાજકેરાં સુણી વચન, કહે સેવક સાંભળ રાજન.	૮૫
અમો ત્યાં જાવા નહિ ધર્મ, તુજને હોયે જાંઘ્યાં કર્મ;	
કહણ વચન મતિજા કરી, સમખાઈએડી મુંદરી.	૮૬
વચન ચજો તો તજુ શરીર, ચિત્રાંગદ મુજકેરો વીર;	
સુણતાં જેવ કોપ્યો ભૂપતિ, ત્રાહ્ય ત્રાહ્ય શ્રીકમળાપતિ.	૮૭
જેમ ઉતરે રંગ પતંગ, તેમ ભૂપતિ હુઓ મન ભંગ;	
મન મમતા મોહ ઉતર્યો, કહણ વચન રાજ હિચર્યો.	૮૮
તત્કાળ તેડ્યો પ્રધાન, રીસેથી જોડ્યો રાજાન;	
કામ નહિ મુજ કામાવતી, રખે વિવ્રંજ તું કરતો રતિ.	૮૯

૮૦ માટે ૬૦—જેમ જાણતુ મીઠું માંસ દુર્ભેતિ પુરવ ખાઈ શકે નહિ તેમ ભગિનિના અનાસમા જઈ શકે પણ નહિ.

૮૨ રજો—પત્ની રહ્યા. ૮૬ તુજને ૬૦—અમને ત્યાં મોકલવાથી તને કર્મ જાંઘાય છે. ૮૭ જે ૧—તત્પ્રેવ

- રખે વચન બોલે કો ફરી, લેઈ ચડે વેચો સુંદરી,  
તણ નાર રાજાએ સહી, સચરાચરમા વાતજ થઈ ૯૦
- વડા વજર ને ગજતણા, વાત સાભળી આવ્યા ઘણા,  
તેને હાથ સોપી તે નાર, વઢો કરજે નગર મોઝાર ૯૧
- પૂછ્યાનાણી ન જોવી વાટ, એ નારીના નહિ ઉચ્ચાટ,  
ફરાસ કોમસહિત હરજડા, નિશ્ચે કેરા બહારજ પડ્યા ૯૨
- ચોક ચોટા નગર મોઝાર, બહુ તણુ તાણ્યા ઠાસેડાર,  
ફરતી વાડ કરણાટજતણી, આગ હાથથી લેવી ઘણી ૯૩
- તે મધ્યે રાખી કામાવતી, કંઈએ કુખ નવ જાણે રતિ,  
ચોપાસે રખવાળજ ફરે, રાત દિવસ તે રક્ષા કરે ૯૪
- નગરમાહે એમ ચાલી વાત, કો કહે આ મોટો ઉત્પાત,  
આજ લગી સાભળિયુ નથી, બાઈને વેચે પૂરીપતિ ૯૫
- સચરાચરમા વાતજ થઈ, કામાવતી કુખ પામી રહી,  
એમ કરતા વિત્યા બહુ દિન, સાભળ ચક્રસેન રાજન. ૯૬
- લોક સકળ મનમા કુખ ધરે, ધ્રિ ક રાજને સહુ કરે,  
આવી સુદર કામાવતી, પાપી ત્યાગ કી કેમ સતી ૯૭
- કેટલાક કહે રાણી પાપણી, રાજ સાથે રીસજ ઘણી,  
જેને ને ગમે તે કહે, રાજ સહુના અપવાદ સહે ૯૮
- કો આવી ઊભો નવ રહે લે નાર એમ વદ ને કહે,  
બાર માસ વિત્યા નેટલે, નવ જહાજ આવ્યા તેટલે ૯૯
- કર્ણરાય છે તેના ઘણી, આવ્યો મણિપુર નગરી ભણી,  
ધન અનત સખ્યા નહિ થાય, આવ્યો સાહુતે નગરજ માય ૧૦૦

૯૧ વઢો-વકરો-વેચાણ ૯૨ ફરાસ ઇ-ફગમ સે કો કે મ તહિત  
હરમી ઊઠ્યા ૯૩ કરણાટ-એ નામનુ વાણુ



- બાર વર્ષ તે દરિયે ફરી, ઘણો માલ તે લાવ્યો ભરી;  
લાનુચદ્ર પિતાનું નામ, કર્ણકુવર તેનું અભિધાન. ૧૦૧
- નગર માહે તે જોવા જાયે, અતિ સુદર શોભે તે રાયે;  
પૂઠે સેવક છે દશ વીરા, ચૌદે ચાલ્યો ચઢતે દિસ. ૧૦૨
- તથુ દુઃખે પડ્યા તેટલે, ચાલી પાસ ગયો એટલે;  
રક્ષક આગળ પાળળ બહુ, ફેરા ફરતા ઊભા સહુ. ૧૦૩
- કોના કેરા પૂછે વાત, મહામુદ્ર દીઠા બહુ ભાત;  
નગર લોક એમ જોલ્યા વાણ, એમાં રાણી પરમ સુજાણ. ૧૦૪
- નામે કહેવાયે કામાવતી, તેને વેચે પૃથ્વીપતિ;  
વાત સાંભળી આશ્ચર્યજ થયો, રાજતણો સેવક ત્યાં ગયો. ૧૦૫
- રાયતણા સેવક ત્યાં હતા, તેથુ જઈ માંડી વારતા;  
નગરમાં એ થું કહેવાય, અકળિત વાત કળી નવ જાય. ૧૦૬
- વહેવારિયાનાં સુણી વચન, સેવક કહે સાંભળ સ્વામિન;  
તમે વાત સત્ય સાંભળી જેમ, એ કારણ નિશ્ચે છે તેમ. ૧૦૭
- ભાગ્યવત પ્રૃથ્વી દીસે ખરે, મૂલ આપી લેઈ નીસરે;  
સુણતા જોવ હુઓ સાવધાન, કર્ણરાયના કણકયા કાન. ૧૦૮
- એનું મૂલ કહેણ તમે, જે માગો તે આપું અમે;  
કહે સેવક તું સાંભળ રાય, સ્વામીથી ન મૂલ અમે ધાય. ૧૦૯
- જઈ સજાને પૂછું વાત, કરે આજ્ઞા પૃથ્વીનાથ;  
રાજ પાસે સેવક ગયા, સમાચાર સ્વામીને કહ્યા. ૧૧૦
- વેહેવારિયો રાજ સમણ્ય, કામાવતીનું પૂછે મૂલ;  
કરો આજ્ઞા પૃથ્વીધરિ, સેવક વચન ચલાવે શીર. ૧૧૧
- વચન સુણી ચિત્રાગદ રાય, મનમાનો મનમાં અટવાય;  
મંત્રી સાથે કરે વિચાર, કેમ વેચાયે ઘરની નાર. ૧૧૨

વિવિધ લોકનું મુખ ન ઝલાય. વિશ્વ માહે અપકીર્તિ થાય,  
 તવ હૃદિસાગર યોલ્યો વાણુ, સાલગ રાણા રાય સુન્તાણુ. ૧૧૩  
 મૂલ કોય આપી નવ રાકે, વાત સાલગીને મન ચકે,  
 સેવકને શિખામણુ કહી, જા તુ તેને કે'જે જઈ ૧૧૪  
 અષ્ટ હાથનો દૂપજ ખણાવ, ઓરસ ચોરસ મુખ બધાવ,  
 ન્યાર લગી પાણી નિમરે, વળતુ સોનુ ગાળી ભરે ૧૧૫  
 તે સ પૂરાણુ આવે ભરી, તેને હાથે ચઢે સુદરી;  
 રાજની રીખામણુ સુણી, સેવક ફરી આવ્યો તે ભણી. ૧૧૬  
 જેહ કા'લ્યુ રાજએ દૃષ્ટાત સુણતા યેવ મીઠ્યો વૃત્તાત,  
 સેવક સરથા ઉત્તર થાય, દીઠા નિના કયમ મૂલ અપાય ૧૧૭  
 કર્ણરાય મુખ યોલ્યો ફરી, હું દૃષ્ટે નિરખુ સુદરી,  
 જે માગો તે આપુ અમો, જઈ રાજને પૂજો તમો ૧૧૮  
 રાજ આગળ સેવક ગયો, અમાચા માડીને કહ્યો;  
 કહે રાજ દેખાડો નાર, મનથુ નવ કરજો નિચા ૧૧૯  
 કરી આજ્ઞા પૃથ્વીપતિ, જઈ દેખાડો કામાવતી,  
 કર્ણરાયને નિશ્ચે કરી, પ્રેમ વચન યોલી મુદની ૧૨૦  
 હું નારી ને તુ ભરતાર, રખે કરે તુ નકા ૧૨૧  
 જે માગે તે આપો સ્નામ, વળા વણા મગજે દામ  
 રખે પાત્રી પાછી કરો, સુણી મૂલ પાછા ઓસરો,  
 મારો તારો હશે સબધ, જગ જન્માતર વાચા બવ ૧૨૨  
 તો તુ મુજને આવી મળ્યો, ભવિષ્ય પદાર્થ એ નવ ટળ્યો,  
 કરણરાયે વિમાસણુ કરી, સદા મુઘડ દીસે મુદરી ૧૨૩

૧૧૪ ચકે—ચકીત થાય ૧૨૨ જગ ઇન્—જગતમા મેઈ જન્માતર  
 ( બીજા જન્મનો ) તારો અને મ મે ન મ વ વાચાગવ ( વાણીથી બ'ધાન  
 લે ) હશે.

રાજાએ માણ્યું જે મૂલ, કરાગુરાય પાળ્યો તે બોલ;  
 તત્કાલ કૂપ કરાવ્યો ત્યાંય, કનક બહુ નાખ્યું તે માંય. ૧૨૪  
 નવ જાઝ ભરી હુતાં જેહ, કૂપ માંહે ધન નાખ્યું તેહ;  
 મુખ બેરોબર ભરિયું માપ, ધન વિના પછે થયો છે આપ. ૧૨૫  
 નવ જાઝ પછે વેચ્યાં જઈ, કૂપમાં ધન નાખ્યું તહીં;  
 ત્યારે ચાર આંગળ અધૂરો હુઓ, પૂરોનવ ભરાયો કૂઓ. ૧૨૬  
 આડું કુખ વસ્ત્ર ત્રાંબડાં, નાનાં મોટાં એ પર વડાં;  
 વેચી સાટીને મળે કૂઓ, ઝોણી પેરે કીધો પૂરો કૂઓ. ૧૨૭  
 કહે રાજા એ શું કહેવાય, એની વાત કરો નવ જાય;  
 તવ કર્ણકુ ૧૨ માગે મુંદરી, ભણો છવ ચણાવ્યો ધન ભરો. ૧૨૮  
 તવ રાજાની આજ્ઞા થઈ, એ રાણીને આપો સહી;  
 એવી આજ્ઞા આપે રાય, પછી કુંવર પડદામાં જાય. ૧૨૯  
 કામાવતી તન લાગી પાય, આપી ધન પછે હીંધી કાય;  
 તે મુજ અર્થે આખ્યું સર્પ, રાજાને ઉતાર્યો ગર્ભ. ૧૩૦  
 એ જાણે જે કોઈ નથી, પણ માનભંગ કીધા મહીપતિ;  
 તુજ વિના પુરૂષ મારે નહિ કોય, તાત બ્રાત બીજા જન હોય. ૧૩૧  
 એવું સુણી કુંવરે આણી ધીર, પ્રતીતિ આણી ગંભીર;  
 પછે વાત મન આણી ખરી, તવ કામાવતી હરખે ભરી. ૧૩૨  
 દહે તમ વિના અજ ઉઠક સર્વે તાજ, આપું માણુ તમારેકાજ;  
 એમ અન્યો અન્યે બેહુ જાણુકહી, તે પરથી પછે ચાલ્યાં સહી. ૧૩૩  
 મારગ માંહે બેઠે જાણુ ચાલ્યાં જાય, તવ કર્ણસથને ચિંતા થાય;  
 જાતાં વાટે વિમાસણુ કરે, સળંગ પીર મન ચિંતા ધરે. ૧૩૪

૧૨૭ ત્રાંબડાં—ત્રાંબાપીતળના વાસણુ ? નાના છબી—નાનાં મોટા અને  
 એથી પર જેવડા હતા તે પણ વેચીને સોનુ આપ્યું. ૧૨૮—૩ પણ. ૩ રારણુ  
 પણ વેચી દીધું.

- એ રાજસુતા રાજની નાર, જોઈએ એને શુભ રાણગાર;  
સકળ ભોગ જોગ એ મુદરી, તેકેમ રહેશે મુજને ચિત્ત ધરી. ૧૩૫
- મુજને ખરચ ન મળે લગાર, ધન વિના ક્યમ રહેશે એ નાર;  
કાંઈ નથી જે જમીએ આજ, કુંવર સખળ મન આણે લાજ. ૧૩૬
- ક્યાંથી મેં દુ ખાણી કરી, સુખે ખેડી હતી સુંદરી;  
આજ ત્રણ દિવસ થયાં અજ વિના દેહ, કોમળ મુખ કરમાયુ એક. ૧૩૭
- ધરણે હાંડે ને તડકો થાય, હસે હીડતી કે મુખ ખોલતી કાય;  
કર્ણરાયદુઃખ મનમ' ધરે ઘણું, રાણીએ મન જાણ્યું તેહ તણુ. ૧૩૮
- રાખી કથને પૂછી વાત, કાં દુ ખ પામો મારા નાથ;  
સરોવર તટ ખેઠાં ખેહુ તેહ, ખીત અલ્યંતર ખેહુને દેહ. ૧૩૯
- ઉત્સંગે પિયુને પોઠાડી ત્યાંય, અગ સકળ આપે ખેહુ પાય;  
ચરણ કુંવરનાં શિરપર ધરી, પગ તળિયાં આપે મુદરી. ૧૪૦
- હસી વચન તવ ખોલી મુખ. ક્યાં સ્વામી તમે પામો દુ ખ;  
મુજને ચિત્તા તમારી થાય, રખે દુ ખ પામો તમે કાય. ૧૪૧
- ચાલો જઈએ એક નગર નિપે, જન વેહેવારિયા જહુ જ્યાં વસે;  
રખે કશી મન ચિંતા કરો, નગર રૂકું હોય ત્યાં સાચરો. ૧૪૨
- તમે પ્રભુ જ્યાં રહેશે જઈ, નવેનિધિ ત્યાં મળશે સહી;  
આસનાવાસના કીધી ઘણી, વળતી ચાલ્યા મારગ ભણી. ૧૪૩
- એમ કરતાં એક આવ્યો દેશ, પાટણપુર નગરી નરેશ;  
વીરસેન રાજનુ નામ, ખેહુ જણ આવ્યાં તેણે ગામ. ૧૪૪
- સાંજ સમે ખેહુ જણ આવિયાં, કોઈ માણસને ઘેર જઈ રહ્યા;  
ઉધારે અજ આણ્યુ જઈ, કરી રસોઈને જમીઆં સહી. ૧૪૫
- દશમે દિવસે ખેહુ (જણ) જમિયાં સહી, એ કથા એટલેથી રહી;  
ગતજન્મે સેવ્યાં (હોય) શિવચરણ, સાલળ ચદ્રસેન રાજન. ૧૪૬
- સપ્તદશમે અધ્યાય થયો, અતિ મોટો વિન્તારી કહ્યો;

ચોપાઈ એકસો ને પચીસ, સાભળતા તૂટે જગદીશ

૧૪૭

કંડુ ૧૮ મુ.

નાગ ગમત્રી.

ઝેણીપેરે ઝાલ્યા સૂતમુનિજન છ,

વાસવદત્તે મુણ રાજન છ

૧

ઢાળી

રાય ચંદ્રસેન મુણો કથા, કહે સૂતપુરાણિક વ્યાસ,

સાભળતા મુખ ઉપજે, આનંદશુ ઇતિહાસ

૨

વૈદરભા નગરી છે ભવી, અતિ પરમ શોભામાન,

ત્યા ચક્રવર્તી છે સદા, એક વીંસેન ગજન

૩

તેના દેગમા જઈ રહ્યા, સ્થાનથકી સ્ત્રી ભરતા,

આશ્રમે જઈને રહ્યા, જઈ વિસમ્યા નર નાગ

૪

ત્રાળા મોહોર મળે નહિ, શુ સાથે જગજીવન,

ઉચાટ વ્યાપો અતિ ઘણો, રાયકર્ણકેરે મન

૫

ભગતારકેરૂ વદન જોઈ, વદે શ્યામા વાણ,

કામાવતી એમ આચરી, મુણ રાય ચતુર મુજાણ

૬

તુ કર્ણરાય ચિરોમણિ છે, મુક્તિનો દાતાર,

હુ સદા સેવક તાહરી, તુ ઇશ્વરાવતાર

૭

કપૂરકેરે દાખડે, જે સદૈવ વાસ કપૂર,

તેમ ભગવંત સમીપ નરથી, ન ગહે વશ્મી રૂ

૮

૧ વાસવદત્તે—વાસવદત્તા નામે આખ્યાયિકામાથી આ કથા લીધી છે

૪ વિસમ્યા—વિશ્રામ પામ્યા

કરમી નરને ચાલતાં, હોય ઘણાં શોભામાન;	
પગલે પગલે ઉમટે, અતિ રત્ન પરમ નિધાન.	૯
તોમાટે તુજ દાસકેરી, વિનંતિ અવિધાર;	
દ્રવ્યકેરી ચિંતા ન ધરશો, મન એક લગાર.	૧૦
મુજતણે કર મુદ્રિકા, નીલમણિ અકિત સાર;	
કો મૂલ કરવા નહિ સમરથ, નવખંડ મોઝાર.	૧૧
મુજ પિતાકેરા ઘરતણી છે, સદા ધરતી જેહ;	
તમે લેઇ જાઓ કંથજી, આ નગર મધ્યે તેહ.	૧૨
કો માણસને હાથ સોંપો, કરે જેહ જતન;	
એ વસ્ત મૂકો ધરેણે, રખે થાય વિધન.	૧૩
મુદ્રિકા મૂકો જઈ, પણ જોઈ રૂકો કામ;	
લક્ષટકા સવા લેજો, તેહ પાસે દામ.	૧૪
ઘરતણું ભાડું ચૂકાવી, આપજો વર્ષ પર્યંત;	
શીખામણુ દેજ સહી, તે કરો મારા કંથ.	૧૫
સામટાં કણ કાષ્ટ ભરજો, તેલ ધૂત ત્યાં સાર;	
વળી કહું તે સાંભજો, તમે ચિત્ત ધરી ભરતાર.	૧૬
કુંજડો માળી તંખોળી, આદિ સર્વે જેહ;	
વરસ સુધી માગવા. કો ઘેર ન આવે તેહ.	૧૭
પાણીઆરી પાણી ભરે, ચૂકાવી આપો દામ;	
તે ઉપર વળી મુણા સ્વામી, એક કરજો કામ.	૧૮
અનુપમ એક અશ્વ લાવો, જડિત સર્પ પલાણુ;	
સેવક સાથે એક જોઇએ, એવું કર ચતુર મુજાણુ.	૧૯

સૂતપુરાણિક ઓથરે, મુણ કથા રાણા રાય;	
કામાવતીએ શીખ દીધી, કયેા તેહ ઉપાય.	૧૦
દારુરાય મદિર ગયો, જ્યા હતી ઘરની નાર;	
તે જે વિનતાએ કહ્યું, તે કયેા સર્વ પ્રકાર.	૨૧
વળતી રાણી ઓથરે, જે દામ વાધ્યા હોય;	
નગરમા જઈ લાવજો, હુ વસ્ત માગુ સૌય.	૨૨
એક પટ ઉજ્જવળ ઘણો, સમસૂત્ર કેરો જેહ;	
ગજ આડ ચોરસ, પોત કાગળ કથ લાવો તેહ	૨૩
ચાર વીસ ને ચાર ઉપર, ભાતકેરે હીર;	
ચોરાસી ત્યા ૨૦ રૂડા, ઉપજે ગભીર.	૨૪
તે પણ આણી આપિયું, કામાવતીને હાથ;	
જેતાં મન હરખે ઘણું, બહુ રંગ રેશમ જાત.	૨૫
એ કથા રહી એટલે, સાંભજો શ્રીતાજન;	
કામાવતી કરે કરી દિન, કાઢતી શુદ્ધ મન.	૨૬
સ્વામિતણી સેવા કરે, કરે વિવિધ વિહાર;	
દિવસ એણીપર જાયે, ૨૦ માં નર નાર.	૨૭
ઉજ્જવળ ચાદર ચદ્રાણી, પટ સૂતકેરો સાર;	
ત્યાં કરીલો કાઢે ખરો, નિત્ય પ્રતિ ઘટિકા ચાર.	૨૮
પોતાના ત્યાં પિતાકેરી, રાજ્યધાની જેહ;	
સૂતપટમા રહ્યાં લખે, અખળા કરીદાશું તેહ.	૨૯
કામસેન રાજનાણી ત્યાં, નગરીનુ મડાણ;	
કનકાવતી ને સેના જાણે, ૫૦૦ શોભામાન.	૩૦

૨૩ સમસૂત્ર—સરખું સૂતર—મરખા પોતનો. ૨૪ ચારવીસ અને ચાર—ચોરાસી. ૨૬ કરે કરી—કરથી કરીદાનુ બરત બરીને, ૨૮ કરીદો—રેશમનુ બરત. ૨૯ કરીદાશું—કરીદાધી.

પટ વરસ એકે થયો પૂરણ, થયા દાદરા માસ,	
નિર્ખતા આનંદ પામી, સૂરજ કોટિ પ્રકાશ	૩૧
કથ પ્રત્યે જોયગી, સુણ કર્ણુરાય સુજાણ,	
પટતણો જઈ કરો વિજય, સુણો મૂવ પ્રમાણ	૩૨
સવાનાખ ને સવાવક્ષ, પટતાણુ કહેજો મૂલ,	
અઢી લાખ ટકા લેઈને પટ, આપજો જાનવન્ય	૩૩
સવાલાખ શાહતાણા આપી, મુદ્રિકા લાવો ઘેગ,	
બાકી એક જે ઉગરે તેની, કરો પેહેલી પેર	૩૪
એવું કહી સોખ્યો સહી, પટ કથકે હાથ,	
ચડે જઈ ઊભા રહ્યા, ઘરતાણા સેવક સાથ	૩૫
પટતણો પાવવ નિરખતા, જોવા મળ્યો સસાર,	
નગરવાસી હરખિયા, ત્યાં થઈ રહ્યો ઝાતકાર	૩૬
અભિનવ કૌતુક નિર્ખિયુ, નિર્ખતા જન્મ પર્યંત,	
ઉજવળ પટમા રગથુ રેખા, મહાગોળાવત	૩૭
મૂવ સુણતા ના રહે ઊભો, જોવા મનકુ યાય,	
એક કહે ધન્ય કર્તા, ધન્ય વૈકુણ્ઠાય	૩૮
કો કહે ધન્ય હાથ તેના, કો કહે બુદ્ધિ ધન્ય,	
કો કહે કેવી હશે તે, નાર રૂપ રતન	૩૯
કો કહે ધન્ય જન્મ તેનો, કો કહે ધન્ય અવતાર,	
કો કહે ધન્ય માત ઉદર, ( કો કહે ) ધન્ય મગ્ગનહાર	૪૦
કો કહે મનુષ્ય નહિ, કો કહે દત્તાત્રેય અથ,	
કો કહે સદા ભાવ એવા, સુગે મોતી હસ	૪૧
કઈ લક્ષ મૂકા મારિકા, મુગ કળા માડે મોર,	

૩૩ જાનવન્ય-સોખ્યામાન ૩૪ પેહેલી પેર-પેહેલા કથુ હતું તે પ્ર-  
માણે ૪૧ કો કહે ઈ-પટમા ડગ મોતી સુગે છે, ૪૨ ભાવ ચીનપી દલા



ભાવ એવા ઉપજે, જેમ ભમે હસ ચકોર	૪૨
કંઈ વૃક્ષ નાના ભાતકેરા, દીસે શોભાવત,	
નૂલ પત્ર પુષ્પ રક્ષા હસી, જેમ હોય માસ વસત	૪૩
ગજવેવ મુકતાદ્રુગતણી, ચોપાસ ફરતી પાળ,	
ભાવ એવા ઉપજે, જેમ જડ્યા મોતી લાલ્ય	૪૪
ગઢ કોટકેરા કાગરા, ત્યા નગરનુ મડાણ,	
નવા મેહેલ કેવા નિપન્દા, ત્યા કડ કેમ વખાણ	૪૫
જરકશી જાલર ચદ્રવા, મણિ નીવમ અકિત સાર,	
રત્ન મેહેરામે જુગમ, જૂમખે ઠારો ઠાર	૪૬
સમૈયા રાણગારિયા, હસ્ત કસણે હીર,	
બહુ ભાત તણુ તાણીઆ, જોતા રહે નહિ ધીર	૪૭
રાજમેહેલની રચના, સૂર્ય કોટિ પ્રકાશ,	
છજે મંદિર માળિયે, નવખડ બોમ અવાસ,	૪૮
સભામડપ રાજમડપ, રગમડપ જેહ,	
કરીદામા રાજ્યવાની, લખી સઘળી તેહ	૪૯
ચિત્રકેરી પૂતળી, દીસતી પરમ નિધાન,	
કો લક્ષ કાઢી પદ્મની, તે ઉપર શોભામાન	૫૦
કો અશ્વ રથ ને પાલખી, માહે મોઢ છે માતમ,	
મદગલિત માતા મદ ભરી, ત્યા ભયો કાળો રગ	૫૧
તેવા મા'વત હાથ અકુશ, પટકા ચુએ પરમ,	

૪૬ રત્ન ઈન્—મેહેરાની મેહેરામો જુગમ ( જો જો ) રત્નના જૂમખા ઠારો ઠાર ચીતવા હતા

૪૭ સમૈયા—વરને લેતા જનારા લોકના ટોળા હસ્ત કસણે હીર-હાથે કરેલા હીરના કરીદામા (?)

છે સાદુ પાણુ સર્પ સાદૃશ્ય, ઉપજે મન ભ્રમ	૫૨
પાણુ વર્ણુન કરતા વાર લાગે, ઘણુ છે મડાણુ;	
કામાવતીથી અવર અળળા, નહિ ચતુઃ સુખાણુ	૫૩
સૂતપુરાણિક ઉચર્યા, સુણુ કથા રાયા રાય,	
પટતાણી રચના અભિનવી, મે વર્ણુની કેમ જાય	૫૪
દિવસ આખો વહી ગયો, જવ રહ્યો ઘટિકા ચાર,	
એવે મત્રી રાયકેરો, આવિયો દરબાર	૫૫
નગર મધ્યે પરવર્યો, પટ નિર્મિયો જાજવ થ,	
સસાર સર્વ જોવા મળ્યો, પાણુ ખરચે કોણુ મૂલ્ય	૫૬
અશ્વ રાખીને ગ્હો તે, રાયનો પ્રધાન,	
પટ જોયો સર્વ ઉડેની, તે પર શોભામાન	૫૭
કામ કામે ઝસીદાનુ, હશે નૌતમ હીર,	
પોપટ શુક ને સારિકા, બહુ રગ કોકિલા કીર	૫૮
ઉજવળ પટમા રગ હંડા, શી વખાણુ ભાત,	
ચાર વીશ ને પ્યાર ઉપર, રગકેરી જત	૫૯
જોઈ મન વિસ્મય થયો, શુ લખ્યુ છે ચિત્રામ,	
પ્રધાન લાગ્યો નિરખવા, પાણુ ન રહે મનકુ કામ	૬૦
શુ આ પટ કે કોરો કાગળ, કે વણાવટ હોય,	
કે ચિત્રામણુ કસીદા, એમ ન લહે કોય	૬૧
જોઈ રચના પટતાણી, પ્રધાન ધૂણે સીશ,	
આશ્ચર્ય પામ્યો મન વિષે, તુ ધન્ય શ્રીજગદીશ	૬૨
પૂછવા લાગ્યો તેહને, એ પિછોડીનુ મૂલ	

૫૨ પટકા છં—હાથીના ઉપરના આવતના પટકા તે પરમ ( રગથી )

થૂએ છે—અતિ રગ-ગાળા છે મર્મ સાદૃશ્ય—સનગી રીતે સરખાપણુ જોઈ-  
ને મન-દસે—ખીસે ૬૦ ચિત્રામ—ચિત્રામણુ

નિર્ભતામાં રીઝે ઘણુ, બહુ રંગ રેશન કૂલ.	૬
તે સમે વાયક હોય્યો, કામાવતીના કથ;	
કર્ણરાયને શે ના જાણે, પરમ શોભાવત.	૬૪
સવાલક્ષ ને સવાલક્ષ, ઠકાતાણી છે વાત;	
અઢીલાખનું ખરચ કરતાં, વસ્ત આવે હાથ.	૬૫
મૂલ આપી તેને પછે, લેઈ ગયો પ્રધાન;	
રાજદ્વારે ઓઢી ગયો, અતિ પરમ શોભામાન	૬૬
રાજાની દબ્દે પડ્યો, પટ મૂરજ કોટિ મકાસ;	
પૂછવા લાગ્યો તેહને, અતિ ધરી મન ઉલ્લાસ.	૬૭
એ પિછોડી કહો ક્યાંથી કાં, અલિનવી કાઢી આજ;	
કે વિશ્વકર્માએ રચી શું, ઓઢતો સુરરાજ.	૬૮
કે શ્રદ્ધા હાથે નીપતી, કે વિશ્વ કર્તા હોય;	
કે રંગ શ્રીરૂપે ભર્યો, એમ ન લહે કારણ કોય.	૬૯
ગજ આઠ ચોરસ ઉકેલી, પાથરી ધરાણ મોઝાર;	
બલિહારી તારા હાથને, તું ધન્ય શ્રીકર્તાર.	૭૦
જોઈને રચના નવી, પટતણી પૃથ્વીનાથ;	
તુજ હાથ આવી ક્યાંથી, તે કહો સાચી વાત.	૭૧
એ નાર પેદા કરે, પટતણી કાઠણહાર;	
પ્રધાનજી સાચું કહો, તો રહો દશ મોઝાર.	૭૨
વચન રાયનાં સાંભળી, ને પામિયો મતાપ;	
મત્રી મનશુ વિમાસે, પાણુ કોણુ લાગ્યું પાપ.	૭૩
વિચારીને વજ્યો પાછો, આવ્યો નગર મોઝાર;	
પૂછવા લાગ્યો લોકને, પાણુ કો ન જાણે કાર.	૭૪
નામ કો જાણે નહિ તો, શોધ ક્યમ કહેવાય;	
પ્રધાન મનશુ વિમાસે, ને કરે શો ઉપાય.	૭૫

દિન પ્રત્યે ત્યા જોતો ફરે, દૃષ્ટે ન રૂઝે પ્રિય;	
રાજદારે કેમ જાએ, પરમ વિસ્મય હોય	૭૩
પછી બોગ મેલી જોગ લીધો, રાખને પ્રધાન,	
મનભગ થઈને વિમાસે, તુ ધન્ય શ્રીભગવાન	૭૭
એ કથા રહી એટલે, સાલજો આતાજન,	
કામાવતી ત્યા કરીદા, પછી કાઢતી અનુદિન	૭૮
માસ બારે નિપજ્યો પટ, પૂગણ વર્ષ પર્યંત,	
કર્ણરાયને હાથ સોપ્યો, મહારાજાભાવત	૭૯
લક્ષ પાચ ટકા મૂલ લેઈ, આપજો કથ મુજાણ,	
ફરી કરજો પેર પહેલી, ઉચરી મુખ વાણ	૮૦
બાર માસે આવિયો, પટ વેચવાને સાર,	
ચોટે આવીને રહ્યો ઊભો, જોવા મર્યો ચ સાર	૮૧
દોઈએ જઈને જાણ કીધુ, જ્યા હતો પ્રધાન,	
પટ વેચવાને આવિયો, તે મહાપરમ નિધાન	૮૨
વચન એવું સાલજીને, આવિયો ઘર દાર,	
અમ્વાર થઈને ચાલિયો, પ્રધાન તેણીવાર	૮૩
તત્કાળ આવીને રહ્યો, પટ ગ્રહ્યો તેણે પાણ,	
મૂલ કહીએ તેતાણ, એમ ઊચર્યો મુખ વાણ	૮૪
વાત એની સાલજીને કહ્યે, કર્ણરાય વચન,	
લક્ષ પાચ ટકા આપીએ, જો થાય મન પ્રસન્ન	૮૫
પ્રધાન બોલ્યો મૂલ હ્યો ને, આવિયે મુજ સાથ,	
પછે કર્ણરાયને લાવિયો, જ્યા હતો પૃથ્વીનાથ	૮૬
પ્રધાન આવી રીશ નામી, કર્યો મેમે પ્રણામ,	
આ ધણી છે પટકેડો, સાનિધ્ય લાવ્યો સ્વામ	૮૭

કર્ણરાયને નિર્ખતાં, અતિ કર્યો આદરમાન;	
કનકઆસન આપી કરી, મુખ ખોલિયો રાજન.	૮૮
ભલે આવ્યા ક્યાં વસો, કહો રહો છો કોણુ કામ;	
એ પિછોડી ક્યાં નિપજે, કહો રાવ ગુણુ નામ.	૮૯
વચન એવાં સાભળી, મુખ ઊચ્ચે રાય કરણ;	
છત્રછાયા રાયની છું, નગરમાં તમ શરણ.	૯૦
માસ ખારે નિપજે, પટ પૂર્ણ થાયે ઘેર;	
કપટ મનશુ ન જાણે, પણ કહી સઘળી પેર.	૯૧
પટ સર્વ જોયો ઉકેલી, ને થયો રાય પ્રસન્ન;	
મનમાં એવું વિચાર્યું, છે નારને ધન્ય ધન્ય.	૯૨
મુદ્રિકા દબે પડી, રાય કર્ણુકેરે હાથ;	
નીલમણિ મહિ સળળ ઝળકે, જુએ પૃથ્વીનાથ.	૯૩
મુદ્રિકા મુજ દાખવો, જોવાતણી છે ખાંત;	
ઉતારી આપી તદા, રવિકિરણ સરખી કાંત.	૯૪
મુદ્રિકા પેહેરી મેમશુ, કર અગુલી રાજન;	
કામાવતીના હાથની છે, પરમ શોભામાન.	૯૫
મુખધકી રાજા ઊચ્ચે, એ ઘડી એરો સ્વામ;	
ખર્જનેથી અપાવુ, લક્ષ્યપંચ ટકા દામ.	૯૬
સેવકને કહે થાઓ વહેલા, ઉઘાડો ભંડાર;	
એવુ કહી પટ મુદ્રિકા લેઈ, ગયો મેહેલ મોઝાર.	૯૭
પોતાકેરી કિકરી છે, સાહેલી ત્યાં નહ;	

૮૮ રાવ ઈન્—હે રાવ! એ ગુણુ ( સત્તર ) નું નામ કહો—એ કપી જા-  
તનુ સત્તર છે! અથવા આ પિછોડીના કે કશીદાના ગુણુનું નામ કહો.

૯૦ છત્રછાયા ૯૦—રાજાના છત્રની છાયામાં છું.

મેહેલ માહે જઈ કરીને, ગીધ તેડી તેહ	૯૮
પાછલી વાટે પરવયો, લઈ સચરો સુખપાલ,	
કામાવતી નેમ હાથ આવે, કયો એવો ખ્યાલ	૯૯
કર્ણરાયે કહ્યું હતું, જે ઘન્ટાણુ એધાણુ,	
ઉતાવળે અહીં આવજો, ત્યાં હરો ચતુર સુખાણુ	૧૦૦
સુખ વચન કહેજો એટલું, તુજ કંથ પાચ્યો માન,	
તેમાટે ત્યાં થયો નિશ્ચે, રાયનો પ્રધાન.	૧૦૧
પેલી ગઈ ઉતાવળી, અતિ હરખ ધરતી મન,	
કામાવતીની પાસ આવી, વદી પરમ વચન	૧૦૨
ઉઠ અખળા શીઘ્ર થા, જ્યાં સર્વો તારો કંથ,	
પ્રધાન હુઓ રાયનો, તે પરમ શોભાવત	૧૦૩
સુખપાલ યેશી સચરો, ભરતારકેરે પાસ,	
વચન એવા સાભળી, મન ન આવ્યો વિશ્વાસ	૧૦૪
કામસેનતાણી સુતા છે, પરમ ચતુર સુખાણુ,	
તુજ કંથ તેડું મોકલ્યું, તો દાખવો એધાણુ	૧૦૫
ત્યારે પેલી મુદ્રિકા લેઈ, દાખવી તેણીવાર,	
ભરતારકેરે હાથ હુતી, ઓળખી નિરધાર	૧૦૬
મેમદા પે'રી મુદ્રિકા, ને શીઘ્ર ઉડી તેહ,	
સુખપાલ બેઠી પગની, મન ધરી અદકો નેહ	૧૦૭
શીઘ્ર લેઈ સચરો, લાવિયો મેહેલ મોઝાર,	
રાયને ત્યાં જાણુ કીધું, હાથ આવી નાર	૧૦૮
કર્ણરાય વિદાય કીધો, ગણી આપ્યા દામ,	
રાય આવી ઊચર્યો, તમો પધારો ત્યાં સ્વામ	૧૦૯

૧૦૨ પેલી-દાસી ૧૦૩ સર્વો ગયો ૧૦૯ રાય ઈન્—રાજા મેહેલમાયી  
પછી આવીને બેઠ્યો ૩ હે સ્વામ ! ( હે કર્ણરાય ! ) તમો હવે પધારો-જાઓ.

ત્યાથકી મદિર આવિયો, કામાવતીનો કથ,	
અપશુકન ત્યા વાટે હુઆ, શુ થારો ભગવત.	૧૧૦
દાર આવી રહ્યો ઊભો, ઊઘર્યો મુખ વાણ,	
કામાવતી કહી સાદ કીધો, બોલ ચતુર સુન્દાણ	૧૧૧
મદિર માહે જઈ રહ્યો, ત્યા ન દેખે નાર,	
નવ ઉલ ઘે ઊમરો, મન ધરે અધિક વિચાર.	૧૧૨
કામા કામા એમ કહીને, કર્યા સાદ અનેક,	
અવર નાર મળે ઘણી, કામાવતી વત્રેક	૧૧૩
પડોશણ પાસેતાણી, આવી જાણી બે ચાર;	
સુખપાલ બેસી સચરી, તે કહ્યો સર્વ મકાર	૧૧૪
વચન એવુ સાભળીને, થયો પૃથ્વીપાત,	
કામાવતી જો ના મળે, તો કરૂ આતમઘાત.	૧૧૫
આજોઠે અવની વિષે, કરે મહાક'પાત,	
શુદ્ધ ન ધરે દહની, ને થાય મૂર્છાવત	૧૧૬
વસ રૂડી દહના, ને ભગ્ગ ચોળી અગ,	
ધરખાર સહુ મે'લી કરીને, થઈ નિસર્યો ભગ	૧૧૭
અશ્વ ધન ને વસ્ત્ર બીજા, ચોપી કોને હાથ,	
ઉદાસી થઈ નિસર્યો, સર્વ તણ ઘર મીઠાત	૧૧૮
બોગ મે'લી જોગ લીધો, ફરે નગર મોઝાર,	
જત્ર વાએ ગુણ ગાયે, વિસરે નહિ નાર	૧૧૯
જત્રકેરા તાર માહે, કરે પરમ વિખાણ,	
કામાવતી મુજ પ્રાણવલ્લભ, બોવ ચતુર સુન્દાણ	૧૨૦
તુન્દાણા ગુણ કેમ વિમર, જ્યા લગી ઘટમા પ્રાણ,	

કામાવતી તુ ઘણી વલ્લભ, બોલ ચતુર મુખાણ	૧૨૧
કનકવરણી કામિની, સર્વાંગ કોમલવાન,	
કામાવતી મુજ માણવ-વલ, બોલ ચતુર મુખાણ	૧૨૨
તુ સરસ્વતી રાણી રમા કે, હવી વિદ્યાતા નિર્ધાણ,	
કામાવતી મુજ માણવલ્લભ, બોલ ચતુર મુખાણ	૧૨૩
ચિત્રકેરી પૂતળી, કે ચિત્રનેહા બાણ,	
કામાવતી કેમ વિસરે, તુ બોલ ચતુર મુખાણ	૧૨૪

### ચોપાઈ

વિભૂતિ અગ ચઢાવી સોય, ઘે'લો થઈ પુર સઘણ ભેય,	
અન્નઉદક ફળ કે ઈ નવ ખાય, કામાવતીના ગુણ બહુ ગાય	૧૨૫
વાયક નારી ગાયે ગીત, કામાવતી શુ સખળી મીત,	
રાત દિવસ એમ કરતો ફરે, કામાવતીનું ધ્યાનજ ધરે	૧૨૬
વાટે કો બોલાવે નેહ, તે શુ વાત ન બોલે તેહ,	
સઘ પૂછે મહુકોને ત્યાય, ઘે'લો થઈ ફરે પુર માય	૧૨૭
ચકલે ચકલે ઊભો રહી, સીના ગુણ ગાયે તે સહી,	
દહે દહે મુખન બહુ કરે, એમ કરતો પુર સવળે ફરે	૧૨૮

### પૂર્વછાંયો

કામાવતી તુ કામની, ચતુર શિરોમણિ નાર,	
તુજને એ ઘટે નહિ, પેહેવી પ્રીતિ સભાર	૧૨૯
રાજમુતા તુ મુખવતી, હુ શાહાપુત્ર ગુમાર,	
વચન સભારે આપાયુ, મુજ તુજ પ્રીત અપાર	૧૩૦
મે ધન સર્વ પિતાતણુ, તુજ હેતે આપ્યુ રાય,	

૧૨૬ વાયક ૪૦—નારી નામનુ વાયક ( વચન ) બોલીને તે ગીત ગાતો હતો.



- ગુણ તારા સ્ત્રી પેરે કહ્યું, કહેતાં પાર ન થાય. ૧૩૧
- મુજ વિના જળ કૃષ્ણ ઉઠક, મુખ ન ધરતી પાન;  
તે ક્યમ રહેશે અખળા, મુજ તુજ પ્રીત સમાન. ૧૩૨
- શ્રીમૂરજ તુ પ્રત્યક્ષ સહી, સઘળે તારું તેજ;  
કહી મેળવ કામાવતી, મુજ શું નેને હેત. ૧૩૩
- ને સ્ત્રી અધક્ષણ મુજ વિના, પલક ન રહેતી ક્યાંય;  
તે નારી ક્યમ જીવશે, મુજ વિના અલગી ત્યાંય. ૧૩૪
- હસી વચન મુખ જોણતી, નિત્ય નિત્ય નવલો ભોગ;  
તે નારીના દૈવ તેં, કીધો આજ વિયોગ. ૧૩૫
- મે પૂર્વે પ્રણય કર્યું કરું, ને પાશ્વે એ નાર;  
તેમાં હાણ કશી થઈ, (ને) દુ.ખ પડ્યું સંસાર ૧૩૬
- માતઃ સમે ઊડી સતી, મુજ મુખ જોતી મેમ;  
સેનેથી પછે ઊડતી, એવો ધરતી નેમ. ૧૩૭
- તે સ્ત્રી ક્યાં પેર જીવશે, મુજ પાળે ક્ષણમાત્ર;  
ક્ષણ ક્ષણ વર્ષ સો સો થશે, ડોશ કરશે વાત. ૧૩૮

### ચોપાઈ.

- કર્ણરાય એમ કરે વિજ્ઞાપ, અંન જળ સર્વે તનિયું આપ;  
ગેતો રોતો હીડે તેહ, પૃથ્વી સાથ પગડે દહ ૧૩૯
- અકલે અકલે એ ગત કરે, કામાવતીના ગુણ વિસ્તરે;  
મારગ લોક જોવા સહુ મળે, લોક ગામના ઢોળે વળે. ૧૪૦
- જેને જે ગમે તે કહે, કુવરતાણી કો વાત ન લહે;  
કો નિદ કો વદ લોક, અતુર હોય તે આણે શોક. ૧૪૧
- કો કહે એ નારીને કાજ, આવકુ દુ.ખ કો ન આણે આજ;  
ઘેલા સી કોની નવ હોય, તો કર્ણિકંવર શામાટે રોય. ૧૪૨

ભલું કર્યું જે પોતે ગઈ, તુને જીવતો મર્યો સહી;  
 કુશળ હશે તો નારી ઘણી, લાજ ગમાવે ક્યા આપણી. ૧૪૩  
 બીજી નાર કરો વળી સોય, જેથી મહાસુખ તુજને હોય;  
 તુ સાહાયુત સર્કર્મી જશે, જોગી નહિ કો જોગી તશે. ૧૪૪  
 જે શું મન માન્યુ દિન રાત, તેને તે વિના મિથ્યા વાત,  
 જો તુ જીને વલ્લભ હોય, તો પતિ નરને ન તને કોય. ૧૪૫  
 અવર પુરુષશુ લાગ્યો નહ, તો હશે તુજને દીધો દેહ;  
 સ્ત્રીશુ પ્રીત ન કીજે ઘણી, અખળા નવ હોયે આપણી. ૧૪૬  
 તેમણે સુણ કર્ણકુમાર, સ્ત્રી કોની નવ હોયે નિરંધાર,  
 કેટલાએક જોયે વળી એમ, એને તેશુ છે અતિ પ્રેમ ૧૪૭  
 જેશુ મન માન્યુ દિન રાત, તેને તે વિના મિથ્યા વાત,  
 જેને જેશુ સખજો સ્નેહ, તેને મન પરમેશ્વર તેહ ૧૪૮  
 જો સ્ત્રીને પતિ વા'લો હશે, તો સ્ત્રી ફરી વેર આવશે;  
 પ્રીત હશે તમો ખેલુને જાણ, તો તુજને મળશે નિર્માણ ૧૪૯  
 એ ચિંતા મન નવ કીજે સોય, કર્મ લખ્યુ નવ છૂટે કોય;  
 જે સ્ત્રીશુ નર આણે નહ, તે સ્ત્રી નરને આપે છેહ. ૧૫૦  
 તો તે જન્મ જન્મ પાપણી, કથ વિનાની મરે આકુણી;  
 તેને નરનુ સુખ નવ હોય, રાત દિવસ તે દુખાણી રોય ૧૫૧  
 કેટલાએક એમ જોયે વાણ, એની પ્રીત સખજી છે જાણ,  
 પ્રીત અલ્પતર ખેલુને જેહ, અવર કોણ મન જાણે તેહ. ૧૫૨  
 જેને જેશુ પ્રીત બધાય, તેણે તે વિના રહ્યુ નવ જાય,  
 જેને જેશુ લાગ્યો મોહ, તેને તે વિના સુખ નવ હોય. ૧૫૩

ને તે નારી આપે છેહ, જન્મોજન્મ દુઃખ પામે તેહ;  
 તે નાર લજ્જા કોની નવ ધરે, કોનું તે વાર્યું નવ કરે. ૧૫૪  
 માણુ અજ તને જાય દહ, પણ તે પુરૂષ તને નહિ રનેહ;  
 તેમાટે તમે સર્વ મળી, ઘે'લા ક્યાં કો'છો એને વળી. ૧૫૫  
 ફેટલાએક એમ કહેતા જાય, એનો રક્ષા કરજો માય;  
 ચતુર પુરૂષ કો હોયે જેહ, પાનશુ બીડો આપે તેહ. ૧૫૬  
 કો જળ ફળ તેને આપતા, દુઃખ આણી શીશ ધૂણી જતા;  
 ફટ ફટ રે તું નારી એહ, આવા પુરૂષને ક્યાં દીધો છેહ. ૧૫૭  
 ખાવાનું કો આપે જેહ, કર્ણકુંવર ના ખાયે તેહ;  
 કામાવતી વિના ભક્ષ કેમ કરે, તે નારીવિના ઉદર કેમ ભરે. ૧૫૮  
 તેણુ અભ્યંતર લાગ્યો નેહ, હવાણાં સ્ત્રી નવ દખું તેહ;  
 એમ રહ્યો તે કરે વિલાપ, અજ ઉદક તજ્યું તેણે આપ. ૧૫૯

### પૂર્વછાયા.

જે મુજ વિના ખાતી નહિ, અજ ઉદક ફળ પાન;  
 તે નારી વિણુ ભક્ષ કેમ કરે, તે મુજને માંસ સમાન. ૧૬૦  
 તે નારી જ્યાં રહી હશે, કપટચક્રી કો પાસ;  
 જળ ભક્ષ તે નહિ કરે, દુઃખે થશે દેહનો નાર. ૧૬૧  
 તેમાટે તે નારને, મેળવજે જગદીશ;  
 નહિ મળે તો પ્રાગમાં, કરવત મૂકાવીશ શીશ. ૧૬૨  
 અથવા જઈ કેદારમાં, કરીશું ભૈરવ અપ;  
 કામાવતી વિના જીવતો, નહિ મળું માય ને જાપ. ૧૬૩  
 (પણ) માણુ મારા નિશ્ચે જોઈ, કહું છું નિર્ધાર;  
 જન્મ જન્મ બેઠુએ એકઠાં, અવતરીએ નર ને નાર. ૧૬૪  
 એમ કરતો સઘળે ફરે, સર્વે તજ્યું સુખ જાણ;

ત્રણ માસ એમ વહી ગયા, તે પુરમા નિર્વાણુ	૧૬૫
એમ ગુણુ સભારે નારતા, પડે ને બેઠો થાય,	
જ ત્ર વાગે તાર તૂટે, નારના ગુણુ ગાય.	૧૬૬
જ ત્રકેરા તુ મડા ત્યા, નિત્યે ભાગે તેહ,	
ભાગેથી હેઠો પડે, કુ ખ સળળ પામે દેહ	૧૬૭
દિવસ રથણી નિર્ગમે, કામાવતીના ગુણુ ગાય;	
મૂતપુરાણિકે આચર્યા, સાભળો રાણા રાય	૧૬૮
એ કથા રહી એટલે, હાવે પેરની કહું વાત;	
કામાવતીની પાસ આલી, આવિયો પૃથ્વીનાથ	૧૬૯
રાય કહે તુ અનમની, કેમ થાય ચતુર સુખાણુ,	
મુજ સગે શે નથી બોલતી, તુ પરમ કોમળ વાણુ	૧૭૦
વૈદર્ભી નગરી તાહરી, ગજ રાજ્ય રિદ્ધિ ભ ડાર,	
જે કરે તે થાય તુ, પટરાણીને ડાર.	૧૭૧
વચન એવુ સાભળીને, કરે મન વિચાર;	
મુજને લાવ્યો છે હરી, હવે કરે કોણુ પ્રકાર.	૧૭૨
કપટ ત્યા મે નવ લલ્લુ, મુદ્રિકા દીડી પર,	
મુજ કથકેરે હાથ હુતી, ઉપન્યો નહિ ભર્મ	૧૭૩
હવણા એને રારણુ છુ, જો કરે છુ તિરસ્કાર,	
તો મુજ અખળાતણુ, નવ ચામે એક લગાર.	૧૭૪
સ્વામી મારો એક છે તે, કર્ણરાય સુખાણુ;	
તે જાણે મન માહર કે, સાક્ષી ઉગતો ભાણુ	૧૭૫
વિચાર મનશુ કરી અખળા, વદે તેણીવાર,	

૧૬૮ રથણી-રજની-રાત ૧૬૯ પેરની-કામાવતીની શી પેર થઈતેની

૧૭૦ અનમની-હવે મન ધાળી.

ખટ મામ સુધી રાયજી, તમે ચિત્ત રાખો ઠાર.	૧૭૬
મંગળતણી સેવા કરે, કચમ થાય વ્રતનો ભગ;	
ભૂમિ મૂકું તે શે ના બાણો, સૂક્યું છે સર્વોંગ.	૧૭૭
ખટ માસ વાણામાં જશે, હું છું તમારે શરણ;	
જેમ પારધીના પાશ મધ્યે, આવી પડતું હરણ.	૧૭૮
વચન એવાં સાંભળીને, રાય થયો રળિયાત;	
દયા મનમાં ઉપની, એ ખરી કહે છે વાત.	૧૭૯
પછી મેહેલ અલગો આપિયો, કામાવતીને ત્યાંય;	
એ સાહેલી સગ સોંપી, રહે મંદિર માંય.	૧૮૦
એ કથા રહી એટલે, સાંભળો શ્રોતાજન;	
નર નાર ગાય ને સાંભળે, તેને વૂઠે જગજીવન.	૧૮૧
શ્લોક પૂરાણ થયા પાવન, એકસો ન ત્રીશ;	
અઠાદશમો અધ્યાય સોંત્યો, ગુરૂને નામું શીશ.	૧૮૨

કડવું ૧૯ મું.

રાગ સામેરી.

સૂતપુરાણિક ખોલિયા, સુણ રાય ચતુર સુભાણ;	
કામાવતી મન દુઃખ ધરે, વિનવું ઉગતા બાણ.	૧
સૂરજની સ્તુતિ કરે, શ્યામા ઝરે આંમુપાત;	
મુજ વિના કૃપણ ! તો હશે, દુઃખ પાનિયો મુજ નાથ.	૨
વૈરાગ્ય આણી મન વિષે, ને તજ્યા સહુ શાણગાર;	
અત્ત ઉદ્ધ સર્વ તન્નિયું, ધરે દુઃખ અપાર.	૩
પરવશ પડી હું શું કરું, કેમ જાય દિન ને રાત;	
કારાગૃહમાં હું પડી, ક્યાં મળે મુજને નાથ.	૪

જનકીજીવન ! રામજી, ત્રેલોક્યકેસ નાથ,	
કારાગૃહથી છોડિયે, જેમ મળે મારો નાથ.	૫
શ્રીકૃષ્ણ ! ગોપીનાથ ! વંદ્યજન ! ચંદ્રપતિ ! વિખ્યાત !	
કારાગૃહથી છોડિયે, જેમ મળે મારો નાથ.	૬
દેવકીનંદન ! વિશ્વવંદન ! જગતમા વિખ્યાત;	
કારાગૃહથી છોડિયે, જેમ મળે મારો નાથ	૭
શ્મિભાણીનાયક ! મુક્તદાયક ! કૃષ્ણ ! શ્રીભગવાન !	
કર્ણરાય વિના અવર, નર તાત બધું સમાન.	૮
પૈરાગ આણી કળકળે, દુખ ધરે અભળા મન;	
ખટમાસ જાતાં વહી જશે, શું થશે જગજીવન	૯
કામાવતી કલ્પાંત કરતી, ન રહે એક લગાર;	
કંથકેર વિચોગે એમ, માસ વિત્યા ચાર !	૧૦
મેહેલ ઉપર ચઢી શ્યામા, નિહાળે ચોપાસ;	
કંથ મારો દષ્ટિ દેખુ, કૃષ્ણ પૂરે આરા.	૧૧
એક વારને સમે શુ થયું, કામાવતીના કથ,	
મેહેલ હેઠળ નદી છે, જે મહાશોભાવત	૧૨
ઉપકાઠે તે નદીને, પૈરાગ આણી મન;	
હાથ વીણા વળકે, ને કરે શોક રૂદન.	૧૩
કામાવતીના ગુણ ગાયે, (ખેઠો) જનનાદ અણકાર,	
તેહ સમે તે મેહેલથકી, નિર્ખંતી રાજકુમાર	૧૪
કામાવતીએ જાણખો, મુજ કથ નિશ્ચે હોય;	
મુજ નામ મુખ ન વીસરે, ગુણ ગાયે ખેડાં સોય.	૧૫

૭ દેવકીનંદન—દેવકીના પુત્ર. વિશ્વવંદન—વિશ્વ જેને વંદન કરે છે એના

૧૩ ઉપકાઠે—કાઠા ઉપર

તે સમે સામાતાણા મુખ પર, ચઢ્યું સળળું વાન;	
જેમ સરદક્ષતુનો ચંદ્રમા, તે કળા રૂપ નિધાન.	૧૬
એક ગુપ્ત કાગળ લખે અબળા, કો ના જાણે મર્મ;	
કામાવતીએ બેઠના, ત્યાં લખ્યા અક્ષર પર્મ.	૧૭
ચિરંજીવી હજો તુજને, કર્ણ કુચળ કલ્યાણ;	
કામાવતીની વિનતિ, હું સદા સેવક જાણ.	૧૮
વૈદર્ભા નગરી વિપે છે, રાયના મેહેલ મોઝાર;	
એ સમે નહિ કુદ પાપી, અવર કો સંસાર.	૧૯
એહ રાયે કપટ કીધું, કાં ધરો વિશ્વાસ;	
તમ પાસથી મુદ્રિકા લેઇને, મોકલી મારી પાસ.	૨૦
એધાણ મુજને દાખવ્યું, ત્યાં તેડે તારો કંથ;	
તેમ મુણતાં તમતાણું, કામ રહ્યું પ્રજાવંત.	૨૧
ખટ માસકેશ વ્રતનું, મેં નીમ ધરિયું પર્મ;	
આજ મુધી કૃપણજીએ, રાખિયો છે ધર્મ.	૨૨
મેં તો મારા મન વિપે, અતિ ચિંતવ્યું છે એહ;	
ખટ માસ માંહે ન મળે તો, તજ્યું મારો દેહ.	૨૩
એ પત્ર વાંચી શીઘ્ર યાજે, કંથ ચતુર મુજાણ;	
દીલ ધારો અધ ઘડી તો, તજ્યું મારા પ્રાણ.	૨૪
અશ્વ આણી કરજે ઊભો, મેહેલ હેડળ નાથ;	
હું દાર બાંધી બિતરું, જવ ધાય અરધી રાત.	૨૫

૧૬ તે સમે ઈ—પોતાના સ્વામીને પોતાના નામનો જપ કરતો  
નેઈ તે સ્ત્રીના મુખ ઉપર સળળું વાન ( રંગ—લાલાસ ) ચઢ્યું.

૨૧ તેમ ઈ—હે પ્રજાવંત ( જુદિશાળી ) ! તમારું તેમ ( શુભ  
વર્તમાન ) મુણતાં કામ ( ધરકામ ) એમને એમ રહ્યું—પડ્યું મૂકીને હું ગઈ.

તે દારને હસ્તે ગ્રહીને, હવે નિદ્રાવન;	
તેહ સમે ત્યા ઉતરે, માનિની શોભાવત.	૩૭
અવા માહે તસ્કર તાકી, રહ્યો હુતો કોય;	
કર્ણસયના હાથકેરી, દોરા કાપી સોય.	૩૮
અશ્વ રાખી રહ્યો ઊભો, વેગજો જઈ ચોર;	
અશ્વ ઉપર તે ચઢ્યો, જેમ કળા માડે મોર.	૩૯
એવે રાણી ઉતરી ગઈ, અશ્વકેરે પાસ,	
મુજ કં થનુ દરશન થયુ, તું ધન્ય શ્રીઅવિનાગ	૪૦
પે ગડે પગ ધરી અળખા, રહી ઉભી ત્યાય,	
તે સમે તગડે ઓઢી, પોતાડેરા વાય	૪૧
કામાવતીને લેછ નિસર્યો, તે પવન વેગે જાય,	
ખરી તણે સિતિ ચૂર્ણ થાયે, અશ્વને પડયાય.	૪૨
કામાવતી મુખ જોયની, મુણ કર્ણસય વચન;	
ભગવત અ છુ કેમ કરે, જો છે તમાર પુણ્ય	૪૩

દુહા

મથ	ચાર પાખ ને ચક કૂળ, તે કૂળ ખાધે મરી જાત,	
	નારો વિના ચાલે નહિ, તે મુજ દાખવ કાત	૧

ઉ૦-તીર કમાન.

મથ	એક કૂળ દો લોચણા, અને તે મુખ મોટા દત;	
	મસ્તકે પે પૂછ વડુ, તે મુજ દાખવ કથ	૨

ઉ૦-વાસી

૪૧ તે સમે ઈ૦—તે વખતે ચોરે પોતાનો હાથ આગળ ધર્યો છે

૪૨ સિતિ—પૂર્યા

૧ દુહા-એનું પોતાનો રક્ષની માનીને કામાવતી માર્ગમા વિનોદ થયે તે  
સિતિ, એ પછી અને ચોર તેના ઉપર દેહ આવી ઈ—ત્યારે છે.



પ્રશ્ન ચાર ચરણ દા વોયણાં, નિત્ય ઉઘાડા દત્ત;  
વેણુવા એક અગદળે, તે મુજ દાખવ કંથ. ૩

ઉ૦—હાથી.

પ્ર૦ પાણી વિના નવ નિપજે, ને પાણીથી મરી વતત,  
દગ વિદશે તે લભે, તે મુજ દાખવ કાંત. ૪

ઉ૦—કાગળ.

પ્ર૦ પછે ઉગી ચોટડી, પહેલા વાધ્યા દત્ત;  
પાણીને મે બાધિયુ, તે મુજ દાખવ કંથ. ૫

ઉ૦—શ્રીફળ.

પ્ર૦ નરચક્રી નર નિપજે, અને દિશે સોભાવંતઃ  
તે નરંવિણ ચાલે નહિ, તે મુજ દાખવ કંથ. ૬

ઉ૦—દીવો.

પ્ર૦ બાપે જનમી બેટડી, બેટડી બાપ જાણત;  
ઘડી તેહેના પેટમાં, તે મુજ દાખવ કંથ. ૭

ઉ૦—આબો.

પ્ર૦ રતે દાદુર બોલિયો, મુખ વિના કંઈ પોકાર;  
જળ ઉઠે જળ નિપને, મુજ દાખવ ભરનાર. ૮

ઉ૦—પરસાદ.

પ્ર૦ સંગેવર પાણુ સૂમી રહ્યુ, પાણી બહુ દીમત;  
બુઢે બાધા કુગગ, તે મુજ દાખવ કંથ. ૯

ઉ૦—આકળ.

પ્ર૦ મુક મંગેવર વિમળ જળ. કમળજાણે નહિ પાર;

૩ વેણુ ૫૦—એક વેણુ (વાન) તા (ગીતો) અગદળે છે—ગોને છે.

૫ પેદવા વાધ્યા દત્ત—ભાગિયેરની અદના ગોળનો અકુ પ્રથમ થા

- તેજે કમળો નિપજે, પડિત કરો વિચાર ૧૦  
 ઉ૦ દર્પણ
- પ્રશ્ન નારી નરને મારતી, નર હીંડે દોડત,  
 માથે મારી આણતી, તે મુજ દાખવ કથ ૧૨  
 ઉ૦—જેડા દડો
- પ્રશ્ન પાણી પીતી દુખાતી, તરસે માતી પોય,  
 કુદુખ કરી કરી આતી, કથ વિમાસી જ્ઞેય ૧૨  
 ઉ૦—જથ
- પ્રશ્ન ઉપર જળ ને તળે કમળ, હીસે શોભાવત,  
 ભમરો તનો બોલિયો, ત મુજ દાખવ કથ. ૧૩  
 ઉ૦—વલોણાનો વાસ
- પ્રશ્ન—રથુમા વસતી મુદરી, આપે બાળકુમાર,  
 તેને છોડ પરણીએ, આપે કરો વિચાર. ૧૪  
 ઉ૦—મીઠળ
- પ્રશ્ન નરકમાથી નર પડે, તે મુખમા એક દત,  
 અગણિત ફેરા તે ફેરે, તે મુજ દાખવ કથ. ૧૫  
 ઉ૦—માખ.
- પ્રશ્ન બે મુખ છે એ નારને, બે નર તેહ ગ્રસત,  
 બે નરને બધન કરે તે મુજ દાખવ કથ ૧૬  
 ઉ૦ ચોળી

૧૦ તેજે છ૦—તે દર્પણ ન તેજથી મુખરૂપી પ્રમદાવજે છે તેમા પ્રતિ  
 બિંબિત થાય છે

૧૫ નરક છ૦—નરના કુનારથી મનુષ્ય માન, ભમરો, ઉપજે  
 છે, તેના મુખમા દખ એ દાખ જેવો છે અને તે ફેરા મુજ ફર છે, અટકે  
 નેમાથી તો એક નહિ હોય ?

મ૦ નારીએ નારી ગળી, ન દીસે શોભાવત;  
એ અક્ષર ત્યાં નામ દે, તે મુજ દાખવ કંથ.

૧૭

ઉ૦-વીટી.

કામાવતી એમ મુખથી, આચરે અમૃત વાણ;  
કર્ણરાયને પૂછતી, બોલો કંથ મુજાણ.

૧૮

ચોપાઈ.

એવે શુક્ર ઉદ થયો, રહી પાછલી રાત;

પર પુરુષ દષ્ટે પડે, જવ હુવો પરભાત.

૧

કામાવતી (મન) વિસ્મય થઈ, કોણ પુરુષ તું હોય;

ક્યાં લઈ જાઈશ મુજને, લહીએ કારણ સોય.

૨

વચન મુશી કામાતાણું, (અને) બોલ્યો તેણી વાગ;

સાચું માને સુંદરી, તું સી હું ભરતાર.

૩

જે જે ઈચ્છા ઉપજે, દિવસે માગે જેહ;

રાતે રાતે નિશ્ચે હુ, આણી આપું તેહ.

૪

કામસેનકેરી મુતા, મનશુ કરે વિચાર;

તો ત્યાં એ તસ્કર ખરો, ચોરીનો કરનાર.

૫

અહોદૈય અદૃષ્ટમાં, એવો મળિયો જોગ;

છેહ ના આવ્યો કર્મનો, હજી અધૂરો જોગ.

૬

મન વિમાસી આચરી, તું રાખ અશ્વ એ ઠાર,

હાથધકી હીરો જશે, મૂરખ મૂઢ ગમાર.

૭

તુજને કો એક મારશે, ત્યારે શી મુજ પેર;

પૃથ્વીપતિ મૂકે નહિ, કેમ લઈ જાશે ઘેર.

૮

તું સરખો મુજને ક્યાં મળે, માન્યુ માણું મન;

સ ગ પામી હું તાહજો, જો કાંઈ પૂરવ પુણ્ય.

૯

- પુણ્ય વિના ના પામિયે, તુ નર ને હું નાર;  
જો મન માને તાહરે, તો કહું એક વિચાર ૧૦
- પ્રાત કાળ સમે થયો, ઓ હઝ્યો કસ્યપતન,  
તુજ હાથે રહેલું નથી, નારી ઉપ રતન ૧૧
- મારે મન તુ એક છે, મુજ સરીખુ તુ રાખ,  
એમા જૂઠું જો કહું, તો સૂરજ શ્રીશાખ. ૧૨
- જે જેને મન માનિયે, તે તેને મન દેવ,  
જટાધારી હશ્વિગતણી, કરે પાર્વતી સેવ ૧૩
- હું તવ પૂછું ચતુર નર, મન વિચારી જોય,  
નગર તમારું કેટલે, અહીંઆથી રહ્યું સોય ૧૪
- વચન સુણી અખળાતાણુ, તસ્કર વદ્યો વચન;  
બે કોશ નગરી રહી, અહીંથી અધ જોજન. ૧૫
- કામાવતી એમ જોયરે, ચિ તા રાખો રાય,  
નગર તમારે એકલાં, સરસ્થા કેમ જવાય ૧૬
- રાજા હ કે તુજને, મુજને મોટી હાણ,  
તેમાટે સુણ સુઘડનર, તુ મુજ જીવનપ્રાણ ૧૭
- મુજને અહીં મે'લી કરી, જાઓ નગર મોઝાર;  
મગા સભધીને જઈ કહો, પરણી લાવ્યો નાર ૧૮
- સ્વજન વર્ગ સહુ તમતાણુ, નગર નિવાસી સોય,  
વાળા વજડાની વેલેલા, જઈ લાવો સહુ ઝોય ૧૯
- તસ્કર મનમા હરખિયો, મુજને મગ્યો વિચાર;  
અશ્વ નાર મે'લી કરી, ચાલ્યો નગરમો ઝાર. ૨૦
- શીખ્રપણે થઈ સ ચર્ચો, જવ ચાલ્યો નર દૂર;

કામાવતી એમ ઓયરે, ને એક થાય અસુર.	૨૧
હું એકલડી ક્યમ રહું, ઉદવસ્ત એણે પન,	
સાદ કરીને વાળિયો, સાબળ એક વચન.	૨૨
ત્રીશ રૂપિયા આપીઆ, તસ્કરકેરે હાથ,	
અહીંથી જાઓ ઉતાવળા, કહું તે કરજો વાત.	૨૩
મારેકાને લાવજો, ઉચા વખ અપાર;	
તેવા તારે લાવજો, જઘને નગર મોઝાર.	૨૪
અહીંથી જાઓ ઉતાવળા, વિલ યતલું નહિ કામ,	
વાટ જોઈ આવ્યાતણી, યેઠી એણે કામ.	૨૫
વચન મુણી રયામાતલું, કાણ ના ખાએ શ્વાસ,	
માગ વહે ઉતાવળો, મન આવ્યો વિશ્વાસ.	૨૬
દહિટ અગોચર તે થયો, ત્યાથી ઉડી નાર;	
અશ્વતલે ચરણે નમી, તતક્ષણ થઈ અસ્વાર.	૨૭
સૂતપુરાણિકે ઓચે, સાબળો પૃથ્વીધર,	
કામાવતી મન કુ ખ ધરે, કહા કહ્યા આળીશ.	૨૮
નવ દશ અધ્યાયે એટલે. સોંત્યા પુરાણે સાર;	
પદ્મપુરાણે એ કથા, ચોપાઇએ વિગતાર	૨૯

ક્રૃદ્વ ૨૦ મું.

રાગ ગોડી દેશીકે.

અદ્રસેન પ્રત્યે એજી પેર ખોલ્યા, મુણે મન મુનિજન;  
અતઃ અત્રાવ્યો ત્યાથી અળળા, લીધું ઉદવસ્ત વન. ૧

૨૧ અસુર-મોહુ. ને એને અહીં પાઝ ગ્યારતા અસુર થાય તો ઠીક

૧ લીધું ૬૦—ઉદગ ( ઉગડ ) વન લીધું—વત્સા મારમ કાદ્યો—

ચાવતી થઈ

તેણે સમે કો રાજકુવર, બે સુદર છે અસ્વાર,	
મૃગયા રમવા તે નીસરિયા, આવ્યા વન મોઝાર	૨
હસ વચ્છ ત્યાં નામ તેહના, મહામળ પરાક્રમ ધારી,	
તેણે સમે તે અસ્વ ઉપરે, દીઠી સુદર નારી	૩
બેહુ પાસા બે બાધવ લાગ્યા, આવ્યા શામા પાસ,	
કામાવતીને કર્મ લાગિયુ, મૂકે શ્વાસોરવાસ	૪
આવ્યો કહે એ મારી નારી, પેલો કહે મુજ નાર,	
તુ અહીં થકી અળગો રહે પાંખી કોના ભરતાર	૫
વચ્છ વરે હું વડો બધવ, છે નારી મુજ ભેગ,	
તુજને હું બીજી પરણાવીશ, કયા એ છે રોગ	૬
હસ કહે હું સહુ સમજી છું, વાલ્લાનું નહિ કામ,	
નાના બધવની નારીનું, તે નવ લેવું નામ	૭
જે કા'વે જીવન કરે, કઈ નવ પૂછાએ વાત,	
અહીં થી અળગો રહે તુ હાણા, ઉપજે ઉત્પાત	૮
ફેવે એ મુજ હાથ સોપી, પરમ સુદરો જોઈ,	
મુજમાટે તો એણે મારગ, ચાલી આવી તેહ	૯
તેણે સમે ત્યા ઉત્તર આપે, વડો બધવ વચ્છરાજ,	
નિશ્ચે જાણી નાનો માટે, રાખું તારી જાન	૧૦
રહે મૂરખ વેગજો પાપી, કરશે ન જાણે મર્મ,	
વડા પ્રાતની સ્ત્રીના સામું, જોતે હોય અર્ધમ	૧૧
કામાવતી ત્યા રહી સાબજે, મનશુ કરે નિચાર,	
પેના બેહમા વાદ ઉપજ્યો, અચરજ પામી નાગ	૧૨

૬ કયા ઈશ-એ સ્ત્રી તો કયા જેની ( જૂની માન નિશાની ) બોરે ।  
ગરૂપ ૧૧ જોતે-જોનાથી

- એવા દુ ખમા હાસ્ય ઉપજે, બેહુનાં મુણી વચન,  
શુ બાપે પરણાવી આપી, નારી વિમાસે મન. ૧૩
- હસ વચ્ચ પ્રત્યે એમ બોલી, મુખથી કોમળ વાણ;  
કામાવતીને શે નવ બાણો, અતિશે ચતુર મુજાણ ૧૪
- કહ્યું કાન ને ધરશે માર, સનમુખ આવો ભેદ;  
સર્વને મુખ ઉપજે, એવો દહ પ્રતિજોદ. ૧૫
- તમ બેહુમા વિખવાદ ઉપન્યો, શાનેમાટે કરો વાદ;  
હુ કહું તે સાબળો બેહુએ, જેમ રહે સપસપાદ ૧૬
- કોડી ઘોતા હોયે કાદવ, એમ ના કીજે કાળ;  
સાબળ હસ કહું હું તુજને, વડ બાધવ વચ્છરાજ. ૧૭
- હથ બાધવ તુજ હસ કા'વે, કહ્યું અમાર માન,  
રાજકુ વર છે બન્ને બાધવ, મારે બેહુ સમાન ૧૮
- તેમાટે જેમ રાઠ ન થાયે, ને સમન્ને બેહુ વીર,  
મારે હોયે હુ નાખુ છુ, બેહુ દિશા બે તીર ૧૯
- જે મુજને પહેલો આણી આપે, તેની થાઉ નાર,  
બેહુએ બાધવ પહેલા થાન્ને, ગમતો હોય વિચાર ૨૦
- વાત સાબળી દુઆ તત્પર, હરા વચ્છ બેહુ બ્રાત,  
તેણે સમે અઠ જાએ કીધુ, ધનુષ આપણે હાથ ૨૧
- કામાવતી કરમ' ૩ લેઈ, કયું ધનુષ સધાણ,  
અંધ નેજ ૩ કો ૨ ચાલ્યુ, હેમપુષ્પક બાણ ૨૨
- બેહુ દિશા રાજકુમાર, યા, મૂકે શ્વાસોશ્વાસ,  
આલ્યો કા'વા વવરમ નિ ૧૬શિ, છે મુજને વિશ્વાસ. ૨૩
- પેનો કહે અ'ય સેજોમ' હાચુ, કરતો બંધ વિચાર,

૧૬ સપસપાદ—સ—પાન ૨૨ અગ્રુ—નેગ્રુ હેમપુષ્પક

તીર આહ્વા અબળાને સોંપુ, ક્યાં જાય છે નાર.	૨૪
પછે પેલીએ સમો ઝોળજ્યો, વાત વિમારી મન;	
સાવધાન થઈ અન્ન હુકાર્યો, પહોચી દશ જોજન.	૨૫
મન વિચાર ક્યો અબાળએ, વળી મળે કો જુવ;	
વાટે જતાં વદન ઉપજે, દેખી નારી રૂપ.	૨૬
એક સ્થળમાં જઈ ઊતાર્યા, નારીના શણગાર;	
પુરૂષ વેષ સજ્યો તે વેળા, બાંધી બહુ હથિયાર.	૨૭
કનકકલાય જેસતી અર્જુન, જરતારી કટિબંધ;	
શીશ મુગઠ મણિ, કુંડળ કાને, સજ્યો સર્વ સંબંધ.	૨૮
કંઠે હાર મુક્તાકેરો, તેની કાંતિ અપાર;	
બાજુબંધ બેરખા બાધ્યા, પહેરી સહુ હથિયાર.	૨૯
જાણે કુંવર મુવણે શણગાર્યો, દીસે શોભાવાન;	
દૃષ્ટે પડેથી સહુ કો જાણે, પૃથ્વીપતિ રાજાન.	૩૦
એવો વેષ પાલટી અબળા, મારગ ચાલી જાય;	
ત્યાર પછી કહ્યો મારગમાં, કો નવ આડું થાય.	૩૧
શ્રીરંગપટ્ટણ ત્યાં સંચરીને, કીધો નગર પ્રવેશ;	
તેહ નગરના લોક હતા તે, નમિયા સહુ સર્પેશ.	૩૨
તેજ નગરનો રાજા મોટો, ઉગ્રસેન કહેવાય;	
વૃદ્ધાવસ્થા છે જુવતિને, મોઢો છે મહિમાય.	૩૩
ચંદ્રમતિ તનયા એક તેને, સુંદર રૂપ નિધાન;	
વર પાળે તે રહી કુંવારી, ન મળે કો જોજન.	૩૪
તેહતાણા ઘરકેરો મંત્રી, વિજયરાય	
તેને પાણુ એક પુત્રી છે તે, સુંદર પુત્રે નિધાન.	૩૫
મેમાવતી છે નામ તેહનું, નારી ભાવે	
તે અબળા ત્યાં વરને ઈચ્છે, સુંદર ની રતન.	૩૬



તેણે સમે નગરીમા આવ્યો, પેલો થઈ અસ્વાર;	
એવામાં ત્યાં જાતો હતો, મત્રી રાજદાર	૩૭
રાજકુ વર દીઠો એકાકી, વ્યગ્ર થયો પ્રધાન;	
કળા કાતિ ગુણ લક્ષણ સઘળાં, દીસે મહારાજન.	૩૮
પૂઠે સેન ના દીકું કોઈ, એકાકી અસ્વાર;	
જેઈ રૂપ રીઝ્યો મન મત્રી, દીઠો રાજકુમાર.	૩૯
નામી શીશ ઊભો રહ્યો મત્રી, કીધો છે પ્રણામ,	
કૃપાનાથજી બને પધારી, ક્યાંથી આવો સ્વામ	૪૦
એવું કહીને સાથે તેડી, આવ્યો રાજદાર;	
રાજ આદિ સભા સર્વ કોઈ, ઊઠી કરે જીહાર.	૪૧
કનક આસન આપી રાજએ, કીધું આદરમાન;	
એકાકી છો કેમ નીસરીઆ, પૂછે છે પ્રધાન.	૪૨
વચન સાલજી મત્રીડેર, બોલ્યો રાજકુમાર;	
જે પૂછો તો અમે કહું છું, કનકાવતી મોઝાર.	૪૩
કામસેન ત્યાં તાત અમારો, કામકુ વર મારું નામ;	
એક સમે હું પોતે નીસરિયો, મૃગયા રમવા સ્વામ.	૪૪
સેન વખૂટો પડ્યો એકલો, ઉદ્વેગ વન મોઝાર;	
તેમાટે હું ચાલી આવ્યો, કહ્યો સર્વ પ્રકાર	૪૫
વાત સાલજી હરખ્યો મત્રી, હરખ્યો પૃથ્વીનાથ;	
તિલક કાઢિયું કામકુ વરને, શ્રીકૃષ્ણ આખ્યું હાથ.	૪૬
ઉગ્રસેન રાજએ તેને, દીધું કન્યાદાન,	
ળીજી કન્યા વળી સમરપી, વિજયગજ પ્રધાન.	૪૭
વીસ અવ્યાય સોંત્યા નિગ્ધાર, કથ્યું પદ્મપુરાણ,	
સંસ્કૃતના શ્લોક સાલજીને, બોલ્યા પ્રાકૃત વાણ ,	૪૮

કેડવું ૨૧ મું.

રાગ રામગ્રી.

મુણે ચ દ્રસેન રાજન ૭,  
ઝાણીપેરે બોલ્યા સૂતમુનિજન ૭

૧

ઢાળ.

વચન તમે સાભજો, ચ દ્રસેન મુજાણ;  
સૂતપુરાણિક ઝાચર્યા, ને પુસ્તક લીધુ પાણ. ૨  
ગાધર્વવિવાહ ત્યા કર્યો, સહુ નમ્યા નર ને નાર,  
નગર સહુ આન દિયુ, થઈ રહ્યો જ્ય જ્યકાર ૩  
ગજ અશ્વ ને ભ ડાર સોધ્યા, સમર્થ્યું સહુ રાજ,  
રાય જઈ ચરણે નમ્યો, હવે સર્વો સઘળા દાજ. ૪  
જભાત્રને રાજ સોપી, રાય ચાલ્યો વન;  
પછે રાજ્યપદ પામિયો, મુક્તિપુરી પાવન ૫  
તે નગરકેર કામક વર, કરે બેઠો રાજ,  
સભા સહુ આવી નમે, ને પરમ વાંદી લાજ. ૬  
પ્રેમાવતી ને ચંદ્રબાળા, બેહુ રાણી તેહ,  
ઐકવારને સમે કામક વર, પારો તેડી તેહ ૭  
સમીપથી શીખ દીધી, સાભજો બેહુ નાર,  
મારે બાધા આકરી, જાઈ તે રાજદાર ૮

૫ પછે ઈ—પછી તે રાજ પોતાના પુખ્તે કરીને પાવન મુક્તિપુરીનું  
રાજ્યપદ પામ્યો—મુક્ત થયો.

૮ જાઉ ઈ—માટે હવે હું રાજદારગા જાઉ છું (બાધાનું કારણ  
કાંઈ કશું નહિ.)

- તેમાટે મન ઠાર રાખો, વરસ એક પર્યંત;  
તોડ્યા વિના ના આવશે, માનની શોભાવત. ૯
- વચન પિયુનાં સાલળી, ઊચરી કોમળ વાણ;  
કહ્યા પુઝી કથકેરી, કેમ લોપુ આણ. ૧૦
- એ કથા રહી એટલે, એમ વધા સૂતમુનિજન;  
રાજ્ય કરતા કુવરને, થઈ ગયા બહુ દિન. ૧૧
- એકવારને સમે શુ થયુ, મન વિચારે રાજન;  
સભા મધ્યે યોલિયા, એક વાત સુણ મધાન. ૧૨
- ચીતારા તોડાવિયે, આ નગરકેરા નેહ;  
કામ કંઈ એક સોંપશુ, મુજ પાસ લાવો તેહ. ૧૩
- વચન રાયનાં સાલળીને, મોકલ્યા બહુ જન;  
નાના મોટા સર્વ આડ્યા, કામ છે રાજન. ૧૪
- બીજે દહાડે સર્વ મળિયો, ચીતારાના સાથ;  
મધાન તોડી લાવિયો, જ્યાં હતો પૃથ્વીનાથ. ૧૫
- આવી આગળ કર્યા ઊભા, સર્વ નામે શીરા;  
સભા સુણતાં વચન મુખથી, વઘો પૃથ્વીધરિ. ૧૬
- શિલ્પકારી મત્યે રાજ, વઘો મુખ ઉચ્ચાર;  
તમ માહીધી કો ચતુરનર, મુજ પાસ આવો ચાર. ૧૭
- બાકી નરને વિદાય દીધી, સભા સર્વ સહિત;  
ચાર જણાને નિકટ તોડ્યા, મેમપૂર્વક મીત. ૧૮
- મુખથકી વાચક ઓચર્યા, તતસમે રાજન;  
એક નારકેરૂ ચિત્ર કરાવું, રૂપ મુજ સમાન. ૧૯
- મારે રૂપે નારકેરૂ, લખો એક સ્વરૂપ;  
તલમાત્રકેરો ફેર ના પડે, વઘો પૃથ્વીભૂપ. ૨૦

લજ્જતવંતુ કામ કરજો, કનકકેરું જોહ;	
અંગ અંગે ભાવ આવે, રંગ ભરજો તેહ.	૨૧
કામાવતી ત્યાં નામ ધરજો, ઝાઝ હાથ પ્રમાણ;	
પોડા દિનમાં લાવજો, જોઈ કેવા ચતુર સુભાણ.	૨૨
દ્રવ્ય જોઈએ જોટલુ, મોકલું બેઠાં ઘેર;	
વિલ્લંબ નવ થાએ ઘડી, જઈ રચો રૂડી પેર.	૨૩
રાય પાસે શીખ માગી, સચર્યા ગૃહદાર;	
સામગ્રી સહુ મગાવીને, રચી સુદર નાર.	૨૪
માસ એકે નિપતી, પૂતળી પ્રેમ નિધાન;	
કામાવતી ત્યાં નામ પાડ્યું, પરમ શોભામાન.	૨૫
રાય પાસે લાવિયો, પદ્મિની નવ જોભન;	
પોતા સાથે દરપણ મધ્યે, નિહાળ્યું દર્શન.	૨૬
રૂપ નિરખી નારનુ, સર્વોગ આપ સમાન;	
પ્રધાનને તેડી કરી, મુખથી વદ્યો રાજન.	૨૭
દરવાજો દરવારને જઈ, ચોઢજો નિરંધાર;	
કામાવતી ત્યાં નામ તેનું, પરમ સુદર નાર.	૨૮
ચિત્રકેરી પૂતળીને, લાવ્યા તેણે હામ;	
કામાવતીનું રૂપ જોવા, મળ્યું સઘળું ગામ.	૨૯
કે સરસ્વતી રાણી રમા, કે રંનાદે અવતાર;	
કે શું ઉમયા ધિની, જોવા મળ્યા સસાર.	૩૦
એમ વાત દશ દિશ પરવરી, તે ગઈ દશ વિદેશ;	
જોવા સરખી કરી છે, કરી નાર નવલે વેશ.	૩૧
હામ હામથી આવે ઘણા, સાંભળી જોણે વાત;	

- ખાહાણુ ક્ષત્રી વૈશ્ય શૂદ્ર, જે વિમકેરો સાથ. ૩૨
- આખો દહાડો જતરા તે, ભરાણી ત્યાં ઠાક;  
એક આવે એક જાએ, થઈ રહ્યો એ ઘાટ. ૩૩
- ચોખંડમા વિસ્તર્યું, કામાવતીનું નામ;  
શ્રીરગપદ્મણુ વિશે આવે, લોક ગામો ગામ. ૬૪
- અશ્વ ગજ રથ પાલખીનો, નહિ તણ વા ઠાર;  
પાયદળનો પાર ન આવે, મળ્યા લોક અપાર. ૩૫
- એ કથા રહી એટલે, સાબળો શ્રોતાજન;  
હવે પહેલેની કહું કથા, એમ વધા સૂતમુનિજન ૩૬
- કામાવતીનો કથ જાગ્યો, કર્ણુરાય સુજાણુ;  
અશ્વને દીઠો નહિ, જેનું કનકમય પલાણુ. ૩૭
- હવે હું તો શુ કહું, ધિ ક પડ્યો એ સંસાર;  
કો છેતરીને ગયો પાખી, અશ્વ સાથે નાર. ૩૮
- વસ્ત્ર ફાડી ભસ્મ ચોળી, જ ત્ર લીધો હાથ;  
કામાવતીની કેડે નિરાદિન, ઝરે આસુપાત. ૩૯
- વીરસેનના મન વિષે, ત્યા હતી મોટી આશ,  
ખટ માસ વાણુમાં જશે, પણ થયો રાય નિરાશ. ૪૦
- રાજ્ય મે'લી રાખ ચોળી, દહુ ધરિયો ભ્રમ;  
કામાવતી કામાવતી કરે, ( નિરાદિન ) ભોગવે કુ ખ ભોગ ૪૧
- પેયો તમ્કર આવિયો, તે ફરી તેણે ઠાર,  
વૃક્ષ હેઠળ ના દખે, નાર ને તોખાર. ૪૨
- હાથ માહે ધરી માળા, કામાવતી કહે વાણુ;  
નામ ના મે'લે ઘડી ને- ( ફરે ફંગ ) મૂઢ અજાણુ ૪૩
- હવે પેલા બેહુની કહું કથા, જે હસ ને વચ્ચ રાજ,

તીર ખેડુએ લાવિયા પાણુ, પરમ આવ્યા વાજ.	૪૪
તે ઠામ કો દષે નહિ, ધિક પડ્યો એ સસાર;	
હાથથી હીરો ગયો, એક અશ્વ બીજી નાર.	૪૫
વસ્ત્ર ફેડી ભસ્મ ચોળી, ફેરે દશ વિદશ;	
કામાવતી કેમ વીસરે, તે નાર મેલે વેશ.	૪૬
હાથ માંહે ગ્રહી માળા, જપે એવો જપ;	
કામાવતીને વિયોગે, પામિયા બહુ સતાપ.	૪૭
કેટલે દહાડે એકઠા જણુ, પ એ મળિયા સોય;	
કામાવતી કામાવતી મુખ વદ, ને લોક કૌતુક જોય.	૪૮
કો નગર મધ્યે જઈ રહ્યા, કાણુ પામિયા વિશ્રામ;	
કામાવતીને જાએ જોવા, લોક ઠામો ઠામ.	૪૯
સાંભળી ખુટે ગયા જણુ, પ એ તોણીવાર;	
આપણુ તેને જોળખું, જો દષ્ટે દષ્ટું નાર.	૫૦
નામ નવ મેલે ઘડી, મારગ ચાલ્યા જાય,	
શ્રીર ગપટણુ આવિયા, સહુ લોક જોવા ધાય.	૫૧
ભીડ બહુ મચી રહી, જોવા મળ્યો સંસાર;	
કામાવતીને નિરખતાં, વીસરે ગૃહ વેપાર	૫૨
એવા માહે પાંચે આવ્યા, રહ્યા ઊભા ત્યાય;	
એક કહે તુ નાર મારી, કોણુ લાવ્યુ આય.	૫૩
વીરસેન મુખથી વદ, કો કરે આવી પેર;	
ખટ માસ સુધી જોળવ્યો, શુ હતુ મુજશુ વેર	૫૪
વસ્ત્ર કહે ક્યા વાજ આવ્યા, મુઝા રઝળી પર્મ;	
આ ઠામ આવીને રહી, તે કોણુ કીધુ કર્મ	૫૫
ચોર કહે હે કામિની, ધન્ય તુજ અવનાર,	
મુજ સાથે આવે સુંદરી, તો વળે દશ મોહાર	૫૬

- કામાવતી મુખ કહે નિશદિન, કહુંસય મુજાણુ;  
જન્ન માંહે કામાવતીનું, કરે પરમ વિખાણ. ૫૭
- માંહે માંહે વઢે પાંચે, એક કહે મુજ નાર;  
કામાવતીને નિરખવા, જોવા મળ્યો સંસાર. ૫૮
- પાંચે જણને ધરી લાવ્યા, રંગમંડપ માંય;  
રાય આગળ કર્યા ઊભા, ધરી રાખ્યા બાંધ. ૫૯
- મહારાજ આ પાંચે વઢિયા, કહે મારી નાર;  
એક કહે મુજ કામિની, આ કહે હું ભરતાર. ૬૦
- આ કહે અહીંથી ઊડ અખળા, આ ધરે જઇ હાથ;  
વચન સાંભળી એવાં ને, હરચો પૃથ્વીનાથ. ૬૧
- પાંચે જણને ઓળખ્યા ને, લલ્લો સર્પમંદાર;  
વીરસેનને તેડી રાજા, વધો મુખ ઉચાર. ૬૨
- તારે એવી કામિની, ક્યાંધકી આવી હાથ;  
તુ કોણુ છે તું કયાં વસે, તે કહે સાચી વાત. ૬૩
- વચન રાયનાં સાંભળીને, બોલિયો નિરધાર;  
એ નાર રહેતી હતી મારા, વૈદર્ભ નગર મોઝાર. ૬૪
- હું રાજ કરતો એ નગરનું, ત્યાં વસે અખળા એહ;  
પરપ ચે મુજ હાથ આવી, કહું કારણુ તેહ. ૬૫
- વચન એવાં સાંભળીને, ચઢી સખળી ખીજ;  
જન્મ હુએ તુજતણો, તવ પડી નહિ કાં પીજ. ૬૬
- છળ કરી તું છેતરીને, લાવીએ પરનાર;  
ધર્મ મુક્યો રાજાનો, ધિકાર તુજ અવતાર. ૬૭
- એવું કહી શિરપાવ ઘોડો, આપિયો સરવેશ;  
વિદાય કીમો વીરમેનને, વળે તારે દેગ. ૬૮

તસ્કરને તેડી કરી, પૂછવા લાગ્યો રાય;	
તુને એવી નાર કોની, કેમ કરે અન્યાય.	૬૯
તસ્કરે માંડો કહ્યું, વૃતાંત સઘળું જોઈ;	
આ ચરિત્ર સવળા ચોરના, મન રાય પ્રીછ્યો તેહ.	૭૦
કામિકંવર બોલિયો, તે ફૂડે કીધું કર્મ,	
તુજને તો મેલું નહિ, જા ઘણી રાખુ (હુ) રામ.	૭૧
મારકી સ્ત્રી લેઈ પરવેંચી, શુ કામ કીધું દુષ્ટ,	
દશ રૂપિયા આપીઆ, જા અહીંથી પાપિષ્ઠ.	૭૨
હસ વચ્ચેને પૂછિયું, તે વધા કોમળ વાણ,	
અમો બેહુ બ્રાતને, તુ રાજકુવર જાણ.	૭૩
મૃગયા રમવા નિસર્ધા, ને ગયા વન મોઝાર,	
અમતાણી દષ્ટે પડી એ, પરમ સુદર નાર.	૭૪
હસ બોલ્યો હું વર ને, વળ્યું મારૂં મન;	
વિવાદ કરતાં નવ રહું, ત્યારે વદી નાર વચન.	૭૫
તીર મારો લાવશે, બેહુમાં વહેલો જોઈ;	
કામાવતી મુખ ચોચરિ, ભરતા મારો તેહ.	૭૬
અમો બેઠો દોડિયા, તે તીર લેવાકાજ,	
ઘણું રજાળી મુઆ સ્વામા, પરમ આલ્યા વાજ.	૭૭
તીર બેહુએ લાવિયા, પાણુ ના દીડી ત્યાં નાર;	
વૈરાગ્ય આલ્યો મન વિષે, ધિક્ક પડ્યો એ શ સાર.	૭૮
વચન એવા સાંભળીને, ઘણું આવે હાત્ય;	
પ્રેમ પૂર્વક બેહુ જાણુને, બેસાડ્યા લઈ પાસ.	૭૯

૬૯ કોની-કોની મળી ? ૭૫ વળ્યું-માઝ મન એ સ્ત્રીમા વળ્યું. નવ રહું-વિવાદ કરતા અમે ન આટકયા



- સરપાવ આપી વદાય કીધા, આપિયા તોખાર;  
પછે કર્ણ રાખ્યા એકલા, નિજ મેડેલની મોઝાર. ૮૦
- ઉધણોદક મચાગીને, પરાણે કરાવ્યુ મજ્જન,  
વિવિધ અઘર ધાગી અગે, આજ દહાડો ન્ય  
નાના મસોઈ નિપની, બહુ ભાતના પકવાન,  
કર્ણરાય સમીપ ગજા, રહ્યો રૂપનિવાન ૮૧
- ભર્તૃભાગે અનેક સેવા, માય ગયો તે દિન,  
નિશાકેશે મમો થયો, આયમ્યો કશ્યપતન ૮૨
- કામાવતીએ પાસ તેડી, જે હતી જે નાર,  
તમે તેમજ હુ ખરી, આ આપણો ભરતાર ૮૩
- વાત એવી સાભગીને, શીગ નામે સોય,  
વરી છે તુજ વચનથી, ત્યા વેગણ નહિ કોય ૮૪
- કામાવતી તવ પાસ આવી, મછ સોગ શણુગાર,  
હાવભાવે કર્ણરાયને, નમી ત્રણે નાર ૮૫
- દર્ગન પામી કથનું, કયો વિવિધ વિહાર,  
આદિ મવ્ય ને અત માહી, કહ્યો સર્વ પ્રકાર ૮૬
- ત્રણે નારી કર્ણની, ભોગવે ડડા ભોગ,  
નિજેગ ઠણિયો કથનો, ને થયો પગ્મ સજેગ ૮૮

ચોપાઈ.

રૂપ અદ્ભુત નર શોભે કાય, જાણે કો પૃથ્વીના રાય,  
જેતા કામાવતી તેણે કામ, કર્ણક વરને કયે પ્રાણામ ૨૦૨

૮૧ સચાગી-રાગીર ૫૦ રડીને ૮૩ ભર્તૃ ૬૦-ભર્તૃ ( ધણી )ની  
અનેક સેવામા ૮૪ હુ ખરી-નુ પપુ નારી ખરી ૮૫ વગી ૬૦-હ  
કર્ણ તારા વચનથી ( તાગ નામથી . આ બીજો મે રી છે )

- ત્રણે સ્ત્રી તવ લાગી પાય, આનંદ તેને અગે ન માય;  
કર સપુટ કરી ઉભાં ત્યાંય, કર્ણકુંવર ચાંપે હૃદયિયા માંય. ૨
- મેમ સહિત દઇ આલિંગન, ત્રણે સ્ત્રી મુખ પામી મન;  
કર્ણકુંવર છે પોતે રાય, બેદ ન જાણે કો પુરમાંય. ૩
- કામાવતી સરખુ છે રૂપ, લોક સર્વે જાણે એ ભૂપ;  
ત્રીજે વર્ષે મળ્યાં નર નાર, કોઈ વાત ન જાણે બાર. ૪
- રાજ્ય કરે આનંદ સોય, લોક સર્વને મા'મુખ હોય;  
મળને પાળે બહુ મેમ, સદાકાળ ત્યાં કુશળક્ષેમ. ૫
- રાજ્ય બહી પેરે પાળે સહી, કામાવતીની સગે રહી;  
ખડ દશ કીર્તિ થઇ ઘણી, કર્ણકુંવર પૃથ્વીના ધ્રાણી. ૬
- કર્ણકુંવર શોભીતો રાય, ન શબ્દ મુખ કહીએ નહિ ધાય;  
કર્ણકુંવર તેમાટે નામ, રૂપ સખળ મુખ શોભે ધામ. ૭
- રૂપવંતી રમાવતી જેહ, કુંવરને મન વા'લી તેહ;  
રાત દિવસ તે ક્રીડા કરે, તે ઉપર બહુ પ્રીતજ ધરે. ૮
- કામાવતી પટરાણી કરી, વેણુ સુંદરની તે સુંદરી;  
મેમ ઘણા બેહુ જણને મન, ક્રીડા કરે ગમતી અનુદિન. ૯
- સ્ત્રીને મેમ ઘણા પતિ સાથ, સેવા કરે ગમતી દિન રાત;  
જે કર્ણકુંવર ન દેખે દષ્ટ, તો અખળા મન પામે કષ્ટ. ૧૦
- તત્સણુ પ્રાણુ દહમાંથી જાય, પ્રાણુપે વણ્ણમ જાણે રાય;  
એમ કરતાં કામાવતી રંગ, બેડી પિયુતણે આચ્છગ. ૧૧

૨ કર સપુટ કરી—દાર્ય બેડી. ૭ ન શબ્દ—' નહિ ' એવો શબ્દ માગ-  
ણને કહે નહિ. ૯ વેણુ ઈંડ સુંદર ( મધુર ) વેણુ ( વચન ) બોલનારી.  
અનુદિન—નિત્ય.

૧૧ પ્રાણુ ઈંડ—રાયને પ્રાણુપે ( પ્રાણુથી ) પણ વણ્ણમ ( વાહવા )  
જાણે.

કહે અન્યો અન્યે ઘાલી હાથ, નર નારી સુખન દીએ સાથ,  
 કામાવતી કહે તુ મુજ માણ, તુજ વિના દેહથી છાંકુ માણ ૧૨  
 મે પૂર્વે પૂજ્યા હર ધરી, તો તમ સરખા સ્વામી શીશ,  
 બાળપણે પૂજ્યા હતા માત, એક ચિત્ત રાખી દિન રાત ૧૩  
 મત્યક્ષ કૃષ્ણ આપ્યુ ભગવતી, જો મુજને વેચી મહીપતિ,  
 નહિતો કેમ પામુ હું તને, કૃપા કરી અબાએ મને ૧૪  
 વળી વળી વર માગુ નિરંધાર, જન્મો જન્મ તુ મુજ ભરતાર,  
 હરી કુવર મુખ બોલ્યો ત્યાય, મર્મ વાતમુને કહોછો આય ૧૫  
 તમે કૃપા છો દેશ વિદેશ, રાજરીતનો જાણો વેષ,  
 તે સુણતા કોપી સુદરી, રૂદન કરે નીચુ મુખ ધરી. ૧૬  
 ઘાડે રૂદન કરે ઘર માય, માથેથી લટ તોડે ત્યાય;  
 એવુ સુણીને કર્ણભરી, દુખ સળળ પામ્યો તે ઠાર ૧૭  
 હૃદયા સાથે આપે સુદરી, સુખન દે કર કંઠે ધરી,  
 એમ ન કીજે કામાવતી, તુજને હું જાણુ મહાસતી. ૧૮  
 તુજ મુજ પ્રીતિ પૂર્વે સહી, તો આપણુ જે મળિયા અહીં,  
 હસતા વચન કહ્યું જે સોય, તેમાટે કા અબળા રોય. ૧૯  
 દુખવતી દેખીને કાય, મે કાણુમાત્ર રહ્યું નવ જાય,  
 એવુ વચન સુણી પિયુ પાસ, કામાવતીએ કીધું હાસ ૨૦  
 રીસ ઉતરી તત્ક્ષણ સતી, પિયુને હૃદ સાથે ભીડતી,  
 કડ વળગી બેડા સોય, નર નારી મન બોલે જોય ૨૧  
 કીડા કરે બેહુ જણુ અનુદિન, પ્રેમ સળળ નર નારી મન,  
 એમ કરતા સુખદિન જાય, તેણે શ્રી સુખ પામી કાય ૨૨  
 જેવુ દુખ હતુ બેને મન, તેવુ સુખ પામ્યા બેઉ તન,  
 રીડ પામ્યા બન્ને જણુ અતિ, કર્ણકુવર ને કામાવતી ૨૩

## પૂર્વછાયો.

- કર્ણકુવર કામાવતી, નિત્યનિત્ય, નવલા રંગ;  
 સ્ત્રીચરિત્ર ભણે સહી, કામાવતીને સંગ. ૧
- ચોરાશી આસન કરી, રમે રમે નર ને નાર;  
 ભાગ સકળ તે ભોગવે, ત્રણે શય્યા રાજકુમાર. ૨
- એક સમે બેહુજણુ રમે, એકાંતે ધગ્માય;  
 ક્રીડા કરતાં કામિની, રોષ ભરાણી ત્યાંય. ૩
- ત્યારે કર્ણકુવર બોલાવે, વળી વળી કંઠ વળાય;  
 આણુ પિતાની જવ કહી, તવ દુ.ખ પામ્યો કાય. ૪
- નિસાસો મૂકી પડ્યો, મૂર્છા પામ્યો કાય;  
 માત પિતા યુને સાભર્યા, મહાદુ ખ આણુ કાય. ૫

## ચોપાઈ.

- એક વાર કુવર ઘર માંય, માત પિતા સાભર્યા ત્યાય; \*  
 એમની તે શી ગત હશે, મહાદુ ખથી દેહજાંડશે. ૧
- તે દુ.ખ મનમાં નિત્યે ધરે, રાજ્ય સુખ લીલા પરહરે,  
 અન્ન ઉદક તે તજતો જાય, દુર્ગંજ અગ થયો પછે રાય. ૨
- કામાવતી દુ.ખ આણુ કાય, અંતર દુ.ખ તમને શું રાય;  
 ચિત્ત દેખી પોતે આવડે, દેહ તમારી નિત્ય કચમ ઘટે. ૩
- મન માહી દુ.ખ ધરે અપાર, પોતે મેમથુ ડ્યો વિચાર;  
 લાગ જોઈ પછે કામાવતી, પિયુ સાથે તવ બોલી સતી. ૪
- કહો માણુપતિ શું દુ.ખ ચિત્ત, જે નિસાસા (આવડા) મૂકો છો નિત્ય;  
 તે કહો મુજને મહારાજ, અમને કૃપા કરો તમે આજ. ૫

૪ વળાય—વળગીને.

૩ ચિત્ત—ચિત્તની ઉદ્દાગીનતા આવડે—અવઘાય-અમૂઘાય

## પૂર્વછાયો.

- મુખ સંપત્તિ ભરપુર છે, રાજ્ય તમારૂં રાય,  
ભય તમને કોના નથી, તો કા ચિંતા થાય. ૧
- તે કારણ કહો કે થઈ, ભય દુખ સહ્યું નવ ભય;  
દુખ તમારું ભાગશે, સ્વામી વૈકુણ્ઠય ૨

## ચોપાઈ.

- એવું મુણીને કર્ણકુમાર, રાણીશુ ખોલ્યો તેણીવાર,  
મુણ મુવામા મુજને કહ્યું ખરે, મુજને માત પિતા સાંભરે. ૧
- તે વિરહ મુજને મગટ્યો જાણ, માત પિતા વિણ જશે માણ,  
દુખ સબળું છે મુજને આજ, માત પિતા મળવાને કાજ. ૨
- રત્નપુરી રાય કામકુમાર, તે પુરમા રહે છે નિરધાર;  
ભાનુચંદ્ર સહી મારો તાત, હસાવતી છે મારી માત. ૩
- તે મુજ માત પિતા સહી જાણ, તેના વિરહ લાગ્યો નિર્વાણ;  
જો તે માત પિતા મુજને મળે, તો દુખ મારા મનનું ટળે. ૪
- કામાવતી એવું સાલગી, કે થ પ્રત્યે મુખ ખોલી વળી;  
એ દુખ મનમાં આણો કાય, માત પિતા તેડાવો આંધ. ૫
- દૂત એક મોકલો તેણે કામ, સામુ સસરા રહે જે ગામ;  
અધાણ કહ્યાં હતાં કુંવરે જેહ, રત્નપુરી સર્વ શોધી તેહ. ૬
- પણ તે પુરમા કો મગિયું નહિ, દૂત ફરીને આવ્યો સહી;  
કામાવતીને તે ગતિ કહી, નગર તણને આપ્યાં સહી. ૭
- પુત્ર વિદ્યોગે મહાદુખ ધરી, ત્યાથી સર્વ ગયાં નીસરી,  
એના વિના દુખી થયાં તે ઘણ, તેમાટે પુર તજ્યુ આપણ. ૮
- ભાગ્યુ નગર ને લોક સર્વે ગયા, કો વન ગયા કો જોગી થયા;  
એવાં વચન કુંવર સાંભળી, પડ્યો ભૂમિ ને મરડાં વળી. ૯

- સ્વસ્થ કૃષ્ણ કામાવતી સોય, સ્વામી એ દુઃખ આણે કોય;  
હું તમ માત પિતાને આજ, સહી શોધી કાઢીશ મહારાજ. ૧૦
- આસનાવાસના દીધી ખરી, પછે વિચાર કરે સુંદરી;  
માંડ્યું એક સરોવર સોય, ચાકરીએ આવે સર્વ કોય. ૧૧
- તે રાખી સોંપે એ કામ, લોક સળગ આવે તે કામ;  
અંત વસ્ત્ર તેને આપે સહી, વાત દશે દિશાએ ચાલી ગઈ. ૧૨
- કર્ણુક વર સરોવર ફરે, લોક બહુ ત્યાં ઉદર ભરે;  
તે માત પિતાએ સાંભળી વાત, આવ્યાં તે બેહુ વહુ સંગાત. ૧૩
- રતનાવળી જે કુંવરની નાર, ગુણવતી ભામિની તે સાર;  
હું સાવતી માતાનું નામ, ચારે જણ આવ્યાં તેણે કામ. ૧૪
- સરોવર ઉપર મૂક્યો જેહ, નિત્યે નામ લખાવે તેહ;  
તેને જઈ કીધી પ્રણામ, સ્વામી અમને સોંપો કામ. ૧૫
- નિત્યે અંત આપી અમને રાખીએ, સરોવરની માટી નાખીએ;  
એવું સુણી પ્રધાને એવ, ચારેનાં નામ લખ્યાં તતખેવ. ૧૬
- અન વસ્ત્ર આપ્યાં તે કામ, સોંપ્યું સરોવર ખાણવા કામ;  
નિશા સમે પ્રધાને જઈ, રાજને સર્વે ગત કહી. ૧૭
- નિત્યે લોક આવે ત્યાં જેહ, રાજને સભાવે તેહ;  
એવાં વાડ્ય પ્રધાનજ વદે, રાય રળિયાત હવા છે હુદે. ૧૮

પૂર્વછાગો.

- સાંભળ તુ પૃથ્વીપતિ, સુદર સરોવર ચાય;  
દશ દશના લોક બહુ, સળગ ભરાણા રાય. ૧
- આજ ચાર જણ આવિયાં, રતનપુરીથી જાણ;  
ત્રણ નાર એક પુરૂષ છે, વણિક પુત્ર નિર્ભાણ. ૨

ભાતુચ દ શાહ કુરુષ છે, હ સાવતી તેની નાર,	
પૂઠે છે વહુ સાધવી, એક સુવાસાણુ નાર	૩
નામ ધામ સર્વે કહ્યા, તવ સુખ પામ્યો રાય,	
એ માત પિતા સહી માહ્યર, આન દઝોઘ ન માય	૪
જા સેવક તે સર્વને, જીવન વિષે લેઈ આવ,	
અ ન વસ્ત્ર આપી કરી, પછી ( તુ ) મુજ કને લાવ	૫
ભાતુચ દ શાહ હ સાવતી, બેહુ વહુ સગાત,	
મેલેવ વિષે તેડી ગયો, ન્યા કીધુ હંતુ રાજાન	૬
સ્નાન શુદ્ધ કરાવીને, વસ્ત્ર ધરાવ્યા કાય,	
તત્ક્ષણ જાણુ કર્યું પછે, મધ્યાને ન્યા રાય	૭
કર્ણુક વર એણે સાભળી, હૈયે હરખ ન માય,	
માત પિતાને નિર્ભયા, તત્ક્ષણ ઊડી ધાય	૮

## ચોપાઈ

તત્ક્ષણ ઊડી જાય ત્યાય, એકાતે રાખ્યા છે ન્યાય,	
જેમ ત્યા લોક ન જાણે કોય, તેમ રાજા ત્યા આલ્યો સોય	૧
કામાવતી સગે સુદરી, હાથ કુવરને કંઠે ધરી,	
રૂપવતી રમાવતી જેહુ, આગળ પાછળ શોભે તેહુ	૨
ગત દાસી સાથે નરેદ્ર, જાણે તારા દીઠે ચદ્ર,	
સકળ નાર સાથે પરવર્ષી, કર્ણુક વર જોવા સર્વે	૩
કોને હાથ તામૂવ શિક્કળ પાન, કો રહી ચમર કરે રાજાન,	
કો રહી વેણા વાયે હાથ, મહુર રાખ કરીને ગાય	૪
એણી પેરે કર્ણુક વર ત્યા રાય, માત પિતાને જોવા જાય,	
માત પિતા દીડા જોઈને, કુવર હરખ પામ્યો તેટલે	૫

- માત પિતા સ્ત્રી લાભી હોય, સર્વ ઝાળખચું કુંવરે સોય;  
પાસે નદી પછે પછયુ ત્યાં, કોણ તમે કેમ આવ્યા આંય. ૬
- કોણ ગામ નામ તમતણું, દુઃખી તમે દીસો છો ઘણું;  
એવું સુણી સહુ ખોલ્યાં વાણ, અમે વણિકપુત્ર રાજાન. ૭
- ભાનુચંદ્ર શાહ મારું નામ, રત્નપુરી પાટણ મુજ ગામ;  
આ વહુ બે મારી હોય, વડો પુત્ર મૃત્યુ પામ્યા સોય. ૮
- કર્ણકુંવર લઘુ બાળક જેહ, પરદેશે મોકલ્યો તેહ;  
ચૌદ વર્ષ થયાં શોધજ નથી, આ ગુણવંતી તેની સતી. ૯
- પૂર્વે પાપ મહારાં હશે, નહિ તો પુત્ર કાં મૂકી જશે;  
તે એમ કહે તોડી આરા, એવું કહી મૂક્યા નિમ્વાસ. ૧૦
- કર્ણકુંવર જેહ હંસાવતી, ગાઢે રૂઢને કરે તવ સતી;  
હૈયું ફાટે મુખ સામું જાય, તેમ તેમ હંસાવતી રોય. ૧૧
- કર્ણકુંવર તવ ખોલ્યો મુખ, કાં મનમાં આણો છો દુઃખ;  
પૂર્વે પ્રણય કરતાં જેહ, કાંઈ વિશ્વ થયું હશે તેહ. ૧૨
- તે કૃષ્ણ પામ્યાં હંસાવતી, શોક સર્વ ભાંજે ભગવતી;  
કહો સાચું મુજને ત્યાં આજ, તારાં દુઃખ ભાંજશે મહારાજ. ૧૩
- હંસાવતી તવ ખોલી વાણ, કહેતાં હૈયું ફાટે જાણ;  
લક્ષણ કર્ણકુંવરનાં સોય, તમ સરખો હુતો કહી રોય. ૧૪
- ૩૫ કળા ગુણ કુંવરતાણાં, તે સર્વે દીસે તમમાં ઘણાં;  
તેમાટે સત્ય માનો ખરે, તમ દીઠથી મુત સાંભરે. ૧૫
- એવાં વચન સુણી મહીપાળ, ગદગદ કંઠ થયો તત્કાળ;  
નદી ચરણે લાગ્યો રાજાન, તવ માતાને ઝૂંપે સ્તનપાન. ૧૬
- હરે સાથે લઈ બેઠ્યો રાય, હરખે રૂઢને કરે મુત માય;  
તું માતા તારો મુત જાણ, કર્ણકુંવર માનો નિર્વાણ. ૧૭



પછે પિતાતણી મદક્ષિણા કરી, આલિંગન દીધું સુખ ધરી;  
હરખે આંસુ ઝૂટ્યાં પછે કાય, બઈ ભાભીને બેઠ્યા રાય. ૧૮  
આલિંગન દઈ બોલ્યા હરી, તું ભાભી મુજ માતા જરી;  
પછે ગુણવંતી સ્ત્રીને કામ, મેમદાએ જઈ કર્યો પ્રણામ. ૧૯  
પછે એણે દેખી કામાવતી, સામુજને પગે લાગતી;  
હંસાવતી તવ દઈ આશિષ, પુત્ર જાણે સુખ પામ્યા ધરા. ૨૦  
પછે જોડાણીને લાગી પાય, કુશળસેમ પૂછે માંડો માય;  
વડી શાશ્વ ગુણવંતી જોઈ, સહુ મધ્યે પટરાણી તેહ. ૨૧  
ત્રણે સ્ત્રી તવ લાગી પાય, પટરાણી તે કીધી રાય;  
પરસ્પરે સ્નેહ અદકો ધરે, પૂછી કારણ રાજાને કરે. ૨૨

### પૂર્વઘટના.

પ્રથમ નાર હતી ગુણવંતી, કર્ણકુંવરની જોઈ;  
તેને કામાવતી દઈ આશિષ, ચરણે લાગી તેહ. ૧  
પટરાણી તેને કરી, ચારે વચ્ચળ નાર;  
કીડા મન ગમતી કરે, નિત્ય નિત્ય કર્ણકુંભાર. ૨  
પછે માત પિતાને સોંપિયું, રાજ્ય સહુ ભંડાર;  
કર્ણકુંવર સેવા કરે, માત પિતાની સાર. ૩  
રાજ્ય સિંહાસન તાતને, પછે બેસાડ્યા રાય;  
ભાનુચંદ રાજતાણી, આણુ દરી પુર માંય. ૪  
વાત ચાલી દશે દિશા, નિત્ય ધર્મ ચાલે ધર્મરૂપ;  
યશ વાંચ્યા ત્રેલોક્યમાં, ભાનુચંદ ત્યાં જૂપ. ૫  
ચારે સ્ત્રી સેવા કરે, સુખ પામ્યાં સર્વ કાય;  
સર્વ સ્ત્રી સામુતપ્પા, નિત્ય પૂજે પાય. ૬  
માત પિતાને પૂજતો, કુંવર વાણું દિન રાત;

માત પિતાને સહુ કહી, કુંવરે માંડી વાત.	૭
આ કામાવતી તારી વહુ, રાજસુતા મુખાણ;	
સુખ પામે સહુ એકઠી, સત્ય માનો નિર્વાણ.	૮
ભાનુચંદ્ર હંસાવતી, પ્રેમ ધરે વહુ સાથ;	
કામાવતી વલ્લભ ઘણું, સેવા કરે દિન વાત.	૯

## ચોપાઈ.

સેવા કરે બહુ કામાવતી, પ્રેમ સળંગ મન આણે સતી;	
સાસુ સસરાના નિત્યે પાય, પૂજે આરે વહુ ને રાય.	૧

## રાગ ચાલતો.

પંદર વર્ષે વિયોગ યજ્ઞો, કૃપા કરી શ્રીવૈકુંઠરાય;	
કામાવતીનું ચરિત્ર સાંભળતાં, સુખ પામે કાય.	૨
રાખ્ય વરત્યાં રામનાં ને, થયો જ્ય જપકાર;	
એ કથા ને સાંભળે, વિશ્વાસશુ નરનાર.	૩
વિન્નગ કદી થાએ નહિ, મૃદુ પુત્ર ધન પરિવાર;	
ઉદ્ધાર કરતા શ્રીહરિ, સુખ ભોગવે સંસાર.	૪
મૂતપુરાણિક બોલિયા, મુણ કથા રાણારાય;	
નર નારને માંડી કહું, આખ્યાનનો મહિમાય.	૫
એકવીશ અધ્યાય થયા પૂરણ, પરમ કોમળ વાણ;	
ને વર લોકો કથા બાણે, સુણ્યું પદ્મપુરાણ.	૬
અષ્ટાદશ ભારતની માંહે, કથા ન મળે એહ;	
નર નારને સાંભળીને, મન ઉપને સંદેહ.	૭
દાહન પદ્મપુરાણનું એ, વર્ણવ્યો ઇતિહાસ;	

૬ ને ૭—જેજે પદ્મપુરાણ મુણ્યું હોય તે વર ( ઉત્તમ ) સોડો આ કથા બાણે.

અવર કો જાણે નહિ, એ કથા જાણે વ્યાસ	૮
શ્રીરગપદ્મણ વિષે તેના, સર્વ સઘળા કાજ,	
કર્ણુરાય ત્યાનો ધાણી, તે થઈ રહ્યો મહારાજ	૯
એ કથા ક્ષેમળ ને મુણે, વિશ્વાસ આણી મન,	
કોટિ જાગ કર્યાથી ત્યાહે, થાય અધિક પુણ્ય	૧૦
સૂતપુરાણિક બોલિયા, સાભળ ચ દ્રસેન રાજન,	
કવિજન વાણી ઉચ્ચરે, સાભળો શ્રોતાજન	૧૧
એક સો પૂરણ કહ્યા, તે સ્લોક પૂરણ હોય,	
ગર્ભવાસ ન અવતરે, એ સાભળે ને કોય	૧૨

કડવું ૨૨ મુ.

રાગ ગોડી ચોપાઈ.

એણી પેર બોલ્યા સતમુનિજન, સાભળ ચ દ્રસેન રાજન,	
કામાવતીતણી આ કથા, સભળાવી તુજને સર્વથા	૧
ભાવ ધરી સાભળતા એહ, થાય પરમ સંકોમળ દેહ,	
સાભળતા થાયે ઉલ્લાસ, વિમ વીરજ હરિનો દાસ	૨
સવત્ સત્તર ને પચીસ, વિક્રમાશ્વત ભૂમિનો ધસ,	
શાકે પદર નેવુતરા, શાલિવાહનકેરા તે ખસ	૩
પોષમાસ ઉત્તરાયન રવિ, કથા સ પૂરણ અભિનવી,	
કૃષ્ણ પક્ષ ને એકાદશી, એ કથા સહુને મન વશી	૪
સોમવાર શુભ છે પાવન, ઘટી સાત ત્યા ચઢિયો દિન,	
ઉગમતે દિન પૂરણ થઈ, ચ દ્રસેનને વ્યાસે કહી	૫

૩ પદર નેવુતરા-નેવુ વર્ષ જેને જિતર ( પછી ) થયા છે એવા ૫

પદ્મપુરાણુતણો ઇતિહાસ, મર્ગ લહે કો વિરલા વ્યાસ,	
ખોટું બાણી ન દેશો ખોડ, ત્રથ સમોવડ બાધી જોડ	૬
સમ્પ્રદાનો અર્થ ન થાય, પ્રાકૃત અર્થે સહુ મીઠાય,	
મોઢ જ્ઞાતિ દિનિતમ સાર, ઉત્તમ બ્રાહ્મણ કુળ અવતાર.	૭
વૃત્તિ નહિ નિવૃત્તિશુ રહે, રામતણા ગુણ રસના કહે,	
ગમ રત્ન પામ્યો ઉ'લાસ, દક્ષિણ દેશ તાપીકેરે વાસ	૮
કાલિદાસ સરખા કપિજન, રુપરા કીધો પાવન,	
તોહતણા પદપકજ ભજ, સેવક થઈ ખોલ્યો વીરજ	૯
મ્યોકાર્ય અધ્યાય બાવોશ, સાભજતા તૂકે જગદીશ	૧૦

## વધણ.

જગદીશ તૂકે તોહને, એ કયા સાભજે ચિત્ત ધરી,	
ભટ વીરજ એમ આચરે, એક વાર બોલો શ્રીહરિ	૧૧

૮ વૃત્તિ ઈ૦—કનિને કાઠ વૃત્તિ ( નિર્માદ સાવન ) નથી, તથાપિ તે નિવૃત્તિથી રહે છે રામ ઈ૦—રામરૂપી રત્ન તે પામ્યો છે—રામભક્ત છે દક્ષિણ ઈ૦—દક્ષિણ દેશમાં તાપીને તટે બગ્દાનપુરમાં વાસ છે

# વલિરાજાનું

## આલ્યાન.

ગગ કુદારે

મધમ ઉમયા ઈશ્વર આગધુ, વગી યઈ ગયા જે જે સાવુ રે,  
 ગુરૂપાથી ગમને લાધુ, અગિરાળ હુ વર્ણુ રે ૧  
 અક્ષર પુગણુમા નામ દે જેનુ, ગુણુ ગાયન માહ હુ તેનુ રે,  
 આજ અરિત વર્ણુ એનુ, સમરૂ વામન ભગવાન રે ૨

ઢાળ

વામનજીનું ધ્યાન ધરીને, ગુણુ ગાઈશુ આજ,  
 મગ્ધનીને પે'લી સમરૂ, થાયે જેથી કાજ ૩  
 તુ શ્રદ્ધાણી તુ રૂદ્રાણી, તુ દે મોટી દેવ,  
 આર નામથી અતુર તાગે, કરે તમારી સેવ ૪  
 ૫ ગુ પરત કંઈ પેર અઢગે, તેમ મ્તુતિ કેમ થાય,  
 કરૂણા કરો તો ગુણુ તમારા, કવિ વીરજી તો ગાય ૫  
 મુગાને તો માતા આપે બોલતા કીધા સાગ,  
 રજાર હબે ગોવ લપે પાણુ પામે નવ આઈ પાગ ૬  
 શ્રદ્ધપુત્રી ને હસનાહની, મયૂર વા'ન માર,  
 તેના તે કંઈ પાર પામીએ, ગુણુ છે અપરમપાગ ૭  
 તુ આઈ મોટી બોચરમાડી, અગા કરે માર,  
 ગ્રથ પરિપૂરણ કરજો મારો, આઈ ઉતાડી પાર ૮

૪ કો હુ—કેમકે સૌ તમારી નામ કરે ૫ ૫ ગુ—પાગ

૬ આઈ—મા

આરાસુરમાં આપ બિરાજે, બૌચર અંબે માત;	
જગ બાધે વિખ્યાત અપારાં, સેવકને છે સાક્ષાત.	૯
મારું ગજુ શુ ગુણ ગાવાનું, આદ્ય દેવ અવદાત;	
કાલા ઘેઝા બોલ માનજે, વીરજી કવિના માત.	૧૦
રાકર છે તમે બોળા શંભુ, ગુણ ગાઈ કપી પેર;	
અથ પૂર્ણ કરવાને કરજે, તમે ઘણેરી મે'ર.	૧૧
ગણપતિના ગુણ ગાતાં હાર, શુદ્ધિ પ્રુદ્ધિ બે નાર;	
અપાર મહિમા તારો દેવા, છોકરા છે ચાર.	૧૨
લક્ષ લાભ બે પુત્ર તમારે, બે કુવશીઓ સાર;	
કરો કલ્યાણ તમે સહુ કોઈ, કવિ વીરજી પામે પાર.	૧૩
મોટા કવિ અનંત થયા છે, નરસંઘ મેહેતા નામ;	
સુરદાસ કબીરજી કહીએ, ભજ્યે સુદરશ્યામ.	૧૪
નરહર નારાયણને નમીએ, કવિ મોટા ગુણવાન;	
મીરાંબાઈને ભાવે નમતાં, મળશે મોટું માન.	૧૫
પાવનરૂપ મણુ પ્રેમાનંદ, ગુણ ગાતાં લજ્જતય;	
મણુના નામે ગુણ ગાઈએ તો, કોઈથી શું સમજય.	૧૬
કૃપા થાય જો પરમાનંદ, તો કવિ વીરજી થાય;	
અનેક કથાઓ કરીને વીરજી, ગુણ ગુરૂના ગાય.	૧૭
બિરાજાનું આખ્યાન કહું, જે મોટો છે મહારાજ;	
જેના તપ બળથી જાણો, મણુજી આવ્યા વાજ.	૧૮
તેના ગુણ ગાવા છે મારે, ગુરૂએ વામન ગાયા;	

૧૦ અવદાન—નિર્મળ. ૧૨ ચાર—લક્ષ, લાભ, એ બે પુત્ર અને ગિદ્ધિ, સિદ્ધિ, એ પુત્રીઓ. ૧૬-સજ્જતય ધૃમ—પ્રેમાનંદના ગુણ ગાતાં મને લજ્જા ઉપજે છે કેમકે તે મારાથી યથાવત્ ગાઈ શકતા નથી !

- બગિરાજને અમો વખાણુ, કન્ને કવિ-ત્ત સાચા ૧૮  
 નવે રસે ને અવકારથી, કવિતા કવ્વા ધારૂ,  
 ગાણ ઉકુ હુ ગજ નેટલો, કરીશુ સારૂ સારૂ ૨૦  
 કવિતા કવ્વી ગુરુકૃપાથી, બુદ્ધિ નેઇએ કાઈ,  
 અલકાર તો સાગ નેઇએ, રસ નેઇએ વળી માહી ૨૧  
 તે સહુ મૂકી વરણુન કરીશુ, શ્રેતાડેરે કામ,  
 કથા વાચશે પ્રાણાણુ લોકો, બગિરાજની ગામે ગામ ૨૨  
 પ્રજા મહાદેવ અને વિહ્વળ, કરન્ને સરવે સા'ય,  
 વીરજી કવિની વિનતિ તો, ધન્ને હૃદયા માય ૨૩  
 ભાગવત ભારત પુરાણુ પૂગ, સરવે વાચી વાચી,  
 બગિરાજની કથા અમે તો, એકડી કીધી સ ચી ૨૪

### વધણુ

- સાચી સાચી કથા કીધી, બગિરાજની આજ રે,  
 કૃપા કરો ભગવાન પ્તી, તો તો થાયે દાન રે ૨૫

કરુતુ ૨ જી.

ગગ ગોડી

- તેથી બળિને થઈ ચટપટી, મારા વડાવા જેવું કરું ખટી. ૩
- તો તો થાચે માફ નામ, એમ ભરી બળિસાજએ હામ;  
પછે ક્યો તેના વિચાર, અચરજ વાત વિચારી સાર. ૪
- જે લઈએ ઈંદ્રનું રાજ, તો તો થાચે મોટું કાજ;  
પ્રહલાદ પરમેશ્વરને ખોલાવ્યા, દુષ્ટજનને તો ઠીક હડાવ્યા. ૫
- તેમ ઈંદ્રાસન લેતાં થશે, મણુ પાળવાને આવી વસે;  
એમ વિચાર કરી રાય બળિ, તેને દાનવની જોડ મળી. ૬
- અર્ધ કહ્યું કરવું રાઈ તેમ, એમાં દાનવનું છે દોષ;  
બળિએ વિચારી જે વાત, થઈ દેવમા તે વિખ્યાત. ૭
- થઈ દેવને ચટપટી, જાશે મરજાદા આપણી ઘટી;  
વિરોચન જે બળિનો બાપ, તે પાણુ બળિચક્રી મનવાળો સાફ. ૮
- મણિપુરમાં તો રાજ્ય ફરે, સર્વનું ઘણું પોષણ કરે;  
બળિસાજને મન એવી વાત, મને મળે રાજ્ય કરૂં ઉતપાત. ૯
- એમ વિચાર કરીને રહેતો, વાત કોઈ આગળ નવ ફેંતો;  
પિતા પાળે પુત્રનું લાડ, મન મનવતો તેનું સાર. ૧૦
- આવે ઋષિ મુનિ અનેક, જોઈ બળિને કેંતા વિવેક;  
આ તારો પુત્ર થશે ઘણું ગૂરો, પડે લલનારાને પૂરો. ૧૧
- એની કીર્તિ થશે જગ માહો, એ તો બાપી નહિ રાખે કાંઈ,  
એનાં ચિન્હ જુઓ તમે રાય, જેને જોવાથી સુખ થાય. ૧૨
- એની નિહા છે તેની બાણો, એને જોઈને સુખ માણો;  
એના રૂપથી વળીઓ દેહ, ઘણો દાનેશ્વરી છે એહ. ૧૩

૩ સાદ પૂર્વો-હોદ્દારો દીવો. અર્થાત્ મદાય કરી વડાવા-વડવો-પ્રહલાદ. ખટી-ખાટી કે ખટપટ કરી. ૪ અચરજ-આશ્ચર્ય જેની. ૫ પાળવાને-છંદને પાળવાને.

૧૧ જોઈ ઇન્દ્ર-બળિને જોઈને તેના ભવિષ્યનો નિરેક તેના પિતા વિરોચનને કહેતા.



- એના પુણ્યતણા નહિ પાર, જે જાણે છે સાર અસાર,  
એને શુક્રાચાર્યે તે સારો ભાગ્યાવ્યો, એને દાનેશ્વરી તો બનાવ્યો ૧૪
- એનું બાળ પગક્રમ છે સાડ, એનાપગ દેવ સર્વે વાડ,  
એવા પુત્રના પિતા તમે, વસો સ્વર્ગમા કેમ કહું અમે ૧૫
- તમે પામશે પદમધ્યામ, એવા પુત્ર તમારાના કામ,  
બાલવાતણા મોટો વિવેક, એના જોઈ તમે રાય ટેક ૧૬
- એની આખડી છે અણિયાળી, એ તો દીસે ઘણો ભાગ્યગાળી,  
એનું થાશે નવખડે નામ, એનાથી સહુ હારશે હામ ૧૭
- એની કીર્તિના વાગશે ઢાલ, એ તો સહુને નહિ કોઈના બોલ,  
એવા એવા કર્યો જ્યારે વખાણ, વિરોચન મન હરખ્યો જાણ ૧૮
- મારે પુત્ર ભલો જે ભાઈ, મારા પર રીઝ્યા જદુરાઈ,  
જ્યારે લક્ષણવતો એહ, સોપુ રાજ્યભાર છે એહ ૧૯
- એમ રાચે કર્યો વિચાર, શુક્રાચાર્ય શીખવતા સાગ,  
ભાઈ બળિરાજ સાબળ તુય એક વાત કહું છું હું ૨૦
- જો માને માડ જાણ, તો તો કડે હું તારા વખાણ,  
દાહિતુ કામ સોપુ તુને ભાઈ, તે તો મનમા રાખે સમાઈ ૨૧
- કરજો કારજ રાજ થાવ, હું તેનો કહું આજથી દાવ,  
જો તમે ગજ થાઓ ભાઈ, તો લેજો સર્વ તમે તો જાઈ ૨૨
- તારા પિતાએ નથી કયું જોઈ કરજો બળિગબળ તો તેહ,  
થાશે જગમા સાડે નામ, સચવાશે અમુગનું કામ. ૨૩
- એમે ઉપદેશ કરતા ગુરુ, વળી રાખતા ન કાઈ અધૂરુ,  
તેવી મન થાતુ બળિનું ગી, કારે ગજ્ય મળે મને બળી ૨૪

એમ શીખતો વિદ્યા રાય, કાળ જતો ઘણો ન્યમ વાય;  
ધન્ય ધન્ય દવાધિદેવ, કરીએ એવા ભક્તની સેવ. ૨૫

વસણ.

એવા ભક્તની સેવા કરવા, કવિનાં મન પ્રસન્ન રે;  
ગુણ ગાવાને થાચે નિશદ્દિન, ઘણું ઘણું તો મન રે. ૨૬

કંડુવું ૩ જીવું.

રાગ મેવાડો.

કહું એક ભારતનો ઇતિહાસ જી, જેથી શ્રોતાની પહોંચે આશ જી;  
થયો બળિરાજા-જ્યારે મોટો જી, તેના કોઈ નહિ ત્યારે નોટો જી. ૧

ઢાળ.

નોટો નહિ બળિરાયનો, પૃથ્વીકેરી માંય;  
વિરોચને વિચારિયું, વૈરોચનને થાપું રાય. ૨  
એવે એક સુકેશી કન્યા, અતિ મનોહર રૂપ;  
તેને પૂઠે ગયો બળિરાજા, ત્રિભોવનનો જૂપ. ૩  
હો સુદરી તું વરે મુજને, તો થાય તારું કાળ;  
તે કન્યામાટે સુધન્વા પ્રાણાણુ, દોડી બેઠો રાજ. ૪  
મને વરો તમે માનની, અમો ઉત્તમ કુળના ધ્રુવ;  
અમુર જાતે બળિરાજા, એનાં નીચાં કર્મ. ૫  
બળિરાય કે' તું કન્યા માને, તો તો વરો તમે અમને;  
મોટા રાજ્યની રાણી થાશે, કહું છું અમે તમને. ૬

૨૫ વાય ઇન્—વાયુની પેઠે ઘણો કાળ વીતતો.

૨ વૈરોચન—જિવિ. ૪ સાગ—સાહિત્ય. અર્થાત્ કામ ધ ધો તત્ત્વે બેઠો હતો.

- મુકેશીએ વિચારિયું, આવી મોટી આંટી;  
હુ નારી ત્યારે તો કે'વાવુ, જ્યારે જડ બેને ખાંટી. ૭
- ને ઉત્તમ હોયે તેને વરૂં, એવી વિચારી મત્ય;  
પછે મુકેશી ત્યાં ઉચરી, જેનું રૂપ છે અત્ય. ૮
- વરૂં તમને નહિ ચિંતા, પણ મારૂં પણ છે એક;  
ને પાળે તેને અમો વરૂં, મુણે તેહ વિવેક. ૯
- મારે કુળ ઉત્તમ સ્વામી વરવો, તમોમાં કોણુ શ્રેષ્ઠ;  
ને ઉત્તમ હુજો તેને અમો વરૂં, તણ દધિયું નેષ્ટ. ૧૦
- ત્યારે કન્યા લોભથી, બને કે' અમો હંચા;  
કન્યા કે' ઠીક ત્યારે તો, તમો બને રૂચ્યા. ૧૧
- પણુ બેમાંથી ને હંચો હોય તે, થાયે સ્વામી મારો;  
ન્યાય કરાવો ત્રીજ પાસે, સારૂં ને વિચારો. ૧૨
- એવે ત્યાં વટવાડ થઈ, મુધન્યા કે' હું મોટો;  
બાજિરાય કે' તુ તો બ્રાહ્મણ, મારાથી છે ખોટો. ૧૩
- એમ માંહે માંહે લડાઈ થઈ, તેમાં કરતા પોણુ;  
ને નીચો કરે તે દામ થાયે, કરે છે ન્યાય કોણુ. ૧૪
- નીચો તે તો જીવતા મુધી, સેવક ધધન રે'શે;  
ચાકર છે એ તો માગે, એવું બુખે કે'શે. ૧૫
- એવી શડ બનેની થઈ, તેના કડે ન્યાય કોણુ;  
મુકેશીયે પામે જડ, એવું લીધું પોણુ. ૧૬
- ત્યારે મુધન્યા કે' એમ નહિ, કરે તારો પિતા ન્યાય;  
ને હંચો કરે એ તને તો, પછે થવાનું તે થાય. ૧૭
- વારૂ કહીને બને ચાલ્યા, ગયા વિગેચનની પામ;

- મુધન્વાને પેરોચન, ઊભા ન્યાં ઉભમ. ૧૮
- અમો પુત્ર તારા, આ છે બ્રાહ્મણ, કમે તેનો ન્યાય;  
એ કહે છે અમો મોટા, અમે કહું છું નાય. ૧૯
- ત્યારે મુધન્વા બોલિયો, વિરોચન તમે મુણો;  
ખરો ન્યાય તમે કરો આને, અમથા નવ તમે ધૂણો. ૨૦
- તમારો પુત્ર જો હારે તો, થશે સેવક મારો;  
વિચારી ન્યાય કરજો તમે, ખરી વાત વિચારો. ૨૧
- જો હું નીચો હઉં તો, જાયે કન્યા મારી,  
એ ઊંચો હરે તો આને, આ મુડેગી વરે સારી. ૨૨
- એ શઠ અમાની તમે જાજો, છે મને વિશ્વાસ,  
બળિ કે'છે જાતિ કુળમા, અમારી ગોટી આશ. ૨૩
- એવું જોડન નિગચન તો, કરે ઘણું વિચાર;  
બોલે નહિ તે ઘણું ધુંચાયો, લાગી ધડી ત્યાં વાર. ૨૪
- ત્યારે મુધન્વા તો જોવે બોલ્યો, કેમ કમે છે વાર,  
જો અન્યાય બોલ્યો ગત, તો તો ઘડ્યો કાર ૨૫

જઈ પૂછ્યું તેમને નમી દેવ દૈત્યના બાપ,	
આજ મુનિ । મટાડીએ, હવે અમાગે તો તાપ	૩૦
વાર કટીને બેસાડયા, ઝહો શુ છે કામ,	
ત્યારે રાય બો ચો સુણો તમે, પ્રભુ સુ દગ્ધ્યામ	૩૧
સભામા ડોઈ પૂછે તેના કરે નહિ જો ન્યાય,	
તેનુ પાપ તો કો તમે કોટલુ (ન) કેવુ દુ ખ થાય	૩૨
વળી કંઈ બોલિયે નહિ તો, તેનુ પ્રમ થાય,	
ત્યારે કથપણ બોલિના, સુણો તમે રાબય	૩૩
જાણ્યા છતાં જો ન્યાય નવ આપે તે પડે નરખની માય,	
વરુણના પાશમા બધાએ, છૂટે નહિ તે ત્યાય	૩૪
જો અન્યાય કરે તે તો પામે, માગમા માડા કામ,	
તેના તો છૂંકો નવ થાયે બને સભાર્યાં ડોય રામ	૩૫
અપ્રેમની નર્ય બદલાયે ત્યા બોને જો ખોટું,	
કાંઈ ન બોને તેનુ તો પ્રુણ્ય જાય છે મોટું	૩૬
મ દેહ પાતુ જો બોને તો, તે પાણુ પાપી થાય,	
સભામા બેસનાં થાયે પાપી સુણો રાય	૩૭
જો અન્યાય પ્રે તેને તો અતિએ દુ ખ થાય,	
ધર્મ વચનનો નિર્ણય કે' નહિ, (તેની) કરે નહિ કો સા'ય	૩૮
સાત જન્મના કરે ॥ પ્રુણ્યો, અનેન્વારના જે ડોય,	
મોદ જન્મના જાય તેના કલ્પ વિચારી રોય	૩૯
દ મ ગયુ પુન મુચ્છા માયે ડોયે દેવ,	
લીવેતુ આપતુ પાતુ ડોય, મામ ન રયતુ કે'વુ	૪૦

- ધણી વગરની ધણીઆણી, રાજ્યે આલ્યો સોય;  
 વાંઝીઆ હોયે, વાધે આલ્યો, પરણ્યા વની સ્ત્રી કોય. ૪૧
- એ દુઃખ જેવાં તેવાં જાણો, અન્યાયનાં છે દુઃખ;  
 એવું બ્રહ્માજીએ કહ્યું છે, એથી જાણે સઘળું સુખ. ૪૨
- એ દુઃખ અને બીજાં ઘણાં, ખોટું ખોલનારને થાય;  
 એવું સુણી ત્યાંથી આલ્યો, ગયો ઘેર તો રાય. ૪૩
- પુત્રને અને સુધન્વાને, ખોલાવ્યા સભાય;  
 પછે રાજા ખોલિયો, જેમ પુત્રને દુઃખ થાય. ૪૪
- સુધન્વા તો શ્રેષ્ઠ છે, એના અંગીરા બાપ;  
 મારાથી તે શ્રેષ્ઠ છે, તેવી એની માની છાપ. ૪૫
- માટે પુત્ર મારા તમે થાઓ, છવતા સુધી દારા;  
 ત્યારે સુધન્વા કે' સુણો રાજા, પુત્ર સ્નેહની તજી આશ. ૪૬
- તો હું પણ એને ઘોડી દઉં છું, છવો વર્ષો રાશ;  
 આ તો કયા અમે ભારત જોઈ, કરી છે પ્રકાશ. ૪૭
- વિશેષનનો મહિમા ગાયો કેવો એનો ઉભરા;  
 ધન્ય ધન્ય ભાઈ એવા રાજા, નામ થયું પ્રકાશ. ૪૮
- હવે રાજા બળિ થાશે, કહીશું તે પ્રખ્યાત;  
 ભારતકેરી કયા કહી છે, મુણી ગ્રાતા વાત. ૪૯

### વલણુ.

- ગ્રાતા સહુ કોઈ સાંભળો, બળિ રાજા થાય ગે;  
 સુગ્રામ્ય અને દાનવ, ખુગી વગ્ના ત્યાં થાય રે. ૫૦

કડતુ ૪ થુ.

રાગ મારૂ

- થયો વિરોચન અતિ વૃદ્ધ સોપી વંદેચનને સમૃદ્ધ,  
પછે પોતે ગયો વનમાય, કર્તુ તપ અતિગથ ત્યાય ૧
- થયો તેના તો સ્વર્ગ નિવાસ, હવે બજિરાયની કહું આગ,  
તેણે પિતાના ગયા પુઠી, રાજમાનની વાગી મુઠી ૨
- કરતો દાન અ તાર તો રાય, કરિયા મ ની ઘડ્યું સુલસ્ય  
તેના કહું છું અમો તો નામ, મુણ્ણે શ્રેતા વક્તા તમામ ૩
- બસે બાગ ત્યા મ ની મોઠા, ડિલ આદિક છે નહિ જોઠા,  
મામ તો સોળહજાર, કુમુદ વિકુમુદ છે અતિ તાર ૪
- મુગ જેવા કર્યા જે રાય, તેવા મુગરાય કરતા સા'ય,  
સેનાપતિ છે એક લાખ, વૃત્ત સુવૃત્તની સારી આખ. ૫
- દેવને ત્યા છે દયગ્રીવ જેવા, મુગટ રાયના હયગ્રીવ તેવા,  
એના બાંધવ છે રાત સાગ, ચાકાજ નાકાજ લાકાજ સાગ ૬
- ઉપમત્રીની નથી જોઠ, લટકે લટકે ત્યા દેતા દોઠ,  
વિનાદ કરાવનાર અપાર, વદવૃદ્ધ આદિ નામો સાર ૭
- કર્યો તેમણે મળી વિચાર, જઈ દેવને જીતવા સાર,  
પછે દ્વિ સાથે કરવા યુદ્ધ, મળિયા રાક્ષસ કુળના ગુદ ૮
- મારી હાક ને દ્વિ જોવાવ્યો, બધો મહીમ જળ કે લાવ્યો,  
આવ્યો દ્વિ લડવાનેકાને, યયુ યુદ્ધ ને ડકો વાને ૯
- થયો જેનેકાર ત્યા તો, દેવ જીતીને ચા થા જ્યા તો,  
વળી બીજવાગ ગયો બજિરાય, વઢ્યો દાનવ મેળી ત્યાય ૧૦
- માર્થા દેવને મોકમ માર, નાહા દેવ તો અપરમપાર,

૧ સમૃદ્ધ—મમૃદ્ધિ. ૨ રાજમાનની મુઠી વાગી—રાજમાન દાપમ,  
૪ થુ ૬ દયગ્રીવ ઈન્—જેવા દેવો ત્યા દયગ્રીવ ગવર્ણ છે તેવા બજિરાય.  
પશુ દર્શી ( ઘેાડા જેવી ડોક નાળા અમુર ) છે ૧૦ મળી—મેળા કરી.

- તેથી થઇ રહ્યા ઘણા પોકાર, કરે દેવ તો મળી હોકાર ૧૧
- એ દમ આવી પડિયા જ્યારે, બળિગબળએ બાણ માર્યો ત્યારે,  
નાહ વાજ્યા બાણ અપાગ, દેવ કરતા તે મન વિચાર ૧૨
- ઘણા ભોગળો છે એ ભેદ, એને કહીએ મંદિરે ખોદ,  
જલ મળ્યા બહુપતિ જ્યારે, શુદ્ધાર્ય પધાર્યા ત્યારે ૧૩
- કહી મ વિ ને ગજયા સર્પ, દેવતણે તો ગયો ગર્ભ,  
દેવને કહે દાનવરાય નિત્ય તમે આવો મારી મનાય ૧૪
- એણુ મારે કરવુ કામ, જીતનારવુ રહે જેમ નાન,  
દેવસાહે કહી માન્યુ સર્પ, વુલ કરતા ગયોછે ગર ૧૫
- જ્યારે માન્યુ દેવતા મોટા, ત્યારે બળિ ચા-ચા જોના નવ મળે જોટા,  
ગયા મેન સ કે હી સર્પ, ઉતાર્યો છે દેવનો ગર્ભ ૧૬
- ગયો પુરુષા પાધરી વાટે, દેવ તો બગિયા હુઆટે,  
નિત્ય બહુપતિને જલુ, હ્રિ કે વેકાય ન આતુ ૧૭
- કરે વાધુ તે સેવા બળિ, કરે અગ્નિ તે ચાકડી મળી,  
વમુ આ ને ગર્ધન સર્પ જાય બળિગબળને ત્યા સર્પ ૧૮
- હ્રિ મગજને મિયે જાય, તેવુ આદર સતમાન થાય,  
પાણ મનમા તે મોળી આગી, ગયો દાનવ તો જે ખાટી ૧૯
- તનો ઉપાય એક ન મળે, દેવ બળિગબળથી ધુત્રે,  
ઘટે ન કરે બળિગાય, તેથી દેવથી માઇ ન થાય ૨૦
- મહાપવિત્ર ર જ બળિ, દેવ તેને સહે કેમ બળી,  
બહુ બહુ ઉપાય મરના દેવ, તો ન દુનિ નહિ કવી સેવ ૨૧
- પાપીને દા પડે બાઈ દેવ, પુણ્યશાળીને શુ કરે એન,  
એમ કરતો બળિરાય નહ, ત્યારે ખો યા શુક ન ગંગા ૨૨
- જાય તોગ પુણ્યનો નથી પાગ, માનો એક અમાગે સિયાર,  
કો તમે અશ્વમેધ તો સોય, લ્યો દ્રવિની પદની તોય ૨૩



- યજ્ઞ જ્ઞે ત્યાં થાય તો, પુણ્યરૂપી મજે ધન. ૭
- એક યજ્ઞ જ્ઞે તમે કરો તો, શતનું થાયે પુણ્ય;  
જ્ઞે સો યજ્ઞ બળિ ત્યાં કરો તો, રહે નહિ કંઈ ન્યૂન. ૮
- પણ ત્યાં પ્રાણણ જ્ઞે વસે, તેને આપો ઘણું ધન;  
પછે ભૂમિ તેજ લેવી, પ્રસન્ન કરીને મન. ૯
- રાજા કે' અમો તેમ કરું, નવ પ્રાણણ પામે દુઃખ;  
એવી રીતે ભૂમિ લેશો, થાશે સહુને સુખ. ૧૦
- પછે આજ્ઞા માગી ગુરૂની ને, ગયો પોતે રાય;  
ભૃગુપુરના પ્રાણણને, ધનની આપી સા'ય. ૧૧
- ધનથકી કહો યુ' ન થાયે, બેઠો વેચે બાપ;  
ધનથકી તો જાય સર્વે, તનતાણા પરિતાપ. ૧૨
- ધનને કાળે ઘરણી વેચે, ધરતી વેચે હાથ;  
ધનને કાળે લઠવા આવે, કરે બીજા ભૂપ સા'ય. ૧૩
- એ વિધિ તો ધનકેરી છે, ધન સર્વે થાય;  
ધન આપતાં ન મજે એવુ, નથી કંઈ મહી માંય. ૧૪
- પ્રાણણને જમાણું ત્રમાણું, આપ્યું જ્યારે રાય;  
માગેલી ભૂમિ આપીને સહુ, વશિયા બીજા જગાય. ૧૫
- રાજા મન પ્રસન્ન થયો, ગયો મણિપુર ગામ;  
ગુરૂને જઈ નિનતિ કીધી, કરી આવ્યો હું કામ. ૧૬
- ગુરૂ કે' તમે રૂક કીધું, હવે કરવો ત્યાં મંડપ;  
મંડપ થાયે પછી માગજે, દેવની પાસે આપ. ૧૭
- અશ્વમેધનો ઘોડો જ્ઞેઘજ્ઞે, તે છે ઈંદ્રની પાસે;  
તું રાય તેથી તે આપશે, તારાથી જ્ઞે ત્રાસે. ૧૮

- પાડુ ગુરુદી એમ કગીશુ, મડપનું તમે દાખા;  
ભૂમિ ભરીને જો આપો તો, ખરચું દ્રામ અમે લાખો. ૧૯
- ગુરુ શુક્રાચાર્યજી અને રાજા, ગયા ભૃગુપુર માય;  
મડપકાળે ભૂમિ બનાવી, રીઝયો રાજા ત્યાંય. ૨૦
- દગ દશથી રાજા તેડયા, તેના તેડયા સુતાર,  
કડિયા શીંપના વેત્તા તેડયા, બીજાને નહિ પાર. ૨૧
- કરોડ કડિયા સુતાર તેડ્યા, આવી મગિયા ત્યાંય;  
રાજાએ તો પછે સોખ્યું, મડપનુ કામ જ્યાંય. ૨૨
- મડપ એવો કરો તમે, જેનો કોઈના નવ કોધો;  
મર્ય કહે રાય તેણું કીજો, અર્ય અમારો સીધો. ૨૩
- આપાર ધન તેઓને આપ્યું, મડપ ત્યાં ચાણાય;  
રાત યોજનમા વિખાર તેનો, મારાથી શું ભણાય. ૨૪

### વક્ષણુ.

- ભણાય શેપથી એવી મોલા, હલ્તર જેને ઇભ રે;  
મોર પોપટ મેના કાઢી, વાઘ વડુ ને ઇભ રે. ૨૫

### કુટુબું ૬ કું.

### ગગ ગાંધાર.

- મડપ કરવા માડ્યો રે, તેના વર્ણનની મતિ દોડો રે,  
લીપી સોનાની ગારે ભીતો રે, ચિત્રનો વાઘ જોઈ સાથ બી'તો રે. ૧
- કાઢ્યો ચિત્ર તે ચાગે પાસ રે, જાણે પોલીને આવે પાસ રે;  
મણિ જડિયા તે કરોડો લાખ રે, તેની શોભાની શી સાખ રે ૨
- દાનવ માનવનાં ઘણા ચિત્ર રે, ભૂમિ મડપની છે પવિત્ર રે,

બાવ્યા ચ દગવા તે અપાર રે, જેના વર્ણાણે નહિ પાર રે ૩  
 હસ્ત કમણે આધ્યા હીર રે, જે જેનને જાયે ધીર રે,  
 મખમલ બાસતો ને દરીઆઈ રે, જેની શોભા બની છે ભાઈ રે ૪  
 મૂકી ચ દરને ધૂવરી સાગે રે, જેનું મન થયું છે ભાગી રે,  
 મૂડી બારી અટારી ને બળી રે, જેમાવી જાયે બહુ ભાળી રે ૫  
 સાટીના તો પાથરિયા પાટ રે એવો ક્યો છે ત્યાં નાં રે,  
 પેસે મહમમા કોઈ આવી રે તેના કુખ તો જાય લખવી રે ૬  
 જડયા કાચ તે ચારે પાસે રે, બળે ચચ્યા રૂપ તો ભાસે રે,  
 તે માહી પૂયું છે શેનક રે તેની શોભા તે હું રી કહું રે ૭  
 મીનાકારી કામ છે ધણું રે, જેનું વર્ણન જાયે ન બન્યું રે,  
 હીચોળાખાટ્યોના નહિ પાર રે, કયાં મહપ એક હંતર રે ૮  
 બાવ્યા માળા તે બેસવાખજે રે, તે તો મહપની મધ્ય રાજે રે,  
 કરી દીવાની રૂઠી સોઈ રે, મન મોહ પામે તે જોઈ રે ૯  
 એરી આનદની લે'ર કીરી રે, વણી સમૃદ્ધિ માગી લીરી રે,  
 રાયે જે જોઈએ તે આપ્યું રે, વળી માગણું કુખ કાપ્યું રે ૧૦  
 માગે એક તો આપે બેગ રે, તેને આપો એવું કો કય રે,  
 પાથર્યા પાથરણા ભગગચી રે, તેની શોભા તો થઈ અચી રે ૧૧  
 ચીતર્યા ઘોડા ત્યાં તો કચી રે, તેની લઢવાની જોડ મચી રે,  
 ચીતર્યા હાથી તે સિહવદ્ધીપ રે, ચીતરી સમુદ્રની તો છીપ રે, ૧૨  
 એવો મહપ કીધો મોટો રે, જેના જગમાહી નહિ જોડો રે  
 પછે કહ ક્યો છે વચ્ચે રે, જોઈ મનકુ તે માહી પચે રે ૧૩  
 જડયા ઘાભને મચના કકડા રે, જેનાં હાંડે છે અકડા રે,

૪ હસ્ત કમણે-હાથના કળીવથી રેના અથવા મોટા હીરના ઢોંગા (?)

૭ મેનક-મોનુ

- યઈ રહી તે રંગની રેલ રે, જ્ઞેનારો થયો છે બેળ રે. ૧૪
- પછે રાત્ર જ્ઞેવાને આવ્યા રે, ભસ્ત શીવણિયાં બહુ ભાવ્યા રે;  
શુકાચાર ગુરુ છે સાથે રે, રાય વદતા ઝાઝી હાથે રે. ૧૫
- ગુરુ જુઓ દેવનાં આ તો ચિત્ર રે, પછે દાનવ યશ પવિત્ર રે;  
ખેતું યુદ્ધ લખ્યું છે આંહી રે, તમે સીતર્યા છો ગુરુ માંહી રે. ૧૬
- આ જુઓ રાજ્ય આપણું મલિ રે, જ્ઞેધ થાય ગુરુ ખુશી રે;  
કરે દેવ તો સેવા તમારી રે, એ તો વાત લાગે છે મારી રે. ૧૭
- જાણી વળું સર્વે પેર રે, એ તો તમારી છે મે'ર રે;  
એમ વાતો કરતા આવ્યા રે, દેવમંડપમાં બન્ને ભાવ્યા રે. ૧૮
- થાશે યજ્ઞ એમાં નથી વાંધો રે, ચરુ જુઓ એમાં સંધ્યો રે;  
ઈંદ્રે રાય પૃથ્વીના ચઢાવ્યા રે, યુદ્ધ કરવાને ક્રોધ ન આવ્યા રે. ૧૯
- એણું બજિરાયનું છે બળ રે, સકળ પૃથ્વીની હાથ કળ રે;  
તેવા દેવ છતેલા અનેક રે, બજિરાયનું છે કામ નેક રે. ૨૦
- જ્ઞેધ મંડપકેરી શોભા રે, શુક ગુરુ મનથી લોભ્યા રે;  
આવી શોભા નથી સ્વર્ગ ધામે રે, પૂરી આશા તો મુંદરશામે રે. ૨૧
- આનંદ આનંદની હેલી રે, કુઃખ તો દૂર મૂક્યાં ઢેલી રે;  
ધન્ય દિવસ આજનો ઘડી રે, જ્ઞેવાની તો મજા ખડી રે. ૨૨
- જ્ઞેધ મંડપ ને વળિયા ખેય રે, ગયા મણિપુરમાં તેય રે;  
પછે શુકે કહ્યો વિશ્વાસ રે, માગજ્ઞે અશ્વ તો ઈંદ્રની પાસ રે. ૨૩
- પછે યજ્ઞનું કરશું કામ રે, રાત યજ્ઞ કરી હ્યો ઈંદ્રધામ રે. ૨૪

### વત્સલ.

- ઈંદ્રકેરું ધામ મળશે, થશે તમારું કામ રે;  
રાત યજ્ઞ જ્ઞે પૂરાણ કરશે, મળશે મુંદરશામ રે. ૨૫

કંઠુ ૭ મું.

રાગ વેગડી.

બેઠા રાજ સભાની નાય, મા તકાળ થયો છે ત્યાય;  
 આલ્યા પૃથ્વીના ભૂપાળ, તે તો બધાઈબેધ પાળ. ૧  
 એવે આલ્યા ખત્તા મોટા, ચાર મુખના નહિ નેટા;  
 આલ્યા કુબેર અત્રિ સર્વ, ઈંદ્ર આલ્યો ગયો જેનો ગર્વ. ૨  
 એમ એક પડી તો એમ, આલ્યા દેવ સભામા છેક,  
 સંહુ આવીને બેઠા જ્યારે, રાજ બળિ તો બોલ્યો ત્યારે. ૩  
 ઈંદ્રરાયને તેડી પામ, બળિ વચન બોલ્યો પામ,  
 તમારે ત્યા અશ્વમેધના વાણ, તતો અમને આપો ધર્મરાણ ૪  
 અમારે અશ્વમેધ તો કરવો, ઘોડાને પૂજામા ધરવો,  
 અમારે ઈંદ્ર પદ નવ નેહ્યો, અગો કરીએ છીએ પુણ્ય સોહ્યો ૫  
 ઈંદ્ર કે' હા આપુ આણી, બળિ નેચો છે પંલો નાણી;  
 બીજાના મેળવ્યા ઘોડા, ઈંદ્રરાય હરે છે નેડા. ૬  
 પણુ શુ કરે આને આપેઆણી, જે જે બળતણીતો ખાણી,  
 ગયો રાજ ને ઘોડો લાવ્યો, નેહ બળિના મનમા લાવ્યો. ૭  
 મર્વ ઘોડાયકો છે ભૂદો, નેહ રાત થયો મન મુદો,  
 તે ઘોડો શુક્રાર્યને બતાવ્યો, ગુરુને ઘોડો તો ૭૮૫૮ લાવ્યો. ૮  
 હવે કરો યજ્ઞતણી તંયારી, મતિ ઉતાવળી થાય મારી;  
 ગુરુ કે' કાલે છે શુભ જોગ, જશે તારા બવોબવના રોગ. ૯  
 બીજે દિવસે મુક્ત દા'ડો, એક દિવસ છે માલી આડો;  
 પ્રથમથી પત્રીઓ જેહ પડાવી, તેથી રાજની મંડળી આડી. ૧૦

- તેને ઉતરવાની જગા આપી, રાચે કષ્ટ તો નાખ્યાં કાપી;  
પડી રાતને ઉઝ્યો જાણુ, થયો યજ્ઞનો દિવસ જાણુ. ૧૧
- ત્યારે બેઠ લઈ લઈ આવે, તેને રાજા તે તર્ત ખોડાવે;  
આવ્યા ઈંદ્ર તે બેઠ લેઈ, પાછા વાળ્યા થોડું દઈ. ૧૨
- પછે કુબેર આવ્યા જાણુ, તેને ખોડાવ્યા સારી વાણુ;  
યમરાજ તે આવ્યા ત્યાંહી, યજ્ઞ રાક્ષસ દીઠા જ્યાંહી. ૧૩
- વિદ્યાધર ને આવ્યા છે નાગ, આપી લઈ આવે થોડો ભાગ;  
નાચે અપ્સરા માંહે રંભા, તિલોત્તમા રૂપની ખભા. ૧૪
- સમુદ્રના રહેવાશી સર્પ, આવ્યા તથા કરીને ગર્વ;  
આવ્યો સમુદ્ર રૂપને લેઈ, પાછો વાળ્યો થોડું દઈ. ૧૫
- નદી તીરના રહેવાશી સર્પ, આપવા આવ્યા જાણી પર્વ;  
પર્વત પાર્વતેય ભૂપ, લઈ બેઠ તે આવ્યા અનૂપ. ૧૬
- દશ દિશાના જે દિગપાળ, આવ્યા તે તો તહીં તતકાળ;  
અષ્ટ કોણના આવ્યા હાથી, જેની જોડીતણા સહુ સાથી. ૧૭
- સિદ્ધ ચારણ આવ્યા ભાટ, દાન પામી ગયો ઉચ્ચાટ;  
ત્રણ લોકના આવ્યા સર્વ, હુતું બજિરાયને ત્યાં પર્વ. ૧૮
- બેઠના થયા મોટા ઢગલા, ચળકે રૂપિયા જાણે બગલા;  
એમ બેઠનું થઈ રહ્યું કામ, પછી શુક્ર ગુરૂ ખોડ્યા આમ. ૧૯
- હવે કરો યજ્ઞની તૈયારી, એમ મતિ કહે છે મારી;  
હવે મુહૂર્તની છે વેળા, સર્વ આવી મળ્યા છે બેળા. ૨૦
- એવે શીલ્પી આવ્યો જાણુ, તે તો ગુરૂનું ખોડ્યો વાણુ;  
ગુરૂ થજકુંડ થયો છે તૈયાર, તેમાંનો કહું એકજ સાર. ૨૧
- કુંડ તૈયાર થયો જ્યારે, આવી બગલો ઉપર ખેઠો ત્યારે;

૧૪ તિલોત્તમા—એ નામની અપ્સરા. રૂપની ખભા—રૂપના સ્તંભરૂપ.

૧૫ રૂપને લેઈ—મૂર્તિમાન યજ્ઞને.

તેથી મનમા લાગે ખી'ક, પળી થઈતી એક બે ઝીંક	૨૦
એ યજ્ઞ તો પૂરો નવ થાય, તેમ અધૂરો નવ કળાય,	
વિદ્ય કરનારા તો આ દેવ, તે તો કરે છે સારી સેવ	૨૩
ગુરુ કે' થાવાનુ તે થાશે, તમે આવો અમારી પાસે,	
લઈ જા રી ને ગયા ગુરુ, જોયુ નહિ કાઈ અધૂરુ	૨૪

## વલણ

અધૂરુ કાઈ જોયુ નહિ ત્યારે થયા મસજ્જ રે,	
પછે રાજાએ દિક્ષા ધી, વાપર્યુ ણહુ ૫૧ રે	૨૫

## કંઠુ ૮ મુ

## રાગ ધનાશ્રી

ભૃગુકુળના બ્રાહ્મણુ સર્વ, આગ ભીઆ ત્યા દક્ષ રે,	
નત્વિજ અવધ્યુ આચાર્ય બ્રાહ્મ, સર્વના મન મગ્ન રે	૧
બીજા કુળનો બ્રાહ્મણુ ડોઈ, યજ્ઞમા નવ વીધો રે,	
ભૃગુપતિએ ભેદ થાય જોથી, એવો ઉપાય કીધો રે	૨
મથમ યજ્ઞની ક્રિયા કીધી, અશ્વનુ પૂજન કીધુ રે,	
અસિદ્ધત પાળવા સજ્જને, ગુરુએ વચન દીધુ રે	૩
પછે વિધિ કરીને અશ્વ દોડ્યો, ભૃગુકુલથી જ્યારે રે,	
બાણાસુર તો પૂઠે ચા ચો, રથણ કગવા ત્યારે રે	૪
બળિરાજને બે સ્ત્રીઓ છે, વિધ્યાવળી ને ડોટંગ રે,	
બાણાસુરની માતા તે તો, યજ્ઞતાણા ભારે ભર્યા રે	૫
ધોડો જે જે ગામે જાયે, તે રાજા વાચે નામ રે,	

૩ અસિદ્ધત—શ્રીપુરુષની વચના ઉત્તારી તરવાર મૂકીને એકાદ શયન કરી બ્રહ્મચર્ય પાળવાનો નિયમ

બજિરાજનું નામ સુણીને, કોઇ રાખવાની કંઈ ન હામ રે. ૬  
 એમ ઘોડો દશ દિશાએ ધૂંચો, ખૂણે ખાંચે સર્વ રે;  
 કોઇ નૃપતિએ જાણ્યો તેના, બાણામુરે ઉતાર્યો ગર્વ રે. ૭  
 એમ ત્રણ મામમાં તે તો ઘોડો, ફરીને આવ્યો પાછો રે;  
 કોઇએ તેને જાણ્યો નહિ ભાઈ, બજિરાયના પરચો માચો રે ૮  
 નામમાત્રથી તાપ લાગે તો, જાણે ઘોડો કોણ રે,  
 બાણામુર તો લઈને આવ્યા, પાગી કરીને પોણ રે. ૯  
 રાજાએ તે સુણ્યું જ્યારે, આવ્યો પાણુ તે લઈવોરો રે;  
 રાજાને ઘણો હર્ષ થયો છે, થાય છે ઘોડો ઘોડો રે. ૧૦  
 હજ્યા મજ્યા પુત્ર પિતા પછે, પૂછી સર્વ વાત રે;  
 કોણ સામા થયાંતા રાજા, તેમની કહી મહુ ખ્યાત રે. ૧૧  
 બળ સહિત તેમને જીત્યો, આજ્યુ ન તેમનું કાંઈ રે,  
 દવનો ઇગ એ તો પિતાજી, ખુશી બતાવે આહી રે. ૧૨  
 બજિરાજ કેં તેજ થાય છે, સર્વ થશે ભાઈ સાડું રે;  
 ઘોડા દિવસ રહીને જાન્યે, બીજનાર હું ધારું રે. ૧૩  
 વળી યજનનું કામ તો આવ્યું ઝટપટ, મથમ યાગ થયો પૂરો રે;  
 વિદ્ય કાંઈ નહ્યું નહિ માહી, શુક્રાર્ય જ્યાં ગૂંચે રે. ૧૪  
 એક યજ્ઞ તો પૂરાણ કીધો, બીજ વાર મૂક્યો ઘોડો રે;  
 જોણે તે તો અશ્વ જાણ્યો, તેના કાક્યો બાણે ખોડો રે. ૧૫  
 એમ અશ્વમેધ થાય છે, નવી લાગતી કંઈ વાર રે;  
 દવ કપટ કરે છે અતિશે. પાણુ મગતો નથી કંઈ સાર રે. ૧૬  
 બ્રાહ્મણ છે સહુ જુગુપ્સિતા, તેણે ન આવે ત્યાંહી રે;  
 ઘોડા પૂઠે છે બાણામુર જેવા, હારે કપટ કરે જ્યાંહી રે. ૧૭  
 પછે દવ સર્વ હારીને બેઠા, યજ્ઞ થયા પૂરા ઐંગી રે.



- ઇંદ્રરાયે તો આશા મે'લી, ચઢિવાતા થયા છે દેખી રે. ૧૮
- ગુરૂ બૃહસ્પતિને પૂછ્યું જાઈ, કરવું શું ગુરૂ દેવા રે;  
દાનવ તો ઘણા મતબાલા, કરે યજ્ઞની સેવા રે. ૧૯
- બૃગુપતિ આગે નવ ચાલે, કાંઈ ગુરૂ ચતુરાઈ રે;  
દાનવને તો એમની મોટી, ગુરૂ છ છે સાઈ રે. ૨૦
- ત્યારે બૃહસ્પતિ તો બોલ્યા, ચૂકશે નહિ લગાર રે;  
ઉપાય એક રહ્યો છે હાવાં, મળવુ વિષયુને સાર રે. ૨૧
- ૫ આશી યજ્ઞ પૂરા કીધા, સાંભળી કાલે વાત રે;  
ત્યાંથી ઉઠી દેવો આવ્યા, ખજાંડનો જ્યાં નાથ રે. ૨૨
- ખજા દેવને સાથે લેઈ, ગયા શિવની પાસે રે;  
શિવજી સુદાં ગયા ત્યાંથી, વિષયુજીની આશે રે. ૨૩
- જઈ કરીને સ્તુતિ કીધી, પકો એકજ પો'ર રે;  
જ્યારે દર્શન તો થયું નહિ, કાંઈક સુણ્યો સાર રે. ૨૪
- જાવ દેવ સહુ અમો અવતરૂં, અદિતિને પેટે રે;  
કર્યપના અમો તન કા'વું, જો જો રહીને છેટે રે. ૨૫
- તમારૂં દુઃખ અમો ત્યાં ભાગીશું, લાગશે નહિ કરી વાર રે;  
ત્યારે ઈંદ્રાયાય એણીધેરે બોલ્યા, બાણું યજ્ઞ થયા સાર રે. ૨૬
- આઠ યજ્ઞ બાકી છે દેવા, તેને લાગે એક વર્ષ રે;  
એટલામાં તે ઝાંથી થાશે, આપના તો હિત્કર્ષ રે. ૨૭
- વિષયુ કે' અમો સર્વ બાણું છું, તમો વળો આવ રે;  
તમારૂં તો કારણ કરશું, અમને એની દાઝ રે. ૨૮
- એમ સુણીને ક્યે મને, વળિયા ત્યાંથી દેવ રે;  
ખજા શંકરને છે ભરોસો, કરશે કારણ એવ રે. ૨૯
- હવે એક દિવસે અદિતિને મંદિર, આવ્યા કર્યપ મુનિ રે;

- બાંને સ્ત્રીઓ સન્મુખ જાળને, સુણતી વેદની ધુની રે. ૩૦
- તેમાં અદિતિ ઉપર પ્રસન્ન થયા, તેને કહ્યું તમે પયવ્રત કરો રે;  
દુખ જાણે મવ તમારાં, આખડી ફેણે ભરો રે. ૩૧
- એમ કહીને મુનિ ગયા, પયવ્રત કરતાં માતા રે,  
તે બાળને તો ગર્ભ રહ્યો છે, અવતર્યા પુત્ર આતા રે. ૩૨
- તે વિસ્તારી કહીએ અમે, સુણજ્ઞે શ્રાતા વક્તા રે;  
હરિના ગુણ છે જાણો સર્વે, માણક હીરા મુક્તા રે. ૩૩
- અદિતિ અતિ દુ.ખ ધરેછે, કેમ છૂટે પુત્ર મારા રે;  
દુખ વેઠેછે અતિશે તો તો, દાનવ લાગે ન સારા રે. ૩૪
- એ દુઃખમાંથી કોણ મૂકાવે, મારા પુત્રને આજ રે;  
પછે પરમેશ્વરની સ્તુતિ માંડી, છોડાવો તમે રાજ રે. ૩૫
- યજ્ઞના ઈશ્વર તમને કે'છે, યજ્ઞના તમે કરતા રે;  
યજ્ઞપુરૂષ તો તમને કે' છે, યજ્ઞના તમે ભરતા રે. ૩૬
- દેવના દેવ તો તમને કે'છે, યજ્ઞના તમે કરતા રે;  
દેવના નિયતા સ્વામી, દેવના તમે ભરતા રે. ૩૭
- અચ્યુત એવું નામ તમારું, કરીએ સ્તુતિ કેવી રે;  
દેવ અને સહુ માનવીરૂપે, દાનવને તેમ દેવી રે. ૩૮
- ગંગા જમુના સરયૂ સાચી, ગોદાવરી ને ગદલકી રે;  
એ તો સર્વ તમે છો સ્વામી, જાઓ નહિ છલ્લકી રે. ૩૯
- તમે દુખ એવું સાંભળતામાં, મારું કરો કામ રે;  
દુ.ખ હરતા તો તેથી તમારું, ત્રીકમળ છે નામ રે. ૪૦
- કલ્યાણ કરતા છો કેરાવળ, ગુણ શુ ગાયે કોઈરે;

૩૦ ધુની ( ધ્વનિ )—ઘોષ—અવાજ. ૩૨ આતા—આત્મારામ—

હરિ ૩૩ મુક્તા—મોતી

અમારું દુઃખ તો તમે મટાડો, નેઈ રૂડી સોઈ રે.	૪૧
આવી સ્તુતિ જ્યારે કરી અદિતિ, પ્રસન્ન થયા ભગવાન રે;	
ગેળી વાણી થઈ ત્યારે, સુણીને આવી સાન રે.	૪૨
હે ! દેવમાતા અદિતિ તમે, ચિતા કરશે નહિ રે;	
દેવનું હું રક્ષણ કરીશ પણ, સમે નેઈશ સહી રે.	૪૩
હાલ અમુગ્નુ રક્ષણ કરે છે, ભૃગુપતિ જે મોટા રે;	
તેથી એમને કરી ન શકાયે, દેવમાતા ખોટા રે.	૪૪
તોપણ તમેએ વ્રત પાળ્યું છે, તેથી કરીશ કામ રે.	
તમે આશ રાખજો અદિતિ, રૂડીગ દુષ્ટના કામ રે.	૪૫
એમ વાણી ગેળી થઈ, સુખ પામ્યા છે માતા રે;	
ગર્ભ રહ્યો છે સારે દિને, સુખમા દિવસ જાતા રે.	૪૬
આનંદના ધન ઉઠે નિત્યે, ગર્ભથી નહિ દુઃખ રે;	
સુખ ધણું છે અદિતિને, ભાગી ભવની ભૂખ રે.	૪૭
દેવ સહુ તો વાટ જુએ છે, ક્યારે થાશે કામ રે;	
એવે નવાણું મો ધન ચાલિયો, દેવે મૂકી હામ રે.	૪૮
હવે અદિતિને નરપિથી રહ્યો, ગર્ભ તે જનવલ્લભાન રે;	
તે વાત તો એક જાણે પ્રજ્ઞા, ધીજી શકર માન રે.	૪૯
તે બને દેવતા આળા વેંડા, સ્તુતિ કરવા સાર રે,	
પ્રજ્ઞાજી તો સ્તુતિ કરતા, નાણુ ગુણમય અવિધાર રે.	૫૦
તમારા ઉદરે ત્રણે લોડો, તે છો ઉદર માય રે,	
શકરજી તો સ્તુતિ કરતા, અજન્માશા આય રે.	૫૧

## વંદન.

અજન્માશા આંય ધર્મિય, સ્તુતિ કરતા દેવ રે,	
નવાણું મો ધન ચાલિયો, દુઃખ ટાળો તતજેવ રે.	૫૨

કકવુ ૯ મુ.

રાગ વેરાડી

પ્રભા શકરની સ્તુતિ મુણી, જોવા દેનને ગયા સહુ ધૂણી,	
તદા અતરિયા દયાળ, જન્મ મરણની નહિ જાળ	૧
ચાર હાથ ને સુદરશ્યામ ચક્ર ધર્વુ છે મેઘશ્યામ,	
ગદા કેમળને ઝાંચા પાણુ અવતરિયા મણુ નિરવાણુ	૨
પે'થી કુડળ મોટા કાન મુખ ગોભે જાણે ભાન,	
જાતીમા છે શ્રીવત્સ ચિન્હ, સર્વ દેવથકી છે બિન્ન	૩
પહેર્યા અનકાર અપાઝ મુકુટની શોભા છે સાઝ,	
કટિમેખળા પે'રી છે નાથે બાબુમધ ગોભે છે હાથે	૪
ઝાઝ લગર પે'થી શ્યામે, વનમાળા ધરી છે નામે,	
કૌસ્તુભમણિ મોટો પ્રકાશ, પોતે ઉપથી કરના ઉજાસ	૫
ઉઝો દિનકર હોય જેમ, નાકુ અ નાર તો ત્યા તેમ,	
થયો જન્મ તે સમયે સાર, વરતાઈ રહ્યો જે જેકાઝ	૬
થયા પાણી નિર્મળ અપાર, પશી કરતા સારા ઉચ્ચાર,	
આનંદ આનંદ થયો ઉજાસ, હરિરૂપ થયુ પ્રકાશ	૭
શ્રવણ નક્ષત્ર મહિનો શુભ ભાદ્રપદનો છે શુભ કલ,	
શુક્રવક્ષ ને બારશ મોટી, અભિજિતની ઘડી નવી ખોટી	૮
બરામર મધ્યાન્હનો હતો સમો, એ દિવસ સર્પને ગમ્યો,	
એ બારશનુ છે નામ વિજ્યાદાદશી રૂકુ નામ	૯
તે દિવસે જે કરે વ્રત, તેનુ દન મન થાયે વ્રત,	
એ વ્રતનો મોટો મહિમાય પ્રભા શકર જેને ગાય	૧૦

૩ બાન—બાનુ—મૂર્ધ ૬ થયો ઈન્—મારે સમયે જન્મ થયો

૮ અભિજિત એ નામનુ નક્ષત્ર હમેશા મધ્યાન્હ કાળે અભિજિત નક્ષત્ર ગણાય છે

- એ પ્રતવાજો તરે ત્રણનોક, થાય કરેના દુહકૃત રીક,  
 ધન્ય ઘડી ને ધન્ય દરોડો, જાણે તેને જમડો થાય ન આડો ૧૧
- એના શુભ અવસરની માય, અવતરિયા પ્રભુજી ત્યાય,  
 દેવે વગાડયા છે વાજીત્ર, સરસ્વતી વગાડે જ ત્ર ૧૨
- ગોમુખ પણવ અપાર, વગાડે દેવ કરે જેજેકાર,  
 જાણે લાગે ન વાર લગાર, થાય નનાણુ મો યજ્ઞ સાર ૧૩
- કેમ કરીને દુ ખ દેવ કાપે, દાનવને કેમ હરિ શાપે,  
 એવા વાટ જુગે છે દેવ, એવે કંવા લાગ્યા સેવ ૧૪
- થઈ નૂનની વૃષ્ટિ ત્યા સાર, આનંદનો પાશુ ન પાર,  
 જોઈ આનંદ ને આરુણ અદિતિ સભારતી ભવ ૧૫
- આ તે શુ કર્યું મે બાઈપુણ્ય, મારે રહી નહિ કંઈ ન્યૂન,  
 ધન્ય ધન્ય છે આજનો દિન, એમ પ્રસન્ન કરતી મન ૧૬
- જોઈ હરિએ ધરેલો જન્મ, કરપ નાપિ ખુરી થયા ત્યમ,  
 મહામુનિ જેને આનંદ દુ ખ, એક લેખવે દુ ખ ને સુખ ૧૭
- તે પણ આનંદમા તણાયા, એવી ઈશ્વરની છે માયા,  
 ગુણ ગાયા ઈશ્વરના સાર, છટયા તાપ તો મુનિ કે' મારા ૧૮
- કર્યા ઈશ્વરના દરશન, થયા પ્રભુજી તો પરમન,  
 યોગ્ય કથપત્રાધિ ભગવાન, તમે કરો દેવનું સનમાન ૧૯
- ત્યારે થયા વામનરૂપે દેવ, પ્રેરો બટ્ટકની સહુ સેવ,  
 વળી જૂના પડયા છે દેવ સર્વ, બ્રહ્માએ જાણાવ્યું પર્વ ૨૦
- કરાવ્યા સહુ ત્યા તો સસ્કાર, કર્યા સર્વ તર્હી આચાર,  
 ગુણ ગાય ને કે' ધન્ય ધ ય, થાય સર્વનું મન પ્રસન્ન ૨૧
- અવતર્યા દેવાધિદેવ કરે સુરિનર મુનિજન સેવ,

૧૩ ગોમુખ—રણુશીંગ પણવ—પુરી ૧૫ ભવ—જન્મ—અવ

- થયુ દેવે જાગ્યુ કાજ, ( પાણ ) કેમ બહુક થયા મહારાજ ૨૦  
તનો ખત્તાએ ભાગ્યો બેદ, એ તો ભાણુશે ચારે વેદ,  
તેથી થશે આપણું કામ હમાણા સેવો સુદરશ્યામ ૨૩  
હુ જૂનો પડ્યો વાર હજાર, તમે શુ જાણો નિરધાર,  
એમ ખત્તાએ સમજાયા દેવ, તે તો કરના લાગ્યા સેવ ૨૪

વવણુ

- સેવા કરના સહુ લાગ્યા, બહુકડપની ત્યાય રે,  
હવે હજાર શુ કરેછે, વર્ણવે કવિ આય રે ૨૫

કંડુ ૧૦ મુ.

ગગ મેનાડો

- જનોઈ દેતા રે, બહુકને સહુ મળી,  
મૂય ગાયત્રી રે, આપી હતી મળી ૧  
દેવગુરુ આપે રે, ઉપવીત દેવને,  
કશ્યપ મેખળા રે, આપી કરી સેવને ૨  
પૃથ્વીએ ચર્મ રે, મૃગનુ ત્યા દીધુ,  
તેથી મનકુ રે, ખુશી નાથે કીધુ ૩  
દડ આપ્યો રે ચંદ્રમાએ તહી,  
કૌપીન આપ્યુ રે, માતાએ જઈ ૪  
સ્વર્ગ છત્ર કીધુ રે, દેવની ઉપરે,  
કમ ડગી ગાવ્યુ રે, દેવ ચમર કરે ૫  
ઋષિ માત આપ્યા રે, દર્ભ આપી ગયા,  
માળા લાવ્યા રે, સરસ્વતિ ખુશી થયા ૬  
કુમેરે આપ્યુ રે, બિહાનુ યુલકુ .

તેમાં તો આપ્યું રે, અંબાએ વડું.	૭
એવા બ્રહ્મચારી રે, થયા ભગવાનજી;	
તેજ વાધ્યું રે, લઈ લઈ દાનજી.	૮
પરિસમૂહન રે, કરી હોમ તે કીધો;	
પરિવ્રતરણથી રે, પૂજન તો લીધો.	૯
એવા દેવ રે, હીપ્યા છે ઘણા;	
ત્યારે બોલ્યા દેવો રે, સમાચાર બન્યા.	૧૦
દેવ તમે જાણો રે, ભૃગુપતિ દુઃખ રહે;	
દંડિપદ લેવા રે, રાત દહાડો કે'છે.	૧૧
તેને નિવારો રે, દુઃખ એ મોટું છે;	
નવાણું મો યજ્ઞ છે રે, નથી કાંઈ ખોટું છે.	૧૨
સુણી વાત રે, વામન બોલિયા;	
દેવનું દુઃખ રે, સુણીને ટોલિયા.	૧૩
અમો ભાગું રે, દુઃખ જે મોટું છે;	
તમારું કે'વું રે, નથી કાંઈ ખોટું છે.	૧૪
ભૃગુપતિ મોટા રે, બળિની આથે છે;	
દેવ હારે રે, બૃહસ્પતિ પોતે છે.	૧૫
બે છે મરખા રે, તો તો શી ચિંતા છે;	
દંડિ છે તેવા રે, બળના મિંતા છે.	૧૬
અમો રૂપે નાના રે, કહો ભાઈ શું કરીએ;	
ભૃગુથી હારીએ રે, શુક્રને શું કરીએ.	૧૭

૭ થું મટું—ભિડાપાત (?) ૯ પરિસમૂહન—દર્ભવડે દોમની જગો  
સ્વચ્છ કરવાનો એક વિધિ. પરિવ્રતરણ—દોમની જગોની આમપામ દર્ભ  
પાયરવાનો એક વિધિ.

૧૬ મિંતા—મિત્ર.

ભૃગુકુળ મોટું રે, તેમા શુક સાચો છે,	
તેના કુળના ખાદાણુ રે, વદ ત્યા વાચો છે	૧૮
શુકે તેડચા રે, ભૃગુકુળના સર્વ,	
ત્યા શુ કરવુ રે, તે તો આવ્યા ગર્વ	૧૯
ત્યારે દેવ નમિયા રે, હરિ એમ શુ બોલો,	
અમાગ હુ ખડા રે, દામોદર તોરો •	૨૦
એ (તો) તમારું કામ રે, દેવને હુ ખ પડે,	
અવગ્રહ લેઈ શામ રે, ત્યા તો આવી અડે	૨૧
તરેય ખાદા બો વા રે, ભૃગુકુળ શુ (ય) કરે,	
દેવનો દેવ રે, કોઈથી નાજ કરે	૨૨
લઈ કીજે રે, કામ હરિ દેવતાણુ,	
હુ ખ પામુ રે, અમો તો દેવ ધણુ	૨૩
ત્યારે બોચા રે, શ્રીભગવાન મોટા,	
નથી કોઈ એવા રે, જેમના કોઈ નેટા	૨૪

વવણુ

નેટા નથી કોઈ એમના, એવા બોડચા દેવ રે,	
કવિ તેને શુ કહી શકે, જેની કરે છે દેવ સેવ રે	૨૫

કડવું ૧૧ મુ.

ગગ રામત્રી.

ધામચારીનો વેપ લઈ, આ યા છે ભગવાન,	
માતાને તે કે'તા ચાલ્યા, છત્રીશુ બળવાન	૧
ચિતા કરશે નહિ તમે, કરીશુ દેવને સુખ,	
એમ કહીને ચાલ્યા, ટાળવા દેવનુ હુ ખ	૨



- નર્મદાતીરે ભુગુકરુ છે, ગયા ત્યાં વામન,  
ભુગુકળના બ્રાહ્મણ બેડા, બળિને કે'તા મન્ય 3
- તારા જેવો ગજ દોગ, થયો નથી કોઈદિન,  
દાનવમા તે નામ કાઢિયુ, મોટું તાડ પ્રશ્ન 4
- નવાણુ અશ્વમેધ કીધા, બીજા તો નવ થાય,  
સોમો હવે રૂંદે કરગો, દાન તુ કુ બ જાય 5
- પછે સર્ગનું ગજ્ય પામો, થશે રૂડા કાજ,  
કુળગોઝ અમો તમાગ, આપજો રૂડો સાજ. 6
- એમ બ્રાહ્મણ રતુતિ કરે છે, એવે ઉગ્યો ભાણુ,  
એક બાળક આવનો જોયો, થયુ મહુને જાણુ 7
- તેજ તેનું અતિ અતુપમ, જોઈ લાજ્યા વિમ્બ;  
માલો માલે વાતો કરતા, મોતીની ગી છીપ 8
- તેજ જોઈ માલગણ રીઝ્યા, એવે આવ્યા પાસ,  
કમલક કટિમેખળા રૂડી, વળી ઘણો પ્રકાશ 9
- તે જોઈ જ ઘણું મને ઊઝ્યા, બેસાડ્યા ભગવાન,  
તમો બાળરેપે કોણુ છે, વરદા આજે વાણુ 10
- વામનજી બો યા નહિ, તેમ જ નિ કરે વિચાર,  
ત્યારે બગિરાજ બોલિયા, ભરે પદાર્થો માર 11
- આજ હું પાવન થયો, દર્શન તમારું પામી,  
મારી તો મરે મરી ગઈ દત્તી જે જે ખામી 12
- એમ ધોતી આમન આપ્યુ, બેમાડ્યા વામન,  
પૂજા કરીને પ્રમત્ર કીધા, રાજ થયા છે મન 13
- પૂજનુ પાડી દારે લીડુ, મધુ મગલ સાર,  
આજ હું દુનિયથ થયો, એવો નમ્યા ભાર 14
- ધન્ય રૂડો તમે આર્ત પદાર્થો, બાકી નહિ કાઈ,

- વામનરૂપે વિદ્યુ છો કે, શંકરરૂપે સાંધ. ૧૫
- એમ ઘણું ઘણું બળિ બોલ્યો, ત્યારે બોલ્યા બગવાન;  
બળિરાયનું માન રાખ્યું, કરી પછે ત્યાં સાન. ૧૬
- ત્યારે માન આપ્યું રાજાએ ત્યાં, બાણ્યું નોંધ્યું કંઈ સાર;  
માગનાર તો કહે નહિ, જાણાવે નહિ વિચાર. ૧૭
- રાજા બોલ્યો સુણો વામન, માગો મનનું ગમતું;  
મારું ચિત્ત તો સત દહાડો, યાચકથી નથી રામતું. ૧૮
- હાથી આપું ઘોડા આપુ, આપું ગાયો સારી;  
હીરા માણક સરવે આપું, બોલો હે બ્રહ્મચારી. ૧૯
- મહેલ આપું કો'તો રે'વા, રૂડો આજ રચાવી;  
છાપરે તો હીરા ટાંગું, સુખ સહુ મચાવી. ૨૦
- વિદ્ય વિદ્યના માંહી પાટ પાથરું, કરીદાનાં કામ;  
નેથી સુખ થાય આપને, થાયે મારું નામ. ૨૧
- પખા કરાવું પહોચતા, સુખી થાય શરીર;  
વિદ્ય વિદ્ય રંગના ગલીયા ને, હસ્ત કસણે હીર. ૨૨
- બીજું ને માગો તે આપું, સોંપું સર્વ શરીર;  
તમે વામન બોલો ત્રુષ્ટે, ધરું ઝાઝી ધીર. ૨૩
- તોય વામન બોલે નહિ, ત્યારે રાજા કચવાય;  
કેમ મુનિ બોલે નહિ, મન રોણે સચવાય. ૨૪

વલણ.

- સચવાય મન કોઈ પેરથી, એવું નોંધ બોલ્યા દવ રે;  
રાજા હું પ્રસન્ન થયો છું, કરી તમે રૂડી સેવ રે. ૨૫

## કંકણું ૧૨ મું.

રાગ માઝ.

- સેવા કરી તેથી બોલું રાય, તાર મન જેમ સુખી થાય,  
મહાદેના તમે પુત્ર કા'વો, પેઢી તમે તો ન લખવો. ૧
- ભૂગુફના બેડા બ્રહ્મ, જેહ બાણે તમારો મર્મ,  
તમે પૂજે અતિથિને સાર, એમાં કરવો તે શાનો વિચાર ૨
- હોય બુદ્ધિ તમારી ચોખ્ખી, ઇદ્રિયો તમે તો રોકી;  
'આપું છું' કહી શકો નહિ નાય, થઈ એક વાર તો હાય. ૩
- એ તો તમારા કુળની રીત, તરત થાયે મને ઘણી પ્રીત;  
તમે બોલાવો બે વાતો, યુદ્ધ કરવા કે દેવા સાટે. ૪
- તેના તમે કરોછો સ્વીકાર, બૂચો 'ના'ના કહેવો મકાર;  
જુઓ મહાદે વરી તમારા, ગાંભે ધુવ જેવા સારા. ૫
- તમારો પૂર્વજ જે હિરણ્યકશિપુ, જેની પૂરે રિપુ તો સાક્ષ,  
લઈ ગદા તે હાથમાં બાણ, ગયો લલ્લવાને નિરવાણ. ૬
- તેન ચોધો મળ્યો નહિ કોઈ, મળ્યો વિષ્ણુ જોઈ સોઈ,  
તેણે કપટથી છુટ્યો માર, માસી નાખ્યો પછે નિરધાર ૭
- (પણ) વિષ્ણુ કે'તા કે એવો ન કોઈ, બાણે યુદ્ધની રૂઝી સોઈ;  
એ વાત બાણી હિરણ્યકશિપુ, મારા ભાઈનો કોણ રિપુ ૮
- વિષ્ણુ બાણીને ગયો વૈકુંઠે, ભાઈ તેન તો કોણ કુંઠે;  
જોઈ ભય પામ્યા અતિ વિષ્ણુ, ગભરાતા ઘણા નિષ્ણુ. ૯
- જોઈને વમવા ન દીધા દેવે, ગયા ગકર પાસે એવે;  
તેમણે પણ કલો નકાર, ગયા બ્રહ્મા પાસે સાર. ૧૦
- ત્યાં પણ થયું નહિ કામ, આખર પેડા તે પેટમાં રખામ;

- ત્યારે શોધી વળ્યો તુજ વંશ, નવ જડ્યો છૂટ્યો'તો દંશ. ૧૧
- તમારા પિતાની શી કહીએ વાત, જેની અતિ નિર્મળ જાત;  
આવ્યા દેવતા માગવા સાર, આપ્યો જીવ ન કરી વાર. ૧૨
- એવા તમારા પિતા કહીએ, તમારા ગુણુ શા ગઈએ;  
તમે તો છે મોટા ભૂપ, તમારું દાનેશ્વરી રૂપ. ૧૩
- અમે માગીએ શું તમ પાસે, એવી મનમાં થાય આશે;  
પણ વળી થાય છે વિચાર, માગતાં હંથકવો ભાર. ૧૪
- નહિ માગવું એમ મન કે'ંછે, દુઃખ પાછું ઊભું રે'છે;  
તે તમારી હોય મરજી, તો તો આશા પૂરે મારી હરજી. ૧૫
- મારે લોભ નથી સુણુ રાજ, થોડી વાત કહું છું કાજ;  
મને તેટલું આપો સાર, મારે બીજે નથી વિચાર. ૧૬
- મરજી હોય તો અમે માગું, ના કહેતામાં દહને ત્યાગું;  
તેનું લાગે તમને પાપ, દેવો પડશે જમને જળાપ. ૧૭
- મરજી હોય તો અમે માગું, નહિતો પ્રાણાણને પાગે લાગું;  
મારે લોભ નથી કંઈ જાઝો, મારો દહ છે રાજ સાજો. ૧૮
- તમે આશ નહિ તો પૂરો, વળી કોઈ દાતાર જોઈશ શૂરો;  
માગણને જોઈજ નહિ, એક ન આપે તો બીજે સહી. ૧૯
- અમે મુણ્યું બળિ મોટો દાતા, તેથી આવ્યા છું ઘેર જાતા;  
પૂરો આશા તો અમારી, મણુ આશા પૂરે તમારી. ૨૦
- આપ્યું લીધું ચલ ન પો'ચે, મૂર્ખ હોય તે ઘણું શોચે;  
કદી તમે કહેશા નકાર, તમારું યજ્ઞપુણ્ય જાશે સાર. ૨૧
- તમારું મન થશે પ્રસન્ન, એવું અમે માગું રાજન;  
બળિરાજ જોલવા જાય, તેને જોલવા ન દેતા ગુરુરાય. ૨૨

એમ વામનજી કરતા તાલ, રાજ સમજે નહિ જે સાલ,  
 રાજ દાનેશ્વરી છે મોટો, તે તો વિચાર લાવે ન ખોટો. ૨૩  
 જોણે યજ્ઞ કર્યા છે અપાર, તે કેમ માગણ વાળે સાર,  
 પછે રાજ ખો યો મુખ, તમારૂં અમો ટાણુ દુખ ૨૪

વક્ત્રુ.

દુ ખ ટાણુ અમો આજે, બોલો વામનરૂપ રે,  
 ત્યારે હરખ ધરી શુ ઓચરે, સુણો ત્રિભોવનરૂપ રે ૨૫

કડવું ૧૩ મુ.

રાગ સામેરી.

મારે જોઈએ ન કાઈ મોટું ર, જોઈએ વાસ કરી માહી લોટું રે,  
 આશ્રમ કરવાને કાળે રાજ રે, જોઈએ કાઈ પૃથ્વીની માઝા રે ૧  
 જોઈએ ત્રણ હગવા તો ભોમ રે, તમારૂં પુણ્ય તપો રહે ભોમ રે,  
 જોઈલુ આપો તો રોઝે મન રે, ત્યારે બોલો શુ રાજન રે ૨  
 અરે બાળક હુ તો જાણુ કે, તુ તો જ્ઞાનનો હૃદય ભાનુ રે,  
 પણ નાદાન છે તુ મૂર્ખ રે, કાઈ વિચાર કરતો ન મૂર્ખ રે ૩  
 અધ્યા જોઈલુ તો ગરીબ આપે રે, તેમા મને શુ સતાપે રે,  
 માગ્ય માગી પારો ગામ રે, માગ્ય મનગમતુ તો દામ રે ૪  
 વળી ઈચ્છા મનની યોય રે, આપુ વિષ કે દેશ સોય રે.  
 અમો પૃથ્વીના જુ રાજ રે, અમારી માને છે દેવ માઝા રે ૫  
 ને તુ બાળક જાણે ન કાઈ રે, છુટ્ટિ નથી અથા તારા માહી રે,  
 તે નથી દાન તો દીઝ માગ રે, તાગ મન નથી દીમતા સારા રે ૬  
 હુ આપુ કની નાન રે, તે તો થાય છે દેવ સમાન રે,

એણે માગ્યો તમે બટક રે, આવું બોલો છો શું બટક રે ૭  
 ન્યારે માગવું ત્યારે શું બાકી રે, એમ માગતા શું ગયા થાકી રે,  
 ત્યારે વામન બો-ચા હાકી રે, આપવામાં તો નથી કંઈ બાકી રે ૮  
 પણ અમે સમજીએ છીએ જ્ઞાન રે, અમે જ્ઞાનજ્યા છે ભગવાન રે,  
 તેથી વૃષણ નથી કાંઈ આજી રે, નથી જોઈતા હાથી ન વાછ રે ૯  
 મોટા પૃથુ જેવા રાજા રે, ધનની ધારી ગયા નહિ માઝા રે,  
 તો તું અને હું તે કોણુ રે, આજ દાની ન દાતા આણુ રે ૧૦  
 માટે માન્યું તેટલું આપો રે, લાભ આજો નથી કેમ તાપો રે,  
 જોત્રણ ડગવાએ થાય ન તપ્તિ રે હાથી ઘોડાની શી સપત્તિ રે ૧૧  
 એની મેળે મળી આવે જોઈ રે, અમો તો લઈએ છીએ તેહ રે,  
 બીજો લોભ અમે કેમ કીજે રે, એથી દેવ તો નવ રીઝે રે ૧૨  
 અતોષમાં છે ઘણું સુખ રે, અસતોષીન છે દુઃખ રે,  
 એ તો અમો સારી પેઠે જાણુ રે, તો દ્રવ્યને કેમ નાણુ રે ૧૩  
 જે બ્રાહ્મણુ રોય ન લોભી રે, તેની જાણુને દહી મોભી રે,  
 રોય લોભી તે તો હુલસ રે, જમને ત્યા તો ફૂલસ રે ૧૪  
 એમ અમે કરીએ કેમ રે, અમારો છોકુ નહિ નમ રે,  
 ત્રણ પગનાથી થશે પૂર રે, માડ કામ ન રહે અનૂર રે ૧૫  
 તો વધારે શે કાલ માગુ રે, મળે વધારે તે ક્યા ત્યાગુ રે,  
 ત્યારે બ્રહ્માણુ કરે વિચાર રે, લોભી બો-તા કંઈ સાગ રે ૧૬  
 કરે અણસારા તો ત્યાહી કે વધ આપજે અમને ન્યાહી રે,  
 તેના સામુ તે નવ જોતા રે જેને લોભ આઝા નો'તા રે ૧૭  
 પછે રાયશુ બોલ્યા દેવ રે, કેમ આપો છોછ એવ રે,  
 નહિ તો જાઉંજુ અમો પાજ રે, અમે તો છીએ ભઈ સાચા રે ૧૮

તેવા તમે થાવ સાચા રે, જેથી અમે જઈએ રાચ્યા રે;  
 બળિગબળ બોલ્યા ઠીક રે, બરી લ્યો જૂમિ તણ બીક રે. ૧૯  
 જ્યાં મરણ હોય ત્યાં આપુ રે, વામન કહે શે મતાપુ રે;  
 તમને દિક્ષા લીધેલા જાણુ રે, અહીં આપો એમ હું માનુ રે ૨૦  
 લીધું પાત્ર ત્યારે રાચે રે, મત્ર બોલ્યા વામન સાંચે રે;  
 આપવાને દાન નરેશ રે, બામ્યા શિરના છૂટા કેશ રે. ૨૧  
 પૃથ્વી આપવાને થયા રાજ રે, ત્યારે શુક તો બોલ્યા સાજ રે;  
 જે ત્રાણ કાળતુ તો જાણુ રે. તે તો સુખે ભોગ ન માણુ રે. ૨૨  
 રાય મારી સાબળ વાણુ રે, કંઈ વિચાર કરજે જાણુ રે;  
 માફ સાંભળ્યા વિના આપ્ય રે, તુ વડોરી લે છે સંતાપ રે. ૨૩  
 તેથી મને થાય છે તાપ રે, માફ માનવું પડશે જાપ રે;  
 અમો તારે કાજે કહીએ રે, તમો માની અમાફ રહીએ રે. ૨૪

વસણુ.

અમાફ માનો રાજા મોટા, થાયે તો તો કામ રે,  
 તને છળવાને આવિયા, છે આ સુંદરસ્યામ રે. ૨૫

કરવું ૧૪ મું.

નાગ ગોડી.

અધ્યા રાજ્ય લેશે એ તો તારું, રાય માન્ય કહ્યું તું તો ગારું;  
 હું તો કહું છું તારે કાજે, વામન ઈશ્વરનું રૂપ રાજે. ૧  
 કશ્યપની અદિતિ નાર, તેના જાણુજે એહ કુમાર,  
 એ તો દેવને કાજે આવ્યો, એને દાનવ તો નથી ભાવ્યો. ૨  
 તે તો કર્ણ કબુલ જે સાર, તેના કર્યો નહિ વિચાર;  
 અમને પૂછ્યું નહિ સગાર, હવે જાશે તારો ભાર. ૩  
 એ તો નિશ્ચે તુજને નડશે, તારી ઉપર એ તો ચઢશે;

- મૂઠ જાણ્યો નહિ કઈ મર્મ, વિધાનુનો મૂઠો ધર્મ ૪
- એને દેવની કરવી પક્ષ તે તુ જાણે નહિ જે દક્ષ,  
તાની લક્ષ્મીને એ લેઈ, ઐશ્વર્ય મુઠ્ઠા ઈંદ્રને દક્ષ ૫
- પછે પૈકડ જાગે જાણુ, તુ સમજ્યો નહિ અજાણુ,  
તમને કહીએ શુ રાય આજ, તે તો બગાડ્યુ સર્પે કાજ ૬
- એ તો વચારશે રૂપ મોટું, તાડે બોલ્યુ કરશે ખોટું,  
એક પગને લગે પૃથ્વી, એની વાત છે અવનવી ૭
- બીજે પગને લગે સ્વર્ગ, તારો હરી લેરો ગર્વ,  
ત્રીનુ પગલુ માગશે એ તો, રાય ચેતાણુ છુ ચેતો ૮
- લઈ સર્પને નરકે નાખે, આખ્યુ નહિ એવુ લાખે,  
તેની મમજણુ તો કહ ગખો આ તો કીધો છે તે ગાખો ૯
- જેથી ખાવાનુ જાય દૂરી, તેણુ આપતા જાઓ રૂઝ,  
એમ મુનિ સહુ કહે દાન તે દાનની રીતે રે'છે ૧૦
- એણુ આપણુ નહિ રાજ, જેથી જાયે આપણી માગ,  
અમો તારે દાને ખોણુ, દાનવણુ કીક થયેથી ડોણુ ૧૧
- ધન મળછે મહાદુ ખે, તેને વાવરો રાજ સુખે,  
દાન આપેથી શુ પામો, ઊભો અગિ આવી જો સામો ૧૨
- કઈ કરાએ વિચાર રાય, આપો નહિ એમ ન કહેવાય,  
આપણુ ઠોચે શકિત સારી, એવી રાજ છે મતિ મારી ૧૩

### સમરથા

- ગાડ નહિ ને નિપજે, કૂવ કૃળ તો અવિધાર,  
ચતુર હજો તે ચેતશે, કરી જોના વિચાર ૧૪

હતર-મત્ય

પાણી કોઈ પાચે નહિ, નહિ ગાડ ને રોપ,



મૂળ ખરૂં છે જાણજો, દેવવાણીથી લોપ. ૧૫

ઉત્તર-અસત્ય.

એવું શું છે અવનવું, જે કે'વાથી જાય;  
મુખ સપત ને ધન ઘણું, કરખી સમ નવ ખાય. ૧૬

ઉત્તર-હા.

અક્ષર એક એવો સહી, કંહિયે અતુર મુજાણ,  
નિઘ થાયે લોકમાં, મુખ પામે નિરવાણ. ૧૭

ઉત્તર-ના.

વેલો એક દીઠો અમે, પચ ચક્ષુ પરમાણુ;  
ષટ પગ ને કર અષ્ટ છે, જાણે જાણ મુજાણ. ૧૮

ઉ૦-અણિ, કૃપણ અને શુદ્ધ

કીડીનો કુજર થયો, વિપરિત એ તો વાત,  
વેદપુરાણે સાંભળ્યું, મુનિ કરત વિખ્યાત. ૧૯

ઉ૦-નામનવું વેરાટરૂપ.

તૃણથી કો' શું નિપજે, તૃણે વાળિયો ઘાણ;  
એ તૃણ દાખો અતુર નર, નિકર કહું પાપાણ. ૨૦

ઉ૦-ત્રાણ ડગલા પૃથ્વી.

ધનુષ્ય જાણ લઈ હાથમાં, સૂતો માને પેદ;  
ઝોળી વાળી જન્મતાં, એથી છે સૌ હેઠ. ૨૧

ઉ૦-વામન.

રાગ ચાલતો.

માને તો મનાવું હુય, આખ્યા પછી લેગો શુય;  
નિશ્ચય રાજ્ય તો તારું જાય, મારૂં માનો રૂડા રાય. ૨૨

આપણું તેની છે અવધિ, તેના શાસે કદા છે વિધિ;  
તારું થાયે મારૂં જમ, અમો તો ભાઈ વાંરણું તેમ. ૨૩

કહી દે ઝટ રાય નકાર, જેથી થાયે સર્વે સાર,  
તે સુણીને જોલ્યો રાય, મારૂં પણ કનમે નવ જાયે ૨૪  
વલણુ.

પણ જાયે નવ મારૂં માનો, કહે રાજાજી પાવન રે,  
રાજ્ય જાય તો જલે જાયે, પણ મનાવુ વામન રે ૨૫  
કંડુ ૧૫ મુ.

### રાગ આશાનરી.

ગુરજ છે વાત સાચી, ગૃહસ્થના એ ધર્મ,  
ધન સચય કરવુ ખરૂં, જે જાણે તેના મર્મ ૧  
હું પુત્ર છું મહાદનો, તે ક્યમ કહું નકાર,  
સત્ય વાણી હું વડુ, જેથી પામુ સાર ૨  
દાતારને મન ધન કશુ, પહિતને મન વાણુ,  
તેમ ગુરૂ મારે કરવુ, કીજે તમને જાણુ ૩  
મુઆ પછી મળે નહિ, તે જીવતા તજી હુંય,  
જાણું છું જે ગુરૂ મારા, સાથે આવે છે શુય ૪  
બ્રાહ્મણને જે આપવુ, તે પ્રણયકેરૂં કામ,  
આપીશ કહીને ના કહેવુ, ચાલે નહિ એ હામ ૫  
મુઆ પૂઠે નહિ કામનુ, રાજ્ય પાટ ને ધન,  
શામાટે ગુરૂજ મારૂં, ત્યારે ચોરૂં મન ૬  
બ્રાહ્મણ માગે રજ જેટલુ, આપવુ ઘણુ સાર,  
નરકમાથી બ્રાહ્મણ તારે, સુણ્યો અમે વિચાર ૭  
તો પછી હું કેમ નાજ આપુ, જોલો મારા દેવ,  
આજ હું તો રૂડે મકારે, કરૂં વામનસેવ ૮

- મધુકૈટભે ચુદ્ધ આપ્યુ, એવા તે દાનવ;  
તમે કહ્યા તે ધર્મ પાળશે, મહીતાણા માનવ. ૯
- અમો તો એક વાણુ બોલુ, બોજી નહિ ઋષિરાય;  
આપવું તે તો આપવુ, હવે થનારું તે થાય. ૧૦
- અપાર દાનવ થઈ ગયા, જેણે મેલ્યાં રાજ્ય;  
નામ ને નિરાની નહિ, રહ્યુ કીર્તિ કાજ. ૧૧
- પાત્ર મળવુ કઠણુ, દાતાર મળશે જાણુ;  
દાતારને શુ કરી શકે, પાત્ર હોય અજાણુ. ૧૨
- દાતાર એ તો આપશે, લેનાર લેશે કેમ;  
દાતારનું તો ક્ષેમ કરીને, માગણુ મૂકે નેમ. ૧૩
- તમે કહોછો વિષ્ણુ છે, તો એવો માગણુ કોણુ;  
નથી કાને સાંભળ્યો, આવ્યો છે એ જાણુ. ૧૪
- તમે એને પ્રસન્ન કરવા, કરો મોટા જાગ;  
તો હું કેમ નકાર ભણુ, ભણે થાય ત્યાગ. ૧૫
- આ બ્રાહ્મણરૂપ વિધણુ, દશે મુજને દુઃખ;  
હું એને નહિ માર, બ્રાહ્મણુ જોઈ મુખ. ૧૬
- જો એની મરણ એમ છે, મને દેવું દુઃખ;  
તો ક્યાંથી ગુરૂજ મળશે મુને, અતિશે તો સુખ. ૧૭
- જો ચુદ્ધ કરવા આવિયો, વિધણુ કે બીજો દેવ;  
તો તેની અમો કીજે, રૂડી કે ભુડી સેવ. ૧૮
- બ્રાહ્મણુ રૂપે આવિયો, માટે દહું દાન;  
લઘ લઘને કેટલું લેશે, હશે કદી ભગવાન. ૧૯
- ત્યારે શુક્રાચાર્ય કોપિયા, હે મૂઠ મારું માન;  
નહિતો તુજને શાપ દહ, દેખે જેમ ભગવાન. ૨૦

- અલ્યા બળ તારું અમથકી, અમે વધાર્યું પુણ્ય;  
નહિ તારું જાણશે અલ્યા, કેટલું છે ન્યૂન. ૨૧
- ના કહી જ્યારે રાયજી, ત્યારે દીપ્તો શાપ;  
તારી લક્ષ્મી જાશે આજે, પામીશ તું સંતાપ. ૨૨
- તેં મારું પાણ માન્યું નહિ, ગુરૂ ખીજ્યા સાર;  
તે વાતનો કરિયો નહિ, બળિરાયે વિચાર. ૨૩
- નાશી પાસે ઊભી છે, વિધ્યાવળી જે નામ;  
તેને રાજાએ કહ્યું, પાણી લાવો આમ. ૨૪

વલણ.

- પાણી લાવો પદ્મિની, ખૂણએ ભગવાન રે;  
કોટરા તો કળકળે છે, શું કરે રાજાન રે. ૨૫

કટલું ૧૬ મું.

રાગ વેરાડી.

- કોટરાને કાઢી બાર, સહુ દેવાને થયો તૈયાર;  
તે જોઈને રીઝ્યા દેવ, વખાણતા બળિને એવ. ૧
- ભાઈ જાણે છે એ વાત, છે અરિ વિષ્ણુ સાક્ષાત;  
તોય મન નથી કરતો ખાણું, ધન્ય ધન્ય બળિનું સાચું. ૨
- એવો દાનશ્વરી નહિ કોઈ, દેવ ઊભા જોતા સોઈ;  
પૂજ્યા નિધણને જેવારે, દુંદુભિ ગડગડિયાં ત્યારે. ૩
- કરી કૂલની વૃષ્ટિ દેવે, બળિરાજ પામનને સેવે;  
હીને દાન કહે બૂપાજી, ત્યારે કરતો નાનો બાજી. ૪
- યયું વિરાટરૂપ તે વાર, પશુ પક્ષી સમાયાં સાર;  
હોમ કરનાર ને બીજા સહુ, રૂપ જોઈને બીધ્યા બહુ. ૫
- દેવ દાનવ દેખે દહુ, એવું વામનનું રૂપ જોઈ;

સહુ જગત માંહી સમાયું, તોય મન રાયનું ન ભમાયું. ૬  
 આપણું એવો નિશ્ચે મનમાં, રાજા ભય નવ માને તનમાં;  
 એવો દાતાર નહિ કોઈ ભાઈ, જહુવર સાથે છે સગાઈ. ૭  
 એક દાતાર બળિ છે મોટો, એનાં જોયો નહિ કંઈ જોટો;  
 એનાથી હારે દાનવ દેવ, એવા દાતારની કરૂં સેવ. ૮  
 જ્યારે વિરાટરૂપ તો લીધું, ત્યારે પાસેનું સહુ બીધું;  
 એવે ભગવાનનાં જે અસ, તે તો આવ્યાં ત્યાંહી સમસ્ત. ૯  
 આવ્યા પાર્ષદ નામે નંદ, બીજા મોટા જે સુનદ;  
 આવ્યાં આજ્ઞાપાત્ર તમામ, જોઈ બળિની ન ગઈ હામ. ૧૦  
 દાતાર તે દાનથી કાંપે, એ કરપી હોય તે આંપે;  
 એક પગથી તો ભરતા પૃથ્વી, વાત કરતા બીજી નવી. ૧૧  
 શરીરથી ભર્યું આકાશ, હાથથી ભરી દિશ મકાશ;  
 બીજા પગલાને માટે બોલ્યા, આપો આપો કહીને ડોલ્યા. ૧૨  
 ત્યારે રાજા બોલ્યો બળિ, સ્વર્ગમાં એ તો હોય ભરી;  
 ત્યારે વિષ્ણુ કે' ઈંદ્રનું રાજ્ય, તે તું આપે કેમ માંરાજ. ૧૩  
 બળિ કે' ઈંદ્ર છે દાસ મારો, તેથી લીજે સ્વર્ગ સારો;  
 વારૂં કહીને ભર્યું ત્યાં પગલું પછી ખૂટ્યું છે એક ડગલું. ૧૪  
 ગયો ઉઘ્યો પગ જે જાણુ, પહોંચ્યો બ્રહ્માદેશ નિરવાણુ;  
 જોઈ વિષ્ણુનો પગ બ્રહ્મા, એવા દીઠેલા બહુ સમા. ૧૫  
 તેથી પૂજવાને આવ્યા પાગ, છે મનમાં ઘણો અનુરાગ;  
 સત્ય લોકે વસતા લોક, તેના ટળી ગયેલા શોક. ૧૬  
 તે પાણુ પૂજવાને ત્યાં આવ્યા, હરિના પાદ સૌને ભાવ્યા;  
 ધન્ય ધન્ય કહે સહુ દેવ, કરતા પાદભણી ત્યાં સેવ. ૧૭  
 પુણ્ય ચદન ને મુગધ, તેણે ચર્ચ્યા પાદનો બધ;

- ધૂપ દીપ ને આરતી કરી, જાણે રીઝે અમ પર હરિ ૧૮  
 એમ આનંદ થયા ઉદે, થયા સત્ય લોક તો મુદે,  
 જોઈ વામનકેરે રૂપ, આવ્યા રાક્ષસકેરા જૂપ. ૧૯  
 એણે હરાણુ કર્યું છે સર્વ, એને મન વશિયો છે ગર્વ,  
 આપણો સ્વામી બેઠો યજ્ઞવા, પણ કર્યું રિપુને નવ ભજવા ૨૦  
 તેને છેતર્યો વિષ્ણુએ આજ, ધારે કરવા દેવનુ કાજ,  
 આપણો સ્વામી મહાપવિત્ર, એના મોટા છે ચરિત્ર. ૨૧  
 એને જૂઠું વદા એમ કહેવું, એ તો આપણુ સાર ન લહેવું,  
 મારવો વામનને આજ, પછે લેશે શુ આપણુ રાજ ૨૨  
 એમ દાનવ તો દડબડિયા, તોય રાજા ના હડબડિયા,  
 નથી મરજી બળિની તોય, ગયા મારવા વામન જાય ૨૩  
 તે જોઈને દાનવ ત્યાય, હરિ પાર્ષદ ઊડ્યા ત્યાય,  
 દાનવનો વાળ્યો ઘાણુ, ત્યારે બળિરાય બોલ્યો વાણુ ૨૪  
 વળણુ.

બળિરાજ વાણુ વદે, મુણો સહુ અસુર રે,  
 કાળ નથી આ આપણો, થશો નહિ કોઈ શૂર રે ૨૫  
 કહવું. ૧૭ મુ.

ગાગા ગાળીંગડો

માનો સામત મારૂ આજ, કહું છું સાચુ રે,  
 આજ કાળ છે એમનો સાર નથી કાંઈ કાચુ રે ૧  
 એવું મુણી ગયા દાનવ, કાંઈ ના આલ્યુ રે,  
 પાતાળમા પૂરાય સર્પ મન નવ માલ્યુ રે ૨  
 એવે ગુરૂ આવ્યા નાઈ બાધ્યો રાજ રે,



ત્યારે બળિરાજ બોલ્યો બોલ, શ્રે સંતાપો રે;	
કર્યું કપટ તમે ભગવાન, અમને શાપો રે.	૧૫
નાનારૂપે માગ્યું જાણ, મોટું રૂપ ધાર્યું રે;	
એમ હેતરપંડીએ સાર, પાડ્યું બારું રે.	૧૬
એ તો તમારી નહિ રીત, દાતા કેમ બોલે રે;	
પણ અમો આપવા છું તૈયાર, તનડા તોલે રે.	૧૭
લઈ લઈને લેશો શુંય, આજે તમે દેવા રે;	
હું તો પામ્યો છું અપાર, તમારી સેવા રે.	૧૮
નવ બીવડાવ્યો હું જાડ, ધ્યાન ન મૂકું રે;	
ધેરો દેક મેં જે [તે] સાર, તે નવ ચૂકું રે.	૧૯
લગ્ને નીચે આવે બાણ, તોય હું દાતા રે;	
હરિ પામશો તમે આજ, પગલાં પાતા રે.	૨૦
વારું હવે એક પગલું જાણ, તમારું ખૂટે રે;	
તેથી રાજ બળિ જાણ, સત્યે ન છૂટે રે.	૨૧
છતી લીધા ત્રણે તોક, જેણે બળથી રે;	
તે તો જીદિ શું ભગવાન, તમારે હજીથી રે.	૨૨
હવે ગયું છે રાજ્ય જાણ, તોય હું આપું રે;	
તમને વળતું આજ, ઉઘડા શાપું રે.	૨૩
તો તો બળિરાજ મારું નામ, તમે જાણો રે;	
ધન્ય ધન્ય દિગસ આજ, મુખડાં માણો રે.	૨૪

### વસણ.

મુખડાં માણો કૃષ્ણજી, દાતાને શું નૂન્ય રે;	
આપું છું તેજે વિઠલા, મહાદેવે પ્રાણ્ય રે.	૨૫



## કડવું ૧૮ મું.

રાગ મા૩.

લક્ષ કરતાં પાળક મોટો, તમાચથી થાય ન જોટો;	
તે હું આને ઊભો આંહી, માગો ને જોઈએ તે જ્યાંહી.	૧
મારે માથે મૂકો પાગ, થાય તમારું મન અનુરાગ;	
ઐઠલે પગલાં થારો ત્રણ, રીઝશે દાની રૂડો જન.	૨
અમારા તમે છો અરિ, તો પીશુ અમે ભરી,	
કરો દાનવને તમે છરી, વગ કરો છો તમે નરી.	૩
તોય અમે માનીએ ભાર, દુષ્ટતાને છોડાવા સાર:	
લગવાન આવે માગવા, એવા ગ્રહ તે કયા જગવા.	૪
એ તો મહાદેવે પુણ્ય, આજ રહિ નહિ કાઈ નૂન્ય,	
અમે બતાવ્યું છે ઠામ, કરી લો તમે પ્રભુ કામ.	૫
પછી નરકમા શે નાખો, બાકી તમારું નવ રાખો;	
એવે મહાદેવ આવ્યા બોમે, જાણે દિનકર ઊગ્યા સોમે.	૬
તેમને મન્તકથી નમ્બો બળિ, કાળે બાવેયો છે છળી,	
નમ્બા મ'હાદેવ પ્રભુને ત્યાં, મારૂ કીધું પ્રભુ આપ.	૭
એને ઇંદ્રપદ આપ્યું તુ જાણુ, લીધું તમે જગના જાણુ,	
એનં થયો'તો ને ગર્વ, તમે છોડાવ્યો તે સર્વ	૮
હવે બધું કેમ એ સો'શે, ભક્ત તારો કુ ખી કેમ રે'શે,	
અમો કહીએ તમારે લીવે, લખા કારજ આ નવ ગીધે.	૯
તેથી તમારી ને મરણ, સૂત્રતુ કીને તે તમે હરણ;	
એમ બ્રહ્મા આદિક બોવે, તેના તોય દરિ તો તોને.	૧૦

૧ લક્ષ ઇં—વાળ કરતા પણ સાખનો પાળક (રાગ) મોટો છે.

૧૦ સૂત્રતુ ઇં—ટે હરણ ! હવે તમને સૂત્રતુ દોષ તે કરો

- એવી સ્તુતિ કરે છે નારી, વિધ્વાવળી ને કોટરા કારી;  
તે સર્વનું માન્યું સાર, પછે જોત્યા દેવ દાતાર. ૧૧
- એના સત્યથી થયો છુ રાજ, તેથી જોલુ છું હું ગાજ;  
જે ઈંદ્રને નવ આપ્યું, તે તો એને કાને થાપ્યું. ૧૨
- સાવર્ણિમન્વંતર માંહી, થશે રાજ એ તો જ્યાંહી,  
ઈંદ્રપણનો થશે અધિકાર, એમ કરતાં દેવ ઉચ્ચાર. ૧૩
- ત્યાં સુધી રહેશે સુતળ માંય, જ્યાં કાંઈ દુખ ન થાય;  
વળી હું થઈશ એનો દારપાળ, એવો છે કોઈ ભૂપાળ. ૧૪
- પછે ઈંદ્રને આપ્યું સ્વર્ગ, સુતળે કયો બળિનાવર્ગ,  
એવા દેવ દયાળ છે મોટા, જેના કોઈ નથી ભાઈ જોટા. ૧૫
- હીધું તેથી બમાછું દીધું, એમ રાવનું કારજ કીધું;  
માટે ભાવ ધરીને સેવો, દેવ નથી એના જેવો. ૧૬
- કાંઈ હીધું નથી ભાઈ એણે, ગર્વ ટાળિયો છે જેણે;  
ઉપાધિ સર્વ મટાડી, આપી મુક્તિ દુખ ટાળી. ૧૭

### રાગ ફેર.

- નરસઈ મેહેતાનું કારજ કરવા, ગયા છે ભગવાન રે;  
પાણી પાચું મોસાળું કીધું, હીધાં ભક્તને કાને દાન રે. ૧૮
- સુદામાનું દુખ જો કાપ્યું, નામાની જીવાડી ગાય રે;  
તુકારામને દર્શન દીધું, મીરાંની કરી છે સાય રે. ૧૯
- એવા દેવ દયાળ છો મોટા, કરો વીરજને સાય રે;  
તારો ગુણ તો કવિ વીરજ, ગાજ ગાજ ગાય રે. ૨૦

૧૧ કારી-કારમા કામ કરનારી ૨) ૧૪ સુતવ-ત્રીજી પાતાળ.  
૧૫ વર્ગ ૪૦-બળિરાજનો વર્ગ જે દાનનાદિ તેમનો નિરાસ સુતલમા કયો.  
૧૮ પાણી પાચું-નરસઈ મેહેતો તત્ત્વો હતો તેને કૃષ્ણ પાણી પી-  
વાનું આણી આપ્યું હતું.

- સવત અદ્વૈત આગર સાતે, ત્રીગુણને આકાશ રે;  
 આદિમતમ ગ્રથ પૂરણ કીધો, શ્રાવણ એકાદશી ઉજાસ રે. ૨૧
- શુકરવાર તો સારો ભાઈ, બળિરાયના ગુણ ગાયા રે,  
 ગ્રથ સખ્યા પાચસે પૂરણ, પદ્યગ્રંથ કરીને ગાયા રે. ૨૨
- કડવાં અદાર છે પૂરાં, જુજવા રાગ ને ઢાળ રે;  
 તાપીનું તટ અતિ પાવન, ફરે ઘણાં જ્યાં મરાળ રે. ૨૩
- આતુરવેદી મોઢ જ્ઞાતિ, આદ્યાણ્મતિ સાર રે;  
 દક્ષિણદેશ બરાનપુરમા, પડિયો સારો ભાર રે. ૨૪
- વિદ્યાઅર્થે વટપુર સેવ્યુ, ગુરુનું કે'વું ન નામ રે;  
 બરાનપુરના વાસી તેથી, બરાનપુરમાં મુકામ રે. ૨૫
- ગુરુકૃપાથી કવિકૃપાથી, મિત્રકૃપાથી સાર રે;  
 કવિ વીરજી તો કવિતા કરતો, જાણે ન સાર અસાર રે. ૨૬
- આખ્યાન બળિરાજકેરું, ગાય તે પામે પાર રે;  
 અવતરણું ને મરણ છૂટે, તરે તેહ સસાર રે. ૨૭
- શ્રોતા વક્તા મુખ પામે, પહોચે મનની આશ રે;  
 વિમ્બ વીરજી ને ને બોલે, ગુણ કરી પ્રકાશ રે. ૨૮

વલણ.

- ગુણ કરી પ્રકાશ બળિના, કવિ વીરજી પામે મુખ રે;  
 ગુરુચરણે તો વાસો વસતાં, ટળી જાય સહુ કુખ રે. ૨૯

૨૧ સવત ઈન્—( બાકની ગણતરી ઉપદી નથી કરી તેથી ) અ-  
 દ્વૈત ( ૧ ), સાતે આગર ( ૭ ), ત્રિગુણ ( ૩ ), આકાશ ( ૦ ), અર્થાત્  
 સવત્ર ૧૭૩૦ ના શ્રાવણ શુદ્ધ ૧૧ ને દિવસે આ આદિમતમ ( શ્રેષ્ઠ )  
 ગ્રથ પૂર્ણ કર્યો.

૨૩ મરાળ—હસ-પરમહમ. ૨૫ બરાનપુરના ઈન્—બરાનપુરના  
 રહેવારી માટે વહેદરામા પણ, બરાનપુરના જલામા મુકામ કર્યો હતો,  
 એવો અર્થ છે.

# દશાવતારની

## કથા.

### વારાહાવતાર

### ગગ સામેગી

- ગુરુ ગણપતિ ગારદ સેવી, ગાઈ ગુણ અવિનાય,  
 દરિ મારી આશા પૂરજો ગુણનો કર મનાશ ૧
- બૈચ ગાળી દુ ખ દો ટાળી, અબે આઈ ગુણ ગાડ,  
 આરાસુરમા વસો આઈ, સમરી તને સુખી થાડ ૨
- કવિ મોટા ને ને થયા છે, તેને કર મણામ,  
 દશાવતાગની લીગા ગાડ, ભલુ રામનુ નામ ૩
- અપાર ગુણ છે દરિ તમારા, પામે સક પાર,  
 વીરછ કવિ શુ વર્ણવે, શુભાશુભ નહિ વિચાર ૪
- ગુરુકૃપાથી કઈ ભાખુ, કરે સત ને સાર,  
 કવિ વીરછ નામમાત્ર છે, મિથ્યા વહેતો ભાર ૫
- રસા નકારવાળી વાણી, વર્ણવતા સુખ થાય,  
 નવે રમ તો વર્ણવુ, જેમ શ્રોતાનુ દુ ખ ભય ૬
- મથમ કથા કુ વાગદળની, મથમ ધર્મો અવતાર,  
 શ્રાતા વળા સાબજો, જડશે માહીથી સાર ૭
- જેમ ગારડી જાડુ કરીને, રે રૂપ અપાર,  
 તેમ પરબ્રહ્મ તો રૂપ ધારે ભકતની કરવા સાર ૮
- બ્રહ્માએ બહુ યુત્ર નિપાવ્યા, તમા મનુ ભગવાન,  
 જઈ દમ્ત જોડી બોલા, આજ્ઞા કરો બાળાન ૯
- તમે સદુના પિતા કા'વો, તમવડે છે સર્વ,

- ખીજી બોલુ તો ગર્વ કે'વાચે, કે'શે નથી ધર્મ. ૧૦
- તેથી વિનવી એમ કહું છું, મુણા પિતાજી વાત,  
મૃષ્ટિ વાધે તેમ કરે હું, કરો કૃપા સાક્ષાત. ૧૧
- ત્યારે ખ્રીષ્ણ મનમા ગીઝયા, ધન્ય ધન્ય તુ પુત્ર,  
ત્યારે ચાલો સહુથી સાર, ભાઈ મારા ઘરસત્ર ૧૨
- તે ઇચ્છા જાણી મારી સાધુ, મસત્ર કીધું મન,  
જા સ્ત્રીની સાથે સુખ ભોગવ્ય, સુખી રહેશે તન. ૧૩
- ત્યારે મનુ બોલ્યો મુણા પિતા, પૃથ્વી છે જળમાય,  
અમો વસુ કહો કયે સ્થાને, સુખ ભોગવુ કયાય ૧૪
- ત્યારે ખ્રીષ્ણ મન અતિ દુ ખ પામ્યા, પૃથ્વી ગઈ જળ માય,  
હવે હું તે કયી પેર પાળુ, મળ થઈ છે આય ૧૫
- પૃથ્વી વિણ સહુ કયા વસે, એ દુ ખમા થયા દીન,  
જેત જેતા દર્પ ગયો ને, થયા તે મનથી ભિન્ન ૧૬
- હવે અમારે કરુ કરુ, ચિતા કરે છે એવી,  
એવે એક ત્યા લીલા થાતી, વરણુ હું કેવી. ૧૭
- એકા એકે ખ્રીષ્ણકેશ, નાડેથી નિકળિયા,  
અગુઠાનુ દેરુ જાણે, વાસાદજી તો પડિયા ૧૮

દેવ દાનવ ભડક્યા, થાયે મોટો સોર.	૨૨
ત્યારે જાણ્યું અવતાર થયો, વરાહદેવનો સાદ;	
પ્રહ્લાદે અને દેવે કીધો, એવો ત્યા વિચાર	૨૩
પછે સ્તુતિ ઘણી કીધી, અહો દુ ખહર દેવ;	
અમો કેઈ પેર કોનિયે, તમારી તો સેવ.	૨૪
હિરણ્યાક્ષ પૃથ્વી લેઈ ગયો, તેથી પામુ દુ ખ,	
કશ્યપનો તે પુત્ર કા'વે, ઠાળો તેનું સુખ.	૨૫
દિતિએ તો સધ્યા સમયે, કર્યો એ ઉત્પન્ન,	
એના જેવો ભાઈ છે એના, કરો બંધે નિધન.	૨૬
ફરી ગરબ્યા વાગહ પોતે, ગયા સમુદ્રની માય;	
સાગરે તો માગ આપ્યો, સ્તુતિ કરતો ત્યાય	૨૭
જેમ જોગી સસારસિધુ, તરે ન લાગે વાર,	
તેમ પ્રભુજી પામિયા, સાગરકેરી પાર	૨૮
છેક નીચે ઊતરી નાથજી, ત્યા પૃથ્વી દીડી સાર,	
દાતે કરીને ભેરવી લીધી, લાગ્યો નહિ કંઈ ભાર	૨૯
પોતે જળમા છુરાડી'તી, પોતે તારી નિગધાર,	
એ પૃથ્વીને તો દાનવ રાખે, જોઈ થયો તૈયાર	૩૦
ભાથા ધનુષ્ય ને તરવાર લેઈને, આવ્યો વઢવા જાણુ,	
તેના તો હરિએ લીધા છે, જોતજોતામા પ્રાણુ	૩૧
તેથી સર્વ પ્રસન્ન થયા, દન ગ ધર્મ અપાર,	
લાલડપે હરિ નીકળ્યા, ઠાળીને જૂભાર	૩૨
શ્રોતા કે' કેમ રૂપ લાલ તે, વ્યાસ કરો વિસ્તાર,	
* * * * *	૩૩

( ભાઈ ) ગેડનો કરિ પર્વત બેઠે, થાયે છે તે લાલ, ,

તેમ દાનવ મારતા થયા, લાલ આપ ગોપાળ ૩૪

( એમ ) લીલામાત્રે દાનવ મારી, આણી પૃથ્વી સાર;  
જળ લેપર તે મૂકી માવે, નવ લગાડી વાર ૩૫

( એ ) વારાહજીતા ચરિત્ર ગાયા, વીરજી કવિએ સાર;  
તાપીતટ પાવન છે સુદર, બસનપુર અવિધાર. ૩૬  
વટપુરીમા વિદ્યા શીખ્યા, બસનપરામા મુકામ,  
હરતા ફરતા નામજ લેવું, બન્ધા સીતા રામ ૩૭  
ગુરૂકૃપાએ ત્રથ કીધો, લીલા ગાઇ ગોવિંદ;  
પ્રેમ આનંદની પારખ શેની, મતિનો જો મદ ૩૮

વક્તવ્ય.

મતિનો જો મદ વીરજી, ગુરૂકૃપાએ કવિ થયો;  
શ્રોતા વક્તા વાચે મુજે, અશય દુ ખ નાશી ગયો ૩૯

કપિલાવતાર.

રાગ ગોરી.

શ્રીગુરુને કરી પ્રણામ, ગાઇએ ચતુર્ભુજ નામ;  
અખે આઈને યૌવન બાગી, નાખો કંઈ તમે સહુ ટાળી. ૧  
ગુણ ગાવા કપિલ ભગવાન, તેની આપો આઈ સાર,  
સરસ્વતી થાન પ્રમત્ત, તો તો ગજ થાય મન ૨  
ગુણ ગડન કપિલજીકેસ, ગાય તેના છુટે ફેન,  
તેના ગુણ ગાય વીરજી આજ, ક્રમે કૃપા સત માર'શન ૩

૩૮ પ્રેમ આનંદ છન્દ--જે દુ મતિનો મદ દુ નો મને પ્રેમની અને  
આનંદની પરીક્ષા સારી હોય ! તેમજ, ગાતા ગુરૂ પ્રેમાનંદની પદ્ય પારખ  
માની હોય !

૪ ગડન-અંગિત

- કર્દમઋષિ મોટા મહત, તેમણે તપ કીધું અનત;  
સર્વ શરીર તપથી ગાળ્યું, વીર્ય માત્ર તો તપથી જાળ્યું. ૪
- તેમની ભક્તિ જોઈ ભગવાન, આવ્યા આકાશમાં ઘળવાન;  
ખેડા ગરૂડ ઉપર તો દેવા, કરે બ્રહ્માદિક જેની સેવા. ૫
- સર્વ આયુધ લોધાં પાણુ, સર્વ અલકાર લક્ષ્મી જાણુ;  
એવા દેવને જોઈ ઋષિ, થયા મન મહિ તે સુખી. ૬
- કર્યા દંડવત પ્રણામ, જપ ચલાવ્યો લેઈ નામ;  
પ્રભુ આશા પૂગે ભક્ત, આપમાં છે સર્વે જન્મ. ૭
- તમે વિસરો નહિ કદી દેવ, જે કરે તમારી સેવ;  
મને કૃપા કરી છે અપાર, દીધાં દર્શન દેવ મોરાર. ૮
- થયો પ્રસન્ન મારો પ્રાણુ, ત્યારે હરિએ કર્યાં વખાણુ;  
તમારા જેવો નહિ ભક્ત, થયો પ્રીતિમાં હું તો રક્ત. ૯
- તમારે જે જોઈએ તે માગો, આજ મનસાને તો ત્યાગો;  
ત્યારે મુનિ બોલ્યા મુણ્ડા દેવ, કરું તમારી હું તો સેવ. ૧૦
- માગું એટલું બીજું ન કાંઈ, એટલું મનડા માંહી;  
ત્યારે પ્રસન્ન થયા ભગવાન, રીઝી બોલ્યા છે ઘળવાન. ૧૧
- ઋષિ તમારા વીર્ય પ્રતાપ, અમે કહીશું તમને આપ;  
તમારા પુત્ર થઈશું અમે, સુખ ભોગ ભોગવો તમે. ૧૨
- પ્રિયવ્રત ને ઉત્તાનપાદ, મનુ કરશે તમને સાદ;  
તેની પુત્રી પરણુજો જોઈ, દેવહૂતી નામની સોઈ. ૧૩
- તેથી થાશે રૂડું કામ, રીઝુ અમે જે સુદરશ્યામ;  
એમ બોલી ગયા ભગવાન, ઋષિ આશ્રમ ખેડા જાણુ. ૧૪

૬ પાણુ-પાણિમાં-હાથમાં. ૭ જપ ચલાવ્યો-જપ કરવા માંડ્યો

૧૩ ઉત્તાનપાદ-એ નામનો રાજા. સાદ કરશે-ગોવાવશે.



- એવે સ્વાય ભુવમનુ તો આવ્યો, તે તો મુનિને બહુ ભાવ્યો;  
 થયો મુનિને રાય પ્રસન્ન, ત્યારે બોલ્યા રાય વચન. ૧૫
- અમારી પુત્રી દેવહૂતી નામ, તેનું વિવાહનું કરૂં કામ,  
 સુણ્યુ તમારા ગુણનું ગાન, તેથી ભરતા ઈચ્છે ભગવાન. ૧૬
- તેનું લગન કરૂં તમ સાથ, એટલું સ્વીકારો મારા નાથ;  
 તે તો માન્યુ મનનું ગમનું, ઋષિનું મન તો હતું ભમનું. ૧૭
- પરણ્યા દેવહૂતી દયાળ, તેની સાથે રમ્યા જૂપાળ;  
 અસીક્રિક્કિ વિમાન કરાવ્યું, તેમા જે જોઈએ તે ભરાવ્યું. ૧૮
- તેની સાથે કર્યા સુખ ભોગ, ઋષિ ઋષિપત્ની આરોગ;  
 એમ ભોગવ્યા ઘણા ભોગ, નવ કન્યાનો થયો જોગ. ૧૯
- દશમો ગર્ભ રહ્યો ભાઈ બ્યારે, નિવૃત્તિ પામ્યા ત્યારે;  
 તે તો દશમો ગર્ભ જે હુતો, તેનું ગાયન કરૂં છું હું તો. ૨૦
- કપિલજી દેવ હતા દયાળ, વચન પાળવા આવ્યા જૂપાળ;  
 રાજી થઈ અવતરિયા દેવ, આવ્યા બ્રહ્મા તો કરવા સેવ. ૨૧
- કરી સેવા તે અપરમપાર, તેથી રીઝજી ઘણા ભવપાર;  
 એમ દેવ આવ્યા સર્વત્ર, ગર્ધર્વ ગાન કરતાજી તત્ર. ૨૨
- તે સહુને તો દેવ બનાવ્યા, પછે પિતાને બોલાવ્યા;  
 તેમણે દર્શન કર્યું સાક્ષાત, કરી જ્ઞાનની સારી વાત. ૨૩
- પિતા કેદંભ બોલ્યા બાળ, તમે તો છો ત્રિભુવનપાળ;  
 ચતુર્ભુજ તમારું રૂપ, થયા માણસને સ્વરૂપ. ૨૪
- એ તો કૃપા તમારી દેવ, કરીએ ભક્તજન તો સેવ;  
 હવે વિધવામાં મન નથી ગમતું, અટકાવિયે મન ભમતું. ૨૫
- તેથી આપની માગી વિદાય, અમો થઈશું સન્યાસી રાય;

- આપો આજ્ઞા તો જઈએ આજ, કરજો તમારી માતાનું કાજ. ૨૬
- ત્યારે બોલ્યા સ્વયં ભગવાન, જેનું પિતામાં લાગ્યું તું ધ્યાન;
- તમે આત્મા ઓળખજો પ્રીતે, તો તો છૂટશે સારી રીતે. ૨૭
- મારી માનુ કરી હું કામ, જઈશ સ્વધામે ઐટલું કામ;
- બ્રહ્મવિદ્યા ગઈ છે ભાગી, તેથી અવતર્યો છું ભગી. ૨૮
- ઐટલું કામ કરી અમો ભણુ, પછે આનદી તો થાણું;
- સુણી રીઝયા કર્દમ મુન્ય, ધન્ય ધન્ય અમારાં પુણ્ય. ૨૯
- તમ સરખા નથી કોઈ દેવ, હવે કરશું કોની સેવ;
- તેને આત્મજ્ઞાન ગણાવ્યું, અહિં સાનું કામ ભણાવ્યું. ૩૦
- ગયા પિતા લઈ સન્યાસ, પછી માતાની પૂરી આશ;
- માતાએ માયા વિષે પૂછ્યું, તેમાં તેનું મન તો રૂચ્યું. ૩૧
- પૂછ્યું ધન વિષે જેમ જેમ, કહ્યું તન મનનું તો તેમ;
- પૂછ્યું સંસારકેશં સુખ, તેમાં દેખાડી દીધું દુઃખ. ૩૨
- પૂછ્યો સંત સાધુનો ભેદ, તેના રૂડો કિયો છેદ;
- એમ જ જે માતે પૂછું, તેનું સાંભળી મન રૂચ્યું. ૩૩
- એવા દેવ થયા દમાળ, માતા ભેદ રીઝ્યો બાળ;
- સુણી ઉતરી ગયાં પાર, સાંખ્યજ્ઞાનનો રહ્યો સાર. ૩૪
- ચોગવિદ્યાનો વિચાર, સર્વ કહ્યો પુત્ર નિરધાર;
- સ્થાપી ધર્મ રીઝયા ભગવાન, કરો કપિલના ગુણગાન. ૩૫
- કરી પૂરું સર્વે કાર્ય, પધાર્યા સાંખ્યના આચાર્ય;
- એવો કપિલજીનો જન્મ, અમે ગાઈ થયા અજન્મ. ૩૬
- ગુરૂકૃપાએ ગાઈકથા, જેવી બુદ્ધિ અમારી યથા;
- કવિ બન્યા તે ગુરૂ લીધે, અર્ચ ગુરૂકૃપાથી સીધે. ૩૭
- ગાયા કપિલજીના ગુણ, સુણે તેન થાયે પુણ્ય;
- એના ગુણ છે અપર પાર, તેના પામે કોણ તો પાર. ૩૮

ગુરુકૃપાથી ગાયું કાંઈ, રીઝે દેવ ને પ્રાહ્મણ સહી;  
કરો સંત કૃપા અવિધાર, દશ અવતારનો પાયું પાર. ૩૯

વલણ.

દશ અવતારનો પાર પાયું, કવિ વીરજી આ વાર રે;  
અપાર હીલા સુણો શ્રોતા, વડતા ગ્રહેન્તે સાર રે. ૪૦

### ઋષભદેવાવતાર.

રાગ રામગ્રી.

ગણપતિને નમું ભાવે, કશું મયમ મણામ;  
મહાદેવ માતાને નમી, જપું ઈશ્વર નામ. ૧

સંત સાધુ મહંતને નમી, ગાંઠ ગુણ લગવાન;  
ગુરુકૃપાએ પૂર્ણ થાશે, ઋષભદેવ આખ્યાન. ૨

અંબામાતા પ્રસન્ન થાશે, યૌવરાતું પુણ્ય;  
વીરજી કવિ વરણન કરે, ત્યાં રહે નહિ નૂન્ય. ૩

કથા કહું છું મનોહર, રસ તે માંહી રેલાય;  
શ્રોતા વડતા સાંભળે, તેનાં મન છેલાય. ૪

નાભિરાજ મહાદાતા, જોણે યજ્ઞ કર્યા અપાર;  
ત્રેદેવી પત્ની તેની, તે પણ શુદ્ધ વિચાર. ૫

પ્રાહ્મણને કંઈ દાન દીધ્યાં, તેના રહ્યો નહિ પાર;  
નાભિરાજ જેવો રાજા, થયો નહિ સંસાર. ૬

એ રાજાના યજ્ઞમાં, આવ્યા પોતે લગવાન;  
સર્વ પ્રાહ્મણે પ્રસન્ન કરીને, માગિયું વરદાન. ૭

મણુ તમારા જેવો પુત્ર પામે, જો થયા પ્રસન્ન;  
વિઠલજી કે' એ તો મોટું, માગ્યું છે મુનિજન. ૮

- મારા જેવું કોઈ નથી, અને હોશે નહિ,  
પછે પુત્ર શો પ્રકટવો, બોલો એવું સહી ૯
- ત્યારે પ્રાહ્મણ દુ ખ પામ્યા, બોલ્યા છે ભગવાન,  
પ્રાહ્મણ માત્ર ગુખ છે, માટે ધરીશુ કાન ૧૦
- મારા જેવો બીજો નથી, માટે અમો લઈ અવતાર,  
રાજાને ઘેર આવશુ, એવો કલો વિચાર ૧૧
- રાજા રાણી રીઝિયા, ધન્ય ધન્ય છે ભાગ્ય,  
શ્રીહરિ સરખા પુત્ર થાશે, રૂપો છે છેવો જાગ ૧૨
- એમ આનંદ પામ્યા મેરૂદવી, નાભિરાજ તેમ,  
પછે ગર્ભ રહ્યો ત્યાહી, થયું સઘળું ક્ષેમ ૧૩
- હરિ ગર્ભમાહી આવતા, આનંદ ઊઠ્યો જાણુ,  
તે જોઈ સહુ આનંદ પામ્યું, સુણી સારી વાણુ ૧૪
- એવે માસ દિવસ પૂરા થયા, અવતર્યા ભગવાન,  
તે દિવસથી ત્યા આનંદ પ્રગટ્યો, અતિ ઘણો બળવાન ૧૫
- લોકે જોઈ આનંદ દિયા, પુત્ર રૂપ રતન,  
રાજા કરતા અતિ ઘણું, પુત્રનું જતન ૧૬
- એવા દેવ મોઠા થયા, ત્યારે પ્રજાની થઈ મીત,  
ગળા થી નવ આપતા, આને રાજ્યની રીત ૧૭
- ઘણા મર્મમા લોક બોલે, રાજા સમજે નહિ,  
એવે કોઈએ મુખે મ્હુ, આ તો કરવું સહી ૧૮
- પ્રભુનું મન જાણીને, આપ્યું પુત્રને રાજ,  
મહારાજ કે તમે પ્રજા પાળો (અમો) મોક્ષનું કર કાજ ૧૯
- પ્રધાન પ્રાહ્મણ વૃદ્ધને, સોખ્યા પુત્ર રતન,  
કરજો ભાઈ સહુ એમનું, રૂડી રીત જતન ૨૦
- એમ સોપી પુરૂષ પત્ની, ગયા બદરિકાશ્રમ,

- ત્યાં જઈને આચર્યો, મોક્ષકેરો ધર્મ. ૨૧
- હવે ઋષભદેવજી રાજ્ય કરતા, પહેલા ગીખ્યા વેદ;  
ગુરુને ઘેર શીખી દખાડ્યું, જાણ્યો સધળો ભેદ. ૨૨
- ગુરુને તો દક્ષણા આપી, પછી ખેડા રાજ;  
ત્યાં ચન્નકેશ કામ કીધા, ઋષભદેવ મહારાજ. ૨૩
- સુખ પામી મળ સર્પે, આનંદનો વરસાદ;  
દુખ નહિ કાંઈ દરમ્યા, કૂડો કાંઈ નહિ વાદ. ૨૪
- મળ જાણે આવું રાજ્ય તો, તપો વર્ષ હજાર;  
આનંદ લોકને ઉદે પામ્યો, દુખનો નહિ ભાર ૨૫
- પછે રાજ્યમાધો મન વાળી, કર્યા પુત્ર ઉત્પત્ત,  
દંદ્રની કન્યા જય તીશુ, વર્ષાંતા લગવાન. ૨૬
- તેથી પેહેલા ભરતજી, થયા છે ઉત્પત્ત;  
પછી રાજા નીપન્યા, નવાણું બળવાન. ૨૭
- તે ભરતજીનો મહિમા તેવો, જોણે ભરતજી ડ વસાવ્યો;  
જેના નામની કીર્તિથી ભાઈ, અરિ કદી નવ ફાવ્યો. ૨૮
- ઋષભજીના દેશમાં, થાયે જોઈતા મેહ;  
લોક રાજી તેથી, ધણો ઉજેકાર ઉજેહ. ૨૯
- પછી ઋષભદેવે પુત્રને, બેગા કર્યા છે માર;  
જ્ઞાન કહ્યું સહુ તેમને, તેનો કહ્યું વિસ્તાર. ૩૦
- ભાઈ વિષય સુખ તો જાણવું, પણ પક્ષી કરતાં;  
મનુષ્ય કરતાં તેથી, ધાય ભાર નવ ભરતાં. ૩૧
- માટે હરજો તમે મને, અમો ભાણું સત્ય;  
જો રૂડી કરાણી રાખજો, તો રૂડી કેવાંજો મત્ય. ૩૨

મનુષ્યાવતાર પામી પ્રાણી, કરે જેવાં પ્રણય;	
સાર કૃણ તો તેજ પામે, રહે નહિ કંઈ નૂન્ય.	૩૩
મનુષ્યદેહે ઝાળખે, પ્રયુ આત્માસમ;	
તેનું તો ભાઈ કામ થાય છે, સિદ્ધિ પામે દામ.	૩૪
પણ દ્રવ્ય ભૂવવે ઝેહને, જે ભૂવે હોય પૂર્ણ;	
મમળે તે તો ચૂકે નહિ, તે હોય વિચારી પૂર્ણ.	૩૫
તેવા વિચારી તમો થાને, સિદ્ધ થાશે કામ;	
ઉપદેશ એવો કરીને પઠી, યજ્ઞ કીધા બાણ.	૩૬
એક યજ્ઞ તો સો વખત, એમ કર્યા યજ્ઞ તમામ;	
તેથી કીર્તિ આલી ચોયુએ, ગન્તવ્યું છે નામ.	૩૭
સાક્ષાતને શુ નામ કે'વું, એના સરવે ખેલ;	
તોય જગતને તો જાણાવ્યું, દીપ બળે હોય તેલ.	૩૮
એવાં ચરિત્ર અનંત કરી, પછે થયા પરમહમ;	
ભરતચંદ્રે પછે ભાઈ, દીપાવ્યો છે વરા.	૩૯
ઋષભદેવના પુત્ર કા'વે, તેમાં શી હોય ખાકી;	
એવા પુત્ર તો કદી ન જાતા, દ્રવ્યથી ભાઈ છાકી.	૪૦
ગ્રાતાવક્તા સાબળે, તે તો થાય પાવન;	
ઋષભદેવનો મહિમા મોટો, જુગોજુગ આહન.	૪૧
ગુરુકૃપાથી કથા ગાઈ, વીરચંદ્ર કવિ અબાણ;	
કવિકેરી કૃપાથી કઈ, રસ અગ્રંકૃતિ બાણ.	૪૨
પાવન થાશે ગ્રાતા વક્તા, પામે પદ નિરવાણ;	
એકવાર સહુ ખોડજે, જે જે શ્રીભગવાન.	૪૩

વવણુ

ભગવાન બોલો બાવે, તમે આ મ સાર રે,  
વીઠ્ઠલ કવિ વરણુન કરે, પામો દુ ખનો પાર રે ૪૪

નૃસિ હાવતાઁ.

રાગ કાલીગડો

ગુરુને લાગી પાય, મહુ કયા રે,  
મારી બુદ્ધિ નેટવી હોય, બોલુ નથા રે ૧  
સર્વ સતો કરજો સા'ય, વાણી દવા રે,  
વર્ણુ મ હાદ ભક્ત, કરી નેણે સેવા રે ૨  
નૃસિ હના ગુણ ગાઈ, નેવા જાણુ રે,  
કમિની પદગ જાણુ, રસને આણુ રે ૩  
માયો હિરણ્યકશ જાણુ, વેર થયુ ઊણુ રે;  
હિરણ્યકશિપુને મન, દેવ ક્યા દુણુ રે ૪  
બોલ્યા વિષણુ ન આવ્યા હાથ, તેથી દુ ખી રે;  
તપ કરવાને ગયો ભૂપ, નારી મૂકી રે ૫  
તેને નાગદ પાળી જાણુ, ગર્ભવતી સારી રે,  
ઉપદેગી સધિ ભગવાન, મતિ અધિધાગી રે ૬  
તેના ઉદગમા મતાન, થને તે વિષણુ રે,  
તેથી પામજો સાર મુખ, મારો જિજ્ઞુ રે ૭  
તે નારી આવ્યો અમુગ, પાછી આપી રે,  
તેને મ હાદ આદિક પુત્ર, થયા મતિ વ્યાપી રે ૮  
તેને ભણુવા મે-યા જાણુ, નિગાજો રાજા રે,

બીજા સાત શીખ્યા બાણ, મ હાદે મૂકી માઝા રે	૯
કે'તા ગુરૂવર આવી બાણ, પુત્ર છે ભક્ત રે,	
રાબળે વરતાવી છે આણ, વરા થયુ જડી રે	૧૦
કોઈ વિધ્યુનુ નવ લે નામ, દાનવ પૂજે રે,	
યસ ભ મ કર્યા અપાર, બીજુ ન સૂને રે	૧૧
એવો વગતાવ્યો છે કાળ, તેમા પુત્ર માની રે,	
તેને શીખામણુ દીની સાર, તે તો ન માના રે	૧૨
ત્યારે કોખો રાબળ બાણ, ગુરૂને તેડી રે,	
એને પગની માથ, નાખો તમે બેડી રે	૧૩
ત્રોય જુ યો નહિ ભગ્ન માતા વારે રે,	
ત્યારે બાળી દેવા પુત્ર, રાબળ ધારે રે	૧૪
પછી કીધા કાષ્ટ તંધાર, હુતાશન મૂક્યો રે,	
બાળે અગ્નિના ગા ભાર, તે તો ચૂક્યો રે	૧૫
તેથી પામી કુખ, ગબળ બો યો રે,	
એને બાધી બાળો સાર, ધડેલી મૂકો રે	૧૬
તેમ દાનવે કર્યુ સાર, અર્થ ન સીધ્યો રે,	
છણે દિવસે આવ્યો બા'ર, પુત્ર ના બીધ્યો રે	૧૭
જેને રામજી રાખણહાર, તેને કોણ મારે રે,	
જેને ગમજી મારે સાર, તેને કોણ તારે રે	૧૮
જ્યારે મુજો નહિ પુત્ર, ત્યારે આણ્યા હાથી રે,	
તેને દાતે ગાધ્યો સાગ, નથો કોઈ સાથી રે	૧૯
નર મોર્યો હાથીએ બાણ ત્યારે આ યા સર્પ રે,	
તે પાણુ નવ કરડયા બાણ, ગયો નકે દર્પ રે	૨૦



પછી પ્રહ્લાદજી બોલ્યા વાણ, સુણો રાજા રે;	
અમો નવ મરું નિરવાણ, ભક્તિની માગા રે.	૨૧
નવધા ભક્તિ કરું છું જાણ, તમો શુ કરશો રે;	
મારી મારી શુ મારશો તાત, આપ તો મરશો રે	૨૨
એમ મરશે સારું જન્મ, ભજન ન જાણ્યું રે,	
તરશે, હરિકેરા ભક્ત, ભજન સુખ માણ્યું રે.	૨૩
વળી મઠ્યો નિરાણ, ભણવાકાને રે;	
ત્યા ઉપદેશ્યા સહુ બાળ, ભજનને કાળે રે	૨૪
તેમને કર્યો ઉપદેશ, નારદ કીધો રે;	
તેમનો તો ત્યા સહુ અર્થ, સેહેને સિધ્યા રે.	૨૫
તે જાણી ગુરુએ વાત, જઈને બોલ્યા રે;	
તારે પુત્રે કર્યું કંકુ કાળ, એમ કહી ડોલ્યા રે.	૨૬
મારી બગાડી છે નિરાણ, હવે કેમ કીને રે;	
બોલ્યો પુત્ર તો ત્યા સાર, હૃદયના સીને રે.	૨૭
અથ્યા મારું ન માને તુલ, આજ તને મારું રે;	
તાતો કરું છું થાંભ, મત્ય ઉચ્ચારું રે.	૨૮
ત્યારે બોલ્યો પુત્ર વચન, એમ તો કરવું રે;	
તમારે અમારે સાગ, મોતથી મરવું રે.	૨૯
કાંઈ જ્ઞાન ગ્રંથો જૂપાળ, હરિને પૂજે રે,	
તરવાનો છે એ ટેક, મારગ નહિ દૃષ્ટે રે.	૩૦
અથ્યા મૃદ કરે ઉપદેશ, બાઝ આ થાંભે રે;	
નવ માની ચઢ્યો છું તું, આજ આજીવે રે.	૩૧
તાતો કર્યો છે થાંભો, પ્રહ્લાદ જોતા રે;	
એવે કીડીની આડી હાર, જોડ તો પોત્યા રે.	૩૨

જઈ દેવ કરે છે સ્તુત્ય, ઉગારો ભક્ત રે;	
તમને છે વા'લા અપાર, હરિ તમ ભક્ત રે.	૩૩
હવે મારો નો તમે દેવ, હિરણ્યકશિપુ રે;	
તો તો થઈએ અમે બાણ, વિના હરિ રિપુ રે.	૩૪
ત્યારે ખજાનું વરદાન, બાણી દેવા રે;	
ધર્મું વ્યાઘ્ર ને સિંહનું રૂપ, નરનું એવા રે.	૩૫
પછી બ્રાહ્મણો દૈત્યે ત્યાંય, મહાદ થભે રે;	
થયા રાજા ગગડયા મેહ, ચઢી ઓળભે રે.	૩૬
એકાએક થયા મકાશ, નૃસિંહ દેવા રે;	
જઈ પકડિયો દાનવ રાય, કરી સારી સેવા રે.	૩૭
કર્મું યુદ્ધ તે અપરમપાર, થયો સધ્યાકાળ રે;	
ઉમર ઉપર માર્યો બાણ, નૃસિંહ કાળ રે.	૩૮
થયો નેને નેનેકાર, મહાદ પાળ્યા રે;	
નૃસિંહ અવતારે બાણ્ય, દાનવ બાળ્યા રે.	૩૯
કોઈ શીખે સાંભળે ગાય, પુણ્ય તે પામે રે;	
દુઃખ દાળિદ્ર તમામ, તે તો વામે રે.	૪૦
ગુરૂપાથી ગાયા ગુણ, અવતાર ચોથે રે;	
કરે પાઠે ધામે પુણ્ય, વૃથા પાને પોથે રે.	૪૧

વસણુ.

પાને પોથે વૃથા માને, ગાય મુખ કરી ગુણુ રે;	
વીરજી કવિ એમ ઉચરે, રહે નહિ કંઈ નૂન્ય રે.	૪૨

મોહનીરૂપાવતાર.

રાગ છતમાન.

સાધી ગુરૂકેરી સેવા, પામે છે મીઠા મેઘા;

- ગણપતિ મગળ કરતા, મહાદેવજી છે ભરતા ૧
- બ્રહ્મા અને બ્રહ્માની પુત્રી, કરશે કથા મારી સૂત્રી;  
તેથી આનંદ થાશે હિંદ, શ્રેતા વક્તાનું રીઝે હિંદ. ૨
- ગાઉ મોહનીરૂપની કથા, બુદ્ધિમાને તો હું જાણ્યા;  
સુણતા ગાતા થાય માવન, તેનું સિદ્ધ થાય વચન. ૩
- બાલ્યા વિધાયુ આણી વા'લ, દેવકેરી ઠાળવા જાળ,  
જો તમે સમુદ્ર મયો સાર, નીકળે ચૈદ રત્ન તો બા'ર ૪
- તેથી તમારૂં થાશે કામ, પણ જળતાણ છે કામ,  
તમે દૈત્યની સાથે મળો, પછી હથોળ કરવા વળો. ૫
- જો અમૃત થાશે હિંદ, તો તો મનકુ થાશે મુદ્દ,  
કરો રવધાઓ મંદરાચળ, નેતરૂં વાસુકી મલ્લ ૬
- તેવતી સમુદ્ર મયો, પછી કે'વાની વાણી કથો;  
એમ કહી ભગવાન જાતા, દેવ મનમા સુખી થાતા. ૭
- દરે હથમ કીધો જઈ, મૈત્રી દાનવથી કરી સહી;  
તેને કહી પછે ખરી વાત, સમુદ્રમા રત્ન છે વિખ્યાત ૮
- આપણુ બેનો કરીશું ભાગ, વલોવીશું સાગર લાગ;  
તે તો માની દૈત્ય વાત, પછે હથમ કયો વિખ્યાત. ૯
- કયો રવધાઓ મંદરાચળ, વાસુકી નેતરૂં કીધુ ભળ,  
એક પાસે દાનવ જાણુ, એક પાસે દેવ પ્રમાણુ. ૧૦
- એમ મથ્યો માગર સાર, ઘણાં ઘણાં વર્ષ ત્યાં ત્યાર;  
ગયો મંદરાચળ પાતાળ, તેની કચ્છપરૂં લીધી ભાળ. ૧૧
- તેથી રીઝ્યા દેવ ને દૈત્ય, મજ્યા કૃષ્ણ તો સારો પૈથ;  
એવે નીકળ્યું ઝેર અપાર, તેથી માણી મુખ્યા તોણીવાર ૧૨
- કરી બ્રહ્માએ સ્તુતિ સાગ, મહાદેવે પીધુ તોણીવાર,

- પડ્યુ નીલકંઠ એવુ નામ, પણ પીધું ઝેર તમામ. ૧૩
- એવો ભોજો શણુ દેવ, ઉગાર્યા દાનવ અને દેવ;  
જય શંકર કરણા કરો, ત્રણ લોકમા જય વિસ્તર્યો. ૧૪
- ઝેર પીધુ પીછી શુ થયુ, તે તો ભેદિયું આજે કહ્યું;  
નીકળી કામદુધા તો ગાય, તે તો સમન્નપિચો સાય. ૧૫
- પછી ઘોજો નિકળ્યો ઘોડો, જેના કોઈ નથી જોડો;  
તે તો દાનવરાજે ઇચ્છ્યો, પણ ઇંદ્રે તેને ન વાચ્યો. ૧૬
- પછે ઐરાવત જે આવ્યો, તે તો સુરપતિને લાવ્યો;  
પછી કૌતુભ નીકળ્યો સાર, તે તો લીધો દેવ મોરાર ૧૭
- પારિજાતક નીકળ્યું વૃક્ષ, ભેદીરાજ થયા છે દક્ષ;  
તે પણ દેવતાએ લીધું, ભોજનનુ કારણ સીધું. ૧૮
- પછે લક્ષ્મીજી નિકળ્યાં સાર, તેને માનતણો નહિ પાર;  
તે તો ઇન્દ્રાવરને વર્યો, તેથી કોઈનાં કારણ નવ સર્પ. ૧૯
- પામ્યા પરબ્રહ્મ ભરતાર, આગળ શુ થાતું હવિ સાર;  
એવે એક કન્યા નીકળી સાર, મદિરા નામ તેનું અવિધાર. ૨૦
- તે તો દાનવોએ લીધી લડી, જે વિના વીતે નહિ ઘડી;  
એમ મથન કરતાં ત્યાય, એક પુરૂષ નીકળ્યા જ્યાય. ૨૧
- મહારૂપનો અવતાર, જેની જોડી નહિ કોઈ સાર,  
ઈશ્વર અશયી તેની ઉત્પત્ત, ભેદી હરજીયું સાદુનુ મન. ૨૨
- તેના હાથમા અમૃત કળશ, જેનો ઉજળો છે જગ;  
તેને ભેદીરીઝ્યા સર્વ, ગયા ઉપના દુના ગર્વ. ૨૩
- જાણ્યું દૈત્યે આવ્યુ પીયુષ, તેથી મનમાં થયા ખુશ,  
મારી ઝાટી લીધું દાયે, દેવ તો દુઝા કાવે માયે. ૨૪

- લઇ ગયા દાનવ સર્વ, દેવ હારી બેઠા સહુ ગર્વ;  
જઇ સ્તુતિ કરી ભગવાન, ત્યારે બોલ્યા તે બળવાન. ૨૫
- અગો કરશું તમારી સા'ય, તમે કરશો નહિ સુરસાય;  
એમ વદી માયા ચલાવી, દૈત્ય દાનવની મતિ ભ્રામી. ૨૬
- તે તો લલતા મહિમાય, એવે એક અવનવ યયું ત્યાય;  
એક નારી અતિશે રૂપ, તે જોઇને મોહ્યા શૂપ. ૨૭
- માથાના કંચ છે ઢોળ્યા, નયનાં છે રૂડાં ઢોળ્યા;  
કર કાંકણ ને શુભ વીંટી, કરી તિલકની સારી લીંટી. ૨૮
- પાંચે નેપૂરનો રણકાર, કચકળનો અતિશે ભાર;  
ચાલતાં તે તો જોતી છાતી, ચાલે મદમાતી લજ્જતી. ૨૯
- કોઇને કઠાક્ષથી તે મારે, કોઇને હાવભાવમાં પાકે;  
કરે નૃત્ય કદા કરે ગાન, એવું રૂપ લીધું ભગવાન. ૩૦
- એ તો મોહનીરૂપ છે રામ, ભજે તેનું થાય કામ;  
ભૂલ્યા રાકર ભૂલ્યા ખલ, જોઇ અઝોરિક તો કર્મ. ૩૧
- તે તો આલ્યા દૈત્યની પાસે, જોઈ દૈત્ય બોલ્યા ઉભસે;  
આવ્યું અમૃત તેથી જાણ, આવી લક્ષ્મી તજી ભગવાન. ૩૨
- એક કું નહિ તે આવી સારી, એ તો બીજી છે કોક ભારી;  
એવે મૂકી સહુ લલવાડ, જઈ જોયું મોહનુ ઝાડ. ૩૩
- કેમ પ્રિયા તમે છો કોણ, આજ અમોએ દીડાં આણ;  
તમારી મરજી પડે તેને વરો, આજ મનોરથ તો ભરો. ૩૪
- ત્યારે બોલી સ્ત્રી તો સાચ, રૂપે નહિ અસત્યની વાચ;  
ત્યારે બોલ્યા દાનવ સાર, તમે એક કરો શુભ વાર. ૩૫
- અમો બંને ભાઈ લઢિયે, તેનો કળિયો તમે જડિયે;  
એ તો કદજો કાઢો સાર, તો તો પામો લલાઈ પાર. ૩૬
- અમારો વિશ્વાસ છે તમ ઉપર, તમે જે કરશો તે છે વર;

ત્યારે અમૃતનો લઈ કળશ, વેચવા માડ્યો પછી જશ. ૩૭  
 પાત્રુ તેમને સહુ નીતરતું, રાહુનુ મનકુ માહી મરતું;  
 તેને કાપી નાખ્યો ભગવાન, તે તો અમૃતે થયા બળવાન. ૩૮  
 એમ મોહનીરૂપથી દૈત્ય છળ્યા, કેરાવ સારા સર્પને મળ્યા;  
 પછે યુદ્ધમાં હાર્યા દૈત્ય, જીતે કેશવ હોય નવાં વૈધ. ૩૯  
 એ મોહનીરૂપથી રીઝું, એના મહિમામા હું ભીજું;  
 ગુરૂકૃપાથી ગાહ ગુણ, એ તો વૃદ્ધકેરે પુણ્ય. ૪૦  
 શ્રોતા વક્તાનુ મન રીજે, એ તો ગુરૂકૃપારસ ભીજે;  
 ગાયા મોહનીરૂપના ગુણ, મે તો રાખી નથી કાઈ નૂન્ય ૪૧  
 ધન્ય ભાગ્ય જે કથા વાચે, તે તો પુણ્યને જીગ જીગ સાચે;  
 થાય કલ્યાણ પેઢી સાત, મોહનીરૂપ કરે વિખ્યાત. ૪૨

## વસણ.

વિખ્યાત કરે મોહની રૂપને, થાય તેનું સહુ કામ રે;  
 કવિ વીરજી તો બિચરે, મજે સીતા રામ રે. ૪૩

## રામાવતાર.

## રાગ ગાંધાર.

શકરદેવની સા'યથી, ગુરૂ રામ ગુણ ગાન;  
 ગણપતિની પજા કરીને, સમરૂં હું ભગવાન. ૧  
 ગુરૂકેરી કંઠા હોય તો, થાય ગ્રથ પાવન;  
 સરસ્વતીની કૃપાયકી, રીઝે રૂપ વામન. ૨  
 ભગવાનકેરા ગુણ ગાવા, શોધ હારે સાર;  
 તો કવિ વીરજી કેમ પામે, ગુણ ગાતા પાર. ૩  
 શ્રોતાનુ મન પ્રસન્ન થાયે, એની બોલું વાણ;  
 સમજના ગુણ ગાવા, કરે સહુને બાણ. ૪

રઘુરાજના અન્નરાજ, તેના દશરથ બાગુ;	
તેનાથી તો રામ આવતર્યા, કરાં કરૂં વખાણ.	૫
તે રામને તો ચાર વ્રાત, ભરત ને લક્ષ્મણ નામ;	
શત્રુ તો ચોથા ભાઈ, મોટા તેમાં છે રામ.	૬
ઇશ્વરનાં એ ચાર રૂપો, મોટા તેમાં છે રામ;	
વિશ્વામિનનો યજ્ઞ કરાવા, ગયા મુદરશ્યામ.	૭
પછી જનકી વિવા' કીચો, હરાવ્યા છે બૂપ;	
અંબક તોડી વર્યા સીતા, મહારૂપ અનુપ.	૮
ત્યાં પરશુરામનો ગર્વ ગાડ્યો, જીવા છે એ રામ;	
ત્યારે હરિરૂપે વર્ત્યા ત્યાંડી, રામજી સુંદરશ્યામ.	૯
પછે અયોધ્યામાં આવિયા, ત્યાં ભોગવ્યાં છે સુખ;	
પછે પિતાવચન પાળવાને, ગયા દેવતું બાણી દુઃખ.	૧૦
તેમણે જઈને પંચવટીમાં, ક્યો છે મુકામ;	
ત્યાં શૂર્પણખા આપી છે બાણી, કર્યું તેતું કામ.	૧૧
નાક કાન કાખ્યાં તેણે, ખીછ ઘણી તે મૂઠ;	
ભાઈ રાવણ સર્વે ભાખ્યું, ને ને હતું ગૂઠ.	૧૨
તારેકાને નારી લેવા, ગઇ હતી મારા વીર;	
ત્યાંથી મને ઉપજી છે, અતિશે આ પીડ.	૧૩
ત્યારે રાવણે મરીચિને, મોકલ્યો કરી મૃગ;	
તેથી જનકી ડગાયાં, કરી દેવની વગ.	૧૪
તે મૃગ મારવા રામ ગયા, મારતાં થયો દૈત્ય;	
રાડ સાંભળી જનકીને, લાગી ઘણી ભીત.	૧૫

૯ વર્ત્યા—જોજખ્યા ( પરશુરામે-). ૧૨ તેણે—તેથી કરીને. ૧૫ ભીત

તેથી લક્ષ્મણ પહાવ્યા, ને ગયા રાઘવ જ્યાંય;	
એવે રાવણ આવિયો, ઊભાં જનકી ત્યાંય.	૧૬
લિક્ષા આપવા નીસર્યા, કે કર્યું ત્યાંહી હર્ણ;	
રામ ગયા પૂઠે ભાઈ, જટાયુને આપ્યું શર્ણ.	૧૭
જઈ કબ ધ આધારિયો, રાવરી તારી સાર;	
વાયુનંદન મળ્યો આવી, સુગ્રીવ પામ્યો પાર.	૧૮
પછે વાળીને મારિયો, સુગ્રીવ બેઠો રાજ;	૧
મદ તેના ટાળિયો મળુ, સીતા શુદ્ધિ કાલ.	૧૯
ત્યાં તો સમુદ્ર ઓળગીને, ગયા છે હનૂમાન;	
લકા બાળી આવ્યા પાછા, શુદ્ધિ લેઈ જાણ.	૨૦
પછે કવિ અપાર મેળવી, ગયા શ્રીભગવાન;	
સમુદ્રને પાલ બાંધી, તરી ગયા બળવાન.	૨૧
અગદને ત્યાં વિદિ કરવા, મોકલ્યો વિભીષણ;	
ગવણનું નવ મન માન્યું, રીઝ્યું નહિ ભાઈ તન.	૨૨
પછે યુદ્ધ આરભિયુ, માર્યો રાક્ષસ સાર;	
કુભકર્ણ વિડારિયો, બળતણો જેને ભાર.	૨૩
પછે ધ્રુવિજીત માર્યો, રાવણ માર્યો રામ;	
હનૂમાને તો ઘણી કીધી, માંધ મુદરચામ.	૨૪
પછે સીતા શુદ્ધ કીધાં, વજ્ર પાછા ગ્રામ,	
પુબ્ધવિમાને બેસી ચાલ્યા, વિભીષણનું કરી કામ.	૨૫
અયોધ્યાપુર ગમ આવ્યા, આવ્યા ભરતજી ધામ;	
લોક રીઝ્યા અનિ ઘડું, જેઈ મુંદરચામ.	
ધોળીએ તો જેઈ હાડું, તેથી કાઢી નાર.	



સીતાને તો વનમાં મૂકી, શ્રીગમજી ભરતાર.	૨૭
ત્યાં તો બને પુત્ર પ્રસવ્યા, રાખ્યા વાલ્મીકિ મુન્ય;	
પછે યજ્ઞ કીધા રામજી, ઉદે પામ્યું પ્રણય.	૨૮
તે પુત્રે ઘોષે બાધ્યો, છૂટ્યા ત્રણે કાકા;	
શ્રીરામજી લલવા આવ્યા, પડ્યા તેને કાકા.	૨૯
પછે પુત્રે સહિત આવ્યા, પુરમાં રાજા રામ;	
લોક રીઝ્યા અતિ ઘણા, યયું સહુનું કામ.	૩૦
એ અવતારે એક પત્ની, કરી રાજા રામ;	
નીતિ પાળી અપાર સારી, ધન્ય ધન્ય સુદરશ્યામ.	૩૧
દશહજાર વર્ષ રાજ્ય કરીને, ગયા છે સધામ;	
અવદેહે સહુ સ્વર્ગ લીધા, પુરના લોક તમામ.	૩૨
એવા રામજી મહારાજા, ગુણ ગાઉં તેમના ગાજી;	
શ્રીતાપક્તા પાંચી થાજે, તમે તો રાજી રાજી.	૩૩
અપાર મહિમા રાધવજીનો, તેમથી ગાયું કાઠ;	
સારરૂપ તો સર્વે જાણો, રમ ઘણો છે માહી.	૩૪
ગુરુકૃપાથી દેવકૃપાથી, મિત્રકૃપાથી જાણ;	
દેવદેરા ગુણ ગાવા, ભક્તિ થાયે જાણ.	૩૫
દશ અવતારની કથા મધ્યે, ગાયા છે હજી ઘોય;	
સુણે જાણે ને સાંભજે, તેના દુઃખડા સર્વે રોય.	૩૬
આતુરવેદી મોઢ પ્રાદાણુ, બગનપુરમાં વાસ;	
વિગ્રાહેરૂ કારજ ગિધ્યું, વઢપુર પહોંચી આરા.	૩૭
ગુરુદેવી કૃપાથી વાધ્યું, ગરબું રૂકુ જ્ઞાન;	
કવિપદ તો પામ્યા, પામ્યા નવજે માન.	૩૮

માન પામ્યા પણ ન પમાડ્યા, એવા અમે અબુધ;

જ્યાં ત્યાં કરીને રીઝવા છે, અમારે ગુરુ બુધ. ૩૯

વસાણુ.

ગુરુ બુધને અમો રીઝવુ, સુણો શ્રોતા સાર રે;

રામજીના ગુણ ગાશો, ઉતરી જશો પાર રે. ૪૦

પરશુરામાવતાર.

રાગ ધનાશ્રી.

શ્રીગુરુ જોવિદને પાચે લાગું છ, શુભ થાવા વાણી માગુ છ;

શ્રીસરસ્વતી કરજો સાર છ, થાચે નિર્મળ મારા વિચાર છ. ૧

ઢાળ.

વિચાર નિર્મળ થાય માતા, ગાય વીરજી ગુણ;

કવિ સંત મહત કૃપાથી, લાગે કવિતા ધૂન. ૨

અવતાર સાતમો વર્ણવુ, પરશુરામનુ કામ;

એકવીશવાર તો ક્ષત્રી માર્યા, પોતે પરશુરામ. ૩

તેના ગુણ હુ શું ગાઉ, જે ઈશ્વરનો અવતાર;

અણે માતા સાર કરે તો, પામું પદ નિરધાર. ૪

ગાધિરાજ એક હવો, તેને મત્યવતી કુમાર;

ઋષિકૃષ્ણ તે વરવા આવ્યા, થયુ લગન અવિધાર. ૫

સત્યવતીએ વર મેળવિયો. પુત્ર થવાને કાળ;

ચર રાખી મુનિ ગયા, સજી તપનો સાજ. ૬

૩૯ માન ઈન્-અમે માન પામ્યા ખરા પણ ગુરુએ કહેથી યોગ્યતા  
મેળવીને ગુરુને અમે માન પમાડ્યુ નહિ, અમે એવા અબુધ-મૂર્ખ છીએ.  
ગુરુ-પ્રેમાનંદ. બુધ-વિદ્વાન્-જ્ઞાની

૫ કુમાર-કુમારી. ૬ ચર-માત. ગાધીરાજની સ્ત્રી અને પુત્રી

- એક ચરૂ તેમના માટે, બીજો સ્ત્રીને માટે;  
 દિકરીના તો માથે ખાધો, માનો દિકરી સાટે. ૭
- મુનિ આવ્યા એ વાત જાણી, બોલ્યા નારી સાથ;  
 અનર્થ થયો અતિશે મોટો, વાત રહી નહિ હાથ. ૮
- નારી તારો પુત્ર તો ક્ષત્રી થાશે, તારી માનો થાશે મુનિ;  
 વચન સુણીને નારી ચમકી, એ તે કેવી ધૂની. ૯
- મહામહાકરગરી કહ્યું, ત્યારે પૌત્ર થાશે કહ્યું;  
 ગાધિના વિશ્વામિત્ર થયા, જેનું બ્રહ્મબળ લહ્યું. ૧૦
- પછે સત્યવતીને જન્મદર્શન, થયા મુનિ મોટા;  
 તેની સ્ત્રી થઈ રેણુકા, સતીમા નહિ જોટા. ૧૧
- તે રેણુકાને ચાર પુત્રો, તેમાં નાના પરશુરામ;  
 સાક્ષાત ઈશ્વર અવતર્યા, થયું દેવે જાણ્યું કામ. ૧૨
- તેણે એકવીસવાર ક્ષત્રિય માર્યા, હૈહયકળના જાણ્યું;  
 ત્યારે પરીક્ષિતે પૂછિયું, તે કહો નિરવાણ ૧૩
- શુકદેવ કહે તમે સાબજો, કયા કહ્યું છું તેહ;  
 દત્તાત્રેય ભગવાન પાસે, ગયો હૈહય જેહ. ૧૪
- નામ અર્જુન તેતણું, તેને આખ્યા હજાર હાથ,  
 મહાબળ પામ્યો તેજ રાજા, હત્યો સઘજો સાથ ૧૫
- પછી એક દિવસ નહાવા કાળે, ગયો રેવા માંય;  
 હાથથી તો પાજ બાંધી, પાણીડેરી ત્યાંય. ૧૬
- તેમાં રાવણ આવ્યો તણાતો, તે યુદ્ધ કરવા આવ્યો;  
 તેને બાંધી લીધો બાળ કરી, અભિમાન તત્તવ્યો. ૧૭

બળને માટે ઋગિષ્ઠ ઋષિ બાળ રાધીને તેને મત્ર પ્રમાણ સુક્ર ગ્રંથને જુદો  
 જુદો ભાગ કાઢીને ગયા

૧૦ પૌત્ર થાશે-પૌત્ર ક્ષત્રિય થાશે.

- એવો બળવાન રાજા આવ્યો, જન્મદગ્નિને ઘેર;  
તેની તેના સેવકની કરી, સેવા રૂઢી પેર. ૧૮
- તે જોઈ રાજા રીઝ્યો આ, ગાયને લઈ જાઉં;  
માહિબતીમાં લઈ ગયો, જાણે સુખી થાઉં. ૧૯
- એવે પરશુરામ તો ઘેર આવ્યા, જાણી સઘળી વાત;  
પરશુ લઈ પોતાતણે, ગયા દેવ ત્યાં સાક્ષાત. ૨૦
- પરશુરામની વાત સાંભળી, મોકલ્યું સેન તમામ;  
પરશુરામે પરશુથી તે ટાળ્યું, તત્ક્ષણ નામ. ૨૧
- પછી રાજા લલવા આવ્યો, હજાર હાથનું જોર;  
તેના હાથ કાપ્યા પરશુરામે, માથું કાપી કાપ્યા તોર. ૨૨
- તે મુણી તેના પુત્ર હુતા, દશહજાર જે જાણુ;  
નાસી પેઠા સર્વે ઘરમાં, સે'વાયાં નહિ બાણુ. ૨૩
- પછે પરશુરામ તો લેઈ, ગયા પિતા પાસ;  
વાત માંડી સર્વ કહી, પિતા થયા ઉદાસ. ૨૪
- બ્રાહ્મણનો એ ધર્મ નહિ, આપણે કષ્ટા હોય;  
તમે મોટું પાતક કીધું, પિતૃ હિન્ના જોય. ૨૫
- હવે એવું કરવું નહિ, કહી વાર્યા પરશુરામ;  
પછી તીર્થ દૂરીને પાપ મૂક્યું, રાજા થયા રામ. ૨૬
- એક દિવસ માતા પરશુરામની, ખાણી ભરતી સાર;  
માનસિક વ્યભિચાર કીધો, જન્મદગ્નિ બોલ્યા ત્યારે. ૨૭
- અધ્યા પુત્રો મારો આજ આ, વ્યભિચારણી તમ માત;

૧૯ ગાય—કામધેનુ. જેના પ્રભાવથી જન્મદગ્નિએ સદસ્રાર્જુનનું આતિથ્ય કર્યું હતું તે. માહિબતી—સદસ્રાર્જુનની રાજધાની. ૨૦ પરશુ—ફરસી.

બીજાથી કાઈ નય થયુ, તેને નારો બોલ્યા જાત	૨૮
પરશુરામે પ્રસન્નતાથી, મારી માતા ને ભાઈ ત્રણ,	
પ્રસન્ન કરી મુનિને પછી, જીવતા કર્યા જાણ્યા વણ	૨૯
એવા દેવતા પરશુરામજી, મળુ મોટા ભગવાન,	
પછે સહસ્રાઅર્જુનના ઇકશએ, માર્યા ઋષિ ભગવાન	૩૦
તેથી ક્રોધી પરશુરામે, પશુ લીધો પાણ,	
એકવીશવાર તો આપી પૃથ્વી, બ્રાહ્મણને નિરવાણ	૩૧
બ્રાહ્મણને મળુ દાન આપે, જાચે પાછા ઘેર,	
ક્ષત્રી આવી ખુચી લેતા, જા ભારીને વેર	૩૨
તેને જઈ પરશુરામ મારે, એમ કર્યું વાગ એકવીશ,	
મહાદારૂણ કૃત્ય કરીને, પડાવી છે ચીસ	૩૩
બાપનુ પછે શ્રાદ્ધ સાર્યું, ક્ષત્રીના લોહી માય,	
ગણ થયા અતિઘણા, પછે તિનુએ વાર્યા ત્યાય	૩૪
તેનુ માની પરશુરામજી, ગના તપને કાજ,	
એવા પરશુરામ મોટા, યુદ્ધનો છે સાજ	૩૫
તેમના ગુણ હુ શુ ગાઉ, પાત્ર નહિ કાઈ પાર,	
અપાર લીના દેવે કરી, લેવો માહીથી સાર	૩૬
શુક્રકૃપાએ જ્ઞાન પામી, ગાના મનુના ગુણ,	
બરાનપુરના માન પામી, રાખની નહિ નૃત્ય	૩૭
શ્રેષ્ઠતા વક્તા સાબજે, તેના પ્રત્યે થાયે પાપ,	
પરશુરામનુ જ્ઞાન કરતા, મટી જાયે તાપ	૩૮

વળણ

તાપ મટે દરિગુણ ગાતા, મળે પુણ્ય પ્રભાવ રે,

૨૮ તેને ઈશ — ન્યારે બીજા ભાઈઓની માનાને મારનાનું મન ન થયું  
 સ્થરે તેમો પપુ મારો એમ જાત (જાતે-ભક્તિએ) પ્રયુ

મુક્તિપુરીમાં વાસો મળશે, જમનો જાશે દાવ રે ૩૯

## કૃષ્ણાવતાર.

ગગ વેરાડી.

ગુરુદેવને કગી પ્રણામ, ગુણ ગાઉ સુદરશ્યામ,  
 ગણપતિને ભજી ભાવે, કૃપા કરો તો મતિ આવે ૧  
 એમ દેવના ગાઈ ગુણ, કથા કરવા ન રાખુ નૂન્ય,  
 હવે કૃષ્ણદેવના ગુણ ગાવા, પાદ ભગવાનના તો સા'વા ૨  
 ગુરુદેવની કૃપા હોય, તો તો રસીલી વાણી જાય,  
 અખે આધની કર્ણા માગુ, આવે શકર તો તો ત્યાગુ ૩  
 હરિ કૃષ્ણ વિક્રમ ને કા'ન, તેના કરે હવે વખાણ,  
 વામુદેવને ઘણી નાર, તેમા દેવકી રૂપ અળાગ ૪  
 તેના કસે કર્યો વિવાહ, સર્વ સારો કર્યો ઉજાહ,  
 તેમા આકાશવાણી નડતી, તેથી દેવકી મગવા પડતી ૫  
 લઈ ખડ્ગ ને મારતો ભૂપ, વમુદેવે ઉગારી અનુપ,  
 ને ને પુત્ર થયા તે આપુ, એકુ કર્યું સાડ સાદુ ૬  
 વસુદેવને મૂક્યા છૂટા રખે સાધુ પડતા જૂના,  
 એવે દેવકીને રહ્યો ગર્ભ, તેથી આવી મોટી ગર્ભ ૭  
 નાખ્યા બધીખાને ખેડ, ના નાગી નામે જેડ,  
 ત્યા અવતર્યા પુત્ર હોય, તેને છનાડ્યા છે સોય ૮  
 તે તો નારદ મરાવ્યા, સાતમા બગબદ આ-યા,  
 તે તો ગર્ભ ગળ્યો છે સાગ, આના આવા દેવમોરાગ ૯  
 તેને ગોકુળ મૂક્યા સાર, અલખ જોનાયા અવિદ્ય-  
 તેને મારવા કમ ધાયો, નેન વાપુ ઘણુ વ'વાયો ૧૦

- પછી જાણ્યુ ગોકુળ ગયા કૃષ્ણ, તેથી તાજ કરતો તપણ,  
થયો ગોકુળમા તો ઉચ્છવ, ઘણા હર્ષના થયો રવ ૧૧
- નદને ઘેર જન્મ્યા પુત્ર, એનું સાર થયુ ઘરસત્ર,  
ગયા માસીપૂતના નામ, તેને પૂરા કર્યા સુદરશ્યામ ૧૨
- પછી અગાસુર બગાસુર સાગ, ગયા દત્ય તે અપરમપાર,  
કોઈ સમાચાર ન લાવ્યા, જે જે ગયા તે જમને લાવ્યા ૧૩
- એમ માર્યા અસુર અપાર, કાળિનાગને નાથ્યો સાર,  
કરી બાળલીલા અપાર, તેના ગુણ છે એક હજાર ૧૪
- પછે રજે રમિયા દેવ, કરી રાસલીલાની સેવ;  
દ્રમે કરી માયા સાર, પામ્યા દાનવ તો સહુ પાર ૧૫
- પછે અકરને મોકનિયા, તે તો દેવને લેવા આવિયા,  
તેણે કુબ ગોપીને દીધુ, કૃષ્ણ રામનું કામ કીધુ. ૧૬
- લઈ ગયા મથુરામા જાણુ, જમુના સુધી ગયા ભગવાન,  
અદૂરને પાપુ દીધુ, મથુરામા ગમન કીધુ ૧૭
- પહેલો ઘોબી નાખ્યો મારી, પાપી કૂબડીને ઉઢારી,  
બીજે દિવસે હાથી મલ્લ, માર્યા કસ જે મહામલ્લ ૧૮
- તેની નારીઓ રહતી ગઈ, આવ્યો જરાસંધ તો ધઈ,  
તેને સતરનાર ફેરવિયો, ભણવામા મન ભેરવિયો ૧૯
- ભણ્યા ચૌદ વિધા જાણુ, પછી ગયા દાગ્ધ જાણુ,  
મથુરામા આવ્યો કાગ્યવન, તેને બાળી દીધો વન ૨૦
- જરાસંધને પૂઠે પાડ્યો, દહ પર્વતમા સતાડ્યો,  
પછી ગયા દારામતી, પ્રભુ કૃષ્ણની મોટી મતિ ૨૧

૧૧ ૨૫- રાજ ૧૮ કૂબડી—કુળજ ૧૮ બણુરામા ઇ૦—પછી  
માદીપિની યુનિને ત્યાં બણુવા ગયા ૨૦ મથુરામા ઇ૦—( દાગ્ધકામા  
જતા પેટેના )

- પછે કર્યા રૂક્મિણી લગ્ન, શિશુપાળ થયોઠે ભગ્ન,  
રૂક્મિણી પામ્યો દુષ્ટ, ત્યાં કોઈન પામ્યું મુખ. ૨૨
- મલ્લ પરણી લાવ્યા રાણી, તે તો જીવ બાધામાં બાણી,  
થયા બદલ છપનડોટિ, જેમની મતિ ઘણી છે મોટી ૨૩
- પાળ્યા પાડવડેરા દાડ, સાગ્યિ થઈ બાણ્યો પાડ,  
એવા મલ્લ દેવદયાળ, લેતા ભક્તતાણી સલાળ ૨૪
- ધન્ય ધન્ય દેવાધિદેવ, કરે સુરીનગ મુનિવગ સેવ,  
આખર બદલને લઢાડ્યા, સર્વ ચૂરને પાસે પાડ્યા ૨૫
- અર્જુન સરખાને લુટાવ્યા, એવા મલ્લજી તમે કાવ્યા,  
ને અર્જુન જીત્યો દ્રોણ, તે તો લુટાયો છે આણ ૨૬
- પાડવને પો'ચાડ્યા નાથ, સ્વર્ગમાં લીધા સલાત,  
પોતે ભીલથી પામ્યા ધામ, કર્યું ઉઠવ વિદુગ્ધુ કામ ૨૭
- એવા કૃપાજી કૃષ્ણદેવ, જેના નામની કગીએ સેવ,  
કૃષ્ણાવતારકેગી લીલા, અમે ગાતા પડ્યા નહિ વીલા ૨૮
- મહાગહન શેષજી હારે, કિચિત્ પામ્યો પ્રણય પમારે,  
આડમાં અવતારના કર્મ, ગાયા કૃષ્ણ પૂગણ પરબ્રહ્મ ૨૯
- તાપીતટ ઉપર છે વામ, બગનજી નગર ઉભમ,  
ત્યાં પામી માન અપાર, વસતા કનિ વીરજી માગ ૩૦
- વગપુરમાં કરતા વાસો, બગનપગમાં વગનો વાસો,  
ગુણ ગાયે ગીઝવવા દેવ, બીજી ધારે નહિ કંઈ સેવ ૩૧
- ગુણ અપાર હજી તો ગાવા. તેથી સંપે દડ બવા,  
ગ્રોતા વક્તા પૃથ્વક જન, કૃષ્ણવીવા એ મમજ ૩૨
- ધન્ય ધન્ય કૃષ્ણ મહાગજ, ગુણ ગાતા થાયે મજ,

૨૮ વીના ઈન્દ્ર-દેવે કૃષ્ણની નાથ રહી, મોટું જીવ ગાઈશું એની ગીતે  
વીના પાયા નહિ, અચાત તે અપાન છે



હરિ ગુણનો નહિ પાર, લેવો મળી આવતો સાર	૩૩
જેમ શ્રોતાના મન રીઝે, તેમ વીરજી કવિ તો કીજે:	
અવતારની લીલા સારી, અગે આઠમી ગાથ ધારી.	૩૪
ભજો રામ કૃષ્ણ જો નામ, તો તો બેઠે સુદરસ્યામ;	
કૃષ્ણ દેવનો મહિમા બાણ, વાચતામા ઉગે ભાણ	૩૫
સ વત સત્તર ને બેતાળી, ગુણ ગાવાની વેળ ભાળી,	
અપાર મહિમા છે અતિ સાર, ગુણ ગાતા ઉતરે પાર	૩૬

વલણ.

ગુણ ગાતા પાર ઉતરે, મહામનોહર રૂપ રે,	
શ્રોતા વક્તા સાભળો, મળે ત્રિભોવનભૂપ રે.	૩૭

### દત્તાત્રેયાવતાર.

રાગ ગોડી.

ગુણ ગાથએ રે, ગુરુકૃપાયકી;	
વાણી નિર્મળ રે, કરે ઠોકી ઠકી.	૧
ગણપતિ દેવા રે, કરે તારી સેવા;	
કૃપા મોટી રે, પાત્ર મીઠા મેવા.	૨
માતા અબા રે, વાણી આપો સારી;	
ગુણ તો ગાઈ રે, ગુરુને સભારી.	૩
કવિ મોટા રે, સા'ય કરો સારી;	
થાય મતિ નિર્મળ રે, કૃપા હોય તારી	૪
લીલા ગાવા રે, હુ સમરથ નથી,	
થાય રસવાળી વાણી રે, કથા જ્યારે કથી.	૫
ગુરુદત્તાત્રેય રે, ગાવા વાણિયે,	

જેનું જ્ઞાન મોટું રે, તેને જાણિયે.	૬
ધન્ય દેવા રે, મને મતિ દીધી;	
ગુણ ગાઉ આજ રે, રૂઢી રિદ્ધિ કીધી.	૭
અત્રિ ઋષિ મોટા રે, તેના એ પુત્ર;	
જ્ઞાન કરવા પ્રકાશ રે, પ્રસન્ન છે સૂત્ર.	૮
જોઈ રૂપ રે, મહાદેવ રીજ્યા;	
જોઈ રૂપ રે, બ્રહ્મા ભીજ્યા.	૯
જોઈ રૂપ રે, વિષ્ણુ પ્રસન્ન થયા;	
આખ્યાં મુખ રે, ત્રણે તો સાચ થયા.	૧૦
એક મુખ મોટું રે, તે તો શંકરનું;	
બીજું વિષ્ણુરાય રે, આખું વિશ્વંભરનું.	૧૧
ત્રીજું તો બ્રહ્મા રે, આપી પુરી થયા;	
એવા દેવ દત્ત રે, ત્રણે ગુણે અવતર્યા.	૧૨
બીજા અવતાર રે, ઈશ્વરે અનેક ધર્યા;	
આ તો ત્રણના એક રે, પૂજતાં અર્ચ સર્વા	૧૩
જન્મી આલ્યા રે, જ્ઞાનને ઝોળવા;	
માગી વિભૂતિ રે, અંગે ચોળવા.	૧૪
એવા જ્ઞાની રે, અમે તો સુણ્યા નથી;	
ધન્ય પ્રભુ રે, તારી માયા જાય ન કથી.	૧૫
એના શિષ્ય મોટા રે, અલર્ક એવે નામે;	
બીજા મહાદે રે, દુખ સુણતાં વામે.	૧૬
કાર્તવીર્ય ત્રીજે રે, મોટો જે રાજ,	
તેને થઈ પ્રસન્ન રે, હાથની કીધી માજા.	૧૭
એવા દેવ મોટા રે, તેજનો પાર નહિ;	
ત્રણે ભાવે ત્રણે રે, તિવક કરતા સહી.	૧૮

પાળે ગાય રે, છવથી અતિ વા'લી,	
પાળે બાળ રે, મનમાં તો મા'લી.	૧૯
પાળે કૂતરા રે, દવની છે માયા;	
એવા ગુરૂ રે, દત્તાત્રેય જ્યા	૨૦
ગુરૂ કીધા રે, ચોવીસ તો નેણે,	
મુણે ગણાવુ રે, મળુ પૂરા તેણે.	૨૧
પૃથ્વી તે ગુરૂ રે, દત્તાત્રેય દવતાણી;	
વાયુ તે ગુરૂ રે, ગોભા શી છે બાણી	૨૨
આકાશ ને મોઢુ રે, કોઈએ નવ દીકું,	
તે છે બાઈ ગુરૂ રે, લાગ્યું છે મીકું.	૨૩
પાણી કીધો ગુરૂ રે, ને સહુ કોઈ પીએ;	
અગ્નિ ગુરૂ મારો રે, જેનાથી દવ બીએ.	૨૪
ચંદ્ર છે છાનો રે, બાણે સહુ સૃષ્ટિ,	
સૂર્યથી અન્નભૂત રે, કરાવે ને વૃષ્ટિ.	૨૫
પક્ષીમા હોલો રે, તે પણ ગુરૂ મોટો;	
અનગર છે ગુરૂ રે, દહના નહિ છોટો	૨૬
સમુદ્ર ને ખારો રે, તે પણ ગુરૂ કીવો,	
કુદા તમે દીઠો રે, તેણે કે' અર્થ સીધો.	૨૭
ભમરો છે તેવો રે, ગુણ તેનો લીધો,	
હાથી ગુરૂ સારો રે, માન તેને દીધો.	૨૮
શીકાર કરે નીચો રે, તે પારથી ગુરૂ છે,	
હરણ બાણે તમે રે, હવે શુ અપૂરૂ છે.	૨૯
માઠ્યુ જળનુ રે, તેનો ગુણ લીધો;	
ગુણકા ખોટી રે, તેથી કે' અર્થ સીધો.	૩૦

ટીટોડી ટીટોડો રે, ગુરૂપે માને;	
બાળકને તો માન્યુ રે, ગુરૂ એ ભગવાને.	૩૧
કુંવારી કન્યા રે, છે ભાઈ ગુરૂ મારી;	
બાણુ ઘડનારે, કે' આશા પૂરી સારી	૩૨
મર્ષ પેટે ચાલે રે, તે તો ગુરૂ દેવાં;	
કરોળિયાની કરતા રે, ગુરૂ ધારી સેવા.	૩૩
નરકનો કીડો રે, તે પણ છે સારો;	
માને દત્ત દેવા રે, તેને તો કે' ગુરૂ મારો.	૩૪
એમ કરીને કીધો રે, ઉપદેશ લોકોને;	
ખોટું નથી કાંઈ રે, તન્ને તમે શોડોને.	૩૫
સર્પ જગત છે ગુરૂ રે, મોટાં .રાખો મનડાં;	
તો તો જાવ તરી રે, સારાં થાયે તનડાં.	૩૬
ધન્ય દેવ એવા રે, બ્રહ્મનિષ્ઠ ભાવે બળુ;	
સર્પ જાણે તજિયે રે, ગુરૂ દત્તાત્રેય યજ્ઞું.	૩૭
એવો અવતાર રે, નવમો મેં ગાયો;	
ગુરૂકેરી કૃપાથી રે, શરણુ તો સા'ચો.	૩૮
શ્રોતા સુણો રે, કથા હવે એક રહી;	
પામો બેવની પારે રે, જાણ્યુ નામ સહી.	૩૯

## વલણુ.

નામ જાણ્યુ નારાયણુનુ, કે પામ્યા છો પાર રે;	
વીરજી કવિ વરણુવી ભાષે, આ છે સારમા સાર રે.	૪૦

## વ્યાસાવતાર.

## રાગ રામત્રી.

ગુરૂ કરી કૃપા જેવી, તેવી કરો હવે સાર;

- એક હરિની લીલા ગાવી, ઉતરવું છે પાર. ૧
- ગાણપતિ દેવની કૃપા છે, સરસ્વતીની તેમ;
- બ્રહ્મા શકર ભજતાં પામ્યા, મુક્તિપુરી તો જન્મ. ૨
- હવે અવતારના ગુણ ગાવા, વ્યાસમુનિ ભગવાન;
- કૃષ્ણદ્વૈપાયન કહે કોઈ, કોઈ કહે તપવાન. ૩
- કોઈ વેદવ્યાસ કહે છે, એવાં ઘણાં છે નામ;
- ઇતિહાસકાર કહે કોઈ, ભારતકેરા બાણ. ૪
- એમ નામ અનેકથી દેવ ગાતા, માણસનું શું જોર;
- મહાપુરૂષ થયા પોતે, શાસ્ત્ર બળ ભરપૂર. ૫
- પરાશરઋષિ એક સમે, જાય નદીની પેઢી તીર;
- એક માછીકેરી પુત્રી આવી, ઉતારવાને ધીર. ૬
- તે જોઈ તેને મસાદ આપ્યો, થયા પુત્ર ઉત્પત્ત;
- કુવારી તે તો રહી, રીઝી પોતાને મન. ૭
- મછગધા હતી નામે, તે થઈ યોજનગધા;
- અવતાર સદૃશ થયો તેનો, સુધર્યાં કારજ સધાં. ૮
- રાંતનુ રાજની રાણી થઈ, પ્રહુય જો જો મોટાં;
- કૂડાં કર્મ ટળી ગયાં, દુઃખ ગયાં સહુ ખોટાં. ૯
- હવે પુત્ર આવ્યા વ્યાસજી તે, ભગવાનનો અવતાર;
- તે પ્રહુયે તો માતા પામી, સુખ સારું સાર. ૧૦
- ન્યારે વ્યાસજી જન્મીઆ, ત્યારે દેવે કીધી વૃષ્ટ;
- દુકુલિ તો મડમડયાં, રાંજી થઈ સહુ સૃષ્ટ. ૧૧
- પછી પિતા પાસે રહ્યા પોતે, માનવ ધર્મને ધારી;
- વિદ્યા શિખ્યા નામની, દીધા પિતા ઉદારી. ૧૨
- પછે ધર્મકેરો પાચો લાગ્યો, કરવા માંડ્યો આખો;
- સર્વ મર્ત ખંડન કરી, વેદમત તો લાખ્યો. ૧૩

# Bharatiya Vidya Bhavan's Granthagar

## BOOK-CARD

Call No. 01/02/9200 Title \_\_\_\_\_

ક્રિષ્નાદાસ ગણે  
જ્ઞાન દેવ મંત્ર ૩, ૧૫-૮.

Author ગણે

Date of issue	Borrower's No.	Date of issue	Borrower's No.